

GOSPODARKA PLANOWA

Nr 7

Warszawa, lipiec 1950 r.

Rok V

TREŚĆ NUMERU

KOMUNIKAT PAŃSTWOWEJ KOMISJI PLANOWANIA GOSPODARCZEGO	
GOSPODARKA NARODOWA Z PERSPEKTYWY 6 LAT — mgr J. Marzec	298
ZMIANY W METODOLOGII PLANOWANIA INWESTYCJI — K. Secomski	309
PLANOWANIE TERENOWE NA NOWYM ETAPIE — J. Zaremba	313
ORGANIZACJA PRZEDSIĘBIORSTW PRZEMYSŁU KLUCZOWEGO — M. Doroszewicz	323
WSPÓŁZAWODNICTWO W CZECHOWICKIEJ FABRYCE ZAPALEK — J. Kordaszewski	335
WZROST SIŁY NABYWCZEJ RUBLA — Prof. Z. W. Atlas	341
ROLNICTWO ZSRR W POWOJENNYM STALINOWSKIM PIĘCIOLECIU — J. Matysiewicz	344
Z KRONIKI PLANOWANIA	350
Narodowy plan gospodarczy w wykonaniu	
PRZEGLĄD ZAGRANICZNY	352
Wyniki wykonania budżetu ZSRR w latach 1948 — 1949 i preliminarz budżetu na r. 1950.	
Ustawa o budżecie ZSRR na r. 1950.	
Z WYDAWNICTW GOSPODARCZYCH	362
Z wydawnictw radzieckich. Wydawnictwa nadesłane.	
DODATEK: PRZEGLĄD BIBLIOGRAFICZNY WYDAWNICTW GOSPODARCZYCH	

KOMUNIKAT

Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego o wykonaniu Narodowego Planu Gospodarczego w II kwartale 1950 roku

Narodowy Plan Gospodarczy w II kwartale został wykonany z nadwyżką. Duże znaczenie dla przekroczenia zadań planu miało podjęcie przez klasę robotniczą zobowiązań dla uczczenia Święta 1-go Maja. Również plan na I półrocze wykonany został z nadwyżką.

Według tymczasowych danych wykonanie Narodowego Planu Gospodarczego w II kwartale kształtowało się jak następuje:

I. WZROST PRODUKCJI PRZEMYSŁOWEJ

Plan produkcji przemysłowej według wartości w cenach niezmiennych wykonany został w 106 proc. Wartość produkcji w II kwartale była o 22 proc. większa, niż w tym samym okresie ub. r. Plan na I półrocze 1950 r. wykonano również w 106 proc., osiągając 51 proc. planu rocznego.

Poszczególne ministerstwa wykonały plany produkcji przemysłowej na II kwartał 1950 r. jak następuje:

	% wykonania planu
Ministerstwo Górnictwa	101
„ Przemysłu Ciężkiego	107
„ Przemysłu Lekkiego	105
Min. Przemysłu Rolnego i Spożywczego	109
Ministerstwo Leśnictwa	104
„ Żegluga	108

Wykonanie planu produkcji według ilości kształtowało się jak następuje:

	% wykonania planu	w porównaniu z II kw. 1949 w %
energia elektryczna	101	111
węgiel kamienny	101	104
węgiel brunatny	104	107
koks	103	103
ropa naftowa	107	113
stal surowa	101	110
wyroby walcowane	104	115
cynk	101	105
ruda żelazna	115	115
obrabiarki	105	109
traktory	143	162
samochody ciężarowe	113	374

motocykle	114	158
rowery	105	113
maszyny wirujące	103	184
żarówki oświetleniowe	108	129
akumulatory przenośne	113	121
kable silno i słaboprądowe	101	110
odbiorniki radiowe	100	288
soda kaustyczna	108	117
soda kalcynowana	110	103
elektrody węglowe	102	123
azotniak	101	112
saletrzak z saletrą amonową	107	137
barwniki	115	121
tkaniny bawełniane	101	115
tkaniny wełniane	101	114
tkaniny jedwabne	102	117
jedwab sztuczny	106	112
wyroby dziane	101	116
obuwie skórzane	109	120
celuloza	104	106
papier	105	117
cement	106	113
porcelana stołowa i elektrotech.	108	134
zapałki	104	109
spirytus surowy	120	181
papierosy	107	119
cukierki i czekolada	109	159
piwo	115	143
wino	112	173
mydła wszelkie	107	132

Nie został wykonany plan produkcji na II-gi kwartał przez Ministerstwo Przemysłu Ciężkiego w zakresie surówki (96 proc.), kwasu siarkowego (92 proc.), ołowiu rafinowanego (87 proc.) superfosfatu mineralnego (82 proc.), parowozów normalnotorowych (94 proc.), wagonów osobowych (86 proc.).

Ministerstwo Przemysłu Lekkiego nie wykonało planu w zakresie wapna palonego (93 proc.), cegły pełnej i dziurawki (92 proc.), mebli giętych (98 proc.).

Mimo niewykonania planu produkcja w zakresie surówki była większa o 6% proc. od produkcji w II kwartale ub. r. w zakresie ołowiu rafinowanego o 24 proc., kwasu siarkowego o 7 proc., superfosfatu mineralnego o 9 proc., parowozów normalnotorowych o 9 proc., wapna palonego o 15 proc., cegły peł-

nej i dziurawki o 44 proc., mebli giętych o 33 proc.

II. ROZWÓJ ROLNICTWA

W rolnictwie plan zasiewów wiosennych został wykonany w ok. 103 proc. Plan zasiewów ważniejszych ziemiopłodów został wykonany, jak następuje:

pszenica jara ok.	105%
jęczmień jary ok.	190%
ziemniaki ok.	101%
buraki cukr. ok.	102%

W porównaniu z rokiem ubiegłym obszar zasiewów wiosennych został powiększony o 688 tys. ha, tj. o 8 proc. W zakresie poszczególnych upraw uzyskano następujące procenty wzrostu powierzchni zasiewów:

pszenica jara ok.	170%
jęczmień jary	190%
ziemniaki ok.	3%
buraki cukrowe ok.	100%

Plan zasiewów w Państwowych Gospodarstwach Rolnych został wykonany w ok. 101 proc. przy czym uzyskano m. in.:

w pszenicy jarej ok.	119%
w jęczmieniu jar. ok.	108%
w ziemniakach ok.	104%
w burakach cukr. ok.	107%

Na terminowe zakończenie i przekroczenie zadań planu zasiewów wiosennych wpłynęło sprawniejsze zaopatrywanie wsi w ziarno siewne, nawozy sztuczne oraz maszyny i narzędzia rolnicze, które uległo poważnemu zwiększeniu w porównaniu z rokiem ubiegłym.

W okresie siewów wiosennych dostarczono wsi ogółem ok. 70 tys. ton ziarna siewnego oraz 48 tys. ton ziemniaków sadzeniaków.

Plan zaopatrywania rolnictwa w nawozy sztuczne, w sezonie wiosennym został wykonany w ok. 117 proc. Dostawy nawozów wyniosły ok. 984 tys. ton, przekraczając ok. 44 proc. dostawy z analogicznego okresu ubiegłego roku.

W I półroczu roku 1950 roczny plan kontraktacji poszczególnych roślin przemysłowych wykonano jak następuje:

	% wykonania planu	w porównaniu z r. 1949	
		z r. 1949	w %

buraki cukrowe	100	108
ziemniaki dla krochmalni	92	133
ziemniaki dla gorzelnii	88	154
jęczmień browarny	209	650
rzepak jary	113	93
len-włókno	74	168
len-słoma	98	125
cykoria	104	110
tytoń	102	132
chmiel	100	143

W ramach akcji „H” zakontraktowano: 3727 tys. sztuk trzody chlewnej przekraczając plan o ok. 24 proc.

III. ROZWÓJ KOMUNIKACJI

W komunikacji kolejowej normalnotorowej przewozy towarów osiągnęły w tonach 102 proc. planu kwartalnego, przekraczając o 13 proc. poziom przewozów towarowych w II kwartale ub. roku. Przewozy osób przekroczyły plan na II kwartał o 15 proc. osiągając 128 proc. w porównaniu z II kwartałem ub. r.

Państwowa Komunikacja Samochodowa wykonała plan przewozu osób w 118 proc., przekraczając o 170 proc. przewozy w II kwartale ub. r. Plan przewozu towarów wykonano w 116 proc. przekraczając o 349 proc. przewozy z II kwartału ub. r.

IV. WZROST OBROTU TOWAROWEGO

W porównaniu z II kwartałem ub. r. obroty uspołecznionego handlu detalicznego (państwowego i spółdzielczego) wzrosły w cenach porównawczych o około 75 proc., osiągając 325 mild. zł.

W końcu II kwartału br. czynnych było o 42 proc. więcej detalicznych sklepów uspołecznionych, niż w tym samym okresie roku ubiegłego.

Wzrosła ilość artykułów rolniczych, objętych akcją skupu uspołecznionego aparatu handlowego. W porównaniu z II kwartałem ub. roku skup artykułów rolnych wzrósł w zakresie pszenicy o 52 proc., trzody chlewnej o 52 proc., bydła rogatego o 83 proc., jaj o 72 proc., mleka o 25 proc., ryb o 68 proc.

W II kwartale br. wskutek wzrostu masy towarowej i rozwoju sieci handlu uspołecznionego, jak również zaostrożonej walki ze spekulacją, nastąpiła dalsza poprawa zaopatrzenia ludności. Próby zakłócenia równowagi rynkowej przez spekulację zostały na wszystkich odcinkach odparte.

MINEŁO 6 lat od chwili, gdy na pierwszych oswobodzonych od okupanta obszarach Polski rozpoczęło się nowe życie gospodarcze. Potworne zniszczenia powstałe w wyniku rabunkowej gospodarki niemieckiej i rozgrywających się na naszych ziemiach działań wojennych zaczęły szybko ustępować miejsca powstającym na nowo obiektom przemysłowym, urządzeniom komunikacyjnym, budynkom miejskim czy gospodarstwom chłopskim. W latach 1944 — 1949 dokonane zostało wielkie dzieło odbudowy gospodarczej kraju. Dzięki sprawnemu wykonaniu i poważnemu przekroczeniu zadań planu trzyletniego został znacznie przekroczony przedwojenny poziom życia gospodarczego kraju. Z rokiem 1950 weszliśmy w nowy okres rozwoju naszej gospodarki narodowej, w okres realizacji 6-letniego Planu Rozwoju Gospodarczego i Budowy Podstaw Socjalizmu.

Aby lepiej zrozumieć i ocenić osiągnięcia gospodarcze Polski Ludowej w okresie pierwszych sześciu lat jej istnienia, porównajmy je z wynikami osiągniętymi w analogicznym okresie czasu przez Polskę przedwrześniową.

Polska przedwrześniowa w okresie pierwszych 6-ciu lat swego istnienia (1918 — 1924) daleka była od osiągnięcia, a tym bardziej od przekroczenia przedwojennego poziomu życia gospodarczego kraju. Produkcja podstawowych artykułów przemysłowych w r. 1924 w porównaniu z r. 1913 kształtowała się jak następuje (w tys. ton):

	r. 1913	r. 1924
węgiel kamienny	40.972	32.225
węgiel brunatny	192	89
rudy żelazne	493	293
ropa naftowa	1.114	771
stal surowa	1.677	681
wyroby walcowane	1.244	472
cynk	192	93

W odróżnieniu od szybko rosnącej produkcji w Polsce po II wojnie imperialistycznej, produkcja przemysłowa w latach po I wojnie rozwijała się powoli, wykazując często poważny spadek. Tak np. w 6-ym roku (1924 r.) po zakończeniu I wojny imperialistycznej produkcja węgla kamiennego była o 11% mniejsza niż w roku poprzednim, koksu o 31%, rudy żelaznej o 35%, surówki żelaza o 34%, stali o 40%, a wyrobów walcowanych o 39% mniejsza.

W przemyśle polskim szerzyły się objawy kryzysu.

„Kurier Łódzki“ z 1 listopada 1923 r. pisał: „...Ostatnio kryzys dotknął prócz drobnego i średniego także wielki przemysł. Wiele fabryk włókienniczych wymawia pracę swym robotnikom. Rząd wobec tej sytuacji jest na razie bez-

silny i żadnych środków doraźnych do zlikwidowania kryzysu nie powziął“.

Niskie zarobki i złe zaopatrzenie ludności robotniczej powodowały częste strajki nie tylko w przemyśle, ale i w innych działach gospodarki narodowej. W dniu 12 października 1923 r. „Robotnik“ pisał: „... W dniu wczorajszym w Dyrekcji Katowickiej stanęły koleje i poczta. Wszystkie kopalnie są nieczynne. Strajk wybuchł na tle ekonomicznym, a głównie z powodu braku środków aprowizacyjnych na G. Śląsku. Widoków na szybkie zlikwidowanie strajku nie ma“.

Źródłem sukcesów gospodarczych uzyskanych w okresie 6 lat istnienia Polski Ludowej — w odróżnieniu od słabego rozwoju gospodarczego kraju w latach 1918 — 1924 — jest przede wszystkim wykonywanie władzy państwowej przez lud pracujący z klasą robotniczą na czele, zmiany w strukturze gospodarczej kraju, przeprowadzenie wielkich reform społeczno - gospodarczych oraz obarcie rozwoju ekonomicznego Polski na zasadach gospodarki planowej. Upłynęło 6 lat od pamiętnej chwili, gdy historyczny manifest Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego w dniu 22 lipca 1944 r. obwieszczył oparcie naszych zachodnich granic na Odrze i Nvisie oraz zapowiedział wejście na drogę wielkich reform społecznych umożliwiających wprowadzenie gospodarki planowej. Manifest głosił: „Stawajcie do walki o wolność Polski, o powrót do Matki — Ojczyzny starego polskiego Pomorza i Śląska Opolskiego, o Prusy Wschodnie, o szeroki dostęp do morza, o polskie słupy graniczne nad Odrą“.

W wyniku historycznych zwycięstw Armii Czerwonej i walczącej u jej boku ludowego Wojska Polskiego nastąpiło całkowite wyzwolenie ziem polskich.

Przylaczenie ziem odzyskanych stanowiło dla gospodarki polskiej moment przełomowy, umożliwiający wejście na drogę szybkiego rozwoju. Dzięki dobrze zagospodarowanym i wysocce uprzemysłowionym obszarom na Zachodzie mogła nastąpić szybka zmiana struktury gospodarczej kraju według koncepcji państwa przemysłowo-rolnego.

Jednak dla pełnego wykorzystania potencjału ekonomicznego ziem odzyskanych w ramach organizmu gospodarczego Polski potrzebny był olbrzymi wysiłek całego narodu. Ziemię odzyskane bowiem z końcem wojny przedstawiały obraz olbrzymiego zniszczenia. Z porównania wartości majątku trwałego na ziemiach odzyskanych w roku 1939 i 1945 wynika, że ponad 1/3 tego majątku uległa zniszczeniu.¹⁾ W po-

¹⁾ Porównania dokonano na podstawie prowizorycznych szacunków. Ostateczny bilans majątku trwałego ziem odzyskanych nie został jeszcze sporządzony.

w szczególnych działach gospodarki ubytek majątku trwałego przedstawiał się jak następuje: w przemyśle ok. 39%, w rolnictwie ok. 21%, w komunikacji²⁾ ok. 56%, w żegludze morskiej i portach ok. 40%.

W przemyśle wykorzystanie istniejącego potencjału produkcyjnego było często niemożliwe wobec braków komunikacyjnych, zniszczeń w rolnictwie i budynkach mieszkalnych, co uniemożliwiało dopływ niezbędnych sił roboczych.

Z istniejących na ziemiach odzyskanych działów produkcji przemysłowej najbardziej ucierpiały walcownie i zakłady przemysłu papierniczego, tracąc od 96 do 100% swej zdolności produkcyjnej. W zakresie wydobycia węgla utraciliśmy ok. 42% zdolności produkcyjnej; w węglu brunatnym ok. 13%, w energii elektrycznej 65%, w cemencie ok. 69%, w cukrze ok. 16%.

W rolnictwie zniszczenia wojenne charakteryzują następujące liczby: 3.811 tys. ha odłogów (78% ziemi uprawnej), utrata 95% przedwojennego stanu inwentarza, zaminowanie ok. 1/3 ogółu obszarów przeznaczonych pod uprawy, zniszczenie ok. 28% ogółu zagrod wiejskich, zalanie wodą około 100 tys. ha urodzajnych użytków rolnych na Żuławach.

Zniszczenia w komunikacji ziem odzyskanych były najdotkliwsze. Z ogólnej ilości 10.707 km linii kolejowych istniejących przed wojną było zniszczonych lub rozebranych 7.653 km; z 40.473 km dróg o nawierzchni twardej poważniejszym zniszczeniom uległo 10.361 km, z taboru pływającego na Odrze o tonażu ponad 1 miln. ton pozostało niespełna 30 tys. ton. Z 316 sztuk urządzeń przeładunkowych w Gdańsku i Szczecinie przed wojną na koniec 1945 r. było 39 sztuk w stanie nadającym się do użytku. We wszystkich miastach ziem odzyskanych zniszczenie było olbrzymie i przewyższało swoimi rozmiarami szkody w budynkach miejskich na ziemiach dawnych (z wyjątkiem Warszawy). Przeciętny odsetek zniszczeń w miastach ziem odzyskanych utrzymywał się w granicach 46% osiągając: 40% w Szczecinie, 65% we Wrocławiu, 60% w Elblągu i Legnicy i ponad 90% w Głogowie, Kostrzynie czy Braniewie.

Miarą wysiłków związanych z odbudową potencjału gospodarczego ziem odzyskanych jest wielkość nakładów inwestycyjnych dokonywanych corocznie na tych obszarach. Nakłady inwestycyjne z planu wykazywały szybkie tendencje rosnące i w poszczególnych latach kształtowały się jak następuje (w cenach każdego roku):

r. 1946 (3 kwartały)	miln. zł	10.558
r. 1947 (wykonanie)	" "	36.100
r. 1948 (plan)	" "	64.995

Udział ziem odzyskanych w poszczególnych planach inwestycyjnych wynosił: w r. 1946 — 28%, w r. 1947 — 32%, w r. 1948 — 33%.

Sfinansowanie potężnych procesów odbudowy ziem odzyskanych mogło się odbyć tylko przy udziale całego narodu. Miarą jego wysiłków stała się danina narodowa. Umożliwiła ona zamknięcie budżetu państwowego na r. 1947 nadwyżką w kwocie 11 mild. zł, która w całości przekazana została na sfinansowanie szeregu kluczowych inwestycji na ziemiach odzyskanych, wchodzących w skład planu inwestycyjnego tegoż roku.

Wysoki stopień uprzemysłowienia oraz szybkie tempo odbudowy zniszczeń wojennych na ziemiach odzyskanych spowodowały, że obszary te zaczęły odgrywać coraz większą rolę w całokształcie gospodarki narodowej Polski przyczyniając się tym samym do zmiany struktury gospodarczej kraju.

Jak wielkie znaczenie mają ziemie odzyskane dla całości gospodarki Polski, świadczy ich udział w ogólnej produkcji niektórych artykułów przemysłowych. W wyniku wykonania Narodowego Planu Gospodarczego na r. 1949 udział ten kształtował się, jak następuje (w % ogólnej produkcji przemysłu państwowego):

węgiel kamienny	33
węgiel brunatny	97
koks	53
stal surowa	21
cement portlandzki	32
odbiorniki radiowe	67
tkaniny bawełniane	25
obuwie mechaniczne	41
papier	33
tektura	50
cukier	31

W dziedzinie rolnictwa i leśnictwa ziemie odzyskane posiadają dla kraju zasadnicze znaczenie. Na odcinku rolnictwa uzyskaliśmy nowe możliwości upraw produkcyjnych w zakresie buraków cukrowych oraz szeregu upraw specjalnych. W r. 1948 ziemie odzyskane produkowały: 42% roślin oleistych, 36% roślin włókniстых, 37% buraków cukrowych. Osiągnięcie takich rezultatów wiąże się ściśle z olbrzymim wysiłkiem polskiego chłopca, który w walce o likwidację odłogów wyzwalał olbrzymi potencjał produkcyjny, tkwiący w gospodarce rolnej ziem odzyskanych.

Olbrzymie omówione powyżej znaczenie ziem odzyskanych dla rozwoju przemysłu, rolnictwa i komunikacji — to jeszcze nie wszystko. Dzięki tym obszarom uzyskaliśmy doskonałą pozycję wyjściową dla szybkiego rozwoju wszystkich dziedzin gospodarki narodowej i znacznego przekroczenia poziomu przedwojennego na wielu zasadniczych odcinkach.

Zagospodarowanie ziem odzyskanych i szybki postęp w odbudowie kraju odbywał się w oparciu o wielkie reformy społeczno-gospodarcze. Kierunek tych reform został sprecyzowany w historycznym manifestie PKWN, który głosił: „Majątek narodowy, skoncentrowany dziś w rękach państwa niemieckiego oraz poszczególnych kapitalistów niemieckich, a więc przedsiębiorstwa przemysłowe, handlowe, ban-

²⁾ Bez żeglugi morskiej i łączności.

kowe, transportowe oraz lasy, przejdzie pod Tymczasowy Zarząd Państwowy... Aby przyspieszyć odbudowę kraju i zaspokoić odwieczny pęd chłopstwa polskiego do ziemi, Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego przystąpi natychmiast do urzeczywistnienia na terenach wyzwolonych szerokiej reformy rolnej..“

Pierwszymi aktami prawnymi kształtującymi kierunki rozwoju gospodarczego Polski po wyzwoleniu był dekret PKWN z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej i dekret z dnia 12 grudnia 1944 r. o przejęciu niektórych lasów na własność państwa.

Reforma rolna, eliminując obszarników ze wsi polskiej, upełnorołniła wiele gospodarstw karłowatych oraz umożliwiła tworzenie nowych samodzielnych gospodarstw dla bezrolnych robotników i pracowników rolnych. Przeciętna wielkość gospodarstw drobnych i średnich zwiększyła się o ok. $\frac{1}{3}$ w porównaniu z okresem przedwojennym.

Na zasadzie dekretu o upaństwowieniu lasów przejęte zostały przez państwo lasy przekraczające obszar 25 ha, co stworzyło odpowiednie warunki dla racjonalnej i planowej gospodarki leśnej.

Ustalenie — zgodnie z duchem Manifestu PKWN — Tymczasowego Zarządu Państwowego w poniemieckich przedsiębiorstwach przemysłowych, bankowych czy transportowych stanowiło początek wielkiego przewrotu socjalistycznego, którego pełnym wyrazem stała się ustawa z dnia 3 stycznia 1946 r. o przejęciu na własność państwa podstawowych gałęzi gospodarki narodowej. W wyniku działania ustawy cały przemysł wielki i średni, sieć komunikacyjna i telekomunikacyjna, cały system bankowy — stały się własnością narodu.

Bez przeprowadzonych reform społeczno-gospodarczych nie byłoby możliwe oparcie odbudowy kraju na zasadach gospodarki planowej, do której dążyła Polska już od pierwszych chwil swego powstania.

W okresie roku 1945 i 1946 gospodarka narodowa Polski osiągnęła szybkie tempo odbudowy. Wprawdzie poziom życia gospodarczego kraju w porównaniu z okresem przedwojennym kształtował się jeszcze bardzo nisko, ale tempo rozwoju produkcji było szybkie. W kwietniu 1945 r. wydobyte węgla osiągnęło zaledwie 29% przeciętnej miesięcznej z okresu przedwojennego, produkcja stali — 14%, przędzy bawełnianej — 8%, skóry podeszwowej — 6%, a papieru — 5%. W ciągu roku jednak nastąpił szybki wzrost produkcji. Wydobyte węgla wzrosło z 936 tys. ton w kwietniu 1945 r. do 2.918,8 tys. ton w grudniu tego roku, a ogólny wskaźnik produkcji przemysłowej (obliczony przy podstawie: przeciętna przedwojenna produkcja = 100) kształtujący się z z początkiem roku na poziomie mniejszym niż 15 wzrósł z końcem roku do 60.

Również w rolnictwie prowadzona była skuteczna walka o zwiększenie produkcji. Wyniki były tu jednak nie tak duże jak w przemyśle. Podczas gdy przemysł w znacznym stopniu roz-

wijał się na podstawie własności socjalistycznej i planowego kierownictwa — w rolnictwie przeważały drobne zacofane gospodarstwa stanowiące prywatną własność chłopów. Odbudowę utrudniały ponadto olbrzymie zniszczenia wojenne, a przede wszystkim dotkliwy brak siły pociągowej i pogłowia bydła.

W zakresie transportu — stanowiącego w r. 1945 wąski prześkrój naszej gospodarki narodowej — osiągnięto poważne wyniki. Koleje w II półroczu 1945 r. przewiozły 22,2 miln. ton towarów i 60,1 miln. osób. Porty morskie przeładowały ok. 917 tys. ton towarów.

Rok 1946 przyniósł dalszy znaczny postęp w zakresie odbudowy życia gospodarczego kraju, ale wyniki, do których Polska Ludowa doszła w tym roku, kształtowały się jeszcze na poziomie niższym od przedwojennego.

W przemyśle wprawdzie przekroczone przedwojenny poziom wydobywania węgla, produkcji energii elektrycznej, parowozów, obuwia mechanicznego i niektórych innych artykułów, ale ogólna wartość produkcji przemysłu wielkiego i średniego obliczona w cenach niezmiennych³⁾ była o 25% mniejsza niż w r. 1938. Dlatego podstawowym zadaniem planu trzyletniego stało się znaczne przekroczenie przedwojennego poziomu produkcji przemysłowej kraju. Wzrost produkcji przemysłowej miał się stać motorem rozwoju gospodarki narodowej, prowadzącym do zmiany struktury gospodarczej kraju, do wzrostu dobrobytu szerokich mas ludności.

W rolnictwie również w r. 1946 odbudowa postępowała wolniej niż w przemyśle. Jednakże i na tym odcinku już we wstępnym okresie odbudowy osiągnięto poważne rezultaty. Odłogi na ziemiach odzyskanych spadły z 78% w r. 1945 do 60% w r. 1946. Zaopatrzenie rolnictwa w nawozy sztuczne przekroczyło poziom przedwojenny, a zaopatrzenie w maszyny i narzędzia rolnicze osiągnęło ten poziom. Jednak ogólny wskaźnik produkcji rolnictwa kształtował się jeszcze znacznie poniżej poziomu przedwojennego i wynosił 47 (r. 1937 = 100), a w przeliczeniu na 1 mieszkańca 67. Należy podkreślić, że we wstępnym okresie odbudowy nie osiągnięto jeszcze samowystarczalności zbożowej. Zaopatrzenie ludności w artykuły zbożowe opierało się jeszcze w znacznym stopniu na

³⁾ Celem umożliwienia dokonania porównań osiągnięć za rok 1946 i planu trzyletniego z planem na rok 1950 i planem 6-letnim dokonane zostało przeliczenie wartości produkcji poszczególnych działów gospodarki i dochodu narodowego w latach 1946 — 1949 z cen 1937 roku na ceny niezmiennie. Dla uzyskania właściwych porównań z okresem przedwojennym dokonano wg tych samych zasad również przeliczenia produkcji poszczególnych działów gospodarki narodowej i dochodu narodowego w latach 1937/38. W ten sposób mimo wprowadzenia w r. 1950 katalogu cen niezmiennych operującego innymi niż obowiązujące dotychczas ceny roku 1937, uzyskana została jednakowa podstawa do wszelkich porównań statystycznych. Omawiając zagadnienie wartości produkcji poszczególnych działów gospodarki narodowej i dochodu narodowego w latach 1937 lub 1938 raz 1946 — 1949 będziemy posługiwali się cenami niezmiennymi.

importacji. Toteż jednym z zadań planu trzyletniego było przekroczenie przedwojennego poziomu produkcji rolniczej w przeliczeniu na 1 mieszkańca o co najmniej 10¹/₀. Takie przekroczenie przynieść miało zdecydowaną poprawę w zakresie zaopatrzenia ludności i produkcji oraz stworzyć nadwyżki eksportowe.

Koleje w 1946 r. przekroczyły o 8⁰/₀ przedwojenny poziom w zakresie przewozów osobowych, a w zakresie przewozów towarowych uzyskano już 89⁰/₀ poziomu przedwojennego. Wyniki te stanowiły poważny sukces tym bardziej, że tak znaczne przewozy osiągnięto przy znacznie mniejszym ilościowym stanie taboru towarowego i osobowego. Porty przeładowały ok. 50⁰/₀ ogółu przeładunków Gdyni i Gdańska z 1938 r. Jednak harmonijny rozwój komunikacji, w stosunku do rozwoju innych działów gospodarki narodowej, wymagał dalszej szybkiej odbudowy sieci komunikacyjnej kraju, co stanowiło jedno z głównych zadań Planu Odbudowy Gospodarczej.

Osiągnięcie postulowanego planem trzyletnim rozwoju produkcji umożliwić miało wzrost dobrobytu materialnego ludności i przekroczenie przedwojennej stopy życiowej.

Przechodząc do omówienia osiągnięć Planu Odbudowy Gospodarczej będziemy się starali dać przegląd wyników jego wykonania w okresie trzech pełnych lat.⁴⁾ Podstawowe zadania planu trzyletniego, osiągnięte w okresie 2 lat i 10 miesięcy, zostały w okresie trzech pełnych lat znacznie przekroczone. Dało to naszej gospodarce narodowej dodatkowe, ponadplanowe środki wytwórczości i przedmioty spożycia umożliwiające lepszy start do realizacji zadań nowego długofalowego planu — 6-letniego Planu Rozwoju Gospodarczego i Budowy Podstaw Socjalizmu.

Trzyletni plan produkcji przemysłowej wykonany w okresie 2 lat i 10 miesięcy został przekroczony w okresie 3-ch pełnych lat o 9,7⁰/₀. Osiągnięto tym samym w latach 1947—1949 ogólną wartość produkcji w kwocie 39.062 miln. zł wg cen z 1937 r. wobec planowanych 35.616 miln. zł. Wykonanie planu w poszczególnych ministerstwach przemysłowych przedstawiało się jak następuje:

Ministerstwo Górnictwa i Energetyki	105,1 ⁰ / ₀
„ Przemysłu Ciężkiego	109,6 ⁰ / ₀
„ Przemysłu Lekkiego	106,3 ⁰ / ₀
„ Przem. Roln. i Spoż.	122,5 ⁰ / ₀
„ Leśnictwa	118,5 ⁰ / ₀
„ Żegluga	109,5 ⁰ / ₀

Wykonanie z nadwyżką planu trzyletniego pozwoliło na znaczne przekroczenie przedwojennego poziomu produkcji przemysłowej, który został osiągnięty już w roku 1947, a w następnych latach znacznie przekroczony. Jak kształtowała się produkcja przemysłu państwowego (wielkiego i średniego) w latach 1946 —

1949 w porównaniu z rokiem 1938 w cenach niezmiennych i w %⁰/₀, ilustruje poniższe zestawienie:

rok	miln. zł	wskaźnik
1938	8.599,6	100
1946	6.473,2	75
1949	8.770,1	102
1948	12.516,9	146
1949	15.255,1	177

Podstawową cechą realizacji planu 3-letniego był szybszy wzrost produkcji środków wytwórczości niż przedmiotów spożycia. Charakteryzuje to poniższe zestawienie:⁵⁾

rok	produkcja środków wytwórczości	produkcja przedmiotów spożycia
1946	100	100
1949	251	217

W rezultacie doprowadziło to do zmiany struktury produkcji przemysłowej Polski, a mianowicie nastąpiło odwrócenie przedwojennej proporcji pomiędzy produkcją środków wytwórczości a produkcją przedmiotów spożycia. W r. 1938 z ogólnej wartości produkcji przemysłowej Polski przypadało na środki wytwórczości 47⁰/₀, a na środki spożycia 53⁰/₀, zaś analogiczne liczby dla r. 1949 wyniosły 54⁰/₀ i 46⁰/₀. Szybki rozwój produkcji środków wytwórczości umożliwił nie tylko pomyślny rozwój samego przemysłu, ale i wszystkich innych działów gospodarki narodowej.

Wysokie zadania planu trzyletniego w zakresie energetyki zostały w skali ogólnokrajowej wykonane w 99⁰/₀, a w zakresie elektrowni podległych Centralnemu Zarządowi Energetyki — w 102⁰/₀.

Produkcja energii elektrycznej w porównaniu z r. 1938 kształtowała się jak następuje:

rok	mild. kWh	wskaźnik
1938	4,0	100
1946	5,7	143
1947	6,6	165
148	7,5	188
1949	8,3	208

Przekroczenie o około 40⁰/₀ poziomu produkcji energii elektrycznej z r. 1946 i jej podwojenie (z górą) w porównaniu z okresem przedwojennym świadczy o olbrzymim rozwoju energetyki w okresie planu trzyletniego.

Doceniając znaczenie i potrzebę rozwoju energetyki już Krajowa Rada Narodowa — ustalając wytyczne do planu 3-letniego — uchwaliła, że „...Produkcja energii elektrycznej i elektryfikacja kraju ze względu na olbrzymie znaczenie bazy energetycznej dla wszystkich gałęzi produkcji powinna w planie inwestycyjnym korzystać z wysokiego priorytetu“. I rzeczywiście, w okresie planu 3-letniego udział energetyki w ogólnych nakładach inwestycyjnych był wysoki. Do podstawowych osiągnięć zrealizowanych w oparciu o te nakłady w okresie 1947 — 1949 r. należy zaliczyć budowę — w rekordowym czasie 10 miesięcy — linii wysokiego napięcia łączącej Śląsk z Łodzią oraz

⁴⁾ O przedterminowym wykonaniu planu trzyletniego pisaaliśmy w Gospodarcze Planowej Nr 12 z 1949 r. (art. J. Marca „Przedterminowe wykonanie planu trzyletniego“).

⁵⁾ Dotyczy produkcji przemysłu wielkiego i średniego.

szereg innych poważnych inwestycji związanych z odbudową obiektów zniszczonych i budową nowych.

Przemysł węglowy wykonał zadania planu 3-letniego ogółem w 105%. Trzyletni plan wydobycia węgla kamiennego został wykonany w trzeciej dekadzie listopada 1949 r., a do końca 1949 r. przekroczony o 2%. Plan wydobycia węgla brunatnego przekroczono o 24%. W wyniku realizacji planu osiągnięto blisko dwa razy większą produkcję węgla kamiennego niż w r. 1938 i ponad półtora raza większą niż w r. 1946. Szczegółowe osiągnięcia w zakresie wydobycia węgla przedstawiają się jak następuje:

rok	mln. ton	wskaźnik
1938	38,1	100
1946	47,3	124
1947	59,1	155
1948	70,3	185
1949	74,1	194

W okresie planu 3-letniego duże znaczenie dla rozwoju przemysłu węglowego miała własna produkcja maszyn górniczych. W wyniku bowiem dyskryminacji handlowej ze strony krajów kapitalistycznych nie otrzymaliśmy w r. 1948 zakontraktowanych maszyn i urządzeń górniczych, co spowodowało, że przystąpiliśmy do rozszerzenia krajowej produkcji w tym zakresie.

W okresie Planu Odbudowy Gospodarczej w przemyśle węglowym — poza odbudową — wykonano szereg nowych inwestycji, jak budowa nowych kopalni węgla (Gigant, Wesola, Ziemowit), budowa tzw. magistrali piaskowej (tj. linii kolejowej łączącej okręg węglowy z Pustynią Błędowską) i inne.

Przemysł hutniczy — do końca 1949 r. przekroczył zadania Planu Odbudowy Gospodarczej o 14% osiągając 109% w rudach żelaznych, 102% w surowce żelaza, 113% w stali surowej, 116% w wyrobach walcowanych i 101% w cynku. Do przekroczenia planu 3-letniego w zakresie hutnictwa przyczynił się w dużym stopniu ruch społeczno-gospodarczy, a w szczególności walka o skrócenie czasu wytopu. Podstawowym wskaźnikiem rozwoju życia gospodarczego w ogóle, a przemysłu ciężkiego w szczególności, jest produkcja stali surowej. Produkcja stali surowej w r. 1949 przekroczyła o 60% poziom produkcji z 1938 r., co w przeliczeniu na 1 mieszkańca wynosi z górą 2 razy więcej. Szczegółowe rozmiary produkcji stali surowej w okresie planu 3-letniego przedstawiały się jak następuje:

rok	tys. ton	wskaźnik
1938	1.441	100
1946	1.219	85
1947	1.579	110
1948	1.955	136
1949	2.304	160

Poza stałą surową również produkcja surowki żelaza, wyrobów walcowanych i wszystkich innych podstawowych artykułów przemysłu hutniczego przekroczyła poziom przedwojenny.

W oparciu o przemysł hutniczy pomyślnie rozwijała się produkcja przemysłu metalowego. Trzyletni plan produkcji CZP Maszynowego wykonany został w 113%, CZP Budowy Maszyn Ciężkich w 126%, CZP Wyrobów Metalowych w 119%, a CZP Motoryzacyjnego w 136%. Rozwój krajowej produkcji niektórych artykułów przemysłu metalowego kształtował się jak następuje:

Wyszczególnienie	1938	1946	1947	1948	1949
Obrabiarki do metali i drzewa ton	1.776	2.716	4.450	7.082	10.556
wskaźnik	100	153	251	399	594
Ciągniki (traktory) sztuk	—	—	152	1.201	2.513
wskaźnik	—	—	100	790	1.653
Motocykle sztuk	800	—	103	2.109	4.177
wskaźnik	100	—	13	264	522
Maszyny rolnicze i młyńskie ton	21.894	23.494	36.431	40.152	37.997
wskaźnik	100	107	166	183	174
Rowerzy sztuk	39.069	34.166	79.316	74.995	91.133
wskaźnik	100	87	203	192	233

Ponadto należy zaznaczyć, że w okresie realizacji planu 3-letniego przemysł stoczniowy wyprodukował 10 statków pełnomorskich.

W okresie planu 3-letniego rozpoczęto produkcję szeregu artykułów przemysłu metalowego, których przedtem nie wytwarzano albo wytwarzano w małych ilościach, jak np. samochody ciężarowe, parowozy pośpieszne, żniwiarki, młocarnie, nadwozia autobusowe, parowe maszyny okrętowe i szereg innych.

W okresie planu 3-letniego nie tylko odbudowywano istniejące zakłady przemysłu metalowego, ale również budowano nowe, jak fabryka samochodów ciężarowych w Starachowicach, fabryka samochodów osobowych w Warszawie, fabryka łożysk kulkowych w Kraśniku i szereg innych.

Polska ma pomyślne warunki dla rozwoju przemysłu chemicznego. Olbrzymie złoża węgla kamiennego, brunatnego, soli, kamienia gipsowego, gipsu, niezbyt duże, ale bardzo cenne zasoby rud cynku, arsenu, żelaza, wreszcie nowo odkryte złoża soli potasowych — to fundament rozwoju przemysłu chemicznego, stawiający go pod względem bazy surowcowej w daleko lepszej sytuacji od wielu innych gałęzi przemysłu. Te pomyślne warunki jak i szybka budowa i rozbudowa tego ważnego działu wytwórczości spowodowały, że wskaźnik produkcji przemysłu chemicznego wyprzedzał w okresie planu 3-letniego ogólny wskaźnik rozwoju produkcji przemysłowej, jak to wynika z następujących danych:

	r. 1938	r. 1949
wskaźnik produkcji przemysłowej	100	177
„ „ przem.-chem.	100	236

Rozwój produkcji niektórych artykułów tego przemysłu w porównaniu z latami 1938 i 1946 kształtował się jak następuje:

Wyszczególnienie	1938	1946	1947	1948	1949
Azotniak tys. ton wskaźnik	80,4 100	99,2 123	120,8 150	158,2 197	169,3 211
Saletrzak tys. ton wskaźnik	15,5 100	37,8 244	70,0 452	128,8 837	11,0 716
Superfostaf miner. tys. ton wskaźnik	163,0 100	159,1 98	183,6 113	278,5 171	392,0 240
Barwniki tys. ton wskaźnik	2,0 100	1,6 80	2,1 105	3,1 155	3,8 190

Ponadto poważnie przekroczony został przedwojenny poziom produkcji sody kalcynowanej, kwasu siarkowego i innych podstawowych artykułów przemysłu chemicznego.

Bardzo ważne znaczenie z punktu widzenia potrzeb odbudowy kraju miał szybki rozwój przemysłu materiałów budowlanych. Plan 3-letni w zakresie cementu, podstawowego artykułu nowoczesnego budownictwa, wykonany został w 109%. Jednocześnie nastąpił wzrost produkcji o ponad $\frac{1}{3}$ w porównaniu z r. 1938. Szczegółowe dane dotyczące produkcji cementu przedstawiają się jak następuje:

rok	tys. ton	wskaźnik
1938	1.719	100
1946	1.399	81
1947	1.522	89
1948	1.824	106
1949	2.301	134

Jednocześnie rozwijała się pomyślnie produkcja innych materiałów budowlanych, jak wapna palonego (w porównaniu z r. 1946 wzrosła o 50%) oraz cegły, która wykazała się 114% wzrostem. Ponadto rozwinięta została produkcja elementów prefabrykowanych i gruzobetonowych.

Produkcja przedmiotów spożycia w okresie realizacji planu 3-letniego kształtowała się prawidłowo, tzn. nie wyprzedzała swoim rozwojem przemysłu produkującego środki wytwórczości, ale jednocześnie nie pozostała za nim zbyt daleko w tyle. Procentowy spadek udziału produkcji przedmiotów spożycia w globalnej wartości produkcji przemysłowej kraju nie oznacza oczywiście ich bezwzględnie spadku. W związku z ogólnie szybko rosnącymi rozmiarami produkcji przemysłowej, wielkość bezwzględna produkcji przedmiotów spożycia — mimo procentowego spadku — wzrastała, co stanowiło podstawę do realizacji zadań planu w zakresie podniesienia stanu zaopatrzenia rynku, a co za tym idzie — wzrostu stopy życiowej ludności.

Przemysł włókienniczy wykonał plan 3-letni w zakresie:

CZP Bawełnianego	w	101%
CZP Wełnianego	„	100%
CZP Włókien Łykowych	„	117%

CZP Jedwabn.-Galanter.	„	118%
Zjedn. Przem. Włókien Sztucznych	„	118%
CZP Odzieżowego	„	100%

Wykonanie z nadwyżką zadań planu 3-letniego przez przemysł włókienniczy należy uznać za duży sukces, jest on bowiem największym przemysłem Polski pod względem liczby zatrudnionych osób, podstawowym przemysłem konsumcyjnym i ważnym przemysłem eksportowym.

Przekroczenie planu umożliwiło jednocześnie znaczne zwiększenie produkcji w porównaniu z okresem przedwojennym. W r. 1949 produkcja przemysłu państwowego w zakresie tkanin wełnianych była o 29% większa niż w r. 1938, a tkanin bawełnianych o 27% większa.

W jeszcze większym stopniu został przekroczony przedwojenny poziom produkcji tkanin lnianych i jedwabnych, wyrobów dzianych i jedwabiu sztucznego. Szczegółowe osiągnięcia w zakresie produkcji poszczególnych artykułów włókienniczych produkowanych przez aparat państwowy przedstawiają się jak następuje:

Wyszczególnienie	1938 ⁶	1946	1947	1948	1949
Tkany bawełniane mln. m wskaźnik	287,6 166	206,6 72	257,3 89	344,2 120	394,8 137
Tkany wełniane mln. m wskaźnik	37,7 100	21,4 57	32,5 86	41,9 111	48,5 129
Tkany lniane mln. m wskaźnik	5,8 100	— —	27,6 476	32,5 560	— 678
Tkany jedwabne mln. m wskaźnik	23,0 100	6,6 29	21,6 94	31, 1365	40,3 175
Wyroby dziane tys. ton wskaźnik	3,1 100	2,2 71	4,9 158	6,22 201	8,16 263
Jedwab sztuczny tys. ton wskaźnik	6,2 100	3,5 56	5,6 90	7,1 115	9,0 145

Przekroczenie o 10% zadań planu 3-letniego przez przemysł skórzaný umożliwiło lepsze zaopatrzenie rynku w skóry, obuwie mechaniczne i inne artykuły produkcji tego ważnego przemysłu konsumcyjnego. W zakresie samego tylko obuwia mechanicznego przekroczenie planu dało gospodarce narodowej dodatkowo 4,1 mln. par butów, co umożliwiło poważne złagodzenie deficytu towarowego na rynku artykułów skórzanych. Produkcja obuwia mechanicznego w latach 1946 — 1949 w porównaniu z okresem przedwojennym kształtowała się jak następuje:

rok	tys. par	wskaźnik
1938	2.800	100
1946	2.857	102
1947	3.104	111
1948	4.874	174
1949	7.207	257

⁶⁾ Cały przemysł.

Przemysł papierniczy wykonał zadania planu 3-letniego w 109%. Ponadplanowa produkcja przemysłu papierniczego umożliwiła lepsze pokrycie stale rosnącego zapotrzebowania na papier, związanego z szybkim rozwojem oświaty, nauki i kultury. Produkcja papieru w latach 1946 — 1949 w porównaniu z okresem przedwojennym kształtowała się jak następuje:

rok	tys. ton	wskaźnik
1938	204,6	100
1946	148,4	73
1947	206,5	101
1948	246,8	121
1949	265,2	130

Przemysł cukrowniczy w latach 1947 — 1949 rozwijał się pomyślnie, przekraczając zadania planu 3-letniego o 19%. W r. 1949 poziom produkcji cukru z r. 1938 zosał przekroczony o ponad 50%. Produkcja cukru w latach 1938 — 1949 kształtowała się jak następuje:

rok	tys. ton	wskaźnik
1938	491,3	100
1946	386,5	79
1947	495,9	101
1948	624,4	127
1949	745,3	152

Szybki wzrost produkcji cukru związany był m. in. z oddaniem do użytku 2 cukrowni na ziemiach odzyskanych.

Również w zakresie innych gałęzi przemysłu przedmiotów spożycia przekroczono zadania planu 3-letniego i znacznie zwiększono produkcję w porównaniu z okresem przedwojennym. 3-letni plan produkcji przemysłu fermentacyjnego wykonano w 122%, tytoniowego w 129%, zapalczanego w 110%, cukierniczego w 138%. W r. 1949 produkcja piwa była o 69% większa niż przed wojną, papierosów o 127%, zapalek o 224%, a cukierków i czekoladek o 3%.

Podkreślając przekroczenie planu 3-letniego w całym przemyśle i w poszczególnych reprezentujących go ministerstwach i centralnych kach było wynikiem zbyt optymistycznego planu w niektórych artykułach. Np. przemysł węglowy, mimo przekroczenia planu wydobycia węgla kamiennego i brunatnego, nie wykonał planu produkcji brykietów (87%), przemysł chemiczny — nawozów azotowych (73%) i fosforowych (82%), przemysł metalowy — gwoździ (90%) i węglarek (97%), przemysł materiałów budowlanych — wapna palonego (83%) i papy dachowej (90%), przemysł włókienniczy — tkanin wełnianych (90%), tytoniowy — papierosów z ustnikami (21%).

Niewykonanie planu na niektórych odcinkach było wynikiem zbyt optymistycznego planowania przez nasz młody, niedoświadczony jeszcze aparat, który zajmował się konstruowaniem pierwszego, długofalowego planu gospodarczego Polski. Wobec poważnych braków istniejących w ówczesnej księgowości, statystyce, kwalifikowanych kadrach planistów itd.

ustalone w planie liczby były w niektórych wypadkach błędne i niemożliwe do osiągnięcia.

Tam gdzie produkcja przemysłowa uzależniona jest od dostaw surowcowych z krajów kapitalistycznych, źródłem niewykonania planu były częstokroć opóźnienia w dostawach, niewłaściwa jakość surowca itp. fakty mające swoje źródło w dyskryminacji handlowej Polski.

Istniały jednak i takie odcinki produkcji przemysłowej, które nie wykonały zadań planu 3-letniego na skutek niedociągnięć w organizacji produkcji, braku należytej kontroli wykonywania poszczególnych odcinków planu, niedostatecznej dyscypliny pracy, złej gospodarki kadrami itp. Nad niewykonaniem planu 3-letniego z tych i temu podobnych powodów nie można przejść do porządku dziennego. Stanowić to musi sygnał dla aparatu kontroli, którego ingerencja powinna doprowadzić do wykrycia właściwych przyczyn niewykonania planu i do całkowitej ich likwidacji.

Dźwignią szybkiego postępu w rozwoju przemysłu w latach Planu Odbudowy Gospodarczej stał się ruch współzawodnictwa pracy zapoczątkowany w r. 1947 przez górniką Wincenego Pstrowskiego. W okresie planu 3-letniego ruch współzawodnictwa przybierał coraz to nowe formy organizacyjne, przechodząc od współzawodnictwa jednostkowego do zespołowego i zakładowego. Jednocześnie rozszerzył się jego zakres. Obok szybko rozwijającego się współzawodnictwa o ilość i jakość produkcji powstały nowe jego formy, jak współzawodnictwo w oszczędzaniu, współzawodnictwo o przedłużenie czasu działania maszyn bez remontu, współzawodnictwo o upłynnienie środków obrotowych itp.

O szybkim rozwoju ruchu współzawodnictwa pracy świadczy fakt, że np. w przemyśle włókienniczym liczba współzawodniczących wyniosła w II kwartale 1949 r. — 99,9 tys. osób, a w III kwartale już 135,9 tys. osób.

Ruch współzawodnictwa pracy stanowił decydujący czynnik zwiększania jej wydajności. Wzrost wydajności pracy w przemyśle państwowym najlepiej ilustruje wartość produkcji w przeliczeniu na 1 robotnika produkcyjnego, która wyniosła (wg cen niezmiennych):

rok	zł	wskaźnik
1946	9.109	100
1947	10.133	111
1948	13.173	145
1949	14.458	159

Równoległe z ruchem współzawodnictwa rozwijał się szybko ruch racjonalizatorski. Stanowił on ważny czynnik postępu technicznego w produkcji przemysłowej, przyczyniając się do sprawniejszego wykonania i przekroczenia planów produkcyjnych.

Na wsi dzięki wprowadzeniu reformy rolnej i w wyniku ingerencji państwa w stosunki społeczno - ekonomiczne produkcja roślinna i hodowlana w okresie odbudowy stale się roz-

wijała. Jednak tempo rozwoju rolnictwa nie dorównywało tempu rozwoju przemysłu.

Najlepiej wskazuje na to porównanie wskaźnika wzrostu produkcji przemysłowej i rolniczej w latach 1938 — 1949, który przedstawiał się jak następuje:

rok	przemysł wielki i średni	rolnictwo
1938	100	100 ⁷⁾
1946	75	47
1947	102	60
1948	146	75
1949	177	86

W r. 1946 produkcja przemysłowa osiągnęła już 75% produkcji przedwojennej, tymczasem produkcja rolnicza zaledwie 47%. W r. 1947 produkcja przemysłowa przekroczyła już poziom przedwojenny, a produkcja rolnicza kształtowała się na poziomie o 40% niższym. Z końcem planu 3-letniego produkcja przemysłowa przekroczyła poziom produkcji przedwojennej o 77%, a produkcja rolnicza jeszcze poziomowi przedwojennemu nie osiągnęła.

Genezy dysproporcji powstałej w rozwoju przemysłu i rolnictwa dopatrywać się należy w szeregu różnych przyczyn, jak: większy stopień zniszczeń wojennych w rolnictwie niż w przemyśle, powolne tempo odradzania się pogłowia inwentarza żywego, niepomyślne warunki atmosferyczne (zwłaszcza 1947 roku) itp.

Osobnego podkreślenia wymaga jednak jeszcze jeden czynnik, który w zasadniczy sposób wpłynął na nienadążanie produkcji rolniczej za ogólnym tempem rozwoju życia gospodarczego kraju.

Chodzi tu o odmienne formy organizacyjne przemysłu i rolnictwa. Produkcja rolnicza oparta w przeważającej mierze o formy drobnotowarowe i kapitalistyczne oraz o prymitywną technikę nie była w stanie dotrzymać kroku rozwojowi produkcji przemysłowej, kierowanej przez państwo, opartej na gospodarce planowej i nowoczesnej technice.

Również w obrębie samego rolnictwa zaobserwować można było po ostatniej wojnie pewne dysproporcje. Polegały one na niewspółmierności w tempie rozwoju produkcji roślinnej i zwierzęcej. W r. 1946 produkcja roślinna kształtowała się w porównaniu z produkcją z r. 1937 na poziomie 49, a hodowlana — 42. W roku 1949 analogiczne liczby wyniosły 89 i 80. Niedostateczny rozwój hodowli znalazł swoje odzwierciedlenie w braku mięsa i tłuszczów, który występował na rynku krajowym w niektórych okresach czasu. Jednak w warunkach gospodarki planowej rolnictwo nasze uzyskało możliwość znacznie szybszego rozwoju niż w ustroju kapitalistycznym. Szereg interwencyjnych akcji Rządu zmierzających do podniesienia produkcji rolnictwa a przede wszystkim hodowli spowodowało, że — mimo istniejących dysproporcji — podstawowe zadania 3-letniego planu produkcji rolniczej zostały wykonane. Poziom produkcji rolniczej w prze-

liczeniu na 1 mieszkańca osiągnął z końcem 1949 r. wskaźnik 119 w porównaniu z okresem przedwojennym, wobec wskaźnika 110 postulowanego w planie.

Stałe zwiększenie ogólnej wartości produkcji roślinnej odbywało się w oparciu o akcję likwidacji odłogów, dzięki której miał miejsce szybki wzrost powierzchni upraw. Powierzchnia upraw wynosiła w kolejnych latach:

rok	mln. ha	wskaźnik
1946	10,0	100
1947	12,9	127
1948	14,3	143
1949	14,8	148

Jednocześnie ze wzrostem powierzchni zasiewów zmieniała się ich struktura. Zmiany w strukturze zasiewów były odzwierciedleniem polityki gospodarczej państwa zmierzającej do maksymalnego zwiększenia powierzchni upraw bardziej cennych, jak pszenica i rośliny przemysłowe. Dlatego też 48%-owemu wzrostowi ogólnej powierzchni upraw w latach 1946 — 1949 odpowiadał 106%-owy wzrost w pszenicy, 52%-owy w burakach cukrowych, 369%-owy w rzepaku i rzepiku oraz 380%-owy roślin włókniстых. Dzięki stałym procesom intensyfikacyjnym wyrażającym się we wprowadzaniu nowych metod upraw, wzroście zużycia nawozów itp. szybko wzrastała ilość plonów osiągnięta z 1 ha. Plony w roku 1949 przekroczyły znacznie poziom przedwojenny z wyjątkiem ziemniaków i buraków cukrowych. Ilustruje to poniższe zestawienie (ilość q z 1 ha):

	1934/38 l.	1946 r.	1949 r.
pszenica	11,9	8,8	12,3
żyto	11,2	9,0	13,1
jęczmień	11,8	9,0	12,2
owies	11,4	9,2	13,1
ziemniaki	121,0	112,0	119,0
buraki cukrowe	216,0	176,0	184,0

Energiczna akcja Rządu na odcinku hodowlanym przyniosła poważne rezultaty w zakresie szybkiego wzrostu pogłowia, co umożliwiło przełamanie poważnych trudności związanych z zaopatrzeniem ludności w mięso i tłuszcz. Rolnictwo polskie w kolejnych latach 1946 — 1949 dostarczyło następujące ilości mięsa:

rok	tys. ton	wskaźnik
1946	235,7	100
1947	395,2	168
1948	447,8	190
1949	562,6	239

Olbrzymi wpływ na osiągnięcia gospodarcze Polski w zakresie rolnictwa miało jego zaopatrzenie w maszyny, narzędzia rolnicze, nawozy sztuczne itp. wykazujące z roku na rok stałą poprawę. 3-letni plan zaopatrzenia rolnictwa w maszyny i narzędzia rolnicze został przekroczony. Przeciętna roczna wartość dostaw maszyn i narzędzi rolniczych w okresie planu 3-letniego przekroczyła poziom przedwojenny z górą 4-krotnie.

⁷⁾ 1937 r.

Park traktorowy uzyskał w planie 3-letnim stan ponad 15.500 czynnych jednostek. Wzrost parku traktorowego odbywał się w oparciu o produkcję krajową, która w r. 1949 przekroczyła 2,5 tys. traktorów, oraz o import, głównie ze Związku Radzieckiego i Czechosłowacji.

Równocześnie szybko wzrastała liczba ośrodków maszynowych. O niezwyklej dynamice ich wzrostu świadczy fakt, że między r. 1947 a r. 1949 liczba ośrodków spółdzielczych wzrosła z 405 do 2.899. Ośrodki maszynowe obsługiwały przede wszystkim gospodarstwa drobnych i średniorolnych chłopów. Gospodarstwa do 10 ha stanowiły w r. 1948 ponad 90% ogółu gospodarstw obsługiwanych przez spółdzielcze ośrodki maszynowe.

Wyrazem stale rosnącej roli naszego przemysłu w zaopatrywaniu produkcji rolniczej był szybki wzrost zaopatrzenia rolnictwa w nawozy sztuczne. W 1949 r. dostarczono rolnictwu ponad 2 razy więcej nawozów niż w r. 1938. Charakteryzuje to poniższe zestawienie dotyczące rozmiarów dostaw nawozów sztucznych (w czystym składniku) w kolejnych latach 1938 — 1947.

rok	tys. ton	wskaźnik
1938	125,1	100
1946	88,7	71
1947	154,4	123
1948	182,3	146
1949	262,4	210

Szczególnie duże sukcesy uzyskano w zakresie elektryfikacji wsi. W okresie planu 3-letniego średnio elektryfikowano 572 wsie rocznie (nie licząc reelektryfikowanych), podczas gdy w okresie międzywojennym zaledwie 50.

Okres planu 3-letniego charakteryzował się wzmocnieniem planowego regulowania gospodarstw chłopskich przez państwo. Jednym ze sposobów takiego regulowania jest akcja kontraktacji. O rozwoju kontraktacji świadczą liczby dotyczące ilości kontraktowanych artykułów. Podczas gdy w r. 1946 akcją kontraktacyjną objętych było zaledwie 10 artykułów rolnych, to w końcowym roku planu liczba ich podniosła się do 23.

Również w komunikacji kolejowej, w zakresie której podstawowe zadania planu 3-letniego osiągnięto już w okresie 2 lat i 10 miesięcy, miało miejsce znaczne przekroczenie planu.

Do końca 1949 r. 3-letni plan przewozów towarowych został wykonany (w tonach) w 110%, a przewozów pasażerskich (w osobach) w 124%. Przedwojenny poziom przewozów wg przewidywanego wykonania planu na r. 1949 został przekroczony w przewozach towarów o 75%, a w przewozach osób o 98%. Wzrost przewozów towarowych i osobowych w latach 1946 — 1949 w porównaniu z okresem przedwojennym kształtował się jak następuje:

rok	miln. ton	wskaźnik	miln. osób	wskaźnik
1938	75,1	100	225,9	100
1946	67,0	89	244,9	108
1947	88,2	117	331,3	147
1948	114,3	152	387,6	172
1949	131,7	175	446,3	198

Porty polskie w wyniku wykonania planu 3-letniego uzyskały należytą zdolność przeładunkową, przekraczając przedwojenny poziom przeładunków już w r. 1948. Rozmiary przeładunków portowych w poszczególnych latach planu 3-letniego w porównaniu z r. 1938 przedstawiały się jak następuje:

rok	miln. ton	wskaźnik
1938	16,3	100
1946	7,7	46
1947	10,6	65
1948	16,6	102
1949	16,9	104

Mimo tych sukcesów zadania planu 3-letniego w zakresie przeładunków nie zostały w pełni wykonane.

Na uwagę zasługuje fakt znacznego przekroczenia zadań Planu Odbudowy Gospodarczej przez Państwową Komunikację Samochodową. 3-letni plan przewozów osobowych wykonano w 132%, a towarowych w 147%. Przekroczenie zadań planu 3-letniego przez PKS dokonało się przy znacznym zwiększeniu ilości i olbrzymiej poprawie jakości taboru.

Handel wewnętrzny w wyniku zwycięsko toczonych bitwy o handel został w przeważającej mierze opanowany przez aparat uspołeczniony. Mimo zakłóceń pomiędzy popytem i podażą, które występowały przejściowo w zakresie pewnych artykułów, planowany pułap obrotów został przez aparat uspołeczniony przekroczony. Wzrost obrotów detalicznych aparatu uspołecznionego w kolejnych latach 1946 — 1949 ilustrują następujące liczby (w cenach każdego roku):

rok	miln. zł
1946	382,9
1947	706,9
1948	924,0
1949	1.415,0

Obok rozwoju przemysłu, rolnictwa, komunikacji i handlu osiągnięcia w zakresie budownictwa mieszkaniowego, oświaty i kultury, stanu urządzeń służących zdrowiu i opiece społecznej świadczą o wielkości dzieła dokonanego w okresie minionego sześciolecia. Podstawowe wskaźniki dla tych dziedzin życia wykazują znaczne przekroczenie poziomu przedwojennego.

W zakresie oświaty mieliśmy w r. 1949 z górą 4 razy więcej przedszkoli niż przed wojną, ponad 2 razy więcej szkół 7-klasowych, o 94% więcej szkół wyższych zawodowych i akademickich.

W zakresie kultury zwiększyliśmy 2-krotnie roczny nakład książek. Przekroczyliśmy przedwojenną liczbę radiostacji i abonentów radiowych. Mamy więcej uzdrowisk, sanatoriów i ośrodków zdrowia. Dokonałyśmy wielkiej rewolucji społecznej niosącej masom wysoki poziom życia społecznego i kulturalnego.

Wzrost produkcji w poszczególnych działach gospodarki narodowej oraz stała poprawa stopy życiowej ludności dokonywały się

przy stałych zmianach w strukturze społeczno-gospodarczej kraju znajdującej swój wyraz w szybkich procesach uprzemysłowienia i wzroście socjalistycznych form gospodarczych.

W rezultacie szybkiego rozwoju przemysłu wzrósł znacznie ciężar gatunkowy produkcji przemysłowej w porównaniu z całością produkcji wszystkich działów gospodarki narodowej. Wzrost ten najlepiej obrazuje porównanie stosunku między produkcją przemysłową i rolniczą przed wojną i obecnie. W globalnej produkcji przemysłu⁸⁾ i rolnictwa w roku 1938 udział przemysłu wynosił 52%, a udział rolnictwa 48%, podczas gdy w r. 1946 udział przemysłu wynosił już 63%, a rolnictwa 37%, a w końcowym roku planu 3-letniego kolejno: 67% i 33%.⁹⁾

Podobne zmiany zanotować można w tworzeniu dochodu narodowego. Charakteryzuje to poniższe zestawienie (w %/0/0):

	r. 1946	r. 1949
dochód narodowy ogółem	100	100
przemysł i rzemiosło	32	42
rolnictwo i leśnictwo	31	30
inne działy	37	28

O szybkich procesach uprzemysłowienia Polski i o zmianie jej struktury gospodarczej w porównaniu z okresem przedwojennym świadczy szybki wzrost zatrudnienia w zawodach pozarolniczych, które w latach 1938 — 1949 wzrosło o około 1.100 tys. osób. Najszybszy wzrost zatrudnienia miał miejsce w przemyśle. Zatrudnienie w przemyśle kształtowało się jak następuje:

rok	tys. osób	wskaźnik
1937	858,8	100
1946	1202,4	140
1947	1445,2	168
1948	1561,7	182
1949	1701,3	198

Tak więc Polska z kraju rolniczo-przemysłowego, jakim była przed wojną, przeobraziła się w wyniku realizacji planu 3-letniego w kraj o zdecydowanej przewadze przemysłu.

Jednocześnie ze wzrostem produkcji w okresie planu 3-letniego odbywał się stały wzrost socjalistycznych form gospodarczych w poszczególnych działach gospodarki narodowej. Problem ten ilustruje poniższe zestawienie porównawcze:

	1946 r.	1949 r.
Udział procentowy aparatu uspołecznionego w globalnej wartości produkcji przemysłu i rzemiosła	79	89
Udział procentowy aparatu uspołecznionego w globalnej wartości produkcji przemysłu	86	94
Udział państwowych gospodarstw rolnych w globalnej wartości produkcji rolniczej	2	6,4
Liczba spółdzielni produkcyjnych	—	243

⁸⁾ Łącznie z rzemiosłem.

⁹⁾ Strukturę produkcji przemysłu i rolnictwa obliczono w oparciu o ceny niezmiennie.

Udział aparatu uspołecznionego w obrotach na szczeblu hurtu	80	98
Udział aparatu uspołecznionego w obrotach na szczeblu detalu	22	55
Udział gospodarki uspołecznionej w tworzeniu dochodu narodowego	45,5	63,6 ¹⁰⁾

Jak wynika z powyższego zestawienia, w r. 1946 udział gospodarki socjalistycznej w globalnej produkcji przemysłu i rzemiosła był już stosunkowo wysoki. W tym bowiem roku w wyniku działania ustawy o nacjonalizacji cały przemysł wielki i średni przeszedł na własność państwa. W wyniku realizacji planu 3-letniego nastąpił dalszy wzrost udziału przemysłu socjalistycznego w globalnej produkcji przemysłu i rzemiosła osiągając 89% w r. 1949. W samym przemyśle udział ten był jeszcze większy. W 1949 r. tylko 6% ogólnej produkcji przemysłowej Polski przypadało na aparat kapitalistyczny.

W rolnictwie udział socjalistycznych form gospodarczych w ogólnej produkcji rolniczej był stosunkowo niewielki. Rolnictwo bowiem w okresie planu 3-letniego opierało się w przeważającej mierze na produkcji indywidualnych gospodarstw chłopskich. Na podkreślenie zasługuje jednak fakt szybkiego rozwoju gospodarstw państwowych, które w r. 1946 produkowały zaledwie 2% globalnej wartości produkcji rolnictwa, podczas gdy na koniec planu 3-letniego udział ich podniósł się do 6,4%. Jednocześnie w końcowej fazie planu 3-letniego powstawały pierwsze spółdzielnie produkcyjne, stanowiące początek procesu dobrowolnego przekształcania się gospodarki drobnotowarowej w spółdzielczą gospodarke zespołową.

W wyniku bitwy o handel elementy kapitalistyczne zostały szybko wyparte z tego działu gospodarki narodowej. Proces uspołecznienia handlu wewnętrznego w Polsce obejmował kolejno szczeble zbytu, hurtu i detalu. W wyniku działania tych procesów całkowicie wyparte zostały elementy kapitalistyczne ze zbytu i hurtu, a w obrotach na szczeblu detalu udział aparatu uspołecznionego przekroczył 60% w II półroczu 1949 r.

Jednocześnie nastąpił wzrost udziału uspołecznionego aparatu skupu, osiągając w skupie mięsa 100%, w skupie jaj — 62%, w skupie mleka — 54%.

O wzroście znaczenia sektora socjalistycznego w całej gospodarce narodowej najlepiej informują liczby dotyczące jego udziału w tworzeniu dochodu narodowego. W r. 1946 udział ten wynosił 45,5%, a w wyniku realizacji planu 3-letniego podniósł się on do 63,6%. Jednocześnie nastąpiły zmiany w podziale dochodu narodowego na korzyść mas pracujących, a na niekorzyść elementów kapitalistycznych. Umożliwiło to podniesienie spożycia mas pracujących powyżej poziomu przedwojennego a tym samym wykonanie jednego z podstawowych zadań Planu Odbudowy Gospodarczej.

O niezwykle szybkim tempie rozwoju gospodarczego Polski w ciągu ostatniego 6-letnia naj-

¹⁰⁾ Liczba tymczasowa.

lepiej informują liczby dotyczące szacunków dochodu narodowego. Podczas gdy w r. 1946 dochód narodowy Polski kształtował się zaledwie na poziomie 67% przedwojennego, to już w r. 1948 przekroczyliśmy ten poziom o 6%, a w r. 1949 o 25%. Przekroczenie poziomu przedwojennego w przeliczeniu na jednego mieszkańca jest jeszcze większe. I tak np. w r. 1947 nie osiągnęliśmy jeszcze przedwojennego dochodu narodowego, ale przekroczyliśmy go o 30% w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Wg tymczasowych szacunków przeprowadzonych w oparciu o ceny niezmiennie dochód narodowy Polski kształtował się, jak następuje:

rok	mild. zł z 1937 r.	wskaźnik
1938	15,0	100
1946	10,0	68
1947	13,4	87
1948	16,3	106
1949	19,2	125

Warunkiem pomyślnego rozwoju życia gospodarczego w kraju jest szybsze tempo wzrostu nakładów inwestycyjnych niż dochodu narodowego. Szybsze bowiem tempo wzrostu inwestycji warunkuje wzrost dochodu narodowego. Warunek ten w okresie odbudowy gospodarczej Polski był konsekwentnie realizowany. Wskazują na to następujące liczby:

	1947 r.	1949 r.
dochód narodowy	100	143
nakłady inwestycyjne ¹¹⁾	100	229

Inwestycje podejmowane w Polsce w okresie odbudowy cechowały: wysoki i stale rosący udział w dochodzie narodowym, dynamika wzrostu bezwzględnej wielkości nakładów, koncentracja nakładów¹⁾ w zakresie inwestycji produkcyjnych ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb związanych z odbudową i rozbudową przemysłu.

Podczas gdy w Polsce przedwojennej w roku najlepszej koniunktury — w r. 1929 — cały dochód akumulowany nie przekraczał 10%¹²⁾ całości dochodu narodowego, to w latach 1946 — 1949 inwestowaliśmy średnio ok. 20% dochodu. Ten olbrzymi wysiłek narodu polskiego, którego odzwierciedleniem jest wysoki udział inwestycji w dochodzie, pozwolił na zakumulowanie olbrzymich środków, stanowiących podstawę odbudowy kraju.

W miarę wzrostu dochodu narodowego wzrastała globalna suma środków finansowych, przeznaczonych na inwestycje. Wskaźnikiem wielkości dokonywanych rokrocznie nakładów stał się plan inwestycyjny, obejmujący swoim zakresem coraz to większą ilość inwestycji. Wielkość nakładów w poszczególnych planach inwestycyjnych w porównaniu z nakładami przedwojennymi kształtowała się jak następuje (w cenach r. 1948):

rok	mild. zł	wskaźnik
1938	190,0 ¹³⁾	100
1946	107,4 ¹⁴⁾	57
1947	143,8	76
1948	223,3	118
1949	329,5	173

Rozmiary ruchu inwestycyjnego w Polsce burżuazyjnej związane były ściśle z wahaniami

koniunkturalnymi. I tak w okresie prosperity nakłady inwestycyjne osiągnęły rekordowe rozmiary i wyniosły w 1928 r. 2,46 mild. zł, by spaść do 0,81¹⁵⁾ w r. 1933. Natomiast w Polsce Ludowej nakłady inwestycyjne charakteryzował stały, nieprzerwany wahaniami koniunkturalnymi wzrost, umożliwiający znaczne przekroczenie przedwojennego poziomu inwestowania. W r. 1949 były o ok. 3/4 większe w porównaniu z r. 1938. W rzeczywistości przekroczenie to było jeszcze większe, jeśli wziąć pod uwagę fakt, że w obliczeniach nakładów inwestycyjnych w latach 1947 — 1949 nie uwzględniono nielimitowanych i pozaplanowych inwestycji spółdzielczości, samorządu, oraz gospodarki prywatnej i że liczba charakteryzująca przedwojenny poziom inwestowania obejmuje akumulację ogółem (bez wydzielienia części przeznaczonej na inwestycje).

Jak już wspomniano, inwestycje w Polsce w latach powojennej odbudowy cechowała koncentracja nakładów w zakresie inwestycji dla celów produkcyjnych ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb w zakresie odbudowy i rozbudowy przemysłu. Inwestycje dla celów produkcyjnych wyniosły średnio w latach 1947 — 1949 ok. 80% ogółu nakładów.

Trzon inwestycji dla celów produkcyjnych stanowił przemysł, który w okresie Planu Odbudowy Gospodarczej zabierał średnio od 35% do 40% ogółu nakładów. W r. 1946, ostatnim poprzedzającym rozpoczęcie planu 3-letniego, największy udział w zrealizowanych nakładach inwestycyjnych miała komunikacja, stanowiąca wówczas najbardziej wąski przekrój naszej gospodarki. Został on usunięty dzięki koncentracji środków na tym odcinku. Od tego czasu największą ilość środków przeznaczono w ramach planów inwestycyjnych na odbudowę i rozbudowę przemysłu decydującego o tempie rozwoju całej naszej gospodarki.

Szybki rozwój gospodarczy Polski Ludowej w okresie minionego sześćdziesięciolecia zawdzięczamy entuzjazmowi i wysiłkowi polskiego ludu pracującego z klasą robotniczą na czele oraz wszechstronnej pomocy Związku Radzieckiego.

Już 20 października 1944 r. zawarto w Lublinie porozumienie o dostawach towarów i o warunkach rozrachunków między Rządem ZSRR i Polskim Komitetem Wyzwolenia Narodowego. Umowa ta była wyrazem pomocy państwa radzieckiego dla Polski w jej najcięższym okresie po wyzwoleniu.

W okresie Planu Odbudowy Gospodarczej pomoc Związku Radzieckiego była jednym z podstawowych elementów jego pomyślniej realizacji. Rozwój stosunków handlowych między ZSRR a Polską w tym okresie umożliwił

¹¹⁾ wg planu.

¹²⁾ Petyniak-Sanecki. „Współczesne zagadnienia gospodarcze“. Część II. Lwów — Warszawa 1939, str. 168.

¹³⁾ Akumulacja ogółem.

¹⁴⁾ Plan na 9 miesięcy.

¹⁵⁾ Machał Kalecki i Ludwik Landau „Dochód Społeczny w 1933 r.“

wykonanie planu trzyletniego mimo dyskryminacji handlowej stosowanej wobec Polski przez kraje kapitalistyczne.

Na pierwszym etapie rozwoju stosunków handlowych między ZSRR a Polską dostawy towarowe ze Związku Radzieckiego umożliwiły przede wszystkim rozwiązanie doraźnych trudności aprowizacyjnych. Dostawy te przebiegały w oparciu o umowę z dnia 20 października 1944 r.

Następna umowa handlowa zawarta w dniu 7 lipca 1945 r. zapewniła przede wszystkim dostawy surowców, półfabrykatów i materiałów pomocniczych niezbędnych dla uruchomienia naszego przemysłu i zapoczątkowała drugi etap rozwoju stosunków handlowych między ZSRR a Polską.

Trzeci etap stosunków handlowych między ZSRR a Polską cechowało wzmoczenie dostaw urządzeń i maszyn przemysłowych, co zmieniło strukturę importową w kierunku wzrostu udziału dostaw środków inwestycyjnych. Etap ten zapoczątkowała umowa zawarta w dniu 26 stycznia 1948 r. o dostawach do Polski urządzeń przemysłowych na warunkach kredytowych. Przewidywała ona — między innymi — dostarczenie wyposażenia dla budującej się już dziś w szybkim tempie Nowej Huty, urządzeń energetycznych, maszyn dla przemysłu metalowego i włókienniczego, urządzeń dla budownictwa itd.

Trzy lata realizacji tej umowy wykazały, że szybki rozwój stosunków gospodarczych między Związkiem Radzieckim a Polską wymaga znacznego powiększenia obrotów handlowych. Dlatego też, kierując się dążeniem do pogłębienia wzajemnych stosunków gospodarczych ZSRR i Polska w dn. 29 czerwca br. podpisały w Moskwie protokół o zwiększeniu rozmiarów obrotu towarowego w latach 1951 i 1952, porozumienie co do wzajemnych dostaw towaro-

wych na okres lat 1953 do 1958 oraz porozumienie w sprawie dostaw kredytowych sprzętu przemysłowego dla Polski w latach 1951 — 1958. Podobnie jak dotychczasowe dostawy z ZSRR umożliwiły szybką odbudowę gospodarczą kraju oraz przedterminowe wykonanie planu trzyletniego, tak dostawy, które otrzymamy w wyniku realizacji ostatnio zawartych umów, stanowić będą decydujące ogniwo w wykonaniu zadań planu 6-letniego. Po powrocie z Moskwy V-Premier Hilary Minc stwierdził: „Umowy podpisane w Moskwie dają nam do ręki potężną broń do realizacji naszego 6-letniego planu, dają nam do ręki potężną broń, aby wykuć z Polski niezwyciężoną fortecę socjalizmu i twarde ogniwo antyimperialistyczne“.

Tak więc dzięki pomocy uzyskanej w ramach współpracy gospodarczej z ZSRR dokonaliśmy nie tylko szybkiej odbudowy kraju, ale zdobyliśmy jednocześnie podstawę do dalszego szybkiego rozwoju naszej gospodarki narodowej.

Olbrzymie osiągnięcia gospodarcze Polski Ludowej w okresie pierwszych 6 lat jej istnienia umożliwiły postawienie przed narodem nowych perspektyw rozwojowych w ramach drugiego długofalowego planu 6-letniego — Planu Rozwoju Gospodarczego i Budowy Podstaw Socjalizmu. Pierwszy jego etap: Narodowy Plan Gospodarczy na rok 1950 został w okresie pierwszego półrocza przekroczony stwarzając gwarancję wykonania z nadwyżką całego planu rocznego. Do przekroczenia zadań planu na I półrocze r. 1950 przyczyniło się w znacznej mierze współzawodnictwo podjęte dla uczczenia 6-ej rocznicy wydania Manifestu PKWN. Walką o przekroczenie planów produkcyjnych masy pracujące kraju dały dowód wagi, jaką przywiązują do historycznych dni lipca 1944 roku i do wejścia Polski na nową drogę wiodącą do dobrobytu, do socjalizmu.

Kazimierz SECOMSKI

W ROKU bieżącym wkroczyliśmy w okres wielkiego budownictwa socjalistycznego. Szczególnie na odcinku inwestycyjnym zaznaczył się wyraźnie nie tylko ogromny wzrost nakładów inwestycyjnych, ale również ich odmienny i bardziej złożony charakter na tle przejścia na budownictwo nowe. Często bowiem w ramach tego budownictwa podejmuje się realizację wielkich skomplikowanych obiektów.

Założenia planu 6-letniego w specjalnie widoczny sposób podkreśliły realizowanie zasady rozszerzonej socjalistycznej reprodukcji. Procesy inwestycyjne nabierają z każdym rokiem nie tylko coraz większego rozmachu, lecz rów-

Z M I A N A W METODOLOGII PLANOWANIA INWESTYCJI

nież ulegają pogłębieniu na tle dokładniejszego planowania oraz harmonizacji wysiłku inwestycyjnego, określanego w planie inwestycyjnym, z innymi działami planu narodowego.

Jest rzeczą zrozumiałą, że pomyślne wyniki, osiągnięte przez gospodarkę planową w Polsce, są jak najściślej powiązane z rozwojem zarówno socjalistycznych form gospodarowania, jak też z pogłębianiem planowości we wszystkich dziedzinach i doskonaleniem coraz bardziej skutecznych narzędzi kierowania życiem gospodarczym. W ścisłej łączności z tymi zjawiskami pozostaje również ulepszanie metodologii planowania, m. in. również — planowania inwestycyjnego.

Z tych powodów corocznie kładziemy coraz większy nacisk na zwiększanie prawidłowości planowania inwestycyjnego, polepszanie dotychczasowych jego zasad oraz rozwijanie jego podstaw metodologicznych. Corocznie pogłębialiśmy własne doświadczenia w dziedzinie planowania inwestycyjnego, jak też w szerokim zakresie opieramy się na doświadczeniach ZSRR.

Na r. 1951 również wprowadzono nowe zmiany w metodologii planowania inwestycji, których omówienie staje się niezbędne na tle będących w toku prac w terenie nad sporządzeniem projektu planu inwestycyjnego.

Charakteryzując ogólnie zmiany w zakresie planowania inwestycyjnego, przewidziane w instrukcji Nr 21 dla sporządzenia planu inwestycyjnego na rok 1951 — należy podkreślić, że zasady te stanowią dalsze rozwinięcie podstawowych zmian, wprowadzonych już w r. 1949. Jednakże należy zwrócić specjalną uwagę na kilka nowych o wielkiej doniosłości problemów oznaczających rewizję dotychczasowych zasad planowania.

Jako pierwszą z tych zmian należy wymienić fakt całkowitego rozdzielenia planu inwestycyjnego i planu kapitalnych remontów. Wprawdzie już w planie narodowym na r. 1950 opracowano oddzielny plan inwestycyjny i oddzielny plan kapitalnych remontów, jednakże plan kapitalnych remontów obejmował wyłącznie przedsiębiorstwa działające według zasad rozrachunku gospodarczego. Tym samym część kapitalnych remontów poszczególnych ministerstw, instytucji, urzędów i przedsiębiorstw nadal objęta była ramami planu inwestycyjnego. Oznaczało to zaciemnienie obrazu rozwoju majątku trwałego w gospodarce narodowej. Obecnie plan inwestycyjny nie będzie zawierać żadnych nakładów, nie stanowiących bezpośrednio tworzenia lub rozbudowy obiektów majątku trwałego.

Ta zmiana metodologiczna oznacza zakończenie doniosłego procesu w planowaniu inwestycyjnym, które w latach początkowych musiało mieć odmienny charakter, niezgodny z podstawami teoretycznymi. W okresie bowiem wstępnej odbudowy często górującym zjawiskiem było podejmowanie nakładów w zakresie przede wszystkim odbudowy oraz kapitalnych remontów w urządzeniach wytwórczych, które wskutek rabunkowej gospodarki okupanta przez szereg lat nie były dostatecznie odnawiane. Należało więc przede wszystkim usunąć zjawisko nagromadzenia z wielu lat zaległych kapitalnych remontów. Wciąż postępująca naprzód normalizacja warunków gospodarczych, jak też gruntowne uporządkowanie systemu finansowego pozwoliło obecnie na uregulowanie zasad planowania inwestycyjnego oraz kapitalnych remontów w sposób poprawny pod względem metodologicznym.

Równoległe z przedstawionym wyżej procesem rozdzielania inwestycji i kapitalnych re-

montów corocznie zwiększaliśmy nacisk na rozwój planowania rzeczowego. Od kwartalnych rozdzielników kredytów inwestycyjnych, stanowiących najbardziej prymitywną formę planowania finansowego w zakresie inwestycji, stopniowo przechodziliśmy do coraz szerszego uwzględniania rzeczowych miar w sporządzaniu i realizacji planu inwestycyjnego. Proces ten wyrażał się w corocznie rosnących wymaganiach przy wypełnianiu wniosków inwestycyjnych, przy analizie planów branżowych i resortowych, zaznaczał się on też coraz silniej w okresie realizacji planu inwestycyjnego, tj. na odcinku planowania produkcji budowlano-montażowej. Należy również podkreślić, że w ramach tego procesu wzrastały wymagania na odcinku kontroli przebiegu planu inwestycyjnego oraz sprawozdawczości inwestycyjnej, przy czym na specjalną uwagę zasługuje tu wkład banków finansujących inwestycje.

Ten postępowanie w dziedzinie planowania rzeczowego nie był jednak dotychczas zadowalający i stąd też w nowej instrukcji inwestycyjnej na r. 1951 czołowym problemem stało się znaczne pogłębienie planowania inwestycyjnego w sensie rzeczowym. Nowa instrukcja wysuwa przeto wielkie zadanie, określone jako przejście od planowania finansowego do planowania rzeczowego.

Doniosłość tego działu zmian metodologicznych wiąże się bezpośrednio z dążeniem do ściślejszego precyzowania rzeczowego zakresu robót inwestycyjnych. Sporządzany plan inwestycyjny na r. 1951 nie może przeto — jak to w wielu wypadkach było dotychczas — opierać się na szacowanym zapotrzebowaniu finansowym i na nieściśłym określaniu programu rzeczowego danej inwestycji, co było często powodem przekraczania wyznaczonych limitów, naruszania dyscypliny finansowej, jak też wprowadzania elementów niepewności czy żywiołowości na odcinku działalności inwestycyjnej.

To przejście na zasady planowania rzeczowego stanowi niewątpliwie najbardziej charakterystyczny rys nowej instrukcji na r. 1951. Każda inwestycja powinna być przy zgłaszaniu do planu należycie udokumentowana. Nie mogą być włączone do planu projekty zamierzeń inwestycyjnych jedynie w przybliżeniu określone, przy których brak jest należytych elementów ścisłej wyceny finansowej — a więc brak jest mierników rzeczowych. Na tym tle ponownie zarysował się doniosły problem dokumentacji technicznej i pracy biur projektowych. Przyspieszenie tych prac będzie obecnie nie tylko, jak poprzednio, warunkiem wczesnego przystąpienia do realizacji planu inwestycyjnego, ale również warunkiem wczesnego przystąpienia już do sporządzenia projektu planu inwestycyjnego.

Przejście na metodę wyrażania wniosków inwestycyjnych w miarach rzeczowych dla ściślejszego sprecyzowania zakresu robót i nakładów — bynajmniej nie oznacza zarzucenia działu planowania finansowego. Wniosek inwestycyjny

musi być wyrażony zarówno w miarach rzeczowych jak i finansowych. Jednakże wyrażenie wniosku w jednostkach pieniężnych jest już czynnością wtórną, wynikającą z uprzedniego sprecyzowania planowanych nakładów inwestycyjnych w miarach rzeczowych. Jedynie wówczas możemy uzyskać ściśle określenie finansowego zapotrzebowania na zrealizowanie zadań postawionych w planie inwestycyjnym.

Szczytowym wyrazem planowania rzeczowego staje się — według nowych ujęć metodologicznych — plan oddawania inwestycji do użytku. W konsekwencji powyższego obok dotychczasowego planu inwestycyjnego zostanie równocześnie sporządzony plan nowy, plan obrazujący końcowe efekty działalności inwestycyjnej okresu poprzedniego i danego roku planowego. Końcową fazę działalności inwestycyjnej stanowi oddanie obiektu do użytku. Ten końcowy okres działalności inwestycyjnej będzie ujęty w formie odrębnego planu oddawania wykonanych już inwestycji do użytku. Plan ten jest wynikiem doświadczeń radzieckich w dziedzinie planowania inwestycyjnego. Jego głównym zadaniem jest oczywiście nie tylko — mówiąc obrazowo — sfotografowanie końcowych rezultatów działalności inwestycyjnej. W gruncie rzeczy plan ten powinien być pierwszorzędnej wagi instrumentem, umożliwiającym przeprowadzenie w praktyce zasady koncentracji wysiłku i nakładów inwestycyjnych.

W związku z powyższym plan oddawania obiektów do użytku będzie w r. 1951 otoczony specjalną opieką zarówno w momencie powstawania tego planu, jak też w okresie jego realizacji. Przy sporządzaniu tego planu należy przeprowadzić staranną analizę, czy dany obiekt nie może być przy dalszej koncentracji wysiłków oddany do użytku wcześniej niż przewiduje pierwotny harmonogram. Działalność inwestycyjna powinna dążyć do zapewnienia jak najszybszego osiągnięcia końcowych efektów produkcyjnych czy użytkowych. Z tego względu plan oddawania inwestycji do użytku staje się dla aparatu planującego niezwykle cennym narzędziem samokontroli. W oparciu o tę nową formę planu będzie można wyraźnie stwierdzić, czy prawidłowo rozłożyliśmy nakłady inwestycyjne pomiędzy poszczególne obiekty, czy istotnie zdołaliśmy przeprowadzić koncentrację nakładów i wreszcie — czy w najbliższym okresie rocznym, podzielonym na poszczególne kwartały, uzyskamy planowane efekty produkcyjne, płynące z nowych inwestycji, z nowotworzonego aparatu produkcyjnego.

Na zagadnieniu powyższym powinna być skupiona uwaga służb inwestycyjnych, gdyż plan oddawania obiektów do użytku stanie się w najbliższym okresie centralnym ośrodkiem kontroli prawidłowości planowania inwestycyjnego i prawidłowości wykonawstwa inwestycyjnego. Również i aparat banków finansujących inwestycje zostanie specjalnie nastawiony na badanie terminowości prac przedsiębiorstw

wykonawczych, wynikającej z ustaleń planu oddawania obiektów do użytku. Coroczne nakłady inwestycyjne, ujęte ramami planu, powinny w określonym czasie przynieść maksymalne efekty produkcyjne. Zarówno wielkość tych efektów, jak też i termin ich uzyskania określać będzie nowa forma planowania inwestycyjnego, a mianowicie — planowanie oddawania wykonanych inwestycji do eksploatacji,

Już dla r. 1950 tego rodzaju plan opracowano w pierwszym półroczu bieżącego roku, dzięki czemu uzyskano od samego początku planu 6-letniego wyraźną podstawę dla badania efektywności planowanych procesów inwestycyjnych. Przy sporządzaniu tego planu na r. 1950 służby inwestycyjne miały możliwość praktycznego przeszkolenia się w zasadach tej nowej formy planowania inwestycyjnego.

Doniosła reforma w dziedzinie wprowadzenia jednolitych organów terenowych władzy państwowej znalazła szerokie odbicie w zakresie planowania inwestycyjnego. Stąd też nowa instrukcja inwestycyjna na r. 1951 przewiduje szereg postanowień normujących zasady planowania terenowego.

Planowanie terenowe znalazło swój zewnętrzny wyraz w formie sporządzania następujących planów: a) centralnego planu inwestycyjnego, b) zbiorczych planów terenowych. Centralny plan inwestycyjny obejmować będzie inwestycje podstawowe, zastrzeżone dla planowania centralnego, a plany terenowe będą obejmowały inwestycje o znaczeniu lokalnym, uchwalane przez prezydium rad narodowych.

Państwowy plan inwestycyjny, stanowiący całość działalności inwestycyjnej, ujętej ramami planu narodowego, dzieli się przeto na szczegółowiej ujęty plan centralny oraz zbiorczo zestawione plany terenowe, które będą posiadały odrębne rozwinięcia szczegółowe (dotychczasowe plany regionalne w zmienionej formie).

Zgodnie z powyższym podziałem należy z punktu widzenia planowania terenowego rozróżnić następujące 3 grupy inwestycji: a) inwestycje centralne, zastrzeżone wyłącznie dla planowania i decyzji organów centralnych; b) inwestycje centralne, planowane i decydowane przez organy centralne, ale opiniowane przez władze terenowe; c) inwestycje terenowe, planowane przez organy lokalne (inwestycje zasadnicze pierwszej grupy są również w dziale planowania terenowego ostatecznie zatwierdzane przez Radę Ministrów).

Zgodnie z powyższym podziałem sporządzono szczegółowy wykaz jednostek organizacyjnych, podlegających planowaniu terenowemu, opiniowaniu terenowemu i wreszcie planowaniu centralnemu. Tak więc, do inwestycji planowanych terenowo zaliczono inwestycje terenowych organów władzy państwowej, jednostek i przedsiębiorstw komunalnych, jak też inwestycje socjalno - kulturalne (dział szkolnictwa ogólnokształcącego, zdrowia, kultury i sztuki, pracy

i opieki społecznej) oraz inwestycje drobnej wytwórczości i częściowo również rolnictwa. Do inwestycji planowanych centralnie zaliczono inwestycje przemysłu, znacznej części rolnictwa oraz inwestycje centralnych organów władz państwowej, jak też inwestycje przedsiębiorst, instytucji i jednostek organizacyjnych o znaczeniu ogólnokrajowym.

Wprowadzenie planowania terenowego otwiera w dziedzinie inwestycji nowy etap znacznie ściślejszego powiązania ustaleń planu inwestycyjnego z potrzebami lokalnymi. O ile bowiem centralny plan inwestycyjny realizuje kierunki podstawowych przeobrażeń struktury społeczno-gospodarczej kraju przy uwzględnieniu zasad opinowania terenowego, o tyle terenowe plany inwestycyjne staną się wyrazem naturalnych tendencji rozwojowych danego regionu i z natury rzeczy — dzięki zbliżeniu organów planujących terenowo do potrzeb miejscowych — będą one mogły w znacznie bardziej skuteczny sposób zapewnić szersze i lepsze uwzględnienie potrzeb lokalnych. Zgodnie z tym, również i na odcinku planowania inwestycyjnego nastąpiło głęboką przekształcenie trybu planowania, będące wyrazem nie tylko rozwiązania bardziej celowego pod względem ekonomicznym, lecz również stanowiące nowy etap zwiększenia wpływu mas ludowych na polityczny i gospodarczy rozwój kraju.

W szczególności należy podkreślić, iż na tle nowych ustaleń metodologicznych w zakresie planowania inwestycyjnego jednolite organa władzy terenowej będą mogły zapewnić lepsze wykorzystanie miejscowych zasobów, lepiej wpływać na stały rozwój poziomu materialnego i kulturalnego mas pracujących, a realizując zasadę opiniowania inwestycji centralnych będą mogły przyczyniać się do bardziej prawidłowego rozmieszczenia środków produkcji, a tym samym zapewniać bardziej wszechstronny rozwój gospodarczy całemu krajowi i poszczególnym województwom.

Już w roku bieżącym ze specjalnym naciskiem podniesiono zasadę ścisłego powiązania poszczególnych etapów planowania inwestycyjnego. Nowa instrukcja przypomina sformułowanie czterech kolejnych etapów działalności inwestycyjnej:

- Etap I — określenie programu działalności inwestycyjnej.
- Etap II — opracowanie i zatwierdzenie dokumentacji technicznej, jak też przygotowanie dokumentacji prawnej.
- Etap III — opracowanie rocznego planu inwestycyjnego i ścisłe ustalenie jego zakresu rzeczowego w oparciu o wyznaczone limity.
- Etap IV — realizacja zatwierdzonego planu rocznego, zgodnie z ustalonym zakresem rzeczowym i finansowym.

Jak widać z określonych wyżej czterech etapów działalności inwestycyjnej, planowanie in-

westycyjne musi mieć charakter **j e d n o ś c i**. Znaczy to, że całokształt procesów inwestycyjnych musi być oparty na prawidłowym i s k o r d y n o w a n y m regulowaniu całej działalności inwestycyjnej od momentu formowania koncepcji inwestycyjnej aż do chwili całkowitego zakończenia robót, tj. oddania gotowego obiektu inwestycyjnego do eksploatacji.

Ustalone wyżej etapy działalności inwestycyjnej wyraźnie podkreślają fakt, że żaden z tych etapów nie może być realizowany w oderwaniu, bez ścisłego powiązania z etapem poprzedzającym czy też z etapem następnym. Musi istnieć ciągłość planowania procesów gospodarczych od momentu ich powstania aż do chwili całkowitego ich ukończenia. Dlatego też nowe ustalenie metodologiczne na r. 1951 tak silnie akcentują konieczność: a) poprzedzania okresu sporządzenia rocznego planu przez etap programowania i etap dokumentacji, b) powiązania planu inwestycyjnego i ścisłej jego koordynacji z planem wykonawstwa.

Jest rzeczą oczywistą, że nie można opracować — odpowiednio do wymagań planowania rzeczowego — w sposób prawidłowy wniosku inwestycyjnego, o ile uprzednio nie nastąpiło ustalenie programu danej inwestycji, a następnie — o ile nie opracowano przynajmniej wstępnych założeń projektu. W roku bieżącym dopuszcza się jeszcze możliwość posługiwania się założeniami uproszczonymi, gdyż ze względu na konieczność zachowania terminów sporządzenia planu nie zawsze poszczególni inwestorzy mogliby na czas opracować założenia projektu i uzyskać ich zatwierdzenie.

Na konieczność położenia dużego nacisku przez inwestorów na prace, związane z pierwszym i drugim etapem działalności inwestycyjnej, należy zwrócić specjalnie uwagę w roku bieżącym. Dotychczasowe bowiem doświadczenia wykazują, że inwestorzy dopuszczali się szeregu zaniedbań na tym odcinku i że z reguły przeprowadzano równocześnie czynności pierwszych trzech etapów. W konsekwencji powodowało to dużą płynność ustaleń planu inwestycyjnego i zjawiska naruszenia limitów rzeczowych i finansowych, co w przyszłości będzie niedopuszczalne. Wyraźnie przeto należy podkreślić konieczność znacznego ulepszenia na tym odcinku dotychczasowej praktyki planowania inwestycyjnego.

Również i zagadnienia koordynacji planu inwestycyjnego z planem produkcji budowlanej zostaną w roku bieżącym znacznie lepiej rozwiązane. W szczególności już w etapie sporządzania projektu planu inwestycyjnego zostaną równolegle stworzone elementy wstępnego skonstruowania planu budownictwa, jak też planów zaopatrzeniowych. Ścisłe powiązanie wszystkich powyższych elementów umożliwi osiągnięcie znacznie wyższego stopnia pełnej realności planowanych inwestycji.

Dla przeprowadzenia w sposób prawidłowy całokształtu czynności w przewidzianych czterech

rech etapach działalności inwestycyjnej opracowano obok instrukcji inwestycyjnej również odrębne instrukcje: a) o zasadach sporządzania i zatwierdzania dokumentacji technicznej; b) o zasadach sporządzania planu zaopatrzenia inwestycyjnego w maszyny, urządzenia, sprzęt i inwentarz; c) o planowaniu dokumentacji technicznej; d) o trybie zlecania robót i programach wykonawstwa inwestycyjnego; e) o planowaniu zaopatrzenia materiałowego.

W ten sposób objęto instrukcjami cały problem planowania inwestycyjnego, od chwili powstawania samej koncepcji zamierzenia inwestycyjnego i jej udokumentowania aż do okresu opracowania planu inwestycyjnego i okresu jego realizacji w oparciu o plan budownictwa i zaopatrzenia. Na tym tle znajomość całości podstaw planowania inwestycyjnego staje się dla służb inwestycyjnych niezbędna, gdyż planowanie inwestycyjne nabiera dopiero wówczas pełnego wyrazu, gdy rozpatrujemy je pod kątem całokształtu działalności inwestycyjnej.

Dodać również należy, że nowa metodologia planowania inwestycyjnego zmierza wyraźnie do jasnego uwypuklenia zasady, aby na r. 1951 zbudować plan rzeczowy, w ujęciu centralnym i terenowym, oparty o realne możliwości w dziedzinie wykonawczej i materiałowej.

Z szeregu podstawowych problemów planowania inwestycyjnego, które zostały pogłębione w nowej instrukcji inwestycyjnej, należy jeszcze wymienić:

a) Szersze rozwinięcie zasad planowania budownictwa mieszkaniowego z dopuszczeniem możliwości realizowania budownictwa rozproszonego bezpośrednio przez inwestorów.

b) Nowe ujęcie zagadnień oszczędnościowych w planie inwestycyjnym.

c) Zasady inwestowania w obcych obiektach.

d) Dalsze sprecyzowanie podstaw badania efektywności inwestycji.

e) Rozwinięcie zasady koncentracji nakładów inwestycyjnych z uwzględnieniem oddawania inwestycji do użytku poszczególnymi etapami.

f) Oparcie rocznego planu inwestycyjnego o ustalenia planu 6-letniego.

g) Prawidłowe określanie harmonogramów finansowych i rzeczowych, zwłaszcza w odniesieniu do inwestycji kontynuowanych i przewidywanego stanu ich realizacji na koniec roku.

h) Rozwinięcie klasyfikacji i statystycznych podziałów inwestycji.

i) Dokładne opracowanie trybu planowania centralnego i terenowego oraz terminarza kolejnych prac.

j) Opracowanie szeregu formularzy i załączników niezbędnych dla nowych zasad planowa-

nia rzeczowego i terenowego, jak też dla powiązania planu inwestycyjnego z szeregiem planów pokrewnych.

Oddzielnie wreszcie należy wspomnieć również o znacznym podniesieniu stopnia dokładności w planowaniu importu inwestycyjnego. Szerokie oparcie planu inwestycyjnego o dostawy ze Związku Radzieckiego i krajów demokracji ludowej pozwoliło na precyzyjne powiązanie harmonogramu inwestycji krajowych z terminami dostaw. Na tym tle dokładność w zakresie planu importu uległa wybitnej poprawie, co umożliwiło zniesienie na r. 1951 zasady funkcjonowania tzw. puli importowej. Pula ta umożliwiała wewnętrzne wyrównywanie się przesunięć w terminach dostaw inwestycyjnych. Obecnie w ramach nowej instrukcji na r. 1951 dostawy importowe powinny być planowane analogicznie jak dostawy krajowe, tj. indywidualnie, w powiązaniu z poszczególnymi tytułami inwestycyjnymi.

Przedstawiony w skrócie całokształt zmian w metodologii planowania inwestycyjnego, wprowadzonych na r. 1951, stanowi niewątpliwie wyraz dalszego postępu w planowaniu gospodarki narodowej w Polsce. W szczególności należy specjalnie podkreślić fakt znacznego wzrostu dokładności planowania inwestycyjnego zarówno na szczeblu poszczególnych inwestorów bezpośrednich, jak też na szczeblu centralnym. Duży nacisk położono również na znaczne zwiększenie dyscypliny planowania.

Dyscyplina ta odnosi się: a) do terminowości prac, ustalonych w szczegółowym harmonogramie; b) do przestrzegania wyznaczonych limitów finansowych dla zabezpieczenia właściwych proporcji rozwojowych gospodarstwa narodowego.

Opracowanie planu inwestycyjnego na r. 1951 wymagać będzie znacznie zwiększonego wysiłku. Zarówno bowiem rosnące rozmiary nakładów inwestycyjnych i rozpoczynanie budowy wielu zasadniczych obiektów inwestycyjnych, przewidzianych planem 6-letnim, jak też wybitne zwiększenie wymagań w zakresie planowania rzeczowego, oznacza wysunięcie pod adresem służb inwestycyjnych postulatu wielkiej sprawności oraz rozwinięcia dotychczasowych kwalifikacji zawodowych.

Jednocześnie jednak należy podkreślić, że plan inwestycyjny na r. 1951 stanowi mobilizujący wszystkich ważny etap budownictwa socjalistycznego, które przyniesie nieznany dotychczas w naszym kraju rozwój sił wytwórczych a na bazie tego rozwoju wielkie zmiany polityczne, społeczne i kulturalne. W przyśpieszaniu tego rozwoju plan inwestycyjny stanowi jeden z najpotężniejszych akcentów. Podstawą do prawidłowego sporządzenia i wykonania tego planu powinna się stać ulepszona obecnie metodologia planowania inwestycyjnego.

PLANOWANIE TERENOWE NA NOWYM ETAPIE

PLANOWANIE terenowe wynika z praw ekonomiki socjalistycznej i polega na tym, że niektóre działy i gałęzie gospodarstwa narodowego, posiadające przede wszystkim znaczenie lokalne i z tego tytułu podporządkowane kompetencjom władz terenowych — są planowane przez te władze. Władze terenowe na podstawie wytycznych i instrukcji władz centralnych kierują sporządzaniem w określonym trybie projektów odcinkowych planów oraz koordynują je i zestawiają w zbiorcze projekty terenowych planów gospodarczych.

Opierając się na doświadczeniach radzieckich należy stwierdzić, że plany terenowe w Polsce powinny być sporządzane dla wszystkich rejonów ekonomicznych kraju, które powinny być w zasadzie zgodne z podziałem administracyjno — terytorialnym Państwa. W ten sposób można by plany terenowe podzielić co najmniej na plany wojewódzkie i powiatowe (w tym powiatów miejskich).

Plany terenowe powiatów powinny wchodzić w skład odpowiedniego planu wojewódzkiego i być między sobą i z nim ściśle skoordynowane i powiązane. Terenowe plany województw powinny być z kolei integralną częścią narodowego planu gospodarczego, powinny być z nim i między sobą centralnie skoordynowane.

Plany terenowe w zasadzie powinny być sporządzane nie tylko dla województw i powiatów, ale również w dalszej przyszłości dla gmin, dla jednostek administracyjnych wszystkich szczebli, dla których istnieją terenowe rady narodowe.

Dotychczas istniały obiektywne warunki, które utrudniały odpowiedni rozwój i pogłębienie planowania terenowego. Ustawa z dnia 10 lutego 1949 r. o zmianie organizacji naczelnych władz gospodarki narodowej utworzyła wojewódzkie urzędy planowania gospodarczego (Dz. U. R. P. Nr 7, poz. 43), a do czasu ich zorganizowania organami terenowymi Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego miały być jej biura regionalne. Organizacja wojewódzkich urzędów planowania gospodarczego zależała z kolei od ustalenia zakresu i form jednolitej władzy państwowej w terenie. Stąd też w okresie przejściowym stanowisko prawne biur regionalnych PKPG było bliżej nieokreślone, zarówno co do zakresu ich zadań i posiadanych uprawnień, jak i zależności od władz terenowych.

Tymczasowy zakres działania biur regionalnych PKPG określiło zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 12 grudnia 1949 r. wydane na podstawie § 3 pkt. 7. Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 22 kwietnia 1949 r. w sprawie zakresu działania Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego. Zarządzenie to na-

kładało na biura regionalne PKPG obowiązek opracowywania projektów wojewódzkich planów gospodarczych (wieloletnich i rocznych) w zakresie rolnictwa, leśnictwa, drobnego przemysłu, obrotu towarowego, rzemiosła, komunikacji drogowej, urządzeń kulturalnych i socjalnych, gospodarki komunalnej oraz gospodarki mieszkaniowej. Ważnym zadaniem biur regionalnych było opracowywanie terenowych bilansów zapotrzebowania i zaopatrzenia w środki żywności, bilansów materiałów budowlanych, bilansów sił roboczych oraz innych bilansów zależnie od zlecenia Przewodniczącego PKPG. Do biur regionalnych PKPG należało też opiniowanie narodowych planów gospodarczych (przekrojów wojewódzkich) w zakresie zleconym przez Przewodniczącego PKPG. Aby ułatwić PKPG wykonywanie zadań na obszarze województw, a w szczególności aby plany wojewódzkie mogły opierać się na dobrej znajomości warunków oraz możliwości i potrzeb terenowych — biura regionalne miały obowiązek prowadzenia badań w tym zakresie, a w szczególności obowiązek badania podstaw, struktury i dynamiki gospodarczej województw oraz opracowywanie projektów ich aktywizacji i rozwoju gospodarczego.

Oprócz tych zadań do biur regionalnych PKPG należały — zgodnie z omawianym zarządzeniem — sprawy planowego zagospodarowania przestrzennego województw, regulowane przepisami odrębnymi, sprawy statystyki, w szczególności koordynacji badań i dochodzeń statystycznych w terenie (regulowane również odrębnymi przepisami) oraz sprawozdawczość i kontrola wykonania wojewódzkich planów gospodarczych i inne sprawy — zależnie od zlecenia Przewodniczącego PKPG.

Należy przypomnieć, że biura regionalne PKPG powstały (w wykonaniu wymienionej ustawy o zmianie organizacji naczelnych władz gospodarki narodowej z 10.II.1949 r.) — przez organizacyjne połączenie b. biur regionalnych CUP oraz części b. regionalnych dyrekcji planowania przestrzennego przejmując zadania tych ostatnich w zakresie tzw. regionalnych planów przestrzennych oraz lokalizacji sił wytwórczych i urządzeń kulturalnych i socjalnych. Natomiast zadania b. regionalnych dyrekcji planowania przestrzennego w zakresie planowania urbanistycznego zostały przekazane powołanym wojewódzkim wydziałom planowania rozbudowy miast i osiedli.

W omawianych warunkach biura regionalne PKPG — jako tymczasowe organa terenowe PKPG — podjęły wykonywanie swych zadań. W szczególności opracowały projekty planów wojewódzkich: 6-letniego oraz planu na r. 1950. Jednakże metodologia sporządzania projektów tych planów nie była jeszcze dostatecznie spre-

cyżowana; przede wszystkim nie zastosowano w należytej mierze metody bilansowej, która jest jednym z najważniejszych narzędzi planowania. Metoda bilansowa bowiem umożliwia ustalanie słusznych proporcji w rozwoju poszczególnych działów i gałęzi gospodarki narodowej objętych planem terenowym określonego regionu oraz umożliwia powiązanie i prawidłowe skoordynowanie poszczególnych planów terenowych między sobą i z narodowym planem gospodarczym.

Plany wojewódzkie, z uwagi na brak powiatowych komórek planowania gospodarczego, nie były dotychczas prawidłowo rozwijane w przekroju powiatowym, a tym bardziej nie mogły być opracowywane pełne terenowe plany powiatów i miast wymagające terenowej koordynacji na szczeblu powiatu. Biura regionalne PKPG pracowały w warunkach niedostatecznego zrozumienia roli i wagi planowania terenowego i koordynacji terenowej ze strony poszczególnych pionów gospodarczych, jak również w warunkach niedostatecznego jeszcze wyszkolenia aparatu planowania. Biura regionalne opracowywały projekty planów bez istotnego udziału i kontroli mas pracujących, a nawet w pewnym oderwaniu od nich.

Planowanie terenowe w Polsce stawia więc dopiero pierwsze kroki. Wymaga pogłębienia metodologii, szybkiego przeszkolenia aparatu planowania i szkolenia nowych sił. Wymaga stałego studiowania i przyswajania doświadczeń radzieckich.

Zakres zadań planowania terenowego w państwie demokracji ludowej, a więc państwie będącym formą dyktatury proletariatu i budującym ustrój socjalistyczny, wiąże się ściśle na danym etapie z zakresem działania władzy ludowej w terenie, jej formą i stopniem demokratyzacji.

Niezlikwidowane przeżytki ustroju kapitalistycznego w postaci podziału władzy administracyjnej na państwową i samorządową, sprzecznego z istotą demokracji ludowej, były czynnikiem utrudniającym rozwój planowania terenowego. Planowanie terenowe bowiem wymaga jak najszerszego, czynnego udziału szerokich mas pracujących z klasą robotniczą na czele w kształtowaniu i określaniu zadań planowych, w mobilizowaniu i rozwoju sił wytwórczych terenu, w kontroli wykonania zadań planowych.

Ustawa o terenowych organach jednolitej władzy państwowej z 7 marca 1950 r. jest rewolucyjnym krokiem na drodze do dalszej demokratyzacji Polski Ludowej i budowy podstaw socjalizmu. Rady narodowe stają się — zgodnie z charakterem państwa socjalistycznego i z duchem tej ustawy — państwową formą dyktatury proletariatu. Dzięki tej ustawie planowanie terenowe uzyskuje mocną, socjalistyczną podstawę działania i rozwoju.

Ustawa terenową znosi podział administracji na państwową i samorządową i skupia całą władzę terenową w radach narodowych, które są wybierane przez lud i stanowią jego przedsta-

wicielstwo, które pracują w ścisłym i stałym kontakcie z ludem, przy jego współudziale i pod jego kontrolą.

Ustawa dała radom narodowym nowe, szerokie uprawnienia. Rady narodowe przy pomocy swych prezydiów jako organów wykonawczych będą kierowały na swoim terenie działalnością gospodarczą, społeczną i kulturalną, kontrolując ją równocześnie przy pomocy swoich komisji oraz przez rozpatrywanie z udziałem szerokiego aktywu ludowego sprawozdań z działalności swych organów wykonawczych. Ustawa daje wojewódzkim radom narodowym prawo uchwalania — w ramach uchwalonego przez Sejm narodowego planu gospodarczego — wojewódzkich planów gospodarczych opracowanych przez wojewódzkie komisje planowania gospodarczego, oraz prawo uchwalania w ramach jednolitego budżetu państwowego — wojewódzkich budżetów. Powiatowe i miejskie (miast wydzielonych) rady narodowe będą z kolei uchwały w ramach planów wojewódzkich — plany powiatowe i miejskie, opracowane przez powiatowe i miejskie komisje planowania gospodarczego oraz w ramach budżetów wojewódzkich budżety powiatowe i miejskie.

Prezydium rad narodowych jako organa wykonawcze rad wykonywać będą ich uchwały oraz kierować działalnością gospodarczą, kulturalną i społeczną przy pomocy swych wydziałów, względnie innych jednostek organizacyjnych prezydiów i terenowych komisji planowania gospodarczego. Do prezydiów rad narodowych należy opracowywanie projektów planów terenowych, projektów budżetów terenowych, koordynacja i kierownictwo działalnością podległych przedsiębiorstw, zakładów i instytucji oraz ich kontrola. Prezydium rad narodowych obowiązane są do współdziałania z komisjami rad narodowych i do składania radom sprawozdań ze swej działalności. W ten sposób prezydium rady narodowej jest ściśle powiązane z radą narodową i podlega jej nadzorowi i kontroli. Oznacza to, że rada narodowa i prezydium jako jej organ wykonawczy będą równocześnie ściśle powiązane na swoim terenie działania z masami pracującymi, które w szerokiej mierze będą uczestniczyły w wykonywaniu władzy, mając możliwość przez twórczą swą inicjatywę przyczynić się do szybkiego rozwoju sił produkcyjnych i kultury na swym terenie. Takie zespolenie jednolitych organów władzy terenowej z masami pracującymi nie pozwoli na oderwanie się władzy od mas, od ich potrzeb, dążeń i inicjatywy twórczej w budowie podstaw socjalizmu. Posiada to kapitalne znaczenie dla realizacji zadań planu 6-letniego, umożliwia bowiem lepszą i szerszą mobilizację sił roboczych i zasobów terenowych do wykonania zadań planowych.

Ustawa o terenowych organach jednolitej władzy państwowej określa powiązanie prezydiów rad narodowych niższego stopnia z prezydiami rad narodowych wyższego stopnia w ten sposób, że prezydium rady narodowej niższego stopnia działając zgodnie z uchwałami

swej rady działa równocześnie zgodnie z wytycznymi i instrukcjami prezydium rady narodowej wyższego stopnia. Podobne powiązania istnieją między analogicznymi wydziałami prezydiów rad niższego i wyższego stopnia. Prezydium wojewódzkiej rady narodowej podporządkowane uchwałąm swej rady — działa równocześnie stosownie do wytycznych i instrukcji Rady Ministrów oraz w zależności od rodzaju zagadnień i spraw — stosownie do zarządzeń i instrukcji Przewodniczącego PKPG i właściwych resortowo ministrów. W ten sposób istnieje również ściśle powiązanie powiatowych i miejskich (w miastach wydzielonych) komisji planowania gospodarczego z odpowiednimi wojewódzkimi komisjami planowania gospodarczego, tych zaś ostatnich z PKPG. Komisje planowania gospodarczego m. st. Warszawy i Łodzi posiadają analogiczne stanowisko jak wojewódzkie komisje planowania gospodarczego, a dzielnicowe komisje przy prezydiach dzielnicowych rad narodowych w tych miastach — jak powiatowe wzgl. miejskie (w miastach wydzielonych) komisje planowania gospodarczego.

Dzięki ustawie o radach narodowych jako organach terenowych jednolitej władzy państwowej planowanie terenowe nabiera znacznie większego niż dotychczas znaczenia i uzyskuje właściwe podstawy działania. W tych warunkach planowanie terenowe opierając się na szerokiej inicjatywie i stale wzrastającej aktywności mas pracujących z klasą robotniczą na czele odegra doniosłą rolę w realizacji zadań Planu 6-letniego.

Prezydent Bierut w referacie swym na IV Plenum KC PZPR i CKKP w dniu 8.V.1950 r. w następujący sposób określa znaczenie ustawy o terenowych organach jednolitej władzy państwowej dla realizacji zadań Planu 6-letniego:

„Dotychczasowy podział funkcji organów władzy na oddzielne piony państwowych organów centralnych i samorządowych organów lokalnych wpływał hamująco na dalsze rozwijanie planowych zadań w kierunku jednolitego ogólnopństwowego planu gospodarczego. W okresie Trzyletniego Planu Odbudowy przeszkoda ta nie była tak rażąca nie tylko dlatego, że działalność planowa koncentrowała się w przeważającej mierze na zadaniach odbudowy, ale również i wskutek tego, że warunki planowania tego okresu nie pozwalały na pogłębienie zasięgu planów w takim stopniu jak to jest możliwe w 6-letnim planie rozbudowy gospodarczej kraju. Plan 6-letni stawia przed nami potężne zadania, które obejmują niemal całość zagadnień bytu i potrzeb kulturalnych mas pracujących. W tych warunkach byłoby szkodliwym anachronizmem oddzielać sprawy i potrzeby lokalne od zadań i potrzeb ogólnop

no państwowych. Na odwrót — racjonalny rozwój inwestycji gospodarczych i przemysłowych wymaga, aby usuwać karykaturalne i wysoce krzywdzące dla mas ludności upośledzenie i zaniedbanie całych wielkich obszarów kraju, pozbawionych jakichkolwiek ośrodków przemysłowych oraz nowoczesnej sieci dróg komunikacji, urządzeń miejskich i kulturalnych, sieci energetycznej itp., jak to ma np. miejsce we wschodniej części Polski. Istnieje paląca już niemal konieczność rozszerzenia zadań planowania i kontroli we wszystkich ośrodkach terenowych, zwłaszcza w zaniedbanych dzielnicach rolniczych. Można to urzeczywistnić tylko przez ujednolicenie i scalenie organów władzy ludowej, a także przez usunięcie rażących wad w podziale administracyjnym kraju.

Realizacja ustawy przekazującej pełną władzę wykonawczą Radom Narodowym jest niezawodnym i jedynym środkiem najlepszego zabezpieczenia sprawności funkcji planowania i kontroli wykonania podejmowanych decyzji przez wzajemnie skoordynowane ze sobą ogniewa jednolitej władzy na wszystkich jej szczeblach od góry do dołu“.

W świetle tych stwierdzeń i faktów potrzeba rozwoju planowania terenowego, pogłębienia jej metodologii oraz potrzeba pogłębienia metodologii koordynacji planów terenowych z narodowym planem gospodarczym staje się sprawą oczywistą.

Planowanie w gospodarce socjalistycznej, będąc narzędziem dyktatury proletariatu, ustala zgodnie z dyrektywami Partii i Rządu w planowym czasokresie zadania dotyczące rozwoju sił wytwórczych oraz urządzeń kulturalnych i socjalnych.

Jednym z warunków osiągnięcia tego celu jest właściwe, socjalistyczne rozmieszczenie w kraju sił wytwórczych, przede wszystkim przemysłu, oraz planowa likwidacja dysproporcji w rozwoju gospodarczym i kulturalnym poszczególnych okręgów kraju ze szczególnym uwzględnieniem likwidacji przeciwieństw między miastem i wsią. Mówiąc o konieczności likwidacji tych przeciwieństw Engels stwierdza²⁾:

„Tylko społeczeństwo zdolne do harmonijnego uruchomienia swych sił wytwórczych w myśl jednego planu ogólnego jest w stanie tak je zorganizować, że będzie możliwe rozmieszczenie wielkiej produkcji całkowicie zgodnie z rozwojem tego społeczeństwa oraz zachowaniem i rozwojem pozostałych elementów produkcji“.

W socjalistycznym planowym rozmieszczaniu sił wytwórczych chodzi o to, aby zmniejszyć nakład wydatkowanej pracy na jednostkę produktu oraz przyspieszać tempo rozszerzonej reprodukcji socjalistycznej. Zadanie to rozwiązuje gospodarka socjalistyczna przez realizowanie lokalizacyjnych zasad bardziej równomier-

²⁾ „Anty-Dürhing“. „Książka“. 1948. Str. 345/46.

niego rozmieszczania sił wytwórczych, zbliżania przemysłu do źródeł surowca i obszarów zapotrzebowania oraz wszechstronnego i coraz większego rozwoju wszystkich okręgów kraju. Prawidłowe rozmieszczenie sił wytwórczych przyczynia się także do wzmocnienia obronności socjalistycznego państwa.

Stosowanie zasad socjalistycznego rozmieszczenia sił wytwórczych doprowadza do planowej likwidacji nieracjonalnych długich przewozów i umożliwia w obszarach zapotrzebowania zaopatrywanie przemysłu i rolnictwa w potrzebne surowce, energię, półfabrykaty i produkty oraz ludności pracującej w artykuły konsumpcyjne z bliskich odległości, z bliskich rejonów produkcji. Socjalistyczne rozmieszczenie sił wytwórczych likwiduje dysproporcje w stopniu rozwoju gospodarczego poszczególnych okręgów powstałe w przeszłości zgodnie z prawem nierównomierności rozwoju kapitalizmu, a tym samym i kapitalistyczny podział kraju na okręgi przemysłowe i rolnicze, przodujące i zacofane, z silnie rozwiniętą klasą robotniczą i pozbawione skupisk klasy robotniczej. Ekonomika socjalistyczna zrywa z geograficzno-gospodarczym podziałem kraju na okręgi przemysłowe i rolnicze, przodujące i zacofane, a tym samym i wyzyskiwane na wzór kolonialny. Podział ten bowiem opóźnia rozwój sił wytwórczych, pogłębia różnice ekonomiczne i kulturalne między poszczególnymi obszarami, utrzymuje i utrwala przeciwieństwa między miastem i wsią oraz utrudnia pogłębianie solidarności i sojuszu klasy robotniczej z pracującym chłopstwem i inteligencją pracującą dla walki o socjalistyczną produkcję, o likwidację klas wyzyskujących. Socjalistyczne rozmieszczenie sił wytwórczych doprowadza do pełnego rozwoju okręgów jako jednostek produkcyjno - konsumpcyjnych o szerokim i możliwie wszechstronnym zakresie produkcji przemysłowej i rolniczej opartej o wykorzystanie lokalnych źródeł energii, surowca, sił roboczych, a równocześnie posiadających określone specjalizacje w produkcji przemysłowej lub rolniczej o znaczeniu ogólnokrajowym. Okręgi gospodarcze kształtowane przez planowanie socjalistyczne stają się więc okręgami przemysłowo - rolniczymi lub rolniczo-przemysłowymi, zależnie od dominującej funkcji produkcyjnej.

Realizacja socjalistycznej zasady bardziej równomiernego rozmieszczenia sił wytwórczych oraz zbliżenia przemysłu do źródeł i rejonów zapotrzebowania na terenie Związku Radzieckiego już w końcu drugiej pięciolatki spowodowała takie zmiany w charakterze rejonów geograficzno - gospodarczych, kształtowanych w okresie kapitalistycznym żywiołowo i w sposób jednostronny, że Józef Stalin na XVII Zjeździe WKP(b) mógł stwierdzić³⁾:

„Przed wszystkim trzeba mieć na uwadze, że dawny podział naszych obwodów na przemysłowe i rolnicze już się przeżył. Nie mamy już obwodów wyłącznie rolniczych, które by

zaopatrywały obwody przemysłowe w zboże, mięso, warzywa, tak samo, jak nie mamy już obwodów wyłącznie przemysłowych, które by mogły liczyć na to, że otrzymają wszystkie niezbędne dla siebie produkty z zewnątrz, z innych obwodów. Rozwój zmierza ku temu, że wszystkie obwody u nas stają się w mniejszym lub większym stopniu przemysłowymi, i im dalej, tym bardziej będą się stawały przemysłowymi“.

Mówiąc dalej o konieczności rozwoju rolnictwa we wszystkich obwodach ZSRR Stalin stwierdza:

„To znaczy, że Ukraina, Kaukaz północny, centralny obwód czarnoziemny i inne, dawniej rolnicze rejony, nie mogą już w dalszym ciągu dostarczać na zewnątrz — ośrodkom przemysłowym — tyleż produktów, ile dostarczały dawniej, ponieważ muszą żywić swoje własne miasta i swoich własnych robotników, których liczba będzie wzrastała. Ale z tego wynika, że każdy obwód, o ile nie chce znaleźć się w trudnym położeniu — musi stworzyć u siebie własną bazę rolniczą, ażeby mieć własne warzywa, własne masło, własne mleko i w mniejszym lub większym stopniu własne zboże i własne mięso“.

Te wskazania i stwierdzenia J. Stalina posiadają dla kształtowania rozwoju gospodarczego poszczególnych obszarów gospodarczych Polski oraz dla kształtowania metodologii planowania terenowego ogromne znaczenie. W związku z tym wyłania się konieczność właściwej, socjalistycznej rejonizacji kraju, właściwego ukształtowania wielkości i granic podstawowych okręgów produkcyjno - konsumpcyjnych i usługowych jako jednostek administracyjno-terytorialnych (województw) oraz mniejszych rejonów produkcyjno - konsumpcyjnych i usługowych (powiatów i gmin).

Każdy z takich okręgów (województw) powinien posiadać swój główny ośrodek produkcji przemysłowej, główne skupisko klasy robotniczej i usług, swoje główne miasto, względnie zespół miejski, będące równocześnie siedzibą właściwej wojewódzkiej rady narodowej jako władzy terenowej. Ośrodek województwa powinien być węzłem komunikacyjnym, gdyż warunkuje to jego dostępność komunikacyjną z miast i osiedli położonych w obrębie województwa, ułatwia właściwe zbliżenie mas pracujących i władzy, ułatwia wykorzystanie inicjatywy mas pracujących oraz kontrolę społeczną. Ośrodki okręgów gospodarczo-administracyjnych szczebla wojewódzkiego winny być dobrze powiązane komunikacyjnie z ośrodkami powiatowymi, a te ostatnie z ośrodkami gmin. Wielkość każdej jednostki terytorialno - administracyjnej, będącej równocześnie jednostką produkcyjno - konsumpcyjną i usługową, powinna być określona faktycznymi ciężarami gospodarczymi do jej ośrodka.

Ośrodki powiatowe powinny być również skupieniami przemysłu i klasy robotniczej oraz węzłami komunikacji lokalnej stosownej skali, dobrze powiązane z ośrodkami gminnymi i in-

³⁾ J. Stalin. „Zagadnienia leninizmu“. „Książka i Wiedza“, 1949. Str. 459.

nymi osiedlami, jak również punktami obrotu towarowego i usług skali powiatowej.

Ośrodki gmin winny być węzłami dróg lokalnych, gminnymi centrami obrotu towarowego, drobnego przemysłu oraz usług skali gminnej.

Podkreślić należy, że obecny podział terytorialno - administracyjny kraju wykazuje wiele błędów i wad, które utrudniają ludności pracującej wykonywanie władzy i kierowanie gospodarką, dlatego też wymagają w oparciu o analizę wzajemnych ciąż poszczególnych terenów, miast i wsi starannej przebudowy i korektur dostosowanych do nowych potrzeb.

Sejm w dn. 28.VI. br. uchwalił ustawę o wydzieleniu i organizacji trzech nowych województw: 1) koszalińskiego z siedzibą wojewódzkiej rady narodowej w Koszalinie, 2) zielonogórskiego z siedzibą wojewódzkiej rady narodowej w Zielonej Górze i 3) opolskiego z siedzibą wojewódzkiej rady narodowej w Opolu.

Woj. koszalińskie obejmuje część powiatów dotychczasowego woj. szczecińskiego, a mianowicie: koszaliński z miastem Koszalinem, kołobrzeski z miastem Kołobrzegiem, białogrodzki, sławieński, słupski z miastem Słupskiem, bytowski, miastecki, szczeciński, drawski, wałecki, złotowski i człuchowski. W ten sposób woj. koszalińskie obejmuje swym zasięgiem terytorialnym środkową część wybrzeża morskiego między Gdańskiem i Szczecinem oraz bezpośrednie zaplecze środkowej części wybrzeża.

Woj. zielonogórskie otrzymuje z obszaru dotychczasowego woj. wrocławskiego powiaty: głogowski z miastem Głogowem, żagański, żarski i kożuchowski oraz z obszaru dotychczasowego woj. poznańskiego powiaty: zielonogórski z miastem Zielona Góra, gorzowski z miastem Gorzowem, strzelecki, skwierzyński, sułeciński, miedzyrzecki, świebodziński, rzepiński, babimojski, krośnieński, gubiński i wschowski. W ten sposób nowe województwo obejmuje obszar Ziemi Lubuskiej ułatwiając jej większą aktywizację gospodarczą.

Woj. opolskie ma otrzymać z obszaru dotychczasowego woj. śląskiego powiaty: opolski z miastem Opolem, kluczborski, oleski, strzelecki, kozielski, raciborski z miastem Raciborzem, głubczycki, nyski z miastem Nysą, niemodliński i grodkowski oraz z dotychczasowego woj. wrocławskiego powiaty: brzeski z miastem Brzegiem i namysłowski.

Woj. opolskie posiada inną problematykę gospodarczą, aniżeli okręg przemysłowy Górnego Śląska. Utworzenie woj. opolskiego ułatwi rozwój gospodarczy całej opolszczyzny.

Nowouchwalona ustawa postanawia również przeprowadzenie zasadniczych korektur granic wojewódzkich, między innymi włączenie do obszaru woj. śląskiego z woj. kieleckiego, powiatu częstochowskiego z miastem Częstochową, włączenie z obszaru woj. łódzkiego do woj. kieleckiego powiatu opoczyńskiego i koneckiego, włączenie do woj. pomorskiego z woj.

poznańskiego powiatu znińskiego i mogileńskiego oraz szereg innych drobniejszych korektur.

Utworzenie trzech nowych województw oraz przeprowadzenie zasadniczych korektur granic wojewódzkich ma na celu wytworzenie lepszych warunków dla planowania, realizacji i kontroli zadań planowych, w szczególności dla realizacji zadań planu 6-letniego, oraz wykonywania władzy przez masy pracujące.

Dzięki tym decyzjom zrobiono wielki krok w kierunku właściwej socjalistycznej regionalizacji kraju.

Natomiast projekt nowego podziału powiatów na gminy, który winien wytworzyć lepsze warunki w szczególności dla rozwoju spółdzielczości produkcyjnej w rolnictwie, wymaga ogromnego wysiłku i pracy. Zadanie to, jako zadanie o zasadniczym znaczeniu wysunęła ostatnio Polska Zjednoczona Partia Robotnicza. Prezydent B. Bierut w swym referacie na IV Plenum KC PZPR i CKKP w dniu 8 maja br. stwierdził, że należy⁴⁾:

„Przystąpić niezwłocznie do skrupulatnej pracy nad przygotowaniem projektów nowego podziału terenowego władz administracji państwowej, mającego na celu zbliżenie siedziby władz terenowych do potrzeb ludności, zwłaszcza na wsi, ułatwienie praktycznego kontaktu organów państwowych z masami pracującymi“.

Konsekwentne zanalizowanie zasad socjalistycznego rozmieszczenia sił wytwórczych oraz dążenie do pełnego rozwoju poszczególnych województw i powiatów jako przemysłowo-rolniczych lub rolniczo - przemysłowych okręgów i rejonów gospodarczych wymaga ustalania planowych zadań nie tylko dla poszczególnych działów i gałęzi gospodarstwa narodowego, nie tylko w pionach branżowych, lecz również dla poszczególnych okręgów i rejonów gospodarczo - administracyjnych. Stąd wyłania się metodologiczna konieczność sporządzania wytycznych i projektów planów w całej gospodarce narodowej w przekrojach terenowych. bez względu na to, czy dotyczą one gospodarki planowanej i koordynowanej centralnie, czy terenowo. Przy konsekwentnie stosowanej metodzie bilansowej w planowaniu zarówno centralnym jak i terenowym — przekroje wzajemnie ze sobą porównywane i koordynowane umożliwiają ustalanie słusznych proporcji i wskaźników rozwoju poszczególnych działów i gałęzi gospodarki narodowej w planowanym czasie-kresie w poszczególnych okręgach i rejonach gospodarczych kraju, jak również pozwalają na ustalanie słusznych proporcji w rozwoju tych okręgów i rejonów.

Przekroje terenowe są niezbędnym warunkiem ustalania związków bilansowych między okręgami i rejonami, prawidłowego rozmieszczania sił wytwórczych oraz urządzeń kulturalnych i socjalnych w celu likwidacji istniejących dysproporcji w rozwoju poszczególnych obszarów kraju.

⁴⁾ Trybuna Ludu, Nr 131 z dnia 13.V.1950 r.

Przekroje terenowe umożliwiają wreszcie prawidłową koordynację planów opracowywanych i koordynowanych terenowo z planami opracowywanymi centralnie.

Dlatego, podobnie jak dla działów i gałęzi gospodarki narodowej planowanych centralnie powinny być sporządzane z reguły co najmniej przekroje wojewódzkie, a nawet w pewnych uzasadnionych wypadkach przekroje grup powiatów — tak też plany wojewódzkie powinny być z reguły sporządzane w przekrojach powiatowych, a plany powiatowe w przekrojach gminnych.

W ten sposób cały narodowy plan gospodarczy ulega rozwinęciu terenowemu i pozwala na prawidłową jego koordynację terenową i centralną.

Uchwała Rady Ministrów z dnia 17.IV 1950 r. (instrukcja Nr 6)⁵⁾ w sprawie organizacji i zakresu działania wojewódzkich oraz powiatowych komisji planowania gospodarczego, powzięta na podstawie art. 20 i 22 ustawy z dnia 20.III.1950 r. o terenowych organach jednolitej władzy państwowej, ustala 13 podstawowych zadań dla wojewódzkich komisji planowania gospodarczego, które przejmują dotychczasowe funkcje biur regionalnych PKPG.

Zakres działania wojewódzkich komisji planowania został jednakże znacznie rozszerzony w stosunku do zakresu działania biur regionalnych. Podstawowym zadaniem ich jest opracowywanie projektów wojewódzkich planów gospodarczych zarówno wieloletnich i rocznych, jak i kwartalnych. Plany wojewódzkie mają obejmować i koordynować „w zakresie należącym do właściwości wojewódzkiej rady narodowej zagadnienia rolnictwa, leśnictwa, drobnego przemysłu i rzemiosła, handlu, komunikacji, urządzeń socjalnych i kulturalnych, inwestycji i budownictwa, gospodarki komunalnej oraz gospodarki mieszkaniowej“.

Wymienione działy gospodarki narodowej będą całkowicie, bądź w znacznej części przedmiotem planowania terenowego, gdyż wymagają bardzo gruntownej znajomości warunków i potrzeb lokalnych oraz z uwagi na to, że zawierają olbrzymią ilość elementów drobnych jednakże w sumie stanowiących bardzo poważny udział w całości gospodarki narodowej.

Oprócz opracowywania projektów wojewódzkich planów gospodarczych, które w ramach narodowego planu gospodarczego będą określały zadania planowe dla przedsiębiorstw, zakładów i instytucji pozostających w zakresie kompetencji i właściwości wojewódzkich rad narodowych — wojewódzkie komisje planowania gospodarczego będą opiniowały przekroje terenowe narodowych planów gospodarczych w zakresie ustalonym przez Przewodniczącego PKPG.

Opiniowanie przez wojewódzkie komisje planowania gospodarczego przekrojów wojewódz-

kich narodowego planu gospodarczego ułatwi Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego słuszne skorygowanie projektów tych planów w kierunku wysokości zadań planowych, jak również proporcji ich rozkładu między poszczególne tereny. Ułatwi również koordynację wojewódzkich planów gospodarczych z całością narodowego planu gospodarczego. Z drugiej strony znajomość szeregu przekrojów narodowego planu gospodarczego oraz obowiązek dokonania ich analizy ułatwi wojewódzkim komisjom planowania gospodarczego opracowywanie projektów planów terenowych.

Bardzo ważnym zadaniem wojewódzkich komisji planowania gospodarczego jest „opracowywanie bilansów zapotrzebowania i zaopatrzenia w środki żywności, bilansów materiałów budowlanych i sił roboczych oraz w zakresie zleconym przez Przewodniczącego PKPG — innych bilansów“. Opracowywanie wymienionych bilansów jest nieodzownym warunkiem prawidłowego opracowywania projektów planów terenowych i opiniowania przekrojów terenowych narodowych planów gospodarczych.

Bilanse te umożliwią ujawnienie rezerw i niedoborów terenowych i wskażą kierunki dalszego rozwoju produkcji lokalnej, kierunki wykorzystania lokalnych rezerw surowcowych, rezerw sił roboczych, prawidłowej lokalizacji przemysłu i rejonizacji produkcji rolnej.

Dlatego jednym z zadań wojewódzkich komisji planowania gospodarczego ściśle związanych z potrzebami planowania terenowego i jego metodologią jest „badanie podstaw, struktury i dynamiki gospodarczej obszaru województwa oraz opracowywanie projektów aktywizacji i rozwoju gospodarczego tego obszaru“.

Prowadzenie tych badań ma na celu gruntowne poznanie warunków i właściwości terenu, jego zasobów i potencjalnych możliwości gospodarczych, stanu gospodarki i zmian zachodzących w jej podstawach i dynamice rozwojowej. Badania te są nieodzownym warunkiem prawidłowego ustalania zadań planowych dla aktywizacji terenu i rozwoju jego sił wytwórczych i kultury oraz planowania zmian w strukturze klasowej i zawodowej ludności.

Coraz silniejsze tempo rozwoju sił produkcyjnych i kultury mas pracujących, budowa i rozbudowa miast i osiedli związana z rozwojem przemysłu, komunikacji i rolnictwa, szybkie zmiany w normach techniczno - produkcyjnych, włączanie do produkcji niewykorzystanych rezerw materiałowych i sił roboczych wymaga, aby badania te były prowadzone stale, systematycznie i zasadniczo według jednolitej metodologii we wszystkich okręgach kraju, aby wyniki tych badań były porównywalne i pozwalały na wyciąganie praktycznych wniosków dla planowania rozwoju gospodarczego całego kraju. Nie należy stąd wnosić, aby we wszystkich województwach i powiatach były prowadzone w tej samej skali te same badania. Każdy okręg posiada swoją specyfikę gospodarczą i swoje specyficzne warunki i dlatego różnice

⁵⁾ Monitor Polski, Nr A-57 z dnia 20 maja 1950 r., poz. 658.

mogą istnieć i w przedmiocie prowadzonych badań i w ich zakresie.

Praktyka radziecka wskazuje na celowość wprowadzenia dla potrzeb planowania terenowego tzw. metryk terenowych, to jest stale prowadzonych i stale aktualizowanych wykazów zawierających dane dotyczące stanu i rozwoju wszelkich elementów gospodarczych i ludności. Metryki takie mogą być sporządzane dla poszczególnych gmin, powiatów i województw i stanowią bieżący podstawowy materiał dla studiów, planowania terenowego i kontroli wykonywania planów.

Prowadzenie badań i stałej inwentaryzacji zmian w gospodarce terenowej ułatwi również znakomicie wypełnianie przez wojewódzkie komisje planowania gospodarczego nałożonych na nie zadań w zakresie opracowywania perspektywicznych planów zagospodarowania przestrzennego obszaru województw lub ich części oraz „opracowywanie w zakresie zleconym przez Przewodniczącego PKPG projektów szczegółowej lokalizacji sił wytwórczych i urządzeń usługowych przewidzianych w narodowych planach gospodarczych“, gdyż wypełnianie tych zadań wymaga gruntownej znajomości wszelkich spraw terenowych.

Wojewódzkie komisje planowania gospodarczego — w myśl cytowanej uchwały Rady Ministrów — przejmują „wykonywanie funkcji wojewódzkich organów statystycznych zgodnie z wytycznymi i instrukcjami Głównego Urzędu Statystycznego“. Funkcje te będą polegały przede wszystkim na koordynacji badań i dochodzeń statystycznych i ich kontroli dla potrzeb gospodarki narodowej.

Do wojewódzkich komisji planowania gospodarczego należy również opiniowanie dla prezydium wojewódzkiej rady narodowej projektu budżetu wojewódzkiej rady narodowej z punktu widzenia zgodności z terenowymi planami gospodarczymi“. W ten sposób skoordynowanie projektu budżetu wojewódzkiej rady narodowej i projektu planu wojewódzkiego oraz planów powiatowych przejdzie przez właściwe ogniwo opinii i kontroli.

W zakresie kontroli i sprawozdawczości na wojewódzkie komisje planowania gospodarczego nałożono zadania: 1) prowadzenia „kontroli wykonania wojewódzkich planów gospodarczych oraz w zakresie zleconym przez Przewodniczącego PKPG — narodowych planów gospodarczych“ oraz 2) „prowadzenia sprawozdawczości z wykonania wojewódzkich planów gospodarczych na obszarze województwa“.

Wojewódzkie komisje planowania gospodarczego otrzymały zadanie instruowania terenowych organów planowania poszczególnych resortów w zakresie ustalonym przez Przewodniczącego PKPG, oraz „uchwalanie wytycznych i instrukcji dla powiatowych komisji planowania gospodarczego zgodnie z wytycznymi i instrukcjami PKPG i prezydium wojewódzkiej rady narodowej“.

Zadania w zakresie instruktażu w stosunku do terenowych organów planowania poszcze-

gólnych resortów, jak również powiatowych i miejskich komisji planowania gospodarczego wymagać będą od wojewódzkich komisji planowania gospodarczego szczególnego wysiłku i czujności, organizowania odpraw instrukcyjnych oraz szkolenia własnych pracowników, pracowników terenowych komórek planowania poszczególnych resortów oraz pracowników powiatowych i miejskich komisji planowania gospodarczego. Należy podkreślić, że w powiatach nie było dotychczas ani ekspozytur biur regionalnych PKPG, ani innych podobnych komórek planowania gospodarczego, dlatego szwkie zorganizowanie należyście funkcjonujących powiatowych i miejskich komisji planowania gospodarczego będzie zadaniem trudnym, aczkolwiek koniecznym do wykonania.

Stosownie do nałożonych zadań wojewódzkie komisje planowania gospodarczego będą posiadały następującą strukturę organizacyjną:

1. Dział Planów Zbiorczych.
2. „ Inwestycji i Budownictwa.
3. „ Lokalizacji.
4. „ Statystyki.

1. Sekcja Przemysłu i Rzemiosła.
2. „ Rolnictwa i Leśnictwa.
3. „ Komunikacji i Łączności.
4. „ Obrotu Towarowego.
5. „ Urzędzeń Kulturalnych i Społecznych.
6. „ Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej.
7. „ Bilansów Sił Roboczych.
8. „ Bilansów Materiałowych.
9. „ Finansów.

1. Referat Personalny.
2. „ Organizacyjno-Administracyjny.
3. Sekretariat.

Uchwała Rady Ministrów przewiduje, że za zgodą Przewodniczącego PKPG prezydium wojewódzkiej rady narodowej będzie mogło utworzyć w wojewódzkiej komisji planowania gospodarczego jeszcze inne jednostki organizacyjne — stosownie do uzasadnionych potrzeb.

Na czele wojewódzkiej komisji planowania gospodarczego stoi przewodniczący wybrany spośród zastępców przewodniczącego prezydium wojewódzkiej rady narodowej. Przewodniczącego wojewódzkiej komisji planowania gospodarczego zastępuje jeden lub dwóch zastępców.

Zgodnie z omawianą uchwałą Rady Ministrów (instrukcja nr 6) — do zakresu działania powiatowych komisji planowania gospodarczego stosuje się odpowiednio przepisy teież uchwały, określające zakres zadań wojewódzkich komisji planowania gospodarczego.

Powiatowa komisja planowania gospodarczego będzie posiadała następującą strukturę organizacyjną:

1. Sekcja Planów Zbiorczych i Bilansów.
2. „ Inwestycji i Budownictwa.
3. „ Rolnictwa i Leśnictwa.
4. Referat Lokalizacji.
5. „ Statystyki.
6. „ Przemysłu i Rzemiosła.
7. „ Obrotu Towarowego.
8. „ Komunikacji.
9. „ Urzędzeń Komunikacyjnych, Kulturalnych i Społecznych.

Ze względu na to, że w powiatach miejskich sprawy rolnictwa nie posiadają większego znaczenia, a silniej występują w nich zagadnienia urządzeń komunalnych, kulturalnych i socjalnych — w powiatach tych nie przewiduje się sekcji rolnictwa i leśnictwa, referat zaś urządzeń komunalnych, kulturalnych i socjalnych ulega podziałowi na 2 referaty.

Na czele powiatowej komisji planowania gospodarczego stoi przewodniczący, którym zostaje zastępca przewodniczącego prezydium powiatowej rady narodowej lub jeden z członków prezydium.

Uchwała Rady Ministrów (instrukcja nr 6) przewiduje, że w powiatowych komisjach planowania gospodarczego mogą być w uzasadnionych wypadkach tworzone inne jednostki organizacyjne w drodze uchwały prezydium powiatowej rady narodowej, która to uchwała wymaga jednakże zatwierdzenia przez PKPG na wniosek prezydium wojewódzkiej rady narodowej.

Zakres spraw objętych terenowymi planami gospodarczymi jak również tryb składania projektów tych planów reguluje w sposób ogólny uchwała Rady Ministrów z dnia 31.V.1950 r. (instrukcja nr 7).

Instrukcja podaje zakres planów terenowych dla każdego z działów gospodarki narodowej podlegającego planowi terenowemu. W myśl tej instrukcji terenowe plany gospodarcze w zakresie przemysłu obejmą:

- 1) państwowy przemysł miejscowy zarządzany przez dyrekcje państwowego przemysłu miejscowego;
- 2) przemysł bezpośrednio podległy organom terenowym rad narodowych (jest to dotychczasowy przemysł samorządowy) oraz
- 3) przemysł spółdzielczości pracy ujętej organizacyjnie w:
 - a) Spółdzielczo-Państwowej Centrali Rzemieślniczej,
 - b) Centrali Związku Spółdzielni Pracy,
 - c) Centrali Przemysłu Ludowego i Artystycznego
 - d) Centrali Spółdzielni Inwalidów.

W ten sposób plany terenowe przemysłu obejmują w zasadzie cały drobny przemysł sektora socjalistycznego.

Terenowe plany przemysłu sektora socjalistycznego powinny w myśl omawianej uchwały Rady Ministrów zawierać: plany wielkości produkcji oraz jej asortymentu i wartości, wskaźniki techniczno - ekonomiczne, plany zaopatrzenia, wskaźniki wydajności pracy, plany zatrudnienia, plany kosztów własnych, plany zbytu oraz plany inwestycyjne i finansowe.

Terenowe plany przemysłu mają obejmować również przemysł prywatny, rzemiosło i chałupnictwo. W tym zakresie plan terenowy przemysłu będzie zawierał szacunki wartości produkcji, planowe zaopatrzenie jak również plan zbytu w zakresie dostaw dla przemysłu i handlu sektora socjalistycznego.

Terenowe plany rolnictwa — zgodnie z instrukcją nr 7 obejmą następujące jednostki organizacyjne:

1. spółdzielnie produkcyjne,
2. inne gospodarstwa sektora socjalistycznego z wyjątkiem państwowych gospodarstw rolnych (PGR) oraz gospodarstw o charakterze doświadczalnym,
3. państwowe ośrodki maszynowe oraz
4. spółdzielcze ośrodki maszynowe.

W stosunku do gospodarstw indywidualnych plan terenowy rolnictwa zawierać będzie zadania w zakresie planowego oddziaływania na kierunki i wysokość ich produkcji, zadania dotyczące zaopatrzenia itd., jak również określać będzie zakres i rozmiary akcji kontraktacyjnej.

Uchwała Rady Ministrów przewiduje, że projekty planów rolnictwa, które są zatwierdzone centralnie — podlegać będą opiniowaniu przez wojewódzkie komisje planowania gospodarczego — z tym, że w zakresie bilansu ziemi, likwidacji odlogów oraz ochrony roślin — opinie wojewódzkich komisji planowania gospodarczego stają się wiążące dla Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych.

Wojewódzkie komisje planowania gospodarczego mają więc warunki ku temu, aby skoordynować i zestawzić na terenie województw zbiorczy plan całego rolnictwa. Wojewódzkie plany rolnictwa mają być sporządzane w przekrojach powiatowych, a w zasadzie również i w gminnych. Plany terenowe rolnictwa mają zawierać i określać całość zadań planowych, a w szczególności zadania dotyczące:

- a. produkcji roślinnej,
- b. produkcji zwierzęcej,
- c. mechanizacji robót rolnych,
- d. elektryfikacji wsi,
- e. prac wodno-melioracyjnych w zasięgu nie przekraczającym terenu województwa,
- f. produkcji i oceny nasion kwalifikowanych,
- g. zaopatrzenia,
- h. kontraktacji,
- i. ochrony roślin,
- j. służby weterynaryjnej.

Uchwała Rady Ministrów postanowiła, że terenowymi planami rolnictwa powinny być również objęte inwestycje, a wyjątek stanowią jedynie spółdzielnie produkcyjne oraz państwowe ośrodki maszynowe, dla których plany inwestycyjne sporządza się i zatwierdza centralnie.

Jeżeli chodzi o leśnictwo, to planowaniem terenowym mają być objęte lasy niepaństwowe oraz inne lasy o znaczeniu lokalnym (np. dotychczas samorządowe). W tym zakresie plan terenowy leśnictwa powinien określać zadania planowe dotyczące wyřębu lasów oraz określać wskaźniki eksploatacji, wskaźniki zalesień bieżących jak również zadania dotyczące inwestycji.

Terenowe plany budownictwa będą obejmować plany miejskich, powiatowych i innych o znaczeniu lokalnym, przedsiębiorstw remontowo - budowlanych i budowlanych, podlegających kompetencjom rad narodowych, jak również plany spółdzielczych przedsiębiorstw budowlanych oraz lokalnych biuro projektowych.

W terenowych planach budownictwa powinny być w szczególności uwzględniane wskaźni-

ki gospodarcze planów produkcyjno - finansowych oraz plany inwestycyjne wymienionych przedsiębiorstw objętych planami terenowymi.

Uchwała Rady Ministrów postanawia, że terenowe plany w zakresie dróg kołowych mają objąć budowę, przebudowę oraz utrzymanie dróg powiatowych i gminnych, tj. dróg kołowych o znaczeniu lokalnym.

W zakresie transportu samochodowego terenowymi planami mają być objęte przedsiębiorstwa transportu samochodowego obsługi lokalnej (z wyłączeniem miejskiej) oraz warsztaty samochodowe.

W zakresie łączności terenowe plany mają objąć plany obsługi i rozbudowy sieci pocztowej i telekomunikacyjnej o znaczeniu lokalnym ze szczególnym uwzględnieniem planów telefonizacji wsi.

W dziale obrotu towarowego plany terenowe obejmą cały handel detaliczny Centrali Spółdzielni Spożywców, Centrali Rolniczo - Spółdzielczej, Miejskiego Handlu Detalicznego, hale targowe oraz sklepy wzorcowe innych central, jak również akcję skupu i żywienia zbiorowego.

Plany terenowe obejmą również przedsiębiorstwa przemysłowe Centrali Rolniczo-Spółdzielczej i Centrali Spółdzielni Spożywców spełniające funkcje pomocnicze dla obrotu towarowego.

Terenowe plany obrotu towarowego będą zawierały wszystkie wskaźniki planów handlu przedsiębiorstw handlowych wyodrębnionych w województwach i powiatach. Natomiast plany terenowe handlu przedsiębiorstw nie wyodrębnionych nie będą zawierały wskaźników planu finansowego.

Uchwała Rady Ministrów przewiduje, że plany PDT oraz plany hurtu obsługującego handel detaliczny planowany terenowo — będą opiniowane przez wojewódzkie komisje planowania gospodarczego. Dzięki temu wojewódzkie komisje planowania gospodarczego będą koordynowały i zestawiały cały zbiorczy plan obrotu towarowego na obszarze województw.

Plany terenowe zarówno wojewódzkie, jak i powiatowe, w dziale urządzeń kulturalnych i socjalnych obejmą całą działalność Państwa oraz organizacji społecznych z wyjątkiem:

1. szkolnictwa wyższego,
2. szkolnictwa zawodowego będącego w kompetencji CUSZ lub bezpośrednio podległego poszczególnym ministrom,
3. bibliotek o charakterze centralnym,
4. bibliotek przy szkołach wyższych,
5. szpitali i innych zakładów leczenia bezpośrednio podległego Ministrowi Zdrowia względnie innym Ministrom,
6. uzdrowisk i wczasów,
7. zakładów specjalnych opieki społecznej,
8. muzeów i archiwów (z wyłączeniem regionalnych, które będą objęte planem terenowym),
9. prasy i wydawnictw,
10. radia (z wyłączeniem radiofonii przewodowej, która będzie objęta planem terenowym) oraz
11. eksploatacji filmów.

Terenowe plany w dziale urządzeń kulturalnych i socjalnych obejmą swym zakresem plany inwestycyjne oraz pełne plany usług, w szczególności plany sieci punktów obsługi — oddzielnie w miastach i na wsi, plany ilości i rodzaju usług, plany zatrudnienia, plany zaopatrzenia oraz elementy finansowe budżetu dla jednostek organizacyjnych objętych budżetami terenowymi.

W zakresie gospodarki komunalnej plany terenowe obejmą plany przedsiębiorstw oraz zakładów i urządzeń we wszystkich działach gospodarki komunalnej w zakresie właściwości rad narodowych, w szczególności plany:

1. wodociągów i kanalizacji,
2. komunikacji miejskiej,
3. ulic i mostów,
4. melioracji miejskich,
5. terenów zielonych,
6. zakładów oczyszczania miasta,
7. łaźni,
8. pralni,
9. hoteli i domów noclegowych,
10. ochrony przeciwpożarowej.

Ponadto planem terenowym będą objęte: plany oświetlenia ulic i placów, oraz plany doprowadzenia energii elektrycznej i gazowej dla potrzeb konsumcyjnych.

Plany terenowe gospodarki komunalnej obejmą dla wszystkich działów plany produkcji i usług, wskaźniki techniczno - ekonomiczne, plany zaopatrzenia, plany zatrudnienia, plany kosztów własnych oraz plany finansowe i inwestycyjne.

W zakresie gospodarki mieszkaniowej plany terenowe obejmą budownictwo oraz eksploatację budynków mieszkalnych pozostających we właściwości rad narodowych. Plany terenowe w zakresie gospodarki komunalnej obejmą w szczególności zadania planowe dotyczące kapitalnych remontów, kosztów eksploatacyjnych i rezultatów finansowych oraz plany zatrudnienia i plany inwestycyjne.

Jak z powyższego wynika, omawiana uchwała Rady Ministrów określiła zakres spraw objętych planowaniem terenowym w sposób ramowy. Dlatego szczegółowe sprecyzowanie zakresu planów terenowych w poszczególnych działach gospodarki narodowej objętych planowaniem terenowym określą instrukcje Przewodniczącego PKPG,

Zgodnie z omawianą uchwałą Rady Ministrów (instrukcja Nr 7) poszczególne ministerstwa i inne urzędy centralne opracowują w porozumieniu z PKPG na podstawie uchwalonych wytycznych Rady Ministrów w sprawie opracowania narodowego planu gospodarczego — szczegółowe wytyczne w zakresie spraw objętych terenowymi planami gospodarczymi.

Wytyczne te mają określać zadania dla poszczególnych działów gospodarki narodowej, objętych planami terenowymi na obszarze poszczególnych województw. Opracowane w ten sposób wytyczne zostają wysłane przez właściwe ministerstwa i równorzędne urzędy centralne do odpowiednich wojewódzkich komisji planowania gospodarczego, które w porozumieniu

z właściwymi wydziałami prezydiów wojewódzkich rad narodowych przystępują z kolei do określenia ramowych zadań planowych dla jednostek organizacyjnych w poszczególnych działach gospodarki narodowej, w powiatach i w miastach wydzielonych.

Jeżeli w powiatach i miastach wydzielonych nie ma odpowiednich jednostek organizacyjnych — właściwe wydziały prezydium wojewódzkiej rady narodowej wysyłają zadania planowe bezpośrednio do poszczególnych przedsiębiorstw i zakładów.

Ramowe zadania planowe przesyłane są bezpośrednio przez właściwe wydziały prezydium wojewódzkiej rady narodowej do podległych im jednostek w celu opracowania na tej podstawie przez te jednostki projektów szczegółowych planów.

Z chwilą otrzymania od podległych jednostek organizacyjnych projektów planów szczegółowych wydziały prezydium wojewódzkiej rady narodowej opracowują i zestawiają w swoim zakresie działania i w ścisłym porozumieniu z wojewódzką komisją planowania gospodarczego, zbiorcze projekty planów dla poszczególnych działów gospodarki narodowej i przekazują je bezpośrednio do wojewódzkiej komisji planowania gospodarczego.

Wojewódzkie komisje planowania gospodarczego koordynują otrzymane projekty planów opracowane przez właściwe wydziały prezydiów oraz opracowują zbiorcze projekty wojewódzkiego planu gospodarczego a następnie przedstawiają go prezydium wojewódzkiej rady narodowej do wstępnego zatwierdzenia. Uzyskawszy zatwierdzenie projektu planu przez prezydium wojewódzkie komisje planowania gospodarczego przekazują projekty planów wojewódzkich do PKPG, a poszczególne odcinki tych planów wysyłają do właściwych resortów ministerstw i równorzędnych urzędów centralnych.

Tryb sporządzania planów powiatowych jest analogiczny do trybu sporządzania planów wojewódzkich. Różnica polega jedynie na tym, że powiatowe komisje planowania gospodarczego otrzymawszy od podległych im jednostek projekty planów szczegółowych, po ich skoordynowaniu i opracowaniu projektu planu powiatowego (w miastach wydzielonych — miejskiego) i uzyskawszy wstępne zatwierdzenie projektu planu przez prezydium powiatowej rady narodowej przekazują całość projektu planu nie do PKPG i ministerstw, lecz do wojewódzkiej komisji planowania gospodarczego, a poszczególne odcinki do właściwych resortów wydziałów prezydium wojewódzkiej rady narodowej.

Uchwała Rady Ministrów przewiduje, że Instrukcje Przewodniczącego PKPG określą szczegółowo tryb sporządzania planów terenowych ze szczególnym uwzględnieniem trybu włączenia terenowych planów inwestycyjnych do wojewódzkich i powiatowych planów terenowych.

* * *

Jak z powyższego przeglądu wynika, przed terenowymi komisjami planowania gospodarcze stanęły poważne zadania. Ich realizacja będzie wymagała wielkiego wysiłku i zmiany stylu pracy. W nowych warunkach, w których rady narodowe stały się terenowymi organami jednolitej władzy państwowej — wykonywanie władzy staje się udziałem szerokich mas pracujących. Ich inicjatywa i wola wykonania wielkich zadań 6-letniego planu budowy fundamentów socjalizmu jest gwarancją, że zadania te będą wykonane. W nowych warunkach istnieją wszelkie dane ku temu, aby proces rozwoju sił wytwórczych i budowy kultury socjalistycznej przebiegał w coraz szybszym tempie na terenie całego kraju, w każdym województwie i w każdym powiecie, zarówno w mieście jak i na wsi.

Michał DOROSZEWICZ

ORGANIZACJA PRZEDSIĘBIORSTW PRZEMYSŁU KLUCZOWEGO

POWZIĘTA w dniu 12 maja br. Uchwała Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów w sprawie struktury organizacyjnej przedsiębiorstw przemysłu kluczowego, centralnych zarządów i zjednoczeń jest decyzją przełomową nie tylko dla organizacji przedsiębiorstw przemysłowych, lecz dla przedsiębiorstw uspołecznionych w ogóle. Dziedzina organizacji przedsiębiorstw, tak ważna dla gospodarki planowej, otrzymała wreszcie linię kierunkową, według której nastąpi realizacja form struktury organizacyjnej i zasad zarządzania.

Ażeby rozumieć ewolucję, jaką przeszły formy organizacyjne gospodarki uspołecznionej, należy sięgnąć do najwcześniejszego etapu, t. j. do ciężkich chwil roku 1945, kiedy organa państwa ludowego przejmowały opuszczone i zdezastrowane zakłady.

Zakłady te stanowiły wówczas gospodarczo odosobnione obiekty, pozbawione możliwości jednolitego państwowego kierownictwa. Strukturalnie stanowiły one mozaikę form i metod organizacyjnych, jako pozostałości po dawnych przedwojennych właścicielach lub jako fatalne dziedzictwo po okupancie. Trudności, jakie

musiał zwalczyć aparat państwowy w chociażby powierzchownym — z konieczności — uporządkowaniu tych zagadnień, były ogromne. Trudności te zwiększał jeszcze brak doświadczenia i głęboko tkwiące przestarzałe tradycje.

Opierając się na doświadczeniach Związku Radzieckiego, który w swej ewolucji form organizacyjnych pokonać musiał nieporównanie więcej trudności, rząd ludowy powołał w pierwszych miesiącach r. 1945 szereg centralnych zarządów przemysłu, jako organów ministerstwa, obejmujących kierownictwo najpoważniejszych gałęzi przemysłu. Jednocześnie prawie stworzono z mniejszych i średnich zakładów terytorialne i branżowe zjednoczenia, podległe centralnym zarządom i będące ich terytorialno-branżowymi organami kierowniczymi w stosunku do podległych im zakładów. Większe zakłady podlegały bezpośrednio centralnym zarządom. Obok jednostek administracji przemysłowej (zjednoczeń, centralnych zarządów) powstały centrale zaopatrzenia zajmujące się zaopatrywaniem zakładów danej gałęzi przemysłu w materiały, narzędzia, sprzęt i urządzenia techniczne, oraz centrale zbytu, jako jednostki handlowe rozprawdzające produkcję zakładów przemysłowych. Później stworzono w silnie odbudowujących lub rozbudowujących się gałęziach gospodarki — przedsiębiorstwa budowlano - montażowe i biura projektów, oraz instytuty naukowe jako jednostki naukowo - badawcze - branżowe.

Struktura organizacyjna przemysłu jest w tym okresie trójstopniowa: centralny zarząd, zjednoczenie, zakład, lub w rzadkich wypadkach dwustopniowa: centralny zarząd, duży zakład przemysłowy.

Organizacja wewnętrzna jednostek administracyjnych, zakładów była w tym okresie pozostawiona dowolności kierowników, którzy w miarę narastania zadań tworzyli komórki organizacyjne. O jakimś jednolitym systemie zarządzenia nie mogło tu być mowy. Każdy z kierowników jednostek stwarzał sobie schemat organizacyjny, a często nie posiadał go w ogóle, pozostawiając metodę zarządzania indywidualnym rozprawianiem podległych sobie kierowników. Najczęściej — prawem inercji — utrzymywał się system, jaki istniał w okresie przedwojennym, lub jaki został narzucony przez okupanta. Powstała zatem samorzutnie wielka różnorodność form zarządzenia nie ujętych w żaden system lub normy. Sprzyjał temu spotykany wówczas brak zrozumienia dla zagadnień organizacyjnych, powodujący, że w wielu przedsiębiorstwach zagadnieniu temu nie poświęcono większej uwagi, co oczywiście wpłynęło ujemnie na ich funkcjonowanie.

Z tego okresu datuje się silny wzrost funkcjonalizmu, który podbudowany metodami kapitalistycznymi doprowadził do tego, że przedsiębiorstwa i jednostki administracyjne przestały faktycznie działać jako zwarte organizmy, a stały się zlepkiem samoistnie działających „pionów“, mających swój początek w państwowych organach nadrzędnych a koń-

czących się w komórkach organizacyjnych zakładów pracy.

Wynikiem tych tendencji musiały być przerosty organizacyjne i personalne oraz nieuzasadniony i kosztowny wzrost aparatu administracyjnego w przemyśle.

Tego rodzaju system nie mógł dać dobrych rezultatów w warunkach planowego kierownictwa gospodarką narodową, kiedy zasada planowości zakłada bezwarunkowo istnienie jednolite działającego kierownictwa oraz sprawnej, ścisłej i dokładnej koordynacji wszystkich funkcji.

Następnym etapem w rozwoju form strukturalno - organizacyjnych przemysłu były lata 1947 — 1948. Upaństwowienie przedsiębiorstw dało podstawę do uporządkowania tej dziedziny. Dotychczasowe formy strukturalno - organizacyjne okazały się za ciasne dla szybko postępującego naprzód uprzemysłowienia kraju, dla odbudowujących i rozbudowujących się w przyspieszonym tempie gałęzi przemysłu oraz wzrastającej szybko produkcji.

Uchwała Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów z dnia 22.X.1946 r. ustala ogólne zasady struktury organizacyjnej przemysłu państwowego oraz przeprowadza komercjalizację centralnych zarządów przemysłu. Formy organizacyjne, które wprowadza ta uchwała, przewidują:

a) Tworzenie zjednoczeń jako przedsiębiorstw wielozakładowych stanowiących zarządy kierujące bezpośrednio działalnością zakładów, które z kolei są niesamodzielnymi częściami składowymi zjednoczeń.

b) Tworzenie zjednoczeń będących organami nadzorującymi, koordynującymi i kontrolującymi podległe im przedsiębiorstwa, a więc jednostkami czysto administracyjnymi.

c) Zakłady samodzielne, działające jako autonomiczne przedsiębiorstwa, podporządkowane bezpośrednio centralnemu zarządowi.

d) Centralne zarządy, jako skomercjalizowane jednostki organizacyjne (przedsiębiorstwa) kierujące, koordynujące, nadzorujące i kontrolujące przedsiębiorstwa danej gałęzi przemysłu.

e) Przedsiębiorstwa i instytucje wydzielone, mające charakter jednostek specjalnych, techniczno - usługowych, jak np. przedsiębiorstwa budowlane, biura projektów oraz instytuty naukowo - badawcze.

f) Centrale zbytu i centrale zaopatrzenia, stanowiące przedsiębiorstwa handlowe, działające na rzecz danej gałęzi przemysłu i podlegające branżowemu centralnemu zarządowi.

Uchwała ta nie precyzowała, według jakiego kryterium ma nastąpić wybór tej lub innej formy strukturalno - organizacyjnej, lecz podawała jedynie sam sposób tworzenia form, pozostawiając w ich doborze dużą swobodę centralnym zarządom przemysłu. Nastąpiło przez to zwiększenie ilości ogniw strukturalno - organizacyjnych oraz formalne wydzielenie centralnych zarządów przemysłu z ram organizacyjnych Ministerstwa Przemysłu. W konsekwencji powsta-

je trójstopniowa struktura przemysłu: centralny zarząd, zjednoczenie, (przedsiębiorstwo) zakład.

Takie rozwiązanie strukturalno - organizacyjne było w przemyśle podyktowane przede wszystkim wzrostem ilości nowo-uruchamianych zakładów, ich szybkim wzrostem na skutek zwiększenia produkcji i inwestowania nowych wydziałów produkcyjnych. Dawne zjednoczenia nie były już w stanie bezpośrednio kierować zakładami rozrzuconymi w dużym promieniu, a zarządzanie stało się bardziej skomplikowane na skutek rozwoju i pogłębienia planowania. Centralne zarządy przemysłu obejmujące często kilka branż, a ponadto kierujące centralami handlowymi i centralami zaopatrzenia, nie mogły skutecznie nadzorować i koordynować działalności wielkiej liczby przedsiębiorstw i zjednoczeń różnych branż.

Struktura ta miała niewątpliwie również ujemne strony: wskutek zwiększenia się ilości ogniw organizacyjnych oddaliła się podstawowa jednostka gospodarcza — zakład produkcyjny — od centrum dyspozycji — ministerstwa, przy czym należy pamiętać, że ministerstwo w porównaniu z ministerstwem typu przedwojennego zmieniło zasadniczo swoje oblicze. Zamiast dotychczasowej władzy prawie wyłącznie „imperialnej“ sprawuje ono zwierzchnie kierownictwo w stosunku do wielkiej ilości różnorodnych jednostek organizacyjnych i obejmuje olbrzymi wachlarz coraz bardziej narastających zagadnień. Rozwój ten, który można porównać do piramidy o powiększającej się podstawie, niezależnie od innych przyczyn wpłynął na podział resortu przemysłu i handlu.

Formalne podstawy organizacyjne dla jednostek gospodarki uspołecznionej dał dekret z dnia 3.I.1947 r. o tworzeniu przedsiębiorstw państwowych. Wprowadza on dla przedsiębiorstw państwowych zasadę rozrachunku gospodarczego i nadaje tworzonemu na jego zasadzie przedsiębiorstwu osobowość prawną i samodzielność gospodarczą w ramach planów narodowych i wytycznych władz zwierzchnich.

Na podstawie dekretu z dnia 3.I.1947 r. powstały przedsiębiorstwa państwowe wyodrębnione, podległe bądź bezpośrednio centralnym zarządom przemysłu, bądź branżowym zjednoczeniom, podporządkowanym centralnym zarządom przemysłu, lub też wreszcie bezpośrednio Ministerstwu. Przedsiębiorstwa te są z zasady wielozakładowe, tworzone na podstawie pokrewności branżowej zakładów oraz ich terytorialnego położenia. Ilość zakładów wchodzących w skład jednego przedsiębiorstwa jest dość różna i waha się od 2 do kilkunastu, a nawet więcej. Promień wzajemnego oddalenia zakładów w przedsiębiorstwie dochodzi często do kilkuset kilometrów.

Struktura takiego przedsiębiorstwa przedstawia się w ten sposób, że istnieje odrębna dyrekcja przedsiębiorstwa składająca się z kilku dyrektorów z podległym aparatem administracyjnym oraz podporządkowane dyrekcji zakłady, posiadające własną administrację ograni-

czoną do potrzeb zakładu. Zarządzanie przedsiębiorstwem odbywa się centralnie przez wieloosobową dyrekcję przedsiębiorstwa. Scentralizowana jest księgowość, finanse i zbył oraz w dużym stopniu planowanie, zaopatrzenie, sprawy personalne oraz pracy i płac. Administracja zakładu dysponuje z reguły personelem potrzebnym do zarządzania procesem produkcyjnym, utrzymaniem maszyn i urządzeń technicznych oraz pracownikami ogólnie - administracyjnymi, niezbędnymi w administracji każdego zakładu produkcyjnego (jak personel obsługowo-sekretarski, gospodarczy, pracownicy załatwiający sprawy angażowania i zwalniania pracowników fizycznych, sporządzający zapotrzebowania materiałowe, obliczający płace, magazynierzy i personel ekspedycji towarów). Oczywiście w dużych zakładach administracja ta jest odpowiednio do potrzeb zwiększona. Niektóre duże zakłady posiadają wyodrębnioną rachunkowość przemysłową obejmującą księgowość materiałową, płac oraz kalkulację kosztów.

Dyrektor naczelny przedsiębiorstwa zarządza przedsiębiorstwem przy współudziale podległych mu dyrektorów „służb“ (pionów), którzy de facto posiadają dużą samodzielność i wydają własne zarządzenia odpowiednim komórkom w zakładach. Analogicznie — kierownicy komórek organizacyjnych dyrekcji przedsiębiorstwa zlecają bezpośrednio prace komórkom organizacyjnym w zakładzie produkcyjnym z pominięciem kierowników zakładów, co w konsekwencji prowadzi do tworzenia się autonomicznych „pionów“ hierarchicznych oraz podkopuje spójność i uniemożliwia koordynację funkcji przedsiębiorstwa jako całości.

Podobna sytuacja wytworzyła się w centralnych zarządach i zjednoczeniach przemysłu. Na skutek słabego jeszcze przygotowania organizacyjnego i braku dostatecznej ilości kadr technicznych w przedsiębiorstwach, ingerencja tych jednostek — która w zasadzie powinna się była ograniczać do ogólnego kierownictwa przedsiębiorstwami — sięgała do bezpośredniego zarządzania zakładami produkcyjnymi.

Centralne zarządy przejęły inicjatywę w zarządzaniu we własne ręce, co powodowało w wielu przypadkach wypaczenie ich zakresu działania i snowało rolę organów zarządzających przedsiębiorstwa do roli wykonawców.

Kierowanie wielką ilością przedsiębiorstw wielozakładowych oraz zjednoczeniami obejmującymi osobne podbranże powodowało w funkcjonowaniu centralnych zarządów duże trudności w opanowaniu i rozwiązywaniu powstających w związku z tym problemów gospodarczych i technicznych całej gałęzi przemysłu. Zważyć przy tym należy, że personel najczęściej ściągany do prac w centralnych zarządach z zakładów produkcyjnych — mimo dobrego teoretycznego i praktycznego przygotowania, nastawiony był z natury rzeczy przeważnie na działanie operatywne i pracę związaną bezpośrednio z procesem produkcyjnym, co w dużym stopniu utrudniało przedstawienie

się na inny typ pracy, wynikający z zadań centralnych zarządów i zjednoczeń.

Formalnie organem zarządzającym centralnego zarządu przemysłu lub zjednoczenia jest dyrekcja, na czele której stoi dyrektor naczelny oraz podlegli mu dyrektorzy koordynujący pracę kilku działów o pokrewnym zakresie działania. Podejmowanie uchwał dotyczących zasadniczych zagadnień gałęzi przemysłu odbywa się kolegialnie przez dyrekcję centralnego zarządu, przy czym dyrektor naczelny posiada głos rozstrzygający. Zarządzanie odbywa się jednoosobowo, z tym jednakże, że poszczególni członkowie dyrekcji wydają zarządzenia sami, na podstawie wytycznych dyrektora naczelnego.

Tego rodzaju układ doprowadził w centralnych zarządach, podobnie jak w przedsiębiorstwach, w praktyce do wytwarzania się samodzielnych w działaniu „pionów” wydających polecenia komórkom organizacyjnym o tym samym zakresie działania w przedsiębiorstwach, co oczywiście krępowało samodzielność dyrekcji tych ostatnich w skoordynowanym zarządzaniu, oraz łamało poczucie odpowiedzialności za działalność przedsiębiorstwa i nie pozwalało na pełne rozwinięcie się inicjatywy.

Struktura wewnętrzna przedsiębiorstw i zakładów w okresie, o którym mowa, przedstawia wielką różnorodność form i metod. Swoboda pozostawiona kierownikom centralnych zarządów, zjednoczeń i przedsiębiorstw, a w ramach tych jednostek organizacyjnych — kierownikom ich wewnętrznych komórek organizacyjnych lub dyrektorom „pionów” — doprowadziła do tworzenia w wyniku ich zarządzeń komórek i stanowisk na niższych szczeblach organizacyjnych, bez względu na celowość, właściwą hierarchię oraz dostosowany do całości zakres działania. Niejednolita nomenklatura stanowisk i komórek organizacyjnych musiała odbić się ujemnie na właściwej ich klasyfikacji w tabelach płac.

Powstała w związku z tym wieloszczeblowość komórek organizacyjnych musiała spowodować przerosty organizacyjne szczególnie na stanowiskach kierowniczych. Wytworzyła się w wielu przypadkach sytuacja do tego stopnia paradoksalna, że dla zapewnienia odpowiedniego wynagrodzenia pracownikowi zgodnie z wymaganymi na danym stanowisku kwalifikacjami, tworzyło się specjalną komórkę organizacyjną, chociaż zakres działania wymagał zaangażowania tylko jednego pracownika. Produkcja tych fikcyjnych komórek organizacyjnych i stanowisk pracowniczych prowadziła w konsekwencji do znacznych przerostów organizacyjnych — a co więcej — etatowych, ponieważ każdy „kierownik” uważał za punkt honoru posiadanie odpowiedniej do własnych ambicji ilości podległych pracowników.

O ile w przedsiębiorstwach przemysłowych i zakładach produkcyjnych struktura wewnętrzna — jak to już wspomniano wyżej — była nieujednolicona, to inaczej rzecz przedstawiała się w centralnych zarządach i zjednoczeniach prze-

mysłu. Skoncentrowanie w dawnym Ministerstwie Przemysłu i Handlu wszystkich podstawowych gałęzi przemysłu zmusiło do obrania formy organizacyjnej, wspólnej dla wszystkich centralnych zarządów i zjednoczeń podległych bezpośrednio Ministerstwu. Forma ta, jakkolwiek ujmowała wszystkie podstawowe funkcje centralnych zarządów i wytyczała im właściwy i dostosowany do zadań kierunek działania, to jednak — można to dzisiaj po dwóch latach jej funkcjonowania stwierdzić — nie była wolna od wad. Przede wszystkim odsuwała osobę dyrektora naczelnego od bezpośredniego kierowania przedsiębiorstwami przez odebranie mu komórek organizacyjnych, będących najistotniejszymi organami w zarządzaniu, tj. komórek planowania i księgowości. Stworzenie w osobie dyrektora ekonomicznego kierownika zagadnień planistycznych i organizacyjnych stwarzało w aparacie centralnego zarządu obok dyrektora naczelnego stanowisko drugiego kierownika, który niezależnie od dyrektora naczelnego mógł oddziaływać na kierowanie gałęzią przemysłu, co godziło w zwartość i harmonię funkcjonowania jednostki.

Dalszą wadą wynikłą z wieloszczeblowością niektórych centralnych zarządów było tworzenie tzw. dyrekcji branżowych, które stanowiły jakby odrębne mniejsze centralne zarządy z osobnymi komórkami organizacyjnymi do spraw planowania, technicznych, produkcyjnych, inwestycyjnych, księgowo-finansowych, pracy i płac, socjalnych i ogólnoadministracyjnych. Ilość tych dyrekcji branżowych zależała od ilości branż wchodzących w skład danej gałęzi przemysłu i wyniosła np. w przemyśle włókienniczym dziewięć. Oczywiście tego rodzaju skomplikowana struktura wewnętrzna nie mogła być utrzymywana na dalszą metę, jej uzdrowienie jednak zależało od radykalnych zmian w strukturze przemysłu, które z kolei mogły być przeprowadzone tylko równolegle ze zmianą struktury dawnego resortu przemysłu i handlu.

Inną wadą struktury wewnętrznej centralnych zarządów była jej zbyt wieloszczeblowość, która stwarzała możliwość fikcyjnych stanowisk kierowniczych — podobnie jak to miało miejsce w przedsiębiorstwach i zakładach — skwapliwie wykorzystywaną w zaszeregowaniu pracowników w wielu jednostkach organizacyjnych.

Rok 1949 wprowadza dalsze zasadnicze zmiany w strukturze organizacyjnej przemysłu. Rozwój gospodarki narodowej w kierunku socjalizmu, utworzenie dalszych nowych przedsiębiorstw i gałęzi przemysłu, wyłączenie spod centralnych zarządów central zbytu (handlowych) i uzależnienie ich bezpośrednio od Ministerstwa Przemysłu i Handlu spowodowało dalszy wzrost liczby zagadnień, przede wszystkim ekonomiczno-planistycznych i technicznych, których bezpośrednie rozwiązywanie przerastało praktyczne możliwości jednego urzędu. Przyczyny te skłoniły najwyższe czynniki państwowe do przeprowadzenia podziału

resortu Ministerstwa Przemysłu i Handlu oraz utworzenia Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego, jako naczelnej jednostki planującej i koordynującej wykonywanie planów narodowych. Nowo utworzone Ministerstwa: Górnictwa i Energetyki, Przemysłu Ciężkiego, Przemysłu Lekkiego, Przemysłu Rolnego i Spożywczego, Handlu Wewnętrznego oraz Handlu Zagranicznego przejmują pod bezpośrednie kierownictwa pokrewne gałęzie przemysłu oraz handel wewnętrzny i zagraniczny.

Prawie równocześnie z reorganizacją naczelnych władz gospodarczych idzie podział dużych wielobranżowych centralnych zarządów na mniejsze bardziej jednolite organizmy gospodarcze.

Wpływ tych zmian na dotychczasową strukturę przedsiębiorstw przemysłowych był decydujący: rysuje się nowy typ przedsiębiorstwa, przedsiębiorstwa jednozakładowego, jako najlepiej realizującego wszystkie zadania socjalistycznej jednostki gospodarczej.

Poddanie całej gospodarki narodowej zasadzie planowania postawiło czynniki decydujące przed szeregiem postulatów, którym organizacja gospodarki narodowej musi odpowiadać.

Wydzielono z funduszy społecznych środków produkcji zespoły wytwórcze i przydzielono im środki wytwarzania dostosowane do wykonania postawionych przed nimi zadań planu narodowego. Zespołom tym — przedsiębiorstwu — musiano nadać taką organizację, by umożliwiała kontrolę wykonania planu. To zaś było uwarunkowane wprowadzeniem mierników oceny działalności przedsiębiorstw. Mierniki te pozwalały na ustalenie, ile środków materiałowych i pracy ludzkiej włożono w wykonanie planu. Ponieważ jednak mierniki te nie wystarczały do oceny wszystkich nakładów zużywanych przez przedsiębiorstwa w procesie gospodarczym, gdyż nie obejmowały one na przykład kosztów administracyjnych i amortyzacji środków trwałych, musiano sięgnąć do mierników bardziej ogólnych — finansowych, opartych o działanie prawa wartości. Te dopiero dawały pełny i porównywalny obraz działalności przedsiębiorstwa. Z kolei wyposażono przedsiębiorstwa w samodzielność, umożliwiającą przedsiębiorstwom swobodę w obieraniu najlepszych metod wykonania planu. Ponieważ jednym z podstawowych bodźców działalności ludzkiej jest dążenie do poprawy warunków bytu, należało bezpośrednio zainteresować załogi przedsiębiorstw w wykonaniu planu. Osiągnięto to przez uzależnienie płac pracowników od stopnia wykonania planu.

Wszystkie te postulaty wynikają z zasady rozrachunku gospodarczego, która leży u podstaw organizacji każdego przedsiębiorstwa socjalistycznego. Zasada ta, dążąca do rachunkowego wyodrębnienia każdej jednostki gospodarczej i konsekwentnie realizowana w przemyśle, wymagała w pierwszym okresie odpowiedniego przygotowania systemu rachunkowości i organizacji finansowania, jak również wyszkolenia odpowiedniej ilości kadr finansowo-

wo - księgowych. Następnym etapem było finansowo - rachunkowe wydzielenie każdego zakładu produkcyjnego posiadającego odpowiednie warunki gospodarcze i techniczne, co automatycznie zakładało decentralizację aparatu finansowo - księgowego i przerzucenie go z dyrekcji wielozakładowych przedsiębiorstw na podległe im zakłady produkcyjne. Decentralizacja ta wpłynęła zasadniczo na zakres działania dyrekcji przedsiębiorstw, rozszerzając znacznie samodzielność i przerzucając ciężar odpowiedzialności za gospodarkę finansową na kierownictwo zakładu, a ograniczając rolę dyrekcji przedsiębiorstw do funkcji podobnych tym, jakie posiadały zjednoczenia, a więc zbiorczego planowania, nadzoru i kontroli. Tego rodzaju zmiana układu w funkcjach finansowo - księgowych zmieniła całkowicie strukturę przedsiębiorstwa i sposób zarządzania zakładami oraz miała decydujący wpływ na strukturę przemysłu.

Uchwała KERM z 12 maja rb. ustala zasady struktury organizacyjnej przemysłu i zasady zarządzania przedsiębiorstwami przemysłowymi. Zagadnienie to, jedno z najważniejszych w gospodarce socjalistycznej, warunkuje realizację procesów produkcyjnych i jest podstawą planowej działalności. Dał temu wyraz Lenin ucząc jak następuje: „Organizacja sprawozdawczości, kontrola nad większymi przedsiębiorstwami, przekształcenie mechanizmu państwowego w jedną wielką maszynę, w jeden mechanizm gospodarczy, pracujący tak, ażeby setki milionów ludzi kierowało się jednym planem — oto jest to gigantyczne zadanie organizacyjne, które spadło na nasze barki”.¹⁾

Wyodrębnienie przedsiębiorstw przemysłowych w jednostki organizacyjne samodzielne, oparte o rozrachunek gospodarczy, stawiało pewne warunki, którym przedsiębiorstwa musiały odpowiadać. Powinny one stanowić obiekty przemysłowe ekonomicznie, technicznie i organizacyjnie przygotowane do samodzielnej działalności gospodarczej, wytyczanej przez plany narodowe. Samodzielność ta wyraża się w uprawnieniu kierownika do dysponowania w ramach przepisów prawnych przydzielonym majątkiem dla optymalnej realizacji zadań planowych, ustalonych dla danego przedsiębiorstwa; w dojrzałości organizacyjnej przedsiębiorstwa do poddania się kontroli wykonania planu; w możliwości wyrażenia wyników działalności w formie towarów lub usług i środków pieniężnych, oraz w takiej organizacji rachunkowości, która pozwalałaby na stwierdzenie ilości, jakości i wartości pracy i materiałów zużywanych w procesie produkcyjnym.

Przyjęta w uchwale zasada mówi, że podstawową jednostką gospodarczą przemysłu kłuczowego powinno stanowić przedsiębiorstwo jednozakładowe, działające w ramach narodowego planu gospodarczego, na zasadzie rozrachunku gospodarczego. Wprowadzenie tej zasady zmienia zasadniczo dotychczasową strukturę

¹⁾ W I. Lenin. Dzieła. Tom XXII, str. 316 (ros.)

opartą na przedsiębiorstwach wielozakładowych. Zakłady posiadające odpowiednie warunki do usamodzielnienia stają się podmiotami planowania, tj. sporządzają pełny plan techniczno - przemysłowo - finansowy i inwestycyjny, wchodzi w stosunki gospodarcze z innymi przedsiębiorstwami przez zawarcie wzajemnych umów przede wszystkim dotyczących dostaw towarowych i świadczenia usług, posiadają własne środki obrotowe, sporządzają odrębny bilans i rachunek wyników oraz — jako zewnętrzny wyraz usamodzielnienia — otrzymują osobowość prawną.

Przez nadanie osobowości prawnej przedsiębiorstwa stają się dysponentem powierzonego im majątku trwałego, pozostającego jednak częścią ogólnej masy majątkowej Skarbu Państwa. Dysponowanie to sprowadza się do prawa posiadania, użytkowania i zarządzania wydzielonym przedsiębiorstwu majątkiem trwałym w ramach planu. Przedsiębiorstwa zatem nie są właścicielami tego majątku, lecz zarządzają nim i eksploatują go stosownie do ustalonych zadań planowych. Majątek obrotowy natomiast staje się własnością przedsiębiorstwa, chociaż i tu rozporządzanie tym majątkiem nie jest dowolne, lecz odbywa się w ramach planu i obowiązujących przepisów.

Mając na uwadze, że w wielu gałęziach przemysłu istnieją liczne zakłady małe i średnie, których przekształcenie w przedsiębiorstwa wyodrębnione byłoby niecelowe ze względu zarówno na jeszcze niedostateczne ich przygotowanie techniczno - organizacyjne, jak również ze względu na nieproporcjonalnie duże koszty administracyjne, jakie powstałyby wskutek stworzenia w tych zakładach pełnego aparatu administracyjnego, uchwała przewiduje obok przedsiębiorstw jednozakładowych jako podstawowych, możliwość łączenia takich zakładów w przedsiębiorstwa wielozakładowe. Łączenie może nastąpić tylko w przypadku, kiedy zakłady są blisko siebie położone. Intencją uchwały jest, ażeby przez maksymalne ograniczenie promienia odległości łączonych zakładów od przyszłej siedziby przedsiębiorstwa wielozakładowego umożliwić jego zarządowi sprawną administrację zakładami, a z drugiej strony — nie dopuścić do powoływania przedsiębiorstw o zakładach rozrzuconych w promieniu skazującym na niepowodzenie, lub do łączenia takich zakładów, które ze względu na swą wielkość i dostateczne przygotowanie techniczno - organizacyjne powinny stanowić wyodrębnione przedsiębiorstwa. W rzadkich przypadkach, kiedy stosowanie tej reguły okaże się niemożliwe z uwagi na istniejące warunki i zakres działania, uchwała dopuszcza inne rozwiązania. Odchylenia te są jednak uzależnione od odrębnej decyzji właściwego ministra wydanej w porozumieniu z Przewodniczącym Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego.

W łączeniu zakładów w przedsiębiorstwa wielozakładowe obowiązuje zasada branzowości: łączy się zakłady posiadające ten sam lub zbliżony profil produkcyjny. Mogą powstać róż-

nież wypadki łączenia zakładów na tak zwanej zasadzie „pionowej“, gdy pewne zakłady wytwarzają wyroby stanowiące półfabrykaty dla innych zakładów w ramach tego samego przedsiębiorstwa. Będzie to miało miejsce np. w przemyśle włókien łykowych. Powszechnej reguły dla określonej gałęzi przemysłu nie da się ustalić, rozstrzygać winien w każdym przypadku proces produkcyjny i położenie terenowe zakładów.

Przedsiębiorstwa należące do określonych gałęzi przemysłu podlegają branzowo właściwemu centralnemu zarządowi przemysłu, który jest jednostką nadzorującą, koordynującą, kontrolującą oraz sprawującą ogólne kierownictwo w stosunku do podległych przedsiębiorstw. Wprowadzenie tej zasady przesądza z reguły jednobranżowy charakter centralnych zarządów. Obok nich mogą również istnieć zjednoczenia posiadające identyczny zakres działania jak centralne zarządy i podlegające bezpośrednio właściwemu ministrowi. Różnica pomiędzy centralnymi zarządami a zjednoczeniami podległymi bezpośrednio ministrowi posiada charakter raczej wielkościowy; a więc dla niewielkiej liczby przedsiębiorstw posiadających jednak odrębny proces technologiczny, tworzy się zamiast centralnego zarządu — zjednoczenie.

Poza tymi dwoma typami organów administracji gospodarczej uchwała dopuszcza istnienie zjednoczeń podlegających branzowo właściwemu centralnym zarządom. Istnienie tych zjednoczeń musi być jednak umotywowane specyficzną strukturą danej gałęzi przemysłu. Pomimo przyjęcia ogólnej zasady jednobranżowości centralnych zarządów, nie będzie jednak można uniknąć sytuacji, w której gałąź przemysłu będzie obejmowała wielką liczbę przedsiębiorstw rozproszonych po całym kraju z wyodrębniającymi się podbranżami, których połączenie pod kierownictwem jednego centralnego zarządu — chociażby czasowo — będzie konieczne. W takich przypadkach dopuszczalne jest istnienie zjednoczeń, jako szczelna pośredniego pomiędzy centralnym zarządem a przedsiębiorstwami. Zakres działania tych zjednoczeń może posiadać albo zasięg terytorialny, np. jednego województwa, albo też ogólnokrajowy, branzowy. Formę tą uważać jednak należy za zło konieczne i rozwiązanie przejściowe. Na marginesie zaznaczyć wypada, że nazwę „zjednoczenie“ stosuje się dotychczas dosyć niejednolicie, gdyż obok formy klasycznej, jako jednostki nadzorującej, koordynującej i kontrolującej, używa się jej dla przedsiębiorstw operacyjnych, np. zjednoczeń energetycznych i budowlano-montażowych. Dla ścisłego rozgraniczenia już w samej nazwie różnego przedmiotu działania obu tych typów jednostek organizacyjnych i usunięcia powstających z tego tytułu wątpliwości, należałoby unikać stosowania nazwy „zjednoczenie“ dla przedsiębiorstw o charakterze operacyjnym lub uzupełnić tę nazwę dodatkowym przymiotnikiem, wyraźnie określającym charakter „administracyjny“ zjednoczeń klasycznych. Wprowadzając typowe formy jednostek

organizacyjnych przemysłu: przedsiębiorstwo i centralny zarząd, uchwała ustala jednocześnie dwuszczeblową strukturę organizacyjną przemysłu z ewentualnym tworzeniem trzeciego szczebla.

Przedsiębiorstwo jako podstawowa jednostka gospodarki uspołecznionej posiada samodzielność gospodarczą i prawo dysponowania przydzielonym mu majątkiem — w ramach narodowych planów gospodarczych. Samodzielność ta, o której już wspomniano wyżej, daje swobodę, a zarazem nakłada na przedsiębiorstwo i obowiązki takiego doboru metod wykonania planu, ażeby przyjęte zobowiązania planowe były realizowane w sposób optymalny. Swoboda ta jest niezbędna, gdyż umożliwia wyzwalamie się inicjatywy w jednostce gospodarczej realizującej plan oraz zapewnia konieczną jej operatywność działania. Z drugiej strony „lokalizuje” ona wyraźnie odpowiedzialność przedsiębiorstwa za dobór środków i metod służących do wykonania planu oraz samą jego realizację.

Zakłady w przedsiębiorstwach wielozakładowych mogą posiadać dwojaką formę. Albo działają na zasadzie wewnętrznego ograniczonego rozrachunku gospodarczego, wówczas nie posiadają własnych środków obrotowych i nie sporządzają odrębnego bilansu, rachunku wyników i odrębnego planu techniczno - przemysłowo-finansowego, lecz są traktowane jako terenowe wydzielone wydziały produkcyjne o administracji rozszerzonej do potrzeb wynikających z oddalenia od siedziby zarządu przedsiębiorstwa. Albo też działają na zasadzie wewnętrznego pełnego rozrachunku gospodarczego, wówczas posiadają własny rachunek w banku, sporządzają własny odrębny plan techniczno-przemysłowo - finansowy, bilans i rachunek wyników. Przy drugim rozwiązaniu zarząd przedsiębiorstwa sporządza zbiorczo plany, zamknięcia rachunkowe, na podstawie opracowań każdego zakładu. Dyrektor przedsiębiorstwa pozostaje jednak dysponentem majątku całego przedsiębiorstwa, reprezentuje całość przedsiębiorstwa na zewnątrz i zarządza wszystkimi zakładami. Kierownik zakładu natomiast działa w ramach pełnomocnictwa udzielonego mu przez dyrektora przedsiębiorstwa i zarządza bezpośrednio wszystkimi sprawami swego zakładu.

W przypadku zakładu działającego na zasadzie wewnętrznego ograniczonego rozrachunku gospodarczego, zarząd przedsiębiorstwa wielozakładowego sporządza centralnie dla zakładów plan techniczno - przemysłowo - finansowy, sprawozdania rachunkowe oraz przydziela środki obrotowe konieczne do prowadzenia produkcji. Należy wnioskować, że zakłady działające na zasadzie wewnętrznego pełnego rozrachunku gospodarczego przekształcają się z czasem w przedsiębiorstwa wyodrębnione, gdy ich przygotowanie organizacyjne i techniczne pozwoli na usamodzielnienie.

Jaki jest stosunek centralnego zarządu lub zjednoczenia do nadzorowanych przedsiębiorstw?

Podstawową jednostką gospodarczą jest przedsiębiorstwo, które — jak już powiedziano — samodzielnie organizuje realizację przydzielonych mu zadań planowych.

Centralne zarządy, choć formalnie są przedsiębiorstwami i posiadają osobowość prawną, to jednak nie prowadzą własnej działalności gospodarczej, lecz nadzorują, koordynują, kontrolują przedsiębiorstwa danej gałęzi przemysłu, oraz sprawują nad nimi ogólne kierownictwo. Są one zatem jakby przedłużeniem ministerstwa w zakresie ogólnego kierowania pewną gałęzią przemysłu. Do ich podstawowych zadań należy planowanie i regulowanie działalności przedsiębiorstw, normowanie, koordynowanie i organizowanie procesów produkcyjnych, zatrudnienia i płac, czuwanie nad postępem technicznym, opracowaniem nowych metod produkcyjnych i modernizacji wyposażenia technicznego przedsiębiorstw, opracowywanie zagadnień rozwoju danej gałęzi przemysłu, nadzór nad zaopatrzeniem przedsiębiorstw w potrzebne materiały, sprzęt, narzędzia i urządzenia techniczne, koordynacja produkcji przedsiębiorstw z działalnością central handlowych (zbytu), czuwanie nad właściwą polityką personalną, szkoleniem zawodowym, doszkalaniami i opieką socjalną nad pracownikami danej gałęzi przemysłu oraz kontrola i analiza działalności przedsiębiorstwa.

Ogólnie biorąc można by scharakteryzować rodzaj działalności centralnych zarządów przemysłu i zjednoczeń jako koncepcyjną oraz nadzorczą. Zadaniem tych jednostek organizacyjnych nie jest bieżące ingerowanie w sam tryb zarządzania w przedsiębiorstwach lecz instruowanie i inspekcjonowanie oraz wzajemna harmonizacja działalności przedsiębiorstw. Harmonizacja ta wyraża się przede wszystkim w regulowaniu procesów produkcyjnych i obiegu materiałowego w myśl określonych zadań planowych.

Podstawową funkcją centralnych zarządów i zjednoczeń jest nadzór nad wykonaniem planów przedsiębiorstw, dbałość o stały postęp techniczny i ekonomiczny oraz podniesienie kwalifikacji pracowników przedsiębiorstw. Funkcja ta wyraża się praktycznie w opracowywaniu nowych rozwiązań i usprawnień techniczno - produkcyjnych, sposobów obniżania kosztów własnych, w wykorzystywaniu doświadczenia szerokiej mas pracujących i osiągnięć innych gałęzi przemysłu w kraju i za granicą, szczególnie w ZSRR, oraz ich udostępnianiu przedsiębiorstwom, w stałym usprawnianiu organizacji produkcji i administracji oraz organizowaniu szkół, kursów i kierowaniu właściwym doбором i zatrudnieniem kadr pracowniczych.

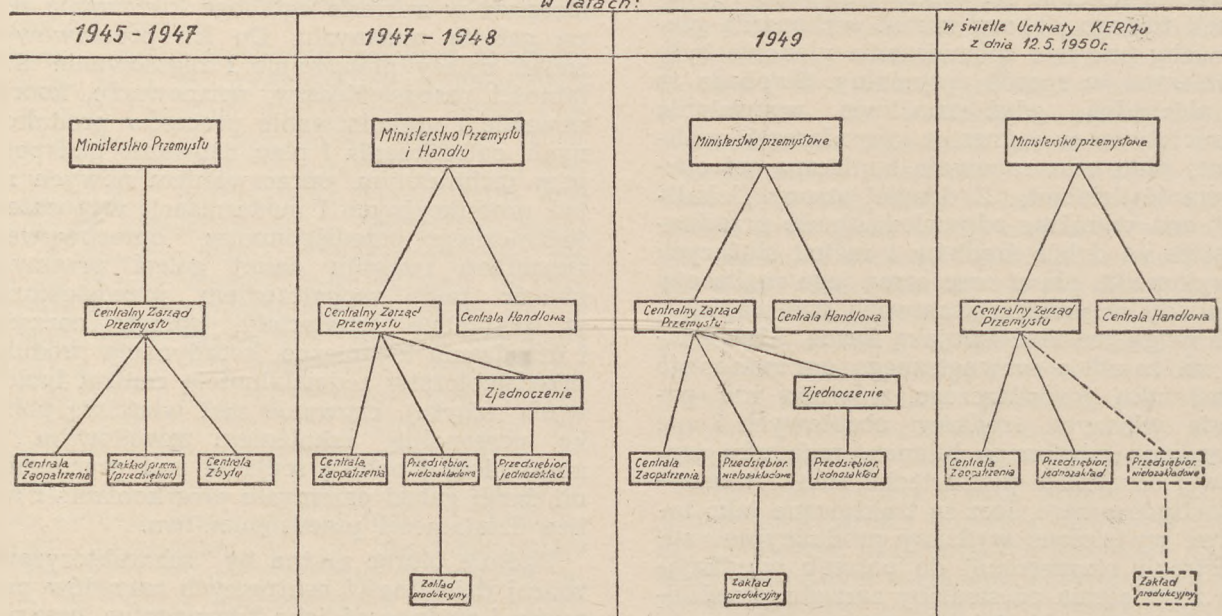
Centralne zarządy i zjednoczenia nie działają w oderwaniu od bieżącej, codziennej działalności przedsiębiorstw, lecz pomagają im aktywnie w rozwiązywaniu trudnych problemów oraz reprezentują interesy danej branży wobec świata zewnętrznego.

Zadania nadzoru i kontroli realizują centralne zarządy i zjednoczenia przede wszystkim przez bieżące śledzenie biegu wykonania planów oraz analizę wyników działalności, badanie gospodarki finansowej i materiałowej przedsiębiorstw, kontrolę właściwego wykorzystania i konserwacji majątku powierzonego

przedsiębiorstwu w zarząd oraz organizację i nadzór nad zagadnieniami polityki kadr.

Podstawową formą działania centralnych zarządów i zjednoczeń w stosunku do przedsiębiorstw jest instruowanie i inspekcjonowanie. Realizacja tych form działania odbywa się przez opracowywanie zarządzeń i wytycznych oraz bezpośredni kontakt z przedsiębiorstwami.

Struktura organizacyjna przemysłu w latach:

W oparciu o system strukturalno - organizacyjny przemysłu uchwała ustanawia jednolity system zarządzania i strukturę wewnętrzną wszystkich ogniw organizacyjnych przemysłu. System ten, noszący w Związku Radzieckim nazwę „produkcyjno - terenowego“, ustala zasadę, że na czele każdego ogniw organizacyjnego, począwszy od najmniejszej komórki organizacyjnej w zakładzie, a skończywszy na centralnym zarządzie, stoi kierownik, który odpowiada w pełni za całość spraw i posiada wszelkie uprawnienia w zarządzaniu danym ogniwem organizacyjnym. Każdy z kierowników otrzymuje zadanie do wykonania od kierownika bezpośredniego wyższego ogniw i podlega służbowo wyłącznie jemu.

Równocześnie zasada ta mówi, że każde ogniwo organizacyjne podlega tylko jednemu kierownikowi, wprowadza zatem czysto jednoosobowe kierownictwo. Kierownicy ci mogą posiadać aparat pomocniczy, który pomaga im w opracowaniu skomplikowanych zagadnień zarządzania oraz pełni funkcje obsługowe w stosunku do bezpośrednich wykonawców danego ogniw organizacyjnego. Wielkość aparatu pomocniczego zależy od wielkości danej jednostki organizacyjnej, jej zakresu działania oraz miejsca w hierarchii ogniw organizacyjnych. Im większa jednostka organizacyjna, im szerszy i bardziej złożony jej zakres działania oraz im wyższy szczebel zajmuje ona w hierarchii

ogniw organizacyjnych, tym aparat jej liczniejszy, wymagający pracowników o bardziej różniczkowanej specjalizacji. Pamiętać jednak należy, że na każdym szczeblu organizacyjnym aparat ten zwany „funkcyjnym“ (komórki, stanowiska funkcyjne) stanowi organ pomocniczy dla kierowników i nie bierze bezpośredniego udziału w zarządzaniu, a więc nie może wydawać zarządzeń służbowych ani pracownikom innych komórek w tej samej jednostce organizacyjnej, ani kierownikom i pracownikom podległych ogniw organizacyjnych. Pracownicy zatem wyższych hierarchicznie ogniw organizacyjnych nie są zwierzchnikami kierownika i pracowników wchodzących w skład jednostki organizacyjnej niższego szczebla. Zależność ta istnieje tylko pomiędzy naczelnym kierownikiem jednostki nadrzędnej, a naczelnym kierownikiem jednostki bezpośrednio jej podległej. W związku z tym wszelkie zadania i zarządzenia służbowe dla jednostek podległych ustala i wydaje jedna osoba, którą jest kierownik danego ogniw organizacyjnego, a w stosunku do ogniw niższego szczebla — naczelnny kierownik jednostki bezpośrednio nadrzędnej. Zasada jednoosobowego kierownictwa, bardzo silnie zaakcentowana w uchwale, podporządkowuje woli jednego kierownika wszystkich pracowników danego ogniw organizacyjnego, co pozwala na maksymalne skoncentrowanie wszystkich wysiłków i możliwości danego zespołu ludzi. Ka-

ży z kierowników i pracowników ponosi pełną odpowiedzialność za całość poruczonych mu zadań i spraw, podlega tylko jednemu kierownikowi i otrzymuje polecenia służbowe wyłącznie od niego.

Jest rzeczą zrozumiałą, że w codziennej pracy jednostek organizacyjnych musi istnieć wzajemne porozumiewanie się i współpraca pomiędzy pracownikami różnych komórek organizacyjnych i na różnych szczeblach hierarchicznych. Nie stoi to absolutnie w sprzeczności z zasadą jednoosobowego kierownictwa, ponieważ współpraca ta nie powinna uzewnętrzniać się w wydawaniu poleceń łamiących hierarchiczną zależność pracowników, lecz we wzajemnej wymianie potrzebnych informacji i doświadczeń, a w przypadku wzajemnych stosunków pomiędzy ogniwami organizacyjnymi — na instruowaniu co do metod działania w zakresie właściwym dla danej jednostki organizacyjnej. Instruowanie to odbywa się w ramach uprawnień udzielonych komórkom organizacyjnym przez naczelnego kierownika i nie może mieć charakteru zarządzeń; pamiętać przy tym należy, że za wykonanie poruczonych zadań odpowiedzialność ponosi kierownik tej komórki organizacyjnej, do której zakresu działania zadania te należą. Komórka instruująca udziela im z racji pełnionych funkcji i posiadanego fachowego przygotowania tych informacji, które są niezbędne do wykonywania zadań. Realizacją jednak otrzymanych instrukcji zarządza kierownik tej komórki organizacyjnej, do której właściwości należy dany przedmiot działania. Konkretnie biorąc instruktor księgowy, instruując personel działu księgowości w przedsiębiorstwie podległym centralnemu zarządowi, udziela mu wyjaśnień i pouczeń np. co do sposobu sporządzania bilansu, interpretacji przepisów finansowych, lecz nie ma prawa wydać zarządzenia. Jeżeli zaś zachodzi konieczność wydania merytorycznej decyzji, instruktor ten zwraca się do głównego księgowego przedsiębiorstwa, wskazując mu potrzebę takich lub innych zmian w formie porady lub pouczenia. Zarządzenie w takim przypadku wydaje jednak główny księgowy, ponosząc merytoryczną odpowiedzialność za jego skutki.

Podobnie ma się sprawa korespondencji pomiędzy jednostkami organizacyjnymi. Jest rzeczą oczywistą, że dyrektor naczelny nie jest w stanie podpisywać wszystkich pism wychodzących z centralnego zarządu do przedsiębiorstw. Uprawnienia te przelewa na swoich zastępców i kierowników działów, rezerwując sobie tylko decyzje zasadnicze i o charakterze ogólnym. Kierownicy ci podpisują w ramach swego zakresu działania i otrzymanych uprawnień pisma kierowane do przedsiębiorstw zawierające instrukcje, wytyczne i wyjaśnienia.

Analogicznie ma się sprawa w bieżącej współpracy komórek organizacyjnych wewnątrz tej samej jednostki. Dział planowania np., który kieruje opracowaniem całości planu działalności jednostki, udziela w swoim zakresie działa-

nia wyjaśnień i wytycznych innym komórkom organizacyjnym, które biorą udział w opracowaniu części składowych planu, nie ma jednak prawa polecić im stosowania takich lub innych rozwiązań.

Mogą się oczywiście zdarzyć we współpracy komórek organizacyjnych wypadki rozbieżności w poglądach, rozstrzyga wówczas kierownik naczelny danej jednostki organizacyjnej.

Zasada jednoosobowego kierownictwa ma znaczenie podstawowe dla działalności planowej, mówi o tym z naciskiem Lenin: „Ani kolej żelazna, ani transport, ani duże maszyny i przedsiębiorstwa nie mogą funkcjonować sprawnie, jeżeli nie ma jedności woli, wiążącej całą masę pracowników w jeden państwowy organ, pracujący ze sprawnością mechanizmu zegarowego.”)

Wprowadzenie tej zasady oznacza zupełne zerwanie z funkcjonalizmem, przyjęcie powszechnie jednolitego systemu jednoosobowego kierownictwa i skoncentrowanej odpowiedzialności.

Na podstawie tego systemu uchwała ustala ramowo typy schematów struktury wewnętrznej przedsiębiorstwa, centralnego zarządu przemysłu i zjednoczenia. Schematy te zamieszczone na str. 332 i 333 podają przykładowo rozwiązania organizacyjne dla typowych jednostek organizacyjnych przemysłu, pozostawiając w ich realizacji wystarczającą elastyczność, konieczną z uwagi na różniczkowanie przedsiębiorstw tak co do branż, jak i wielkości.

Zamiast dotychczasowej „dyrekcji“ jako organu wieloosobowego schematy wprowadzają zgodnie z zasadą jednoosobowego kierownictwa jednoosobowy organ zarządzający w postaci dyrektora, który może mieć do pomocy jednego lub kilku zastępców o ściśle określonym zakresie działania. Ważną jest rzeczą, że pierwszym zastępcą powinien być z reguły naczelny inżynier (dawniejszy dyrektor techniczny); jest to wyraz troski o zagadnienia techniczno - produkcyjne przemysłu. Mogłby ktoś sądzić, że zagadnienia ekonomiczne zostają w ten sposób zepchnięte na dalszy plan. Tak jednak nie jest, ponieważ zagadnienia te ma w swojej bezpośredniej opiece i pod swoim osobistym kierownictwem dyrektor przedsiębiorstwa, a w centralnym zarządzie dyrektor naczelny. Tego rodzaju podział zakresu działania pomiędzy dyrektorem a jego zastępcą zapewnia należyty układ sił.

Ilość zastępców dyrektora zależy od zakresu działania, wielkości i typu jednostki organizacyjnej.

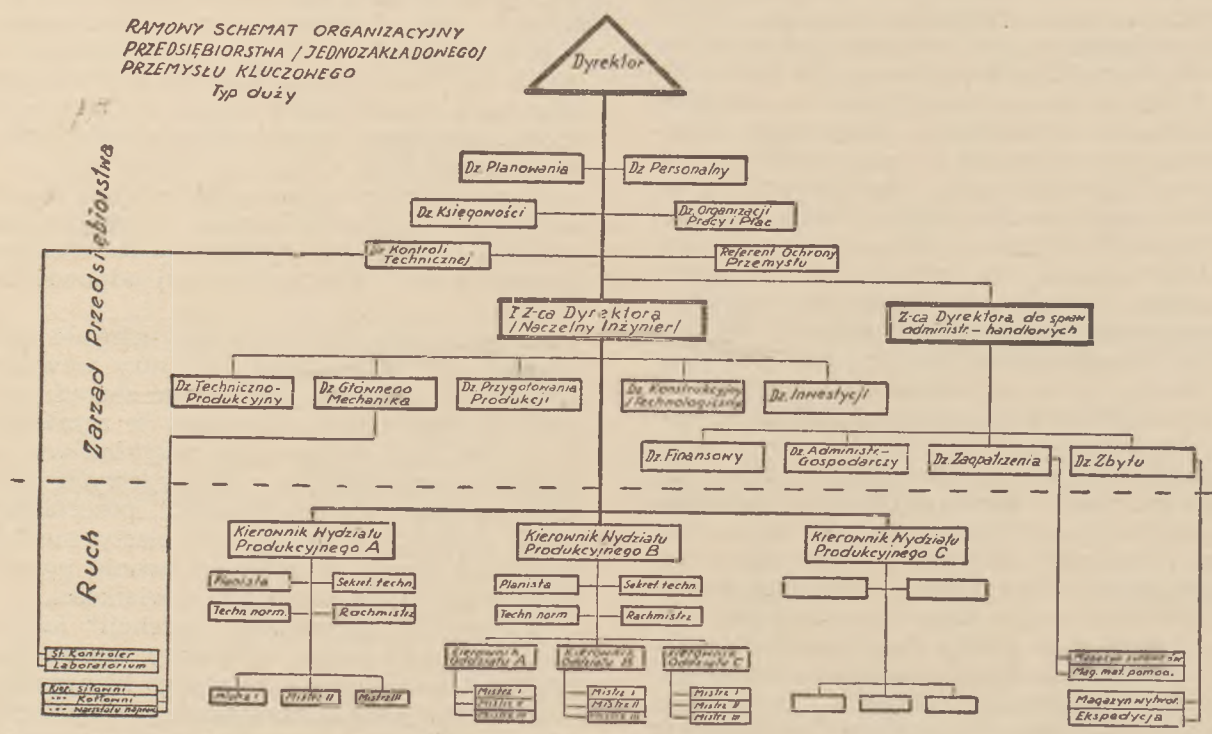
Ważnym momentem jest wprowadzenie dotychczas niestosowanego, ścisłego podziału przedsiębiorstwa na: a) zarząd, b) ruch, i c) komórki pozaprodukcyjne, oraz określenie pojęcia komórek ruchowych, funkcjonalnych i pozaprodukcyjnych. Podział ten ma znaczenie przede wszystkim w wewnętrznym rozrachunku gospodarczym, którym objęte zostaną

*) Lenin. Dzieła. T. XXII, str. 420 (ros.)

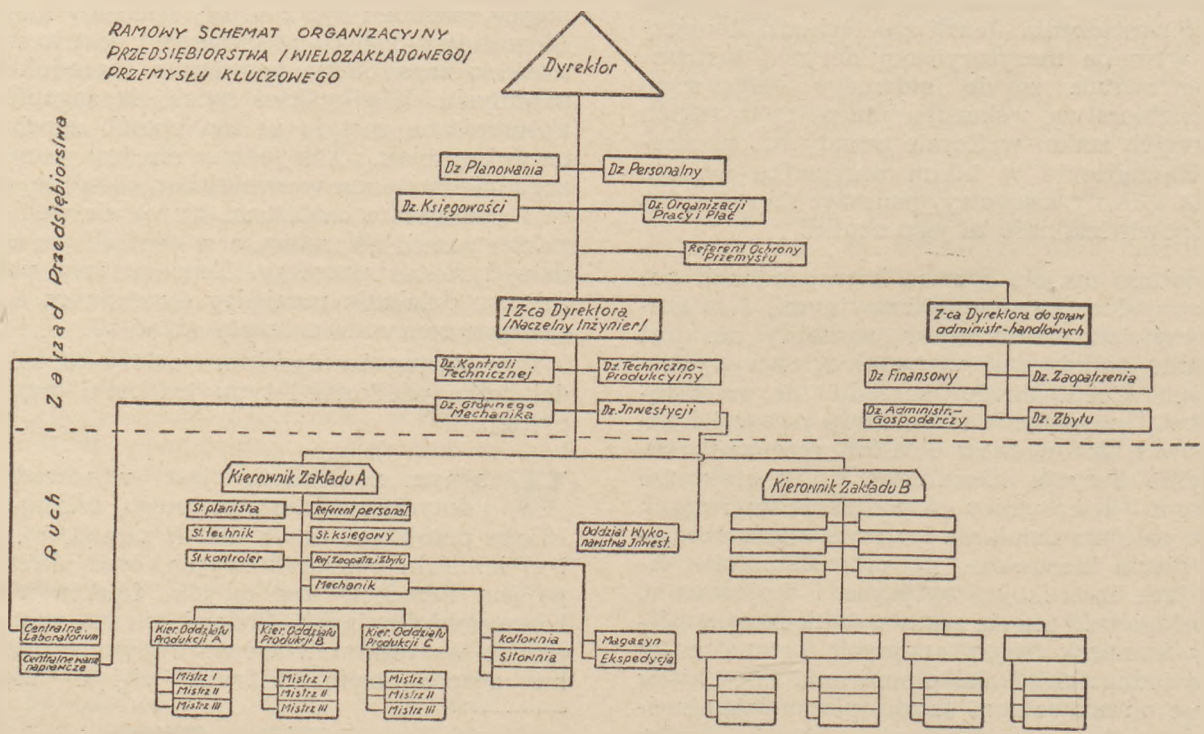
w przyszłości również wydziały produkcyjne, oraz dla jasnego rozgraniczenia kosztów ogólnoadministracyjnych zarządu, od kosztów produkcyjnych (wydziałów produkcyjnych, pomocniczo - produkcyjnych), oraz nakładów pozaoperacyjnych (żłobki, stołówki, przedszkola itp.) Podział ten zrywa z dotychczas stosowanym podziałem na pracowników fizycznych i umysłowych, a uzależnia go od miejsca pracy. Wszyscy pracownicy—fizyczni i umysłowi, technicz-

no-inżynierscy, ekonomiści i ogólnoadministracyjni zatrudnieni stale w komórkach produkcyjnych i pomocniczo-produkcyjnych stanowią tzw. „ruch” przedsiębiorstwa i obciążają koszty produkcyjne, wszyscy pracownicy, niezależnie od ich kwalifikacji i zawodu (inżynierjno-techniczni, ekonomiści, handlowcy, ogólnoadministracyjni, fizyczni) pracujący w komórkach funkcjonalnych zarządu, działających przy dyrektorze i jego zastępcach, stanowią za-

RAMOWY SCHEMAT ORGANIZACYJNY PRZEDSIĘBIORSTWA /JEDNOZAKŁADOWEGO/ PRZEMYSŁU KLUCZOWEGO
Typ duży

RAMOWY SCHEMAT ORGANIZACYJNY PRZEDSIĘBIORSTWA /WIELOZAKŁADOWEGO/ PRZEMYSŁU KLUCZOWEGO

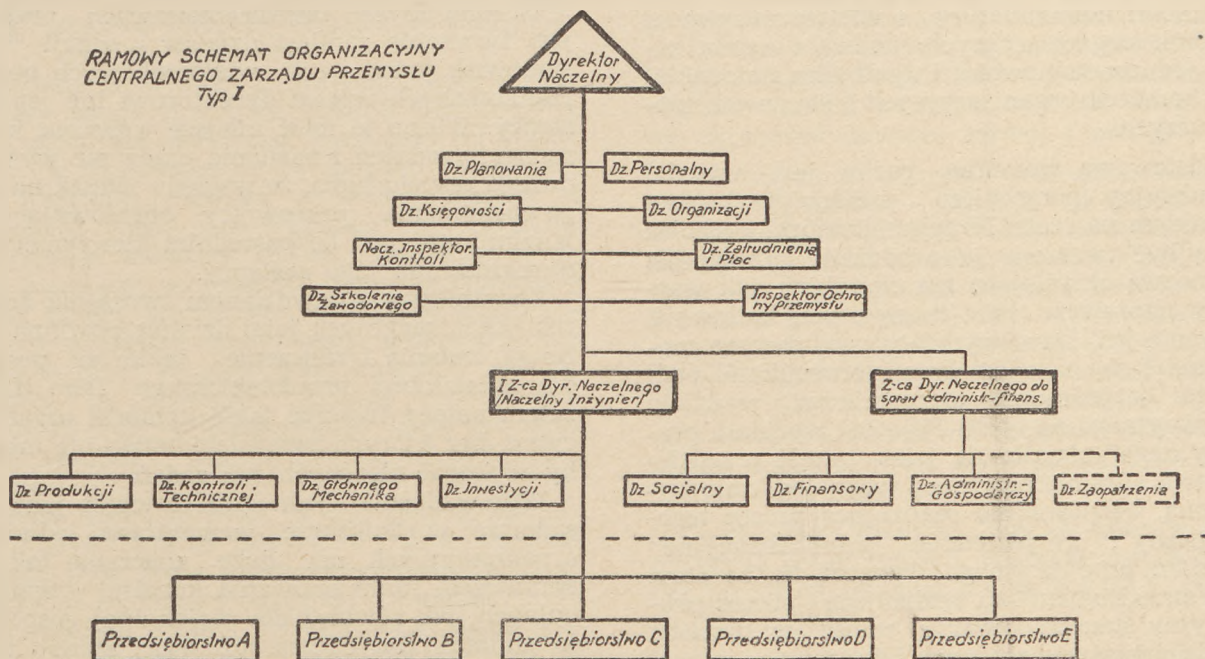

rząd przedsiębiorstwa i obciążają koszty ogólnoadministracyjne. Osobną grupę stanowią pracownicy pozaprodukcyjni, zatrudnieni w komórkach spełniających zadania związane z zaspokajaniem potrzeb pracowników w dziedzinie społecznej, kulturalnej i żywienia zbiorowego. Cechą charakterystyczną komórek i stanowisk funkcjonalnych jest to, że mogą one istnieć zarówno przy dyrektorze i jego zastępcach, jak i przy kierownikach komórek ruchowych. W drugim przypadku stanowią one integralną część składową komórek ruchowych, tj. wydziałów (oddziałów) produkcyjnych i pomocniczo-produkcyjnych, w pierwszym natomiast są one

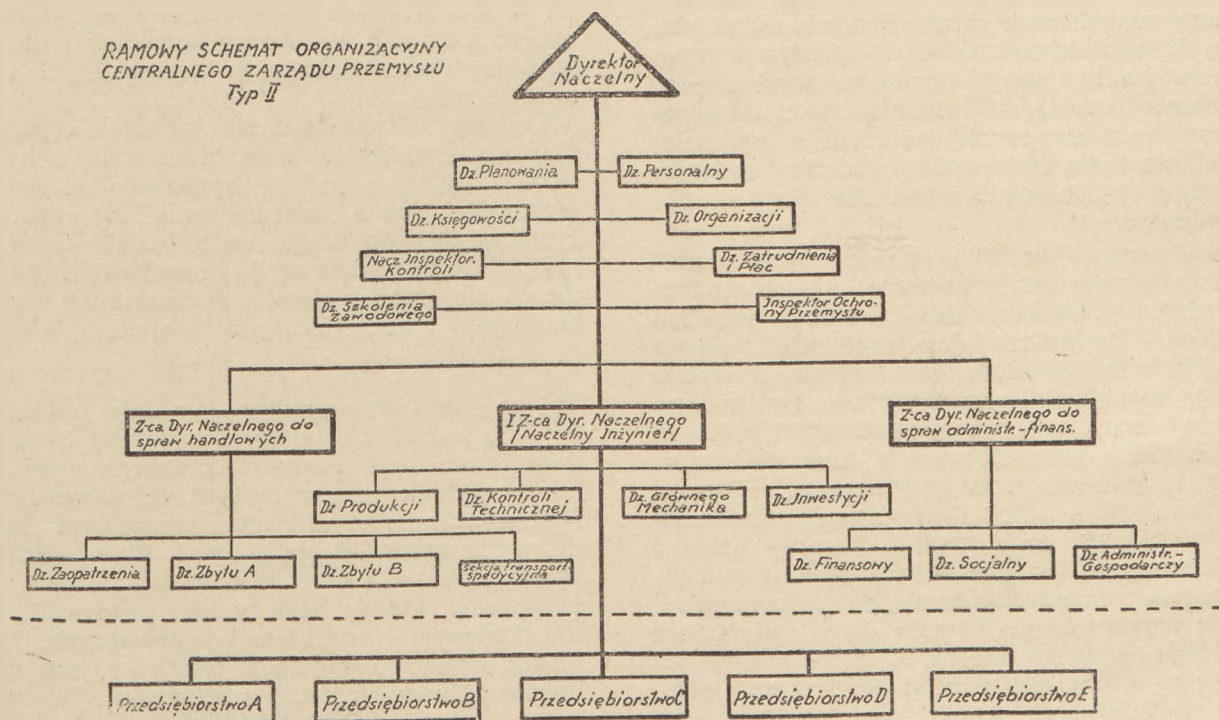
częścią zarządu przedsiębiorstwa. Określenia zarząd użyto w definicjach uchwały nie na oznaczenie zbiorowego organu zarządzającego, jak zwykle w przedsiębiorstwach kapitalistycznych; oznacza ono aparat administracyjny przedsiębiorstwa składający się z dyrektora, jego zastępców oraz pracowników pomagających dyrektorowi i jego zastępcom w pracy, opracowujących zagadnienia i załatwiających sprawy związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa.

Stanowiska i komórki funkcjonalne wchodzące w skład komórek ruchowych spełniają analogiczne funkcje jak komórki funkcjonalne za-

RAMOWY SCHEMAT ORGANIZACYJNY
CENTRALNEGO ZARZĄDU PRZEMYSŁU
Typ I

RAMOWY SCHEMAT ORGANIZACYJNY
CENTRALNEGO ZARZĄDU PRZEMYSŁU
Typ II

rządu, lecz w stosunku do kierowników komórek produkcyjnych i pomocniczo - produkcyjnych.

Wspólną cechą wszystkich stanowisk i komórek funkcjonalnych jest to, że nie biorą one bezpośredniego udziału w procesie produkcyjnym, lecz ułatwiają kierowanie dyrektorowi i kierownikom komórek produkcyjnych i pomocniczo-produkcyjnych. Zgodnie z zasadą jednoosobowego kierownictwa pracownicy komórek funkcjonalnych nie wydają zarządzeń kierownikom i pracownikom komórek ruchomych i innych komórek funkcjonalnych.

W przeciwieństwie do dotychczasowej różnorodności nomenklatury i wieloszczeblowości komórek organizacyjnych, uchwała ustala zasadę jednoszczeblowości i ujednolica nomenklaturę komórek organizacyjnych i stanowisk kierowniczych.

Podstawową komórką ruchu jest wydział produkcyjny (pomocniczo - produkcyjny) z kierownikiem na czele. Mniejsze komórki ruchowe mogą być tworzone jako oddziały lub wprost pod nazwą określającą ich charakter, jak warsztaty naprawcze, hale maszynowe, kotłownie, siłownie itd. Duże wydziały produkcyjne mogą dzielić się na oddziały z kierownikami podległymi bezpośrednio kierownikowi wydziału produkcyjnego na czele. Pojęcie „wydziału produkcyjnego” określa się jako „część przedsiębiorstwa administracyjnie i technologicznie wydzieloną, bezpośrednio realizującą proces technologiczny”. „Wydzielenie administracyjne” wydziału produkcyjnego oznacza tu, że dana część przedsiębiorstwa realizująca proces produkcyjny stanowi zwartą całość w ramach przedsiębiorstwa, zarówno jako pewien zespół pracowników fizycznych i umysłowych, jak i urządzeń technicznych, nastawionych na wykonanie określonych produkcyjnych zadań planowych, pod kierownictwem jednego kierownika wydziału. „Technologiczne wydzielenie” natomiast oznacza, że dana część przedsiębiorstwa posiada dający się wydzielić z pozostałej części produkcyjnej przedsiębiorstwa rodzajowo odrębny od innych wydziałów proces technologiczny.

Podstawową komórką zarządu jest „dział” z kierownikiem działu na czele, podległym bezpośrednio dyrektorowi lub jednemu z jego zastępców. Zasadniczo dział nie dzieli się na komórki niższego rzędu, lecz kierownik działu kieruje bezpośrednio pracownikami swego działu, przy czym pracownicy ci działają albo na stanowiskach jednoosobowych, albo wielosobowych, tj. w razie potrzeby pracownik najlepiej zaznajomiony z pracą i posiadający odpowiednie kwalifikacje może mieć do pomocy jednego lub kilku pracowników, którzy pracują pod jego merytorycznym kierownictwem, pomagając mu w wykonywaniu powierzonych zadań, lecz administracyjnie podlegają kierownikowi działu. Tylko w wielkich przedsiębiorstwach i działach posiadających szeroki zakres działania, dużą ilość pracowników i stałe duże nasilenie

pracy w zakresie poszczególnych zagadnień, dopuszczalne jest tworzenie w ramach działu komórek niższego szczebla: „sekcji”. Warunkiem ich tworzenia jest istnienie stałej problematyki, wymagającej wielu pracowników, którą da się wyodrębnić z pozostałej części zagadnień działu. Liczbowo trudno tu ustalić dolną granicę liczby pracowników, przy której możliwe jest utworzenie sekcji w ramach działu. Wpływa na to zarówno rodzaj zagadnień jak i metoda pracy. Wydaje się jednak, że nie należy zasadniczo tworzyć sekcji mniejszych jak 5-osobowe, oczywiście przy istnieniu warunków, o których wyżej mowa.

W mniejszych przedsiębiorstwach możliwe jest tworzenie zamiast działów - sekcji albo stanowisk jedno - lub wieloosobowych podporządkowanych wprost dyrektorowi lub jego zastępcy. Winno to mieć miejsce wówczas, kiedy rodzaj zagadnień i nasilenie pracy nie wymaga dużego zespołu ludzi, ze względu jednak na wagę zagadnienia pracownicy opracowujący je powinni stać pod bezpośrednim kierownictwem dyrektora lub jego zastępcy.

Zasadniczym sprawdzianem tworzenia komórek organizacyjnych jako działów powinna być ranga, zadania i znaczenie, jakie ona posiada dla działalności przedsiębiorstwa. Jako działy zatem należy tworzyć takie komórki organizacyjne, bez których przedsiębiorstwo nie mogłoby wykonać zleconych mu zadań.

Wprowadzenie jednoszczeblowości jako zasadniczej w strukturze wewnętrznej jednostek organizacyjnych ma duże znaczenie tak dla sprawności funkcjonowania komórek organizacyjnych, jak również dla racjonalnej gospodarki etatami. Dotychczas stosowany sposób tworzenia komórek niższego rzędu, usztywniający sztucznie przydział funkcji, powodował trudności w należytych wykorzystaniu czasu pracowników, z drugiej zaś strony powodował nieuzasadniony rozrost stanowisk kierowniczych i pomocniczych.

Typowy zakres działania komórek organizacyjnych ustalony w załącznikach do uchwały określa ramowo funkcje wprowadzając równocześnie ich ściśle rozgraniczenie, w czym dotychczas istniało wiele wątpliwości. Tym samym daje on podstawę do opracowania niezbędnych dla przedsiębiorstw regulaminów organizacyjnych i szczegółowych instrukcji kompetencyjnych.

Nowyy system organizacyjny daje podwaliny do jednolitej, celowej, sprawnej i oszczędnej organizacji jednostek przemysłowych, pamiętać jednak musimy o tym, że nawet najlepiej pomyślana organizacja nie zastąpi ludzi, którzy ją wprowadzają w życie, dlatego należyte zaznajomienie wszystkie kierowników i wykonawców, którzy będą w niej pracowali, jest nieodzownym warunkiem jej powodzenia. Najlepszą drogą w osiągnięciu tego celu jest popularyzacja nowych zasad na naradach wytwórczych i odprawach, wskazywanie na różnice pomiędzy dotychczasowym systemem a nowym,

udostępnienie pracownikom literatury fachowej, zachęcanie pracowników do opracowywania na bazie zasad uchwały organizacji własnego odcinka pracy, publikowanie uzyskanych doświadczeń itp.

Jest również palącą koniecznością rozszerzenie obecnego programu nauczania w szkołach

Jan KORDASZEWSKI

POLSKI Monopol Zapalczany uznał Państwową Fabrykę Zapalek w Czechowicach za wzorcową.

Zakłady te w 1949 r. systematycznie wykonywały swoje ilościowe zadania produkcyjne ze wzrastającą nadwyżką, począwszy od 104,93 proc. w pierwszym do 107,99 proc. w czwartym kwartale. Ogółem w 1949 r. zakłady te wykonały swój plan ilościowy w 107,41%. Przyjmując wskaźnik 100 za teoretyczną wielkość idealnego wykonania planu asortymentowego, należy stwierdzić, że zakłady w Czechowicach wykonały swój plan asortymentowy w 99,88 proc. W pierwszym kwartale 1950 r. zakłady te wykonały zadanie produkcyjne w 101,11 proc. — podwyższając stale gatunkowość wyrobów i średnią dzienną wielkość produkcji.

Przed wojną fabryka ta, jak zresztą wszystkie inne wytwórnie zapalek w Polsce, eksploatowana była przez zagranicznych kapitalistów, którzy mocą umowy zawartej z burżuazyjnym — obszarnym rządem polskim pobierali od polskiego konsumenta po 10, a po obniżce ceny — 8 groszy za 1 pudełko zawierające 48 zapalek, mimo że koszt własny nie przekraczał 0,35 grosza.

Ten system skazywał polskich spożywców na ograniczenia swojej konsumpcji, na dzielenie zapalki na 2 i 4 części, na „przypalanie drzazgi lub papieru od ognia u sąsiada” itd. Spożycie krajowe na 1 mieszkańca wynosiło przed wojną niecałe 16 pudełek rocznie wobec 47 we Francji, 48 w Anglii i ok. 50 w ZSRR. Wysokie ceny nie tylko zmuszały polskiego robotnika i chłopą do częściowego wyrzeczenia się tak podstawowego artykułu jak zapalka, ale wyłączały Polskę jako eksportera zapalek. Kapitał zagraniczny osiągnął więc podwójną korzyść, to jest ogromne zyski kosztem konsumenta polskiego i pozbycie się groźnego konkurenta na międzynarodowym rynku. Natomiast dla gospodarki polskiej oznaczało to ponadto unieruchomienie kilku wytwórni zapalek oraz wprowadzenie 32-godzinnego a w niektórych okresach 28-godzinnego tygodnia pracy. Szeregi całkowicie i częściowo bezrobotnych zasilali przeto również zapalkarze, wówczas gdy zagraniczni kierownicy polskich fabryk otrzymywali wynagrodzenia sięgające do 20.000 i więcej złotych przedwojennych miesięcznie.

wyższych i zawodowych przez utworzenie nowych katedr i wydziałów organizacji pracy i przystąpienie do opracowywania na wzór Związku Radzieckiego podręczników z tego zakresu oraz dobrych tłumaczeń, a w dalszym etapie utworzenie nowej literatury i nauki organizacji.

WSPÓŁZAWODNICTWO W CZECHOWICKIEJ FABRYCE ZAPALEK

Punktem przełomowym w dziejach polskiego przemysłu zapalczanego, jak zresztą w historii całej naszej gospodarki, był rok 1945. Polityka gospodarcza Polski Ludowej również na tym odcinku usunęła hamulce, którymi obcy kapitał ograniczał dawniej rozwój i postęp.

Dziś czynne są wszystkie posiadane przez nas wytwórnie zapalek. Pracują one przez 6 dni w tygodniu. Produkcja rośnie systematycznie, rozszerzając swój asortyment. Konsumpcja krajowa na 1 mieszkańca wzrosła prawie trzykrotnie w porównaniu z 1938 r., jednakże ustępuje jeszcze poziomowi spożycia w ZSRR, gdzie dochodzi do 57 pudełek. Polska, mimo stawianych jej trudności i szykan ze strony niektórych zmarszallizowanych krajów, zdobywa zaufanie zagranicznych konsumentów dla swoich wyrobów zapalczanych.

Czechowicka Fabryka Zapalek pracuje obecnie przez pełny tydzień. Bieżący poziom dziennej produkcji osiągnął mnożnik 2,33 w porównaniu z r. 1938.

Mimo że od 1945 r. nie powiększyła się ilość podstawowych maszyn produkcyjnych, poziom produkcji rósł nie tylko z każdym rokiem, ale dosłownie z miesiąca na miesiąc. Moment ten należy podkreślić (jakkolwiek nie jest on wyjątkiem w naszym systemie gospodarczym), gdyż w czechowickich zakładach wzrost wydajności nie jest wynikiem wykorzystywania znacznych rezerw w postaci różnicy między teoretyczną a praktyczną wydajnością maszyn, jak to ma jeszcze miejsce w wielu branżach. Już w roku 1949 praktyczna wydajność maszyn zbliżała się do teoretycznej. Na niektórych agregatach przekraczano nawet szybkość zalecaną w paszportach maszynowych jako optymalną. W warunkach czechowickich każdy ułamek odsetka wzrostu wydajności jest zatem ważnym osiągnięciem.

Według zapewnienia fachowców przekroczenie ilości obrotów usankcjonowanej przez rutynę i tzw. teoretyczną normę bynajmniej nie pogarszało stanu maszyn, a to dzięki uwadze i sprawności robotników, dzięki troskliwej opiece i systematycznej konserwacji.

Przedstawiciele Podstawowej Organizacji Partyjnej i Rady Zakładowej zapewniają, że odkąd fabryka ta istnieje, nigdy tak nie dbano

o urządzenia wytwórcze jak obecnie i ten właśnie nowy stosunek człowieka do maszyny pozwala na przekraczanie rzekomo optymalnych norm wydajnościowych przyjętych w warunkach kapitalistycznych.

Kluczowe operacje wytwórcze wykonywane są przez automaty lub przez urządzenia o konstrukcji półautomatycznej. Organizacja przebiegu procesu wytwórczego zsynchronizowana jest pod względem czasowym, co wiąże się z układem przestrzennym i funkcjonowaniem transportu wewnętrznego.

Idea harmonizacji układu leży u podstaw wewnętrznej organizacji cyklu produkcyjnego. Otóż w fabryce czechowickiej nie osiągnięto jeszcze idealnej i pełnej harmonii układu. Mimo zmechanizowania prawie 80% ogółu operacji, rytm w wielu miejscach zmienia się z powodu przejścia na pracę ręczną, bądź też ze względu na ograniczenie przestrzenne i niedostateczne rozwiązanie problemu transportu wewnętrznego.

Znaczne fragmenty układu procesu wytwarzania realizuje taśma. Jej zasadą jest taka kompozycja procesu produkcyjnego, aby jedna czynność była wynikiem poprzedniej oraz aby bez przerw i tarć powodowała bezpośrednio czynność następną. Działalność jednego czynnika uzależniona jest od poprzedniego i limituje wydajność pracy następnego.

Taśma jest systemem związanych ze sobą operacji. Taśma spełnia swoje zadanie wówczas, gdy jest mobilizująca, tzn. kiedy jej układ podciąga słabszych, mniej wprawionych robotników do poziomu lepszych, z pełnym zachowaniem rytmu pracy. I odwrotnie: taśma jest demobilizująca, gdy jej układ dostosowuje szybkość pracy sprawniejszych robotników do gorszych. Współzawodnictwo pracy pouczyło nas, że taśma nie powinna hamować indywidualnych możliwości robotnika, jego sprawności, uzdolnień, inteligencji i inicjatywy. Funkcjonowanie taśmy należy stale studiować i zmieniać w miarę osiągnięć robotników, potęgowania się ich sprawności i wzrostu ich możliwości.

Progresywnym regulatorem taśmy jest współczynnik obsługi. W miarę wzrostu sprawności obsługującego należy powiększać mu zadanie przez dodanie odpowiedniego odcinka pracy lub maszyny do obsłużenia. W niektórych przemysłach zmiana współczynnika obsługi nie odbywa się przez stopniowe i łagodne narastanie zadań obsługującego np. o 10 lub 20%, lecz wymaga gwałtownego wzrostu wysiłku. Dotyczy to również czechowickiej zapalczarni, gdzie przy wielu operacjach zwiększenie współczynnika obsługi osiąga się np. przez przejście z obsługi jednej maszyny na dwie, co wymaga dwukrotnie szybszego wykonywania ruchów przez pracownika. W omawianej zapalczarni nasuwają się pod tym względem szczególne trudności w związku z potokowym względnie taśmowym systemem produkcyjnym przy bardzo wysokiej wydajności maszyn. Te trudności nie mieli włókniarze przy wprowadzaniu

obsługi wielowarsztatowej. W przemyśle bawełnianym przejście z obsługi np. 4 na 6 krosien spowodowało przejściowy spadek wydajności krosien. Nie będąc jednak związany systemem taśmowym ani potokowym, tkacz nie powodował przez to znaczącego zaburzenia przebiegu produkcji.

Inaczej jest przy organizacji pracy w fabryce zapalek, gdzie nawet przejściowy spadek wydajności jednego bodaj agregatu łamie strumień, powoduje postoje i zahamowania w działalności innych. Czy znaczy to, że te zakłady skazane są na układ stały, hamujący indywidualne zdolności robotników? Oczywiście, nie. Znaczy to tylko, że w tych warunkach zmiana poszczególnych elementów taśmy czy strumienia produkcyjnego dokonywana być powinna po dokładnej analizie każdej funkcji i po zapewnieniu zachowania pełnej harmonii w całości układu mimo częściowych zmian. Nie jest to zadanie łatwe, wymaga bowiem dokładnej znajomości przebiegu wytwarzania, organizacji pracy i permanentnego obserwowania rytmu pracy w zakładzie, czuwania nad funkcjonowaniem każdego elementu strumienia produkcyjnego, badania wyników i możliwości pracy każdego robotnika i każdego urządzenia. Innymi słowy — wymaga to rzeczywistego i świadomego nadzoru, a nie zadowolenia się statystycznym rejestrowaniem wydajności w biurze dla celów sprawozdawczych.

W dalszym ciągu artykułu powrócimy do tej sprawy, aby ustalić, w jakim stopniu i jakimi metodami wyżej przedstawione problemy będą rozwiązywane. Tymczasem zastanówmy się nad innymi wynikami działalności czechowickich zakładów, które to wyniki zakwalifikowały je jako wzorcowe.

A więc przede wszystkim sprawa gatunkowości. W r. 1949 pod adresem czechowickiej fabryki nie wypłynęła żadna reklamacja na gatunkowość produkcji. W pierwszym kwartale fabryka zwiększyła swój asortyment eksportowy, osiągając zadowalającą gatunkowość.

Wydajność pracy. Fabryka Zapalek w Czechowicach w pierwszym kwartale br. przekroczyła planowaną produkcję na 1 robotnikogodz. w grupie produkcyjnej o 9,2% (według wartości w cenach niezmiennych) i wysunęła się tym samym na pierwsze miejsce przed fabryką częstochowską, której przekroczenie wynosi 5,87%, oraz sianowską z 5,29%. Należy stwierdzić, że np. fabryki w Bystrzycy, Błoniu i Gdańsku nie osiągnęły planowanej wydajności produkcji na 1 robotnikogodzinę produkcyjną, a to częściowo z powodu przesunięć asortymentowych.

Liczebność załogi i jej skład osobowy można uważać za ustabilizowany. Obok fabryki zapalek w Błoniu czechowickie zakłady wykazują najmniejszą płynność pracowników fizycznych jak i umysłowych. Np. w Gdańsku około 30% robotników zmieniło się w pierwszym kwartale br. W częstochowskiej fabryce zapalek w tym samym czasie zmieniło się około 9% załogi, a w czechowickiej — 3%. Około 14% ro-

botników czechowickiej fabryki zapalek otrzymało dyplomy uznania i nagrody za przekroczenie 25 lat nienagannej pracy w tych zakładach.

Jedna z jubilatek, Grygierzec Teresa, zatrudniona w tej fabryce bez przerwy dwudziesty dziewiąty rok, pracuje obecnie na pakówce i osiąga 122% normy. Z dumą stwierdza ona, że przed wojną robiła dziennie maksimum 30 skrzyń, podczas gdy wynik jej dzisiejszego dnia roboczego to 38 i pół skrzyni. „Mimo, że teraz pracuję codziennie i szybciej — mówi ob. Grygierzec — wracam do domu mniej zmęczona niż przed wojną”.

Robotnica ta uczestniczyła w pierwszym „espole, który przystąpił do współzawodnictwa i od 2 lat stale zajmuje pierwsze miejsce. Ob. Teresa Grygierzec odznaczona została w 1949 roku srebrnym krzyżem zasługi, a w dniu 1 maja 1950 r. odznaką „Przodownika Pracy”.

Ob. Kwaśna Maria obchodziła w 1949 r. swój jubileusz, otrzymując dyplom i nagrodę za 28-letnią i nienaganną pracę. W dniu 1 maja br. ob. Kwaśna otrzymała odznakę „Przodownika Pracy”. Przed wojną — zwierza się ob. Kwaśna — często psuły się maszyny. Dzisiaj uszkodzenie maszyny należy do rzadkości: każdy z nas pilnuje i czyści, a gdy już maszyna wymaga naprawy, mechanik zjawia się na pierwsze zawołanie”.

Ten nowy stosunek robotnika do maszyny ob. Kwaśna tak tłumaczy: „Dziś nikt na mnie nie krzyczy. Mam więc sama obowiązek dopilnowania maszyny. Dawniej kontrolował mnie ktoś, kto służył obcej dyrekcji. To nas robotników denerwowało, gniewało, to wywoływało przekorę”. Tym też wyjaśnia ob. Kwaśna fakt zmniejszenia się odpadków z drewna (podstawowe tworzywo) i lepsze wykorzystywanie innych materiałów, narzędzi itp.

Ob. Rus Rozalia zdobyła w III kwartale ub. r. pierwsze miejsce we współzawodnictwie pracy. Od 1 maja 1950 r. zdobi jej suknię odznaka „Przodownika Pracy”. W ub. roku obchodziła ona swój jubileusz, 25-lecie ciągłej i nienagannej pracy.

Ob. Szot Helena posiada odznakę „Przodownika Pracy” i dyplom za długoletnią i nienaganną pracę.

Nie wymieniamy wszystkich jubilatów, ograniczamy się do przedstawienia tylko tych, którzy są zarazem przodownikami pracy. Poza nimi odznakę „Przodownika Pracy” zdobyli dotychczas: Cholewa Maria, Kajstura Agnieszka, Kamienczyk Amalia, Lenart Joanna, Pepek Teresa i Turek Anna. Ob. Lubicka Zofia otrzymała brązowy krzyż zasługi.

Jak widzimy, zaszczytną odznakę „Przodownika Pracy” zdobyły same kobiety, co się tłumaczy tym, że kobiety stanowią tu ponad 80% robotników produkcyjnych. O osiągnięciach pracowników — mężczyzn świadczą brązowe krzyże zasługi przyznane Żyła Karolowi, Żyła Władysławowi, Moli Alojzemu, Roznerowi Andrzejowi, Zieleźni-

ko w i Janowi, Jarczaku w i Stanisławowi.

Ponad 3% załogi posiada odznaki „Przodowników Pracy” i ok. 30% — krzyże zasługi. Już te liczby wskazują na poważny aktywny w zakładzie. Dodajmy, że 2,5% załogi zdobyło nagrodę za osiągnięcia racjonalizatorskie.

Ob. Gleindek Władysław, mistrz oddziałowy, pochwalić się może 4 uznanymi i wprowadzonymi koncepcjami racjonalizatorskimi, wpływającymi na oszczędność tworzywa i artykułów technicznych, na zwiększenie wydajności przez zmniejszenie przerw. Mechanik Jarczak Józef wraz z towarzyszami przebudowali suszarnię spodową i wierzchnią, co przynosi zakładom około 7 miln. zł rocznej oszczędności. Ob. Żyła Karol zastosował specjalny nóż do obcinania zabrakowanych wiórów, co daje znaczne oszczędności materiałowe i pracy. Mistrz oddziałowy ob. Górecki Rudolf i kalkulator Niemczyk Władysław są współtwórcami przyrządu do numeracji szufladek na pudełeczkach, dzięki czemu zwiększa się wydajność produkcji szufladek (wewnętrzna część pudełka) i usprawnia kontrolę wykonania zadań. Ślusarz oddziałowy ob. Wróbel Wiktor obmyślił przyrząd zapobiegający łamaniu się szufladek i wierzchów. Mistrz oddziałowy Żyła Władysław ulepszył układaczki patyczków, dzięki czemu zwiększono wydajność pracy maszyny przy równoczesnym zmniejszeniu wysiłków obsługi.

Wymieniliśmy tylko niektóre usprawnienia związane bezpośrednio z konkretnymi nazwiskami uznanych racjonalizatorów. Jest to jednak zaledwie fragment ulepszeń i usprawnień dokonanych zbiorowo przez załogę, wspólnym wysiłkiem i wspólną myślą. „My w Czechowicach — mówi obecny dyrektor zakładu, ob. Żyła Karol, z zawodu ślusarz, pracujący z drobną przerwą w tej fabryce od 29 lat — nie umiemy może bardzo biegle wypełniać rubryk, ubierać naszych myśli w ładne słowa, ale staramy się czynami, codzienną pracą myśli nasze urzęczywić”.

Sekretarz Podstawowej Organizacji Partyjnej, ob. Żyła Władysław (ślusarz) stwierdza: „Prawda, że wypełnianie formularza planu technicznego odnośnie usprawnień sprawia nam trudności. Nas tego nikt nie uczył. Ale prawda jest również, że usprawnienia fabryki zapelniają wszystkie nasze myśli”. Taka ambicja przebiega przez wypowiedzi każdego ze śląskich zapalekarzy.

Przewodniczący Rady Zakładowej, ob. Kubik Józef mówi podniecony: „Był czas, kiedy zdawało nam się, że wysiłek czechowickiej załogi nie jest w Warszawie oceniany. Teraz, gdy nasza fabryka uznana została za wzorcową, będziemy z ufnością i wiarą zwiększali swój wysiłek, aby być wzorem dla innych”. Skład osobowy, kwalifikacje, postawa załogi znajdująca wyraz w racjonalizatorstwie i współzawodnictwie — to czynniki wyjaśniające niewątpliwe sukcesy Państwowej Fabryki Zapalek w Czechowicach.

Ciemną plamą stosunku do pracy w zakładach czechowickich jest, a raczej było, łamanie socjalistycznej dyscypliny pracy przez pewną część kolektywu tej fabryki. Liczba 1118 opuszczonych godzin nieusprawiedliwionych w styczniu br. jest poważna.

Ob. N o s a l Władysław (II sekretarz POP) i ob. K a l i s t a Witold (kierownik wydz. osobowego) przyznali, że istotnie jest to ujemna pozycja w ogólnym zakładowym bilansie pracy, i że też liczba ta stanowi przyczynę szczególnie ostrego kursu przyjętego w styczniu przeciwko absencji. Był to rygoryzm specjalny, celowy i wychowawczy. Pociągnięcie okazało się zupełnie celowe i słuszne, bo już w lutym ilość nieusprawiedliwionych godzin spadła do 649, a w marcu do 48. Spadek ten nie jest wyrazem liberalniejszego traktowania dyscypliny pracy, ale istotnej poprawy sytuacji na tym odcinku. Znamienne jest, że Czechowice wyprzedziły pod tym względem ogromną większość zakładów produkcyjnych w Polsce. Należy się spodziewać, że nowe przepisy o dyscyplinie pracy znajdą u załogi czechowickiej fabryki zapalek tym pełniejsze zrozumienie, że problem ten kolektyw zapalarkarzy czechowickich pracodawcy zaczął ze skutkiem pomyślnym od szeregu miesięcy.

Omawiane zakłady mogą się pochwalić niejednym jeszcze osiągnięciem. Spośród charakterystycznych wymieniamy tu sprawę rozrachunku gospodarczego. Pragniemy tą drogą zawiadomić wszystkich pracowników wydziałów kosztów, którzy „nie widzą obiektywnej możliwości aktualnego rozliczania kosztów na jednostkę wyrobu“, że czechowicka fabryka zapalek już w kilkanaście dni po miesiącu operatywnym posiada dane dotyczące kosztów na jednostkę produktu. W tej fabryce istnieje możliwość aktualnego porównywania kosztów rzeczywistych, przypadających na poszczególne oddziały, z kosztami planowanymi, jak również z kosztami poprzednich okresów. Można tam aktualnie porównywać koszty rodzajowe, przypadające na jednostkę produktu, z planowymi, jak również z odpowiednimi pozycjami poprzednich okresów. W fabryce istnieją też dostateczne materiały dla ustalenia przyczyn odchyleń w kształtowaniu się poszczególnych pozycji jak też w sumarycznym, ogólnym układzie kosztów. Zasługi tej nie pomniejsza fakt, że asortyment jest tu prawie jednolity, podczas gdy np. w przemyśle włókienniczym mamy do czynienia z olbrzymim wachlarzem wyrobów, przy czym każdy rodzaj wyrobu wymaga sporządzenia oddzielnej kalkulacji planowej i wynikowej. Twierdzenie to uzasadniamy tym, że w wielu zakładach innych przemysłów, mimo jednolitej produkcji, nie można nawet po upływie wielu miesięcy od okresu wykonawczego ustalić kosztu własnego jednostki wyrobu.

Nie tylko sama formalna strona rozliczeniowa jest źródłem uznania. Fabryka ta zasługuje na wyróżnienie również z powodu samej treś-

ci tych rozliczeń, z powodu wyników gospodarczych. Tak np. dzięki usprawnieniom, staranności załogi i wzajemnej kontroli społecznej zmniejszyło się zużycie podstawowego surowca, tj. drewna. Ograniczenie źródeł powstawania odpadków i braków umożliwiło zmniejszenie rzeczywistego zużycia drewna o 10% poniżej ustalonej normy i o 6% w porównaniu ze średnim rzeczywistym zużyciem na jednostkę produktu w 1949 r. To samo dotyczy etykiety (5% niżej normy).

Natomiast dla papieru trudno o podstawy rozliczeniowe, ponieważ przemysł papierniczy dostarcza papieru o różnej gramaturze, co jest powodem uzasadnionych skarg i żalu ze strony zapalarkarzy.

Stały wzrost produkcji i coraz to pełniejsze wykorzystywanie nakładów materiałowych znajduje swój częściowy wyraz w następującej tabeli, charakteryzującej wysokość ogólnych kosztów administracyjnych na jednostkę rozliczeniową produktu:

styczeń	1949	535,53 zł = 100%
lipiec	1949	484,62 zł = 89%
styczeń	1950	388,67 zł = 72%
marzec	1950	348,88 zł = 65%

Natomiast gorzej przedstawia się sprawa gospodarowania środkami obrotowymi. Na 31 marca r. 1950 wartość zapasu materiałów przekroczyła normatywne wielkości o 14.800.000 zł, czyli o 18%!

Tą sprawą winna się bezwzględnie zająć dyrekcja Monopolu Zapalczanego w Warszawie. Należy zlikwidować powtarzającą się od wielu miesięcy pozycję ponad pół miliona złotych, stanowiącą wartość zapasu towarów handlowych.

Wartość ponadnormatywna papieru wynosi prawie 2,80 000 zł, drewna — 2,750.000 zł itd.

Troskę powodować muszą jeszcze inne fakty. Dotyczy to np. 72 pozycji w spisie maszyn i urządzeń wycofanych w fabryce czechowickiej z eksploatacji. Wartość inwentarzowa tych środków wynosi 22,097,000 zł. W istocie zaś nawet ocena w wysokości 50 miln. zł wydaje się zbyt niska. Wchodzi tu w rachubę niektóre przedmioty (łuszczarka wierzchów, piła taśmowa, nożyce do papieru, 4 etykietówki, 2 młynki stożkowe, 11 banderolówek itp.) nieczynne już od 1939 r. Inne maszyny lub narzędzia nie są używane od roku 1945 i następnych.

Wiele z tych maszyn może znaleźć zastosowanie w innych przemysłach, wiele nadaje się do rozbiórki na części zamienne, inne znowu mogą służyć jako złom. Niedostrzeganie tych wielkich pozycji w okresie walki o pełną mobilizację wszelkich środków dla budowy podstaw socjalizmu jest poważnym błędem wymagającym natychmiastowej naprawy. Postulat ten wymaga zresztą uogólnienia, bo dotyczy wielu zakładów we wszystkich branżach i resortach.

Państwowa Fabryka Zapalek w Czechowicach wytypowana została przez dyrekcję Państwowego Monopolu Zapalczanego jako zakład, w którym wprowadza sięienne plany dla każdego robotnika.

Na podstawie danych statystycznych za ostatni okres ustalono średni poziom dziennej produkcji tych zakładów na NN skrzyń. Analizując z jednej strony pracochłonność wyrobów, a z drugiej osiągnięty ostatnio poziom wydajności poszczególnych agregatów, ludzi i zespołów, stwierdzono, że dla zachowania obecnego porządku produkcyjnego i biegu potoku — maszyny i ludzie w ciągu ośmiu godzin wykonywać muszą zadania wymienione na poniższej tabeli.

Robotnicy na naradzie wytwórczej w dniu 17 marca 1950 roku jednogłośnie przyjęli na siebie zobowiązanie wykonania zreferowanych dziennych zadań. Odtąd każdy robotnik znał swoje dzienne zadanie jak własne nazwisko. Trudno zresztą byłoby o nim zapomnieć, skoro wielkie napisy umieszczone w widocznych miejscach przy każdej pozycji roboczej niby niecierpliwi dłużnicy przypominają nieustannie o wielkości zadań przypadających na wykonawców różnych operacji. Obok umieszczone tablice wskazują rzeczywiste osiągnięcie dzienne każdego robotnika.

Dnia 19 maja odbyła się narada wytwórcza dla podsumowania wyników wprowadzenia planów indywidualnych poczynając od 1 kwietnia br. Okazało się, że w kwietniu zaledwie 1,7% załogi nie wykonało norm produkcyjnych (w styczniu — 2%). Natomiast plany dzienne wykonało:

niżej 80% planu	0,60% załogi
„ 90% „	7% „
„ 100% „	8,40% „

Razem około 16% załogi nie wykonało dziennych zadań.

Stwierdzono również, że dwa zawody określone symbolami 67 i 68, a stanowiące 70% ogółu nie wykonujących dziennego planu, generalnie nie podołały swojemu zadaniu. Reszta robotników plany swoje przekraczała.

Poza tym stwierdzono, że w kwietniu dzień-nakład na nie większy obowiązek.

ny poziom produkcyjny wzrósł o 1,4% w stosunku do poprzedniego miesiąca. Tyle cyfry.

Oceniając pierwszą próbę ustalenia planu indywidualnego — planu dziennego dla każdego robotnika, kolektyw fabryki stwierdził, że brakiem tej próby było oparcie się nie na normach progresywnych, lecz na prowadzącej do zaniżenia planów indywidualnych dotychczasowej praktyce. Zamiast równać do produujących równano do poziomowi przeciętnego.

Dyrektor zakładu stwierdził samokrytycznie, że trudno mówić o konkretnych, pozytywnych wynikach wprowadzenia planów robotniczych. Nic istotnego się nie zmieniło od chwili wprowadzenia planów indywidualnych. Tak ujęte plany nie mobilizowały załogi, która przyjęła je jako pewną formalność. Każda robotnica wie obecnie, jakie jest jej dzienne zadanie, ale nie każda rozumie jego celowość. Wzrost dziennego poziomu produkcji jest wynikiem raczej akcji doszkolenia i otrzymania partii lepszego papieru a nie planów indywidualnych, które nie postawiły ambitniejszych zadań aniżeli dotychczasowe wyniki.

Członek egzekutywy, robotnica Biel Zofia stwierdziła, że plany indywidualne, tak rozumiane jak na naradzie w dniu 17 marca, nic nie wniosły. Jej zdaniem robotnik z pianem indywidualnym czy bez niego — robił tyle, na ile pozwala szybkość maszyn i bieg taśmy. Może niejedna robotnica mogłaby zrobić więcej, ale jest ona związana z taśmą, tak że albo jej poprzedniczka nie dostarcza jej więcej roboty, albo następca nie może więcej podejmować. Rozwiązanie marcowe było zbyt szablone i powierzchowne.

Ob. Kwaśna Maria (przodownica) mówi, że w zasadzie plan cząstkowy jest robotnikowi potrzebny. Norma bowiem określa wysokość płacy, a plan jest zobowiązaniem społecznym robotnika, ale też nie twierdzi, że próba marcowa zdała egzamin.

Ob. Kajstura Agnieszka i Grygierzek Elżbieta (przodownice) stwierdzają, że ich plan jest wyższy od normy i to

Operacja	Ilość maszyn	Planowano: lada, kasety, kg na NN skrzyń	Jedna lada — kaseta zawiera:	Planowano ludzi na NN skrzyń	Planowano skrzyń zgodny i NN
002	1.25	44 lada	90 taśm — 1030 skoków	5,00	40
003	1,00	44 „	90 „ — 1030 „	1,25	10
005	1.75	125 „	1 lada — 9.570 wiór	9,00	72
005	1.00	44 „	1 „ — 32.175 „	3,00	24
006	1,00	25 „	1 „ — 50.000 denek	5,00	40
014	4.00	746 „	1 kaseta — 15.000 zap.	12,00	96
016	—	170 „	1 „ — 39,000 „	8,75	68
017	0,75	30 „	1 „ — 30,000 „	0,75	6
018	22.00	12,5 kg pap.	—	22,00	176
019	16,00	13.2 kg	—	16,00	128
022	17.00	49,000 pud.	—	36,50	288
024	—	105 kaset	1 kaseta — 490 pud.	17,00	136
026	17.00	105 „	1 „ — 490 „	26,00	208
028	2,30	710 „	1 „ — 537 „	5,00	40
031	4,50	769 kamieni	1 kamień — 250 „	9,25	74
032	—	232 ćwiart.	1 ćwiart. — 1.250 „	3,00	24

Narada wytwórcza w dniu 19 maja potraktowała zagadnienie planów robotniczych krańcowo różnie niż w dniu 17 marca. Po dwumiesięcznym doświadczeniu załoga doszła do przekonania, że wyniki osiągnięte z wprowadzenia indywidualnych planów są raczej mierne. Samo bowiem założenie i sposób przeprowadzenia tej akcji były o tyle wadliwe, że ujęto zagadnienie statystycznie i szablonowo, a ponadto starano się dostosowywać plany dzienne robotników do aktualnej organizacji potoku produkcyjnego. Narada majowa postanowiła przeto zagadnienie odwrócić, mianowicie: nie ustalony porządek organizacyjny, nie rutyna i tradycja mają determinować wydajność, ale zobowiązania robotnicze, współzawodnictwo i usprawnienia winny decydować o zasadach organizacji potoku produkcyjnego. Załoga przekonała się na własnym doświadczeniu, że dzięki współzawodnictwu i zobowiązaniom można i należy zmienić obecny przestarzały układ organizacyjny produkcji. Do takich wniosków dochodząc narada stwierdziła, że podstawą nowego porządku produkcyjnego winny być indywidualne i długofalowe zobowiązania każdego robotnika. W przeciwieństwie do uchwały marcowej, która wyznaczała zadania dzienne tylko robotnikom produkcyjnym, narada majowa ustaliła, że dla zapewnienia wykonania zadań robotników produkcyjnych również wszyscy inni robotnicy winni zaciągać zobowiązania wynikające ze zmiany w zadaniach robotników obsługujących produkcyjne stanowiska.

Długofalowe zobowiązania (do końca bieżącego roku) rozdzielone zostaną na miesięczne i dzienne zadania, a ich suma, odpowiednio zharmonizowana i ujęta w nowy porządek o pierwszostkach mobilizujących, będzie operatywnym planem na drugie półrocze 1950.

Uchwała marcowa nie mobilizowała załogi. Nie stworzyła ona nowych możliwości organizacyjnych dla zwiększenia wydajności i ograniczała się tylko do ustalania przez administrację statystycznych dziennych zadań dla części załogi. Miała jednak i swoją zaletę: pierwszy raz postawiła przed każdym robotnikiem produkcyjnym sprawę jego własnego planu, zapoznała go z realizacją tego problemu i skłoniła do krytycznego oraz samokrytycznego ujęcia przedmiotu.

Narada majowa daje robotnikom rzeczywiste możliwości rozwinięcia swoich indywidualnych możliwości i do tego stara się dostosowywać bieg potoku produkcyjnego w zakładach.

Uczestnicy narady uświadamiali sobie, że zmiana organizacji produkcji wymaga uprzedniej głębokiej analizy fachowej, popartej wiedzą i doświadczeniem. Stwierdzali oni, że zmiany w organizacji produkcji nie będą mogły przybrać formy szybkich i gwałtownych przejść. Pragnęli oni raczej gruntownie przemyślanej pracy przygotowanej i wprowadzania częściowych zmian zapewniających z jednej strony postęp wydajnościowy, a z drugiej najdalej idącą harmonizację układu. Ta ostrożność wyraża się również w treści zobowiązań. Każdy robotnik przed podpisaniem zobowiązania dokładnie przeanalizuje swoje rzeczywiste możliwości. Pomagać mu będzie egzekutywa POP, członkowie Rady Zakładowej i administracja fabryczna.

Równocześnie robotnicy wysuwać będą konkretne wnioski organizacyjne i techniczne, od których realizacji uzależnione będzie zobowiązanie. Da to poważny materiał dla usprawnień, opracowywany przez każdego robotnika. Zebranie zobowiązań i wniosków dotyczących usprawnień potrwa około dwu tygodni, po czym nastąpi analiza możliwości realizacji wniosków i ustalenie dostępnych poprawek do obecnej organizacji produkcji. Specjaliści z Dyrekcji Polskiego Monopoli Zapałczanego współpracować będą w Czechowicach przy zharmonizowaniu zobowiązań na lepszy układ potoku produkcyjnego, uwzględniający indywidualną sprawność najlepszych robotników. Stanie się to podstawą do poprawienia planu technicznego i produkcyjnego na drugie półrocze.

W tym duchu załoga powzięła jednogłośnie uchwałę. Tak zarysowuje się czyn dzielnej śląskiej załogi zapałczarskiej dla uczczenia dnia 22 lipca, rocznicy Manifestu PKWN. Jest to pierwszy przypadek zaciągania długofalowych zobowiązań przez 100% załogi, przez każdego robotnika niezależnie od stanowiska roboczego, od przynależności partyjnej, wieku i innych okoliczności.

Operatywny plan Czechowickiej Fabryki Zapałek będzie w przemyśle lekkim pierwszym planem wynikającym z indywidualnych zobowiązań każdego robotnika i z rzeczywistej mocy produkcyjnej urządzeń. Jesteśmy przekonani, że ambitna załoga czechowicka osiągnie na tej drodze wielkie sukcesy, z których będzie zadowolona również rywalizująca z nią załoga Częstochowskiej Fabryki Zapałek, wprowadzająca także system planów dla każdego robotnika.

RADZIECKI system pieniężny różni się zasadniczo od systemów pieniężnych państw kapitalistycznych. Gospodarka radziecka jest planowa i opiera się na własności społecznej. Państwowe plany gospodarcze w ZSRR określają rozmiary produkcji, rozmiary obrotu towarowego, poziom cen, wielkość funduszu płac i innych dochodów pieniężnych ludności. Tak więc charakter planowy gospodarki socjalistycznej pozwala państwu radzieckiemu również na planowanie obrotu pieniężnego, na przemysłane realizowanie środków zwiększających siłę nabywczą rubla radzieckiego, wzmacniających jego stałość.

W ustroju kapitalistycznym obrót pieniężny nie może być stały. Gospodarka kapitalistyczna rozwija się bezplanowo, żywiołowo. Dlatego też i obrót pieniężny podlega tutaj żywiołowym prawom rynku kapitalistycznego.

W ZSRR rzecz się ma inaczej. Rubel radziecki stanowi obecnie najbardziej ustabilizowaną walutę świata.

Co więc stanowi gwarancję stabilizacji pieniądza radzieckiego? To, że państwo radzieckie trzyma w swych rękach wszystkie sprężyny zarządzania produkcją i obrotem, a przede wszystkim to, że ześrodkowuje w swych rękach olbrzymią ilość towarów realizowanych po cenach stałych.

J. W. Stalin ściśle określił podstawę stałości finansów radzieckich.

To zabezpiecza stałość waluty radzieckiej — mówi I. W. Stalin — jeśli mieć na względzie, rozumie się, rynek zorganizowany, mający decydujące znaczenie w obrocie towarowym kraju, a nie rynek niezorganizowany, posiadający jedynie znaczenie podrzędne? Rozumie się — nie tylko zapas złota. Stałość waluty radzieckiej zabezpiecza przede wszystkim olbrzymia ilość towarów będących w ręku państwa, a oddawanych do obrotu towarowego po cenach stałych. Który ekonomista może zaprzeczyć, że takie zabezpieczenie istniejące tylko w ZSRR jest bardziej realnym zabezpieczeniem stałości waluty niż jakikolwiek zapas złota?

Rozumie się, w warunkach gospodarki socjalistycznej zapas złota posiada pewne znaczenie dla zabezpieczenia stałości rubla radzieckiego, dla podtrzymania jego kursu w stosunku do walut zagranicznych. Jednakże decydujące znaczenie dla zabezpieczenia stałości rubla posiada rozwój obrotu towarowego i polityka radziecka stałego obniżania cen detalicznych.

W ZSRR mówimy mianowicie o obniżce cen, lecz przenigdy o spadku cen, który jest szeroko znany w praktyce krajów kapitalistycznych. Między tymi dwoma pojęciami istnieje głęboka zasadnicza różnica.

Obniżenie cen w ZSRR—to planowany, świadomy akt władzy państwowej. Opiera się on na ścisłych rozrachunkach gospodarczych i w peł-

ni realizuje się w interesie ludzi pracy, dla podwyższenia ich realnych płac, dla podniesienia ich materialnego dobrobytu.

Spadek cen w krajach kapitalistycznych — to żywiołowy proces rynkowy, który powstaje wbrew woli i polityce władzy państwowej, pod naciskiem obiektywnej konieczności w warunkach kryzysu lub depresji. Taki spadek cen jest niekorzystny dla klasy robotniczej, odwrotnie — przynosi jej poważne straty. Spadek cen czyni produkcję wielu towarów nierentowną lub mało rentowną. To zaś doprowadza do zmniejszenia produkcji, do zwiększania się armii całkowicie i częściowo bezrobotnych i wreszcie do jawnego lub ukrytego obniżenia płac, ze względu na zwiększenie konkurencji i pogorszenie koniunktury robotników na rynku pracy.

Oto dlaczego wśród mas pracujących w krajach kapitalistycznych spadek cen zawsze wywołuje niepokój, gdyż stanowi on zapowiedź wstrząsów ekonomicznych.

W ZSRR nie ma mowy o jakimkolwiek związku między obniżką cen i kryzysami gospodarczymi, ponieważ w radzieckim systemie gospodarowania kryzysów nie ma i być nie może. Poprzez obniżenie cen państwo radzieckie zwiększa planowo spożycie mas pracujących, podnosi ich dobrobyt materialny i zwiększa udział funduszu spożycia w dochodzie narodowym.

Obniżenie cen stanowi wynik wielkich osiągnięć gospodarczych narodu radzieckiego. W ZSRR z roku na rok przekracza się plany produkcyjne, zwiększa się wydajność pracy, obniża się koszt własne produkcji i przyspiesza się obieg środków. Stwarza to zdrową podstawę tanienia towarów. Obniżanie cen i podnoszenie realnych płac pobudza z kolei do walki o podniesienie wydajności pracy, o rozwój produkcji, co w rezultacie stwarza nowe możliwości obniżania cen. Zatem proces produkcji i proces kształtowania cen wzajemnie na siebie oddziaływają, co ma nader dodatni wpływ na postęp gospodarczy.

To prawo rządzące gospodarką socjalistyczną zaznacza się szczególnie wyraźnie w latach powojennych.

Reforma pieniężna przeprowadzona w r. 1947 jednocześnie ze zniesieniem reglamentowanego systemu podziału produktów uzdrowiła całą gospodarkę pieniężną kraju. Siła nabywczą rubla od razu gwałtownie wzrosła (w I kwartale r. 1948 w porównaniu z I kwartałem r. 1947 — o 41%). Jednocześnie ze wzrostem siły nabywczej rubla wzrosły także płace związane ze zwiększeniem się wydajności pracy, tj. wzrostem produkcji wykonywanej przez robotników oraz wzrostem premii za przekroczenie planów. Z tego względu realne płace wzrosły jeszcze bardziej niż siła nabywczą rubla, a mianowicie

o 51%. A w ciągu r. 1948 realne płace robotników i urzędników ZSRR wzrosły przeszło dwukrotnie.

Wzrost wartości rubla i realnej płacy po reformie pieniężnej stanowił bodziec do walki o podniesienie wydajności pracy i w ogóle wywierał niezwykle dodatni wpływ na rozwój gospodarki narodowej.

Lata 1948 i 1949 przeszły pod znakiem stałego i potężnego rozwoju gospodarczego, w czym niewątpliwie odegrało rolę wzmocnienie waluty radzieckiej. Dokonawszy odbudowy przemysłu i rolnictwa Związek Radziecki w r. 1949 znacznie przekroczył przedwojenny poziom w ważniejszych dziedzinach gospodarki i wykonał ze znaczną nadwyżką zadania pięcioletki powojennej, ustalone na r. 1950. I tak poziom wydajności pracy w r. 1949 wynosił 115% w stosunku do r. 1940, produkcja globalna — 141%, dochód narodowy — 136%, poziom dochodów robotników i urzędników według cen niezmiennych — 124%, a chłopów — 130%.

Na skutek wzrostu wydajności pracy i obniżenia kosztów własnych produkcji (w jednym tylko roku 1949 — o 7,3%) i zwiększenia siły roboczej, zatrudnionej w produkcji (w latach 1946 — 49 liczba pracowników wzrosła o 8 miln.) tempo wzrostu dochodu narodowego ZSRR i produkcji globalnej przemysłu nadały realnym dochodom robotników, urzędników i chłopów bardzo szybkie tempo wzrostu. Stworzyło to mocną bazę materialną dla dalszego zwiększenia realnych dochodów robotników, urzędników i chłopów.

Sukcesy gospodarcze w ZSRR znalazły wyraz w potężnym rozwoju państwowego i spółdzielczego obrotu towarowego. O tempie rozwoju obrotu towarowego można sądzić na podstawie następujących danych. W porównaniu z r. 1947 sprzedaż chleba wzrosła w r. 1948 o 56%, cukru — dwukrotnie, wyrobów cukierniczych — o 45%, tkanin bawełnianych o 56%, obuwia — o 45%, tkanin jedwabnych — o 29% itd. Aby zapewnić zbyt tak gwałtownie zwiększającej się masie towarów trzeba było szybko rozszerzyć sieć handlową, która w ciągu jednego tylko r. 1948 zwiększyła się o 35 tys. magazynów i sklepów.

Intensywny wzrost obrotu towarowego trwał również w r. 1949: w ciągu tego roku sprzedano ludności towarów (w cenach niezmiennych) o 20% więcej niż w r. 1948, przy czym sprzedaż towarów przemysłowych wzrosła o 25%, a spożywczych — o 17%. W r. 1949 sprzedano ludności więcej niż w przedwojennym r. 1940 tłuszczów zwierzęcych i roślinnych, cukru, mięsa, ryb, makaronu, tkanin wełnianych, jedwabnych, bawełnianych, obuwia i wielu innych towarów spożywczych i przemysłowych. W podobny sposób zwiększyła się również i sprzedaż produktów rolnych na rynkach kołchozowych, zwłaszcza mięsa, mleka, jajek, masła i owoców, przy czym sprzedaż — ogólnie biorąc — na rynkach kołchozowych znacznie przekroczyła poziom przedwojenny.

Pierwszy kwartał r. 1950 przyniósł dalszy rozwój obrotu towarowego. W okresie styczeń

— marzec r. 1949 do stycznia — marca r. 1950 detaliczny obrót towarowy wzrósł o 25%. Przy tym sprzedaż żywności zwiększyła się o 19%, a wyrobów przemysłowych — o 36%.

W ZSRR w przeciwieństwie do krajów kapitalistycznych wzrost produkcji przedmiotów spożycia bez względu na jego wielkość w żadnym wypadku nie może natknąć się na ograniczoną rynek, nie może doprowadzić do kryzysu zbytu. Można to objaśnić tym, że w ZSRR towary produkcji sprzedaje się nie celem osiągnięcia zysku, lecz celem zaspokojenia wzrastających potrzeb ludności. Przy tym różnorodne towary powinny być produkowane w ilościach i asortymencie odpowiadających istotnemu zapotrzebowaniu ludności. Problem zaś współmierności między ogólną siłą nabywczą a masą wytwarzanej produkcji rozwiązuje się na drodze planowego bilansowania obu tych wielkości. Rozszerzenie zbytu towarów i wzrost potrzeb osiąga się dzięki planowemu obniżaniu cen towarów i zwiększaniu płac.

Dwukrotne — od chwili przeprowadzenia reformy pieniężnej — obniżenie cen nader wydatnie zwiększyło siłę nabywczą rubla i płace realne. Z dniem 1 marca r. 1950 przeprowadzono nowe, trzecie z rzędu i przy tym największe po wojnie obniżenie cen towarów. Ceny chleba, masła, mięsa obniżono znowu o 25 — 30%, ceny tkanin, obuwia i innych wyrobów przemysłowych — o 12 — 30%, a niektórych towarów — o 40 — 50%. Na obniżce państwowych i spółdzielczych cen i wywołanej przez nią obniżce cen na rynku kołchozowym ludność zyskała bezpośrednio w pierwszym etapie obniżenia cen 86 mild. rubli w ciągu roku, na drugim etapie — 110 mild. rubli, a ogółem w skali rocznej olbrzymią sumę — 267 mild. rubli. Aby wyobrazić sobie, jak wiele zyskała ludność ZSRR, wskażemy dla porównania, że w roku bieżącym wydatki państwa radzieckiego na finansowanie urządzeń socjalnych i kulturalnych wynosiły powyżej 120 mild. rubli.

W wyniku nowej obniżki cen w ZSRR znów podniosła się znacznie siła nabywczą rubla i jeszcze bardziej podniósł się jego kurs w porównaniu z kursem walut zagranicznych. Jednocześnie nastąpił dalszy poważny wzrost realnych płac robotników i urzędników; poważnie poprawiło się także położenie emerytów i stypendystów, gdyż obniżając ceny nie zmieniono wysokości emerytur i stypendiów. Wreszcie nastąpiło dalsze poważne zwiększenie dochodów chłopów w wyniku tego, że zmniejszyły się wydatki ich wydatki na kupno potaniających towarów przemysłowych i dzięki temu, że nie uległy zmianie państwowe ceny kupna produktów rolnych i hodowlanych.

W okresie powojennym waluta radziecka wzmacnia się z roku na rok, jej siła nabywczą stale wzrasta.

Zupełnie inaczej przedstawia się sytuacja walut w krajach kapitalistycznych. Zadanie likwidacji skutków drugiej wojny światowej w obrocie pieniężnym, mimo próby przeprowadzania reform pieniężnych w wielu krajach, nie

zostało rozwiązane w żadnym z państw burżuazyjnych. Co więcej — sytuacja obrotu pieniężnego pogorszyła się znacznie po zakończeniu wojny, wszędzie obserwuje się wzrost cen, dewaluację pieniędzy jako następstwo niezlikwidowanej inflacji wojennej i dalszego jej rozwoju w latach powojennych.

Inflacja wywołuje wzrost cen towarowych, a to z kolei powiększa inflację. Zachodzi między nimi wzajemne oddziaływanie, określane jako „spirala inflacyjna“.

W porównaniu z przedwojennym rokiem 1938 wzrosły ceny: we Francji — 20 razy, we Włoszech — 60 razy, w Japonii — 164 razy, w Grecji prawie 300 razy itp.¹⁾ W Stanach Zjednoczonych A. P. według zaniżonych danych hurtowe ceny r. 1949 przewyższały dwukrotnie ceny przedwojenne, w Anglii — 2,5 raza, w Belgii — prawie 4 razy itp. Trzeba przy tym podkreślić, że we wszystkich krajach, a więc i w Anglii oraz w Stanach Zjednoczonych A. P. ceny wzrosły gwałtownie właśnie w okresie powojennym — w latach 1946 — 1948, podczas gdy w ZSRR stale i intensywnie ceny się obniżały.

Podnoszenie się cen w krajach kapitalistycznych obniża realne płace i zadaje ciężkie straty masom pracującym. To podnoszenie się cen stanowi wskaźnik deprecjacji pieniędzy. Jednocześnie wzrost cen oznacza spadek realnego kursu walut zagranicznych w porównaniu z kursem waluty radzieckiej, której siła nabywcza wzrasta. W związku z tym, przeprowadzając trzecią wielką obniżkę cen po wojnie i biorąc pod uwagę spadek siły nabywczej walut kapitalistycznych, rząd ZSRR zmienił kurs rubla w stosunku do kursu walut zagranicznych i odpowiednio do ustalonej zawartości złota w rublu 0,222168 gramów złota określił kurs rubla w stosunku do dolara na 4 ruble zamiast 5 rubli 30 kop., i na 11 rubli 20 kop. za jeden funt szterling angielski zamiast dawniejszych 14 rubli 84 kop. Odpowiednio zmieniono w stosunku do rubla także kursy innych walut kapitalistycznych.

Uchwała rządu ZSRR „O przestawieniu kursa rubla na bazę złota i o podniesieniu kursu rubla w stosunku do walut zagranicznych“ zademonstrowała wspaniałe sukcesy powojennej polityki gospodarczej państwa radzieckiego, osiągnięte pod kierunkiem partii komunistycznej i wodza mas pracujących J. W. Stalina. Uchwała ta miała również wielkie znaczenie międzynarodowe. Pokazała ona narodom całego świata wyższość planowego systemu gospodarki socjalistycznej. Zademonstrowała politykę pokojową Związku Radzieckiego. Bez tej polityki nie byłby możliwy systematyczny i intensywny rozwój gospodarki narodowej ZSRR i szybki wzrost dobrobytu mas pracujących w ZSRR, osiągnięty w latach powojennych. Powodzenie tej polityki pozostaje w jaskrawej sprzeczności z społeczno-gospodarczymi skutkami polityki „zim-

nej wojny“ przeprowadzanej przez anglo-amerykańskich imperialistów, polityki rozpalania psychozy wojennej, wściekłych przygotowań do trzeciej wojny światowej. A najbardziej jaskrawym następstwem tej polityki są te wyniki, do których doprowadził głośno rozreklamowany przez anglo-amerykańską propagandę „plan Marshalla“.

Co istotnie wart jest „plan Marschalla“ — wskazuje W. M. Mołotow — widać z tego, że właśnie w latach przeprowadzania tego „planu pomocy Europie“ zaczął narastać kryzys gospodarczy zarówno w krajach Europy, jak i w Stanach Zjednoczonych A. P. Mówi o tym sugestywna cyfra bezrobotnych i półbezrobotnych zatrudnionych nie przez cały tydzień, która w krajach kapitalizmu sięgnęła prawie 45 mln. ludzi. Prawdą jest, że „plan Marshalla“ dopomógł monopolistom amerykańskim ująć w swe ręce wodze wielu gałęzi przemysłu i finansów państwowych w krajach europejskich, lecz nie utrzymało to sytuacji przemysłu amerykańskiego. Za to napływ zleżałych towarów amerykańskich robi swoje. Przemysł narodowy krajów „zmarshalizowanych“ znalazł się w kleszczach, zaczął się likwidować i upadać, co prowadzi do wyrzucania na ulicę nowych armii bezrobotnych, pozbawionych kęsa chleba.

W takiej sytuacji staje się zrozumiałe, że Związek Radziecki i kraje demokracji ludowej stoją na stanowisku pokojowego współzawodnictwa systemu socjalistycznego i systemu kapitalistycznego, podczas gdy w obozie imperializmu panuje duch ponurej nieufności i awantur wojennych. Każdy nowy rok rozwoju w warunkach pokojowych wzmacnia ZSRR i państwa demokracji ludowej, czego nie można powiedzieć o krajach kapitalistycznych.

Postępowa prasa demokratyczna w całym świecie przyjęła w pełni, doceniła wówczas uchwałę rządu radzieckiego o przejściu rubla na bazę złota. Natomiast reakcyjna prasa burżuazyjna, podsycająca politykę „zimnej wojny“, prowadzoną przez anglo-amerykańskie sfery rządzące, popadła w rozdrażnienie i zamieszanie. Puszczono w ruch wersje o „propagandowym“, „prestizowym“ i „czysto formalnym“ charakterze uchwały o przejściu kursa rubla na bazę złota. Jednakże wiele organów prasy nie zdecydowało się podtrzymywać tych bezpodstawnych wersji i próbowało bardziej trzeźwo wejrzeć w fakty i oceniać perspektywy. I tak finansowa sprawozdawczyni pisma „New York Post“ Sylvia Porter zaznaczyła, że Związek Radziecki dąży do tego, aby uczynić z rubla „walutę światową, taką samą, a może lepszą niż dolar“ i chce „przekonać świat o tym, że istotnie mocną, silną i wielką walutą jest rubel rosyjski, a nie dolar amerykański“. Ostatnie pociągnięcia Związku Radzieckiego w tej dziedzinie — według zdania Sylvii Porter są mądrymi krokami i ich niedoceniecie byłoby głupotą. Sylvia Porter przyznaje, że poczynania rządu Radzieckiego „umocniły pozycję ZSRR“. Podobnie i wiele innych wydawnictw burżuazyjnych

¹⁾ Według danych Monthly Bulletin of Statistics 1949, Nr 12, str. 169 — 175.

w swych odpowiedziach na te decyzje rządu Radzieckiego wyraziło poważne obawy o los dolara i funta szterlinga — jako tzw. „walut światowych“.

Bez wątpienia wielkie zasadnicze znaczenie posiada fakt, że rubel stał się j e d y n ą w ś w i e c i e w a l u t ą, posiadającą mocno ustaloną zawartość złota, w tym czasie, gdy wszystkie waluty kapitalistyczne, w tym i dolar i funt szterling, faktycznie nie posiadają określonego ekwiwalentu w złocie. I dolar, i funt szterling na wolnych rynkach notowane są poniżej oficjalnego parytetu, przy czym na różnych rynkach różnie są notowane. Prócz tego funt szterling został we wrześniu r. 1949 oficjalnie zdewaluowany o 30,5%, przy czym rząd angielski, podejmując taki środek, bynajmniej nie oświadczył, że jest to dewaluacja ostateczna. Dewaluacja funta nawet formalnie nie była reformą pieniężną, przy której ustala się w trybie ustawodawczym zawartość złota tej lub innej waluty.

Co się zaś tyczy dolara, to zdaniem finansowych specjalistów, z którymi można się w zupełności zgodzić, nie uniknie on losu funta.

Tak więc obawy wymienionych wyżej organów prasy burżuazyjnej co do losu dolara i funta jako „walut światowych“ nie są bezpodstawne, zwłaszcza na skutek tej o b i e k t y w n e j p r z e w a g i, jaką rubel radziecki, posiadający ustaloną zawartość złota i nieustannie wzrastającą siłę nabywczą wewnątrz kraju, ma

w stosunku do dolara i funta szterlinga nie posiadających stałej zawartości złota i stałej siły nabywczej.

Jednocześnie pozbawione są wszelkich podstaw oszczerce wymysły pewnych organów prasy o rzekomych agresywnych planach gospodarczych ZSRR w stosunku do krajów demokracji ludowej. W istocie rzeczy te środki, jak wskazywał dziennik „Prawda“, nie tylko nie przynoszą szkody krajom demokracji ludowej, a przeciwnie stwarzają dla tych krajów solidną barierę chroniącą je przed wpływem kryzysu ekonomicznego, który ogarnia świat kapitalistyczny i wywołuje niepewność oraz deprecjację jego walut ze wszystkimi wynikającymi stąd zgubnymi następstwami.

Również absurdem jest mówić o agresywności gospodarczej ZSRR w stosunku do krajów kapitalistycznych i w szczególności o jakichkolwiek specjalnych środkach „wojny walutowej“ ze strony ZSRR, skierowanych przeciw walutom kapitalistycznym. ZSRR konsekwentnie i mocno obstaje przy polityce pokoju, przy pokojowym współistnieniu dwóch systemów — socjalistycznego i kapitalistycznego, przy współpracy gospodarczej ze wszystkim państwami.

Stale w powojennym okresie obniżanie cen w ZSRR i podnoszenie się kursu waluty radzieckiej w stosunku do walut zagranicznych uwydatnia niewzruszoność bazy ekonomicznej waluty radzieckiej, planowy charakter systemu gospodarki i stanowczą politykę pokoju, jaką niezmiennie prowadzi rząd ZSRR.

Janina MATYSIEWICZ

WOJNA zadała rolnictwu radzieckiemu bardzo wielkie straty i zahamowała jego rozwój. Znaczna część osób zatrudnionych w kolchozach, sowchozach i stacjach maszynowo - traktorowych została zmobilizowana, a większość samochodów ciężarowych i koni przekazano wojsku. Również bieżące dostawy przemysłu, obciążonego zamówieniami wojskowymi, były znacznie ograniczone. Szczególnie wielkie straty poniosło rolnictwo radzieckie na obszarach, które w czasie wojny znajdowały się pod okupacją faszystowskiego najeźdźcy. A były to najżyźniejsze obszary, najważniejszy ośrodek radzieckiego rolnictwa. Budynki uległy zniszczeniu, brak było maszyn i zwierząt gospodarskich, przy czym zwierzęta, które ocalały, odznaczały się niską produktywnością. Powierzchnia uprawy została ograniczona. Gleba na skutek niewłaściwej uprawy i zmniejszonego nawożenia była osłabiona, a w związku z tym urodzajność bardzo zmalała. Brak było wreszcie ludzi. Nie brakowało tylko zapалу do odbu-

ROLNICTWO ZSRR W POWOJENNYM STALINOWSKIM PIĘCIOLECIU

dowy i nadrobienia spowodowanych wojną załagłości na drodze socjalistycznego rozwoju.

Opracowany tuż po wojnie pięcioletni plan odbudowy i rozwoju gospodarstwa narodowego ZSRR, obejmujący okres 1946—1950, przewidywał pełną odbudowę stanu rolnictwa radzieckiego. Jednakże już w pierwszym roku tego planu na rolnictwo radzieckie spada klęska posuchy, przewyższająca znacznie, jeśli chodzi o zakres terenowy, posuchę z r. 1921. „Jednakże —jak stwierdza komunikat Gosplanu — ogólny zbiór i towarowa produkcja zbóż były nieporównanie wyższe niż w r. 1921, co stać się mogło tylko dzięki socjalistycznej organizacji produkcji z jej motorowo-traktorowymi stacjami i kolchozowym ustrojem, stworzonym w okresie stalinowskich pięcioletek“.

W ciągu r. 1946 zwiększono powierzchnię uprawy. W rejonach, które nie zaznały posuchy, zbiory w porównaniu z r. 1945 znacznie wzrosły, np. w Kraju Altajskim z górą dwukrotnie, w Syberii Zachodniej i Kazachstanie o

50%. Znaczny sukces zanotowano w r. 1946 w produkcji bawełny: ogólnie jej zbiory wzrosły o 34% w porównaniu z rokiem poprzednim.

Niemniej jednak na skutek posuchy ogólne zbiory zbóż, buraka cukrowego i podłonecznika były znacznie mniejsze niż w r. 1945. Zwiększało to oczywiście trudności odbudowy rolnictwa.

Realizacja planu rozwoju i odbudowy po doświadczeniach, jakie dał pierwszy rok planu, wymagała wprowadzenia szeregu bardziej szczegółowych zarządzeń i środków, które by całkowicie zabezpieczyły jego pełne wykonanie. Zarządzenia te znalazły wyraz w lutowej (r. 1947) uchwale Plenum CK WKP(b) „O środkach dla podniesienia gospodarstwa rolnego w okresie powojennym“.

„Obecnie — mówi uchwała Plenum — po przejściu do budownictwa pokojowego, przed naszą partią i państwem znowu stanęło w całej swej okazałości nie dające się odłożyć zadanie polegające na zapewnieniu takiego podźwignięcia gospodarki rolnej, które by pozwoliło w jak najkrótszym okresie na stworzenie obfitości artykułów spożywczych dla naszej ludności, surowca dla lekkiego przemysłu i nagromadzenia nieodzownych państwowych rezerw żywnościowych i surowcowych“.

Główny nacisk w postanowieniach lutowego Plenum położony został na gospodarkę roślinną jako podbudowę całej gospodarki rolnej. W zakresie produkcji zbóż przewidziano osiągnięcie poziomu przedwojennego już w r. 1949.

Produkcję zboża w r. 1950 planowano na 127 miln. ton, produkcję buraka cukrowego na 26 miln. ton, bawełny surowej — 3,1 miln. ton.

Produkcja globalna całego rolnictwa liczona w cenach niezmiennych winna osiągnąć poziom 2,3 raza większy niż w r. 1913 przy zwiększonej powierzchni tylko 1,5 raza. Zestawienie to świadczy o olbrzymim postępie radzieckiego rolnictwa, jaki się dokonał w tym czasie.

Szczególny nacisk położono na rozwój produkcji pszenicy, żyta, roślin strączkowych i ryżu. Ze wszystkich zbóż są to uprawy najbardziej wartościowe. Uchwała Plenum lutowego daje szczegółowe wskazówki i zalecenia, zarówno co do gatunków roślin uprawianych w poszczególnych rejonach, jak i co do sposobów samej uprawy, podkreślając dotychczasowe błędy i zaniedbania w tym zakresie.

Wiele uwagi poświęca się uprawie warzyw i ziemniaków. Uchwała zaleca: 1) rozszerzenie uprawy ziemniaków w rejonach podmiejskich, gdzie zresztą w okresie wojennym uprawa ta znacznie rozwinęła się, 2) zwiększenie uprawy ziemniaków w Azji Środkowej, Kazachstanie i republikach zakaukaskich, dokąd znaczne ilości ziemniaków przywoziło się z Syrii i europejskiej części ZSRR, oraz w południowych stepowych rejonach Ukrainy, na Krymie i w strefie nadwołżańskiej, 3) powiększenie produkcji ziemniaków w rejonach przemysłowej przeróbki ziemniaków. Dla znacznego podniesienia produkcji roślinnej, przewidywanego planem,

niezbędne jest podniesienie urodzajności. Uchwała lutowego Plenum przewiduje w tym zakresie szereg środków. Najważniejszym z nich jest wprowadzenie do płodozmianu traw wieloletnich (lucerny, koniczyny), co ma duży wpływ na podniesienie urodzajności gleby. Przewidziane są również środki zapewniające dostateczną ilość i wysoką jakość nasion tych traw. Uchwała zaleca głębokość orki na 20 do 22 cm, a przy kulturach specjalnych na 25 do 27 cm. Oczywiście zrealizowanie takiego zalecenia stało się możliwe tylko dzięki mechanicznej uprawie roli.

W rolnictwie radzieckim zużycie nawozów sztucznych stale rosło. Podczas gdy w r. 1913 wynosiło ono 0,19 miln. ton, to w r. 1940 wyniosło już 3,1 miln. ton, a w planie na r. 1950 przewidziane jest zużycie 5,5 miln. ton. Uchwała lutowego Plenum stawia jako zadanie dla rolnictwa takie zwiększenie produkcji nawozów naturalnych (gnój, różnego rodzaju komposty, torf, popiół), aby zużycie ich pod uprawy ozime i jare w r. 1947 mogło być dwukrotnie wyższe niż w r. 1946.

Uchwała lutowego Plenum uwzględnia szczegółową rejonizację poszczególnych gatunków roślin, jak również zaleca jak najszersze rozpowszechnienie nowych wyhodowanych przez radziecką agrotechnikę gatunków roślin.

Dla rejonów wystawionych na niebezpieczeństwo posuchy przewidywane są środki specjalne. Uwzględniana jest również produkcja zwierzęca i wytworów pochodzenia zwierzęcego. Jako wyjątkowo ważne było potraktowane zwiększenie pogłowia końskiego.

W socjalistycznym gospodarstwie rolnym maszyny są jednym z najważniejszych elementów produkcji. Jak powiedział Stalin: „mechanizacja procesów pracy jest tą nową dla nas i decydującą siłą, bez której niemożliwe jest utrzymanie ani naszego tempa ani nowej skali produkcji“¹⁾.

Uchwała lutowego Plenum obejmuje szczegółowy program dostaw dla rolnictwa udoskonalonych maszyn, traktorów, kombajnów, pługów traktorowych. W r. 1940 rolnictwo radzieckie rozporządzało 684 tysiącami traktorów. W ciągu pięciolatki odbudowy i rozwoju dostawy traktorów dla rolnictwa wyniosą 720 tysięcy.

Uchwała reguluje również sposób pracy stacji maszynowo-traktorowych, usuwając różne niedociągnięcia. Wielkie znaczenie dla polepszenia pracy tych stacji ma wprowadzenie urzędu zastępcy dyrektora stacji maszynowo-traktorowej dla spraw politycznych.

Lutowa uchwała Plenum CK WKP(b) „O środkach dla podniesienia gospodarstwa rolnego w okresie powojennym“ przyczyniła się w istotny sposób do tego, że zbiory zbóż wyniosły w 1947 r. 7 miln. pudów osiągając poziom przedwojenny, a w 1949 r. 7,6 mild. pudów przewyższając ten poziom i dorównując prawie liczbie przewidzianej planem na r. 1950. Rów-

¹⁾ J. Stalin. Zagadnienia leninizmu. Książka i Wiedza. 1949. Str. 339.

niez stan pogłowia bydła rogatego, owiec, świń, przekroczył w r. 1949 poziom przedwojenny.

Dzieło odbudowy zostało dokonane. Przed rolnictwem radzieckim stanęły nowe zadania, na drodze do wielkiego celu, jaki gospodarstwu radzieckiemu wyznaczył Józef Stalin, na drodze do komunizmu.

Na terenie Związku Radzieckiego istnieją bardzo znaczne rezerwy powierzchni rolnej, nadającej się do uprawy. Nie ma jednak niewykorzystanych rezerw ludzkich. Dlatego też dalszy rozwój gospodarstwa radzieckiego może się odbywać tylko poprzez podniesienie produktywności pracy ludzkiej.

W referacie na XVII zjeździe partii w r. 1934 Stalin rozwinął szeroki program podniesienia urodzajności w rolnictwie podkreślając niecelowość zwiększenia powierzchni uprawnej, o ile nie towarzyszy mu wzrost produktywności pracy. „Danych o wzroście powierzchni uprawnej — pisze Stalin — nie można uważać za wystarczającą informację o rozwoju rolnictwa. Zdarza się, że powierzchnia uprawy zbóż rośnie, a produkcja nie rośnie lub nawet — maleje, w wyniku tego, że obróbka ziemi pogorszyła się, a wydajność na jednostkę powierzchni spadła“²⁾). Podniesienie urodzajności stało się najważniejszym zadaniem rolnictwa.

Na przeciętnej urodzajności w pierwszych latach powojennych zaważyła klęska posuchy, która wystąpiła w r. 1946, objęła całą centralną strefę czarnoziemną i północne obwody Ukrainy, a następnie rozszerzyła się także na prawobrzeżne rejony nadwołżańskie. Łącznie powierzchnia ziemi uprawnej objętej posuchą wynosiła około 120 miln. ha, ustępując pod tym względem jedynie rekordowej posusze z r. 1891. W r. 1947 klęska posuchy wystąpiła w niektórych rejonach północnego Kaukazu, rejonach nadwołżańskich i południowym Uralu.

Usunięcie przyczyn powodujących posuchy bardzo znacznie podniosłoby urodzajność, zważywszy, że olbrzymie tereny narażone na posuchy stanowią główny ośrodek rolnictwa radzieckiego. Jednocześnie usunęłoby się czynnik nieobliczalności z planowania i uniknęłoby się wstrząsów, które takie klęski muszą powodować. Przyczyny powodujące posuchy na terenach stepowych były znane dawno. Podobne zjawiska występują także gdzie indziej. Np. w Stanach Zjednoczonych corocznie pustoszeją znaczne połacie krajów na skutek awarii gleby. Przyczyną tego jest rabunkowa gospodarka kapitalistyczna.

W carskiej Rosji kapitalistyczna gospodarka doprowadziła do tego, że tereny stepowe zostały pozbawione gęstej pokrywy roślinnej, a jednocześnie gleba stepowa utraciła swą właściwą czarnoziemowi drobnoziarnistą strukturę. W wyniku tego znikaly lasy, rosła liczba wąwozów i jarów. Obniżył się poziom wód gruntowych, pod działaniem wiosennych deszczów nasępowała erozja. W tych warunkach zwiększała się szkodliwa działalność wiejących w tej

strefie wiatrów wschodnich i południowo-wschodnich.³⁾

Wprawdzie za czasów władzy radzieckiej, dzięki racjonalnej gospodarce, dalszy rozwój tych niszczycielskich procesów został wstrzymany, lecz skutki dokonanych już zniszczeń pozostały.

Zagadnienia te były od dawna przedmiotem zainteresowań agronomów rosyjskich. Dzięki pracom wybitnych uczonych jak Dokuczajew, Kostyczew i Wiliams został opracowany system środków, który zabezpieczał przed posuchą. Ten system środków zapobiegawczych został przez Wiliamsa nazwany trawopolnym systemem uprawy.

Najważniejsze z tych środków sprowadzają się do walki z wysuszeniem gleby i wysuszaniem atmosfery. Rosyjska nauka agronomiczna stwierdziła, że najlepszym środkiem dla zapobieżenia wysychania gleby jest sianie mieszanek wieloletnich traw ze strączkowymi. Odbywać się to może przez stosowanie płodozmian traw oraz roślin zbożowych i innych.

Potężnym środkiem do walki z wysuszaniem atmosfery są ochronne pasy leśne o gatunku drzew dostosowanym do właściwości lokalnych. Pomocnicze znaczenie przy tym ma budowa stawów i zbiorników wodnych.

Oprócz powyższych głównych środków opracowano szczegółowo sposoby uprawy roli zapobiegające wysuszaniu oraz sposoby nawożenia mające na celu nie tylko zaopatrzenie gleby w odpowiednie składniki pokarmowe, lecz również regulowanie reakcji samej gleby i zachodzących w niej procesów mikrobiologicznych.

Został więc stworzony kompletny system naukowy dla walki z posuchą. Jednakże warunkiem powodzenia tego systemu była jednoczesna realizacja wszystkich środków na olbrzymiej przestrzeni przewyższającej łączny obszar wielu państw zachodnio-europejskich. Było to wyzwanie rzucone przyrodzie w nienotowanej dotąd skali. Jednakże siły Związku Radzieckiego okazały się dostateczne, aby podjąć się tego gigantycznego zadania.

W dniu 20.X. 1948 z inicjatywy Józefa Stalina Rada Ministrów ZSRR oraz Centralny Komitet WKP(b) przyjęły postanowienie „O planie ochronnych pasów leśnych, rozpowszechnienia trawopolnego płodozmianu, budowy stawów i zbiorników wodnych dla zapewnienia wysokich i stałych urodzajów w stepowych i leśno-stepowych rejonach europejskiej części ZSRR. Tę historyczną decyzję opinia publiczna nazwała „stalinowskim planem przekształcenia przyrody stepowej“.

Plan ten przewiduje stworzenie leśnych pasów ochronnych państwowych o ogólnym znaczeniu dla całego objętego planem obszaru, ochronnych pasów leśnych na polach kołchozów i sowchozów, oraz zalesienie i umocnienie pias-

²⁾ Tamże str. 452.

³⁾ Porówn. art. Prof. W. S. Dmitriewa „Stalinskij plan priobrazowania prirody stepiej“, Sowetskaja Agronomija Nr 2, 1950, str. 5.

ków. Ogółem w okresie od jesieni 1948 do końca r. 1965 zalesiona w ramach tego planu powierzchnia wynosić będzie ponad 6 miln. ha. Jednocześnie plan przewiduje odpowiednią rozbudowę produkcji nasion i szkółek leśnych.

Drugi główny punkt planu odnosi się do rozpowszechnienia trawopólnego płodozmianu oraz właściwego systemu uprawy roli i nawożenia, jak również do zabezpieczenia odpowiedniej ilości i jakości nasion traw niezbędnych do wprowadzenia trawopólnego płodozmianu.

Wreszcie trzecim głównym elementem planu jest budowa stawów i zbiorników wodnych. Plan przewiduje w okresie do r. 1955 budowę 41,300 stawów i zbiorników w kolchozach i 2928 w sowchozach. Plan obejmuje także dostawę środków mechanicznych dla przeprowadzenia zalesień i budowy zbiorników wodnych i stawów.

Olbrzymie to zamierzenie realizuje się w całej pełni. Plan zalesień na r. 1949 został wykonany w 135,8%. Wobec tego przewidywany pierwotnie plan zalesień na r. 1950 został podwyższony z 425,3 tys. ha na 700,0 tys. ha. Już w dniu 15.IV.1950 r. podwyższony plan był wykonany w 44%⁴⁾

W pierwszych latach kolektywizacji rolnictwa główny nacisk położony był na rozwój gospodarki roślinnej. Dopiero osiągnięte na tym polu sukcesy pozwoliły na uaktywnienie gospodarki hodowlanej. Już uchwała Plenum CK WKP (b) z czerwca 1934 r. przewiduje szereg środków dla wzmoczenia hodowli zwierząt, między innymi przygotowywanie corocznych planów produkcji hodowlanej. Plany te odegrały istotną rolę w rozwoju hodowli zwierząt w Związku Radzieckim w okresie przedwojennym.

Po wojnie kolejność etapów rozwoju musiała być taka sama.

Uchwała Plenum CK WKP(b) z lutego r. 1947 „O środkach podźwignięcia gospodarstwa rolnego w okresie powojennym“ zajmowała się głównie rozwojem gospodarki roślinnej. Również stalinowski plan przekształcenia przyrody stepów wiąże się ściśle z gospodarką roślinną.

Dotychczas najwolniej rozwijającym się ogniwem w radzieckim gospodarstwie rolnym była hodowla zwierząt. Również w okresie przedwojennym, pomimo niewątpliwych sukcesów, rozwój gospodarki zwierzęcej nie dotrzymywał kroku rozwojowi przemysłu i wzrostowi zapotrzebowania ze strony ludności. Wojna spowodowała bardzo znaczne zmniejszenie pogłowia. Po wojnie wprawdzie nastąpiła znaczna poprawa (w r. 1948 należące do kolchozów pogłowie bydła rogatego wzrosło o 23%, świń o 75%, owiec i kóz o 16%), jednak ze względu na planowany wielki rozwój całego gospodarstwa radzieckiego stan gospodarki zwierzęcej nie mógł być jeszcze uważany za zadowalający. Przyczyny hamujące rozwój gospodarki hodowlanej tkwiły w niedocenianiu ważności tego zagadnienia ze strony władz, jak również w zaniedbaniach ze strony kolchozów. Między innymi

przyczyną tego była niewłaściwa gospodarka w zakresie pasz zielonych powodująca niedostatek paszy⁵⁾. Sprawa aktywizacji produkcji hodowlanej stała się palącą.

Zadanie to rozwiązuje uchwalony przez Radę Ministrów ZSRR i CK WKP(b) „Trzyletni plan rozwoju uspołecznionej, kolchozowej i sowchozowej produkcji zwierząt gospodarskich“, obejmujący lata 1949 — 1951.

„Obecnie — czytamy we wstępie do planu — kiedy zostały osiągnięte poważne sukcesy w podniesieniu gospodarki zbożowej i stworzone niezbędne warunki dla dalszego zwiększenia produkcji zbóż — w całej swej okazałości wystąpiło zadanie pełnego rozwoju gospodarki zwierzęcej, jako centralne zadanie partii i państwa w rozwoju gospodarstwa wiejskiego.

Jest rzeczą nieodzowną zapewnić w jak najkrótszym okresie takie podniesienie uspołecznionej, kolchozowej i sowchozowej hodowli zwierząt gospodarskich, aby mogło ono współdziałać w dalszym znacznym wzroście dobrobytu kolchozów i pozwolić na zaspokojenie rosnącego zapotrzebowania ludności na mięso, tłuszcz, mleko i produkty mleczne, a także rosnącego zapotrzebowania lekkiego przemysłu na wełnę, skórę i inne wytwory gospodarki zwierzęcej“⁶⁾.

Podstawowym zadaniem trzyletniego planu rozwoju hodowli zwierząt jest takie zwiększenie uspołecznionej hodowli, aby uspołeczniiona produkcja zwierzęca kolchozów, łącznie z produkcją zwierzęcą sowchozów, zarówno co do ilości jak i jakości uzyskała dominujące znaczenie w ogólnej produkcji zwierzęcej w kraju. Wzrost ten winien zapewnić w r. 1951 w porównaniu z r. 1948 co najmniej półtorakrotne zwiększenie produkcji mięsa, słoniny, mleka, masła i innych produktów dla zaopatrzenia miast, centrów przemysłowych i całej ludności, a także produkcji skóry, wełny i innych surowców dla przemysłu lekkiego.

Dla osiągnięcia tych celów plan postawił przed czynnikami partyjnymi, radami narodowymi i organami administracyjnymi rolnictwa zadania mające doprowadzić do zorganizowania w ciągu r. 1949 w każdym kolchozie 4 rodzajów hodowli: bydła rogatego, owiec, świń (z wyjątkiem rejonów, gdzie nie pozwalają na to miejscowe warunki) oraz drobiu (z wyjątkiem kolchozów nie prowadzących uprawy zbóż). Jednocześnie zaleca rewizję dotychczasowego minimum pogłowia wyznaczonego dla kolchozów w kierunku podwyższenia tego minimum. Dotychczasowe minima wprowadzone rozporządzeniem rządowym z dnia 8.VII.1939 r., które w swoim czasie odegrało pozytywną rolę, nie są dostosowane do warunków obecnych. Dla osobistego zainteresowania kolchoźników w wykonaniu powyższych zaleceń plan posta-

⁴⁾ Por. „Prawda“ z dn. 21.IV 1950 r. Nr 111 (11583).

⁵⁾ Por. artykuł A. Karpowa „K woprosu obosnowanija sistemy trawopolnych oborotów“, Sowietsskaja Agronomija, 1950 r. Nr 2. Str. 34.

⁶⁾ Triochletnij plan rozwitia obszczestwiennogo kolchoznogo i sowchoznogo żywtownodstwa. Str. 7.

nawia, że w tych kołchozach, które zaprowadzą hodowlę wszystkich wymienionych zwierząt i dla których minimum pogłowia zostanie podwyższone, obowiązkowe dostawy dla państwa mięsa, mleka i wełny ze strony kołchożników będą zmniejszone o 10%. W tych zaś kołchozach, które nie wykonają powyższych zaleceń, dostawy te w r. 1950 zostaną podwyższone o 10%.

Planowany wzrost pogłowia w posiadaniu kołchozów, a więc bez zwierząt znajdujących się w prywatnym posiadaniu kołchożników, pracowników, oraz samodzielnych chłopów (jednoliczników), oraz bez zwierząt należących do sowchozów — przedstawia poniższe zestawienie. Dla r. 1949 podaliśmy dla porównania także wyszczególnione w tekście planu pogłowia znajdujące się we władaniu indywidualnym. Odnosi się ono do aktualnego stanu w okresie ogłoszenia planu (kwiecień 1949).

Tabela I

Rodzaj	W posiadaniu indywidualnym	Planowane minimalne pogłowie w kołchozach na koniec roku		
	1949	1949	1950	1951
	w milionach sztuk			
Bydło rогate	30	24	28	34
Owce i kozy	26,5	62,4	73	88
Świnie	7,2	10	13	18
Drób	350	65	120	200

W związku z planowanym wzrostem pogłowia drobiu przewiduje się w okresie 1949 — 1951 budowę co najmniej 1800 nowych stacji inkubacyjnych, z tym, że łączna pojemność wszystkich stacji wyniesie nie mniej niż 200 miln. jajomiejsc. Odpowiednio do tego winna wzrosnąć produkcja inkubatorów: w r. 1949 do 500 sztuk, w r. 1950 do 1500 sztuk i w r. 1951 do 1600 sztuk.

Podstawowym warunkiem realizacji tego planu jest zabezpieczenie bazy pokarmowej. Dla zapewnienia tej bazy plan przewiduje szereg środków, z których najważniejszych są: wzrost zasiewów traw wieloletnich i wprowadzenie trawopolnego płodozmianu. Wiąże się z tym konieczność zwiększenia produkcji nasion traw. Plan przewiduje, że powierzchnia zajęta pod uprawę nasion traw osiągnąć ma w kołchozach w r. 1949 minimum 1869 tys. ha, w r. 1950 — 2100 tys. ha i w r. 1951 — 2200 tys. ha. Uprawa nasion traw w kołchozach będzie otoczona szczególną troskliwością, zwłaszcza w zakresie zaopatrzenia w nawozy.

Zwiększenie pogłowia pociąga za sobą wzrost zapotrzebowania na pracę ludzką. Dlatego też plan przewiduje daleko idącą mechanizację pracochłonnych procesów oraz szerokie zastosowanie elektryczności przy dojeniu krów

i strzyżeniu owiec. Siano będzie koszone traktorowymi kosiarkami w r. 1949 na powierzchni 2,8 miln. ha, w r. 1950 na powierzchni 10 miln. ha, a w r. 1951 na powierzchni 15 miln. ha. Odpowiednio do tego wzrosną dostawy maszyn. W okresie 1949 — 1951 przemysł dostarczy stacjom maszynowo-traktorowym oraz sowchozom 101 tysięcy przyczepnych traktorowych kosiarek do siana i 14 tysięcy kosiarek motorowych. Zostaną wyprodukowane nowe, ulepszone typy maszyn. Zwiększy się także produkcja maszyn dla pociągu konnego.

Dla zwiększenia pogłowia zaplanowana jest budowa nowych pomieszczeń. W okresie 1949—1951 planuje się wybudowanie w kołchozach obór dla bydła rogatego o 13,1 milionach miejsc, owczarni o 32 milionach miejsc i chlewów o 11,7 milionach miejsc.

Oddzielnie opracowany jest plan produkcji zwierzęcej w sowchozach. Zaplanowany przyrost pogłowia przedstawia się następująco:

Tabela II

Rodzaj	Planowany minimalny stan pogłowia w sowchozach na koniec roku		
	1949	1950	1951
	w milionach sztuk		
Bydło rогate	4,0	4,5	5,7
Owce	9,3	10,7	13,5
Świnie	3,4	4,7	5,6

Podobnie jak przy kołchozach również i dla sowchozów zaplanowany jest zespół środków, który umożliwi realizację tego planu.

Wzrost pogłowia w kołchozach i sowchozach winien iść w kierunku zwiększenia pogłowia zwierząt rasowych, wysoko — produktywnych. W końcu r. 1951 rogате bydło rasowe winno stanowić nie mniej niż 50% pogłowia, a owce rasowe — nie mniej niż 80%. Chodzi o osiągnięcie wysokiej produktywności zwierząt. Toteż plan przewiduje, że w r. 1951 w porównaniu z r. 1949 udój mleka zwiększy się przynajmniej o 50%, a wełna ze strzyżenia 1 owcy — o 25%. Produkcja wełny cienkiej i półgrubej winna wzrosnąć w porównaniu z r. 1948 przynajmniej dwa razy. Poważna rola przypada tutaj sowchozom w zakresie produkcji bydła zarodowego dla kołchozów. W okresie 1947 — 1951 sowchozy winny dostarczyć na sprzedaż dla kołchozów 150 tys. rasowych byczków, 400 tys. rasowych baranów i 150 tys. rasowych świń. Zaleca się zwiększenie stosowania sztucznego zapładniania.

W celu zwiększenia bezpośredniego zainteresowania osiągniętymi wynikami wszystkich pracujących w hodowli zwierząt plan przewiduje zmiany w systemie opłaty dniówki roboczej

w kołchozach, jak również szereg nagród i odznaczeń.

Plan jest opracowany bardzo precyzyjnie i uwzględnia wszystkie czynniki mogące zawazać na jego wykonaniu. Daje to całkowitą pewność, że odtąd gospodarka zwierzęca w Związku Radzieckim nie będzie już pozostawać w tyle za innymi działami gospodarstwa i znajdzie się w grupie przodującej.

Realizacja planu znajduje się w pełnym toku. W r. 1949 zorganizowano około 120 tys. nowych ferm hodowlanych w kołchozach. Według tymczasowych danych uspołecznione pogłowie w kołchozach wzrosło w r. 1949 o 21% bydła rogatego, o 78% świń, i o 19% owiec i kóz. Pogłowie drobiu zwiększyło się dwukrotnie. W porównaniu zaś z przedwojennym rokiem 1940 pogłowie bydła rogatego było wyższe o 27%, owiec i kóz o 44%, świń o 16%. Stworzono szeroką sieć zarodowych ferm w kołchozach i zarodowych sowchozów. Osiągnięto wyraźną poprawę stanu zwierząt i zwiększono udział wysoko - produktywnych zwierząt rasowych.

W rozwoju rolnictwa w ZSRR bardzo istotną rolę odegrała radziecka nauka agronomii i biologii. Lata powojenne były okresem wielkiego triumfu tych nauk. Na podstawie długoletnich doświadczeń licznych naukowych instytucji, jak również na zasadzie uogólnień bogatego doświadczenia kołchozów i sowchozów — w sierpniu 1948 na sesji Akad. Nauk Rolnych zostały ostatecznie obalone fałszywe, reakcyjne tezy weissmanizmu o tym, jakoby dziedziczenie było niezależne od otoczenia, od warunków bytowania, jakoby w organizmie istniała całkowicie niezależna od niego substancja, przenosząca cechy dziedziczne. Zwyciężyły w pełni tezy Mieczurina o możliwości przekształcenia przyrody roślin i zwierząt w kierunku pożądanym przez człowieka. „Materialistyczna teoria rozwoju żywej przyrody — pisze znakomity kontynuator nauki Mieczurina akademik Łysenko — jest nie do pomyślenia bez przyznania konieczności dziedziczenia indywidualnych właściwości, nabytych przez organizm w określonych warunkach“.

Sam Mieczurin stworzył 300 nowych rodzajów i nowych form roślin. W ciągu ostatnich 10 lat radzieccy selekcyonerzy wyprowadzili 756 nowych rodzajów zbóż, roślin oleistych i strączkowych. Stworzono nowe odmiany zwierząt, w tej liczbie słynną już „kostromską“ rasę bydła rogatego, odznaczającą się największą mlecznością ze wszystkich istniejących ras.

Wielki agrobiolog rosyjski Williams tak pisze w liście do stachanowców rolnictwa: „Kiedy przed 10 laty miałem okazję występować o przebudowę naszego rolnictwa na zasadach gospodarki kolektywnej, wskazywałem, że plony

zbóż w wysokości 60 — 80, a nawet 100 q z ha nie będą stanowiły granicy dla socjalistycznego rolnictwa. Wielu znalazło się wtedy „graniczników“ i wielu z nich do ostatnich lat nie przestało się znęcać i uragać tym, rzekomo fantastycznym liczbom, jak i w ogóle mojej nauce. Lecz wy dzisiaj dowiedliście w sposób nieodparty, że tym liczbom daleko jeszcze do granicy. W ten sposób obaliliście różnego rodzaju „teorie“ naszych domorosłych i obcych „uczonych“ o granicach plonów, w tym widzę waszą pierwszą zasługę“.

Toteż w chwili obecnej dla większości kultur rolnych światowe rekordy należą do kołchozowego chłopstwa radzieckiego. Według akademika Jakuszki na najwyższe urodzaje ryżu poza Związkiem Radzieckim liczy się na 90 q z ha, a w Związku Radzieckim przewyższają one 150 q z ha. W pszenicy jarej rekordowe plony w Związku Radzieckim przewyższają 100 q z ha, w buraku cukrowym 1515 q z ha, w bawelnie 155 q z ha.⁷⁾

Wszystko, cokolwiek istotnego dzieje się w Związku Radzieckim, wszystkie osiągnięcia stosunkowo drobne (choć niemniej przez to ważne) jak np. organizacja stacji maszynowo - traktorowych, i wielkie, na epokową skalę, jak pogrom faszyzmu w Europie, wszystko to wiąże się z bezpośrednim, osobistym udziałem wielkiego wodza narodu radzieckiego, kontynuatora dzieła Lenina, genialnego Józefa Stalina. Odnosi się to także do nauki radzieckiej.

„Wielki Lenin — pisze akademik Łysenko — odkrył Mieczurina. Wielki Stalin wyprowadził materialistyczną biologiczną naukę Mieczurina na szeroką, twórczą drogę. I postępowi biolodzy zawsze będą wdzięczni Leninowi i Stalinowi za podtrzymanie miezurinowskiej nauki i stworzenie wszystkich warunków dla jej rozwoju“.

„Dzięki geniuszowi wielkiego Stalina — pisze prof. Dmitriew — nasza nauka agronomii z nauki o bjaśniającej tylko przyczyny posuchy i nieurodzajów, przekształciła się w naukę, która uzbroidła kołchozy i sowchozy w zgrany system bardzo skutecznych i powszechnie dostępnych środków dla przewyciężenia posuchy i nieprzerwanego wzrostu urodzajów. Dlatego nasza współczesna przodująca agronomia radziecka, najbardziej przodująca w świecie agronomia Mieczurina — Williamsa — Łysenki, ze słuszością i dumą nazywa się Stalinowską Agronomią“.⁸⁾

⁷⁾ Porówn. art. prof. W. Dmitriewa „Stalinskij plan priobrażenia przyrody stiepiej“, Sowietskaja Agronomija, Nr 2, 1950, str. 16.

⁸⁾ Tamże, str. 17.

L KRONIKI planowania

NARODOWY PLAN GOSPODARCZY W WYKONANIU

Zadania Narodowego Planu Gospodarczego na miesiąc maj 1950 roku zostały w zasadniczych działach osiągnięte i przekroczone.

Poważny wpływ na wyniki uzyskane przez gospodarkę narodową w omawianym okresie miało wprowadzenie w życie z dniem 17 maja br. ustawy o zabezpieczeniu socjalistycznej dyscypliny pracy. Zmniejszyła się wydatnie liczba spóźnień, nieusprawiedliwionych opuszczeń miejsca pracy, opuszczonych dni pracy itd, co przyczyniło się do pełniejszego wykorzystania dnia pracy.

Przestrzeganie socjalistycznej dyscypliny pracy będzie miało olbrzymie znaczenie dla wykonania planów produkcyjnych również w miesiącach następnych, stając się nieodzownym warunkiem realizacji planu 6-letniego.

Plan produkcji p r z e m y s ł o w e j na miesiąc maj przekroczone. Według tymczasowych danych liczby dotyczące wykonania planu produkcji ważniejszych artykułów przemysłowych przedstawiają się, jak następuje: (w %/0/0)

	wykonanie w maju	stos. proc. do maja r. 1949	wykonanie w okr. styczeń - kwiecień
energia elektryczna	101	109	105
węgiel kamienny	101	97	103
węgiel brunatny	104	98	104
ropa naftowa	105	112	106
koks	103	103	101
soda kalcynowana	114	104	100
azotniak	106	122	100
saletrzak z saletrą amonową	105	160	105
barwniki	111	117	109
wyroby walcowane	100	115	104
cynk	101	104	101
mydła wszelkie	108	142	107
trakторы	115	164	111
rowery	101	109	99
maszyny i narzędzia rolnicze	107	.	106
cement	106	108	106
papier	105	118	105
tkaniny bawełniane	101	125	101
skóry podeszwowe	113	.	115
obuwie	110	139	108
papierosy	101	122	102
cukierki	112	139	106
piwo	113	.	110

Plan produkcji stoczni polskich wyrażonej w cenach niezmiennych wykonano w 1170/0, co oznacza przekroczenie poziomu produkcji z maja 1949 r. o 410/0. Plan na okres styczeń — maj przekroczone o 130/0.

Również w zakresie rybołówstwa morskiego zanotować możemy pomyślne wyniki. Plan po-

łowów morskich wykonano w 1000/0, przy czym osiągnięto wzrost o 50/0, w porównaniu z analogicznym okresem ubiegłego roku. Plan połowów morskich od początku roku do końca maja przekroczone o 40/0. Tym samym wykonano 500/0 rocznego planu połowów.

Jak wynika z powyższych danych, największe przekroczenie planu na miesiąc kwiecień uzyskano: w przemyśle stoczniowym (170/0), w traktorach (150/0), w skórach podeszkowych i piwie (130/0), barwnikach (110/0), obuwiu (100/0).

Dzięki wynikom osiągniętym w maju przekroczone znacznie plan na okres styczeń — maj. Przekroczenie planu w okresie pierwszych 5-u miesięcy b. r. stworzyło dobre punkty wyjściowe do walki o przekroczenie zadań planu rocznego. Wykonanie planu rocznego w zakresie niektórych artykułów produkcji przemysłowej państwowego kształtowało się jak następuje:

energia elektryczna	430/0
węgiel kamienny	420/0
stal surowa	410/0
wyroby walcowane	410/0
trakторы	410/0
azotniak	420/0
saletrzak z saletrą amonową	440/0
tkaniny wełniane	430/0
skóry podeszwowe	490/0
obuwie	460/0

Na uwagę zasługuje osiągnięcie szczególnie wysokich rezultatów w wykonaniu planu rocznego w zakresie skór podeszwowych (490/0) i obuwia (460/0).

Wykonanie planu produkcji przemysłowej według ilości w zakresie niektórych podstawowych artykułów przedstawiało się w maju r. 1950, jak następuje:

	ilość	ponad plan
węgiel kamienny	6.016.875	37.342
węgiel brunatny ton	367.319	13.919
koks ton	460.150	12.573
mydła wszelkie ton	4.965	330
maszyny i narzędzia roln. szt.	35.300	1.395
trakторы szt.	322	42
cement ton	248.092	19.982
papier ton	24.734	1.104
tkaniny bawełniane tys. m	34.213	372
skóry podeszwowe ton	1.028,6	115,6
obuwie tys. par.	1.257,2	114,2
piwo tys. hl	364	41

Mimo znacznego przekroczenia całości zadań planu na maj br. plan nie został wykonany na niektórych odcinkach. Tak np. Ministerstwo Przemysłu Ciężkiego nie wykonało w pełni planu produkcji stali surowej (980/0) i kwasu siarkowego (940/0). Ministerstwo Przemysłu Lekkiego nie wykonało planu produkcji cegły

pełnej i dziurawki (89%), szkła okiennego (96%) oraz tkanin wełnianych i jedwabnych (99%), a Ministerstwo Przemysłu Rolnego i Spożywczego — przerobu nasion (98%) i produkcji słoju (89%). Mimo niewykonania planu produkcja stali surowej była o 7% większa niż w analogicznym okresie ub. r., produkcja kwasu siarkowego o 6%, cegły pełnej i dziurawki o 42%, szkła okiennego o 35%, tkanin wełnianych o 9%, tkanin jedwabnych o 12%, a przerób nasion o 6% większy niż w r. ub.

Podjęta w maju uchwała Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów w sprawie jakości produkcji zapoczątkowała nowy okres dalszej, stanowczej walki o poprawę jakości produkowanych wyrobów. W myśl uchwały, we wszystkich uspołecznionych przedsiębiorstwach produkcyjnych powstaną komórki kontroli technicznej, których zadaniem będzie m. in. stały nadzór nad jakością produkcji w czasie całego cyklu produkcyjnego. Kontrola techniczna zapobiegać będzie powstawaniu braków przez wykrywanie i ujawnianie we właściwym czasie niedociągnięć w produkcji oraz przyczyn ich powstawania.

W celu wyeliminowania jakichkolwiek wpływów ubocznych na pracę komórek kontrolujących w zakładach pracy i zapewnienia jak najbardziej obiektywnej oceny jakości produkcji, komórki te zostały podporządkowane bezpośrednio dyrektorom naczelnym zakładów.

Podstawowe znaczenie dla kontroli jakości produkcji ma przepis uchwały wprowadzający zasadę, że plany produkcyjne powinny być opracowywane asortymentowo i gatunkowo z ustaleniem dopuszczalnej ilości braków produkcyjnych.

Uchwała Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów w sprawie struktury organizacyjnej i zasad zarządzania w przedsiębiorstwach państwowego przemysłu kluczowego stała się podstawą do uregulowania zagadnienia zarządzania i struktury organizacyjnej również dla innych gałęzi życia gospodarczego. Uchwała przyjęła ogólną zasadę, że każdy zakład produkcyjny powinien stanowić odrębne przedsiębiorstwo. Istnienie przedsiębiorstw wielozakładowych dopuszczalne jest tylko w przypadkach zakładów małych, znajdujących się w bliskiej odległości od zakładu macierzystego.

Uchwała urzeczywistnia zasadę jednoosobowego kierownictwa w zakładach, przedsiębiorstwach, zjednoczeniach i centralnych zarządach oraz ich wewnętrznych komórkach organizacyjnych. W myśl tej zasady każdy kierownik może wydawać zarządzenia tylko pracownikom bezpośrednio sobie podległym.

Zasada ta zrywa z dotychczasową praktyką, wg której kierownicy działów lub służb wydawali bezpośrednio zarządzenia służbowe kierownikom podległych przedsiębiorstw i zakładów lub nawet wprost kierownikom wewnętrznych organów tych przedsiębiorstw i zakładów. Tego rodzaju sposób zarządzania podważał sprawność w kierowaniu, gdyż polecenia wychodziły z kilku źródeł, nieraz w sposób nie-

skoordynowany, co oczywiście musiało się odbić na wykonaniu planu gospodarczego jednostki oraz zacierało rozgraniczenie odpowiedzialności.

Nowo wprowadzony w Polsce system zarządzania wypróbowany w Związku Radzieckim wyraźnie rozgranicza obowiązki, koncentruje odpowiedzialności za dany okres pracy oraz usuwa wielotorowość wydawanych dyspozycji.

W zakresie rolnictwa maj stał pod znakiem kończącej się akcji siewnej.

Pierwsze w planie 6-letnim wiosenne zasiewy zostały pomyślnie zakończone.

Według danych Ministerstwa Rolnictwa i RR zasiano w całym kraju w czasie wiosennej kampanii siewnej ok. 550 tys. ha pszenicy jarej, przekraczając plan zasiewu o 4%. Jęczmień jary zasiano na obszarze ok. 929 tys. ha, przekraczając plan o 2 tys. ha. Powierzchnię zasiewu owsa zwiększono o 2% w porównaniu z planem.

W końcu maja sadzenie ziemniaków było na ukończeniu.

Prawie w 100% zakończono siew buraków cukrowych.

Zgodnie z przewidywaniami najsprawniej i najwcześniej przeprowadziły zasiewy państwowe gospodarstwa rolne i spółdzielnie produkcyjne.

Na terminowe zakończenie siewów wiosennych wpłynęło przede wszystkim sprawne zaopatrywanie wsi w ziarno siewne, nawozy sztuczne oraz maszyny i narzędzia rolnicze, które uległo poważnemu zwiększeniu w porównaniu z r. ub. Duże znaczenie dla planowego przebiegu prac wiosennych miały narady produkcyjne chłopów i robotników rolnych oraz ścisła współpraca wszystkich działających na terenie wsi organizacji gospodarczych, politycznych i społecznych.

W komunikacji plan przewozów towarowych kolei normalnotorowych na maj przekroczono o 2%. W porównaniu z rokiem ubiegłym przewozy wzrosły w tonach o 10%. Plan przewozów osobowych przekroczono o 9%, przy wzroście o 23% w porównaniu z marcem ub. roku. Również przekroczono plan przewozów osobowych kolei dojazdowych (102%).

Wyniki wykonania Narodowego Planu Gospodarczego w zakresie komunikacji samochodowej przedstawiają się jak następuje:

(w %/0/0):

	wykonanie	w stos. proc. do maja 1949
przewóz towarów	126	320
przewóz osób	125	173

Plan przeładunku portów morskich w maju wykonano w 102%. Flota morska wykonała plan przewozów towarowych w 91%.

Wykonanie planu w zakresie usług pocztowych przedstawia się następująco (w %/0/0):

	wykonanie	w stos. proc. do maja 1949
przesyłki listowe zwykłe	106	115
przesyłki listowe polecone	100	109
paczki i listy wartościowe	91	100
czasopisma	102	123
przekazy pocztowe	96	105

W handlu uspołecznionym nastąpił w kwietniu br. dalszy szybki wzrost obrotów, co umożliwiło wykonanie stosunkowo dużej części planu rocznego. Niektóre centrale handlowe, działające na szczeblu detalu, wykonały już w kwietniu więcej niż 40% planu rocznego, przy czym Centrala Handlowa Przemysłu Drzewnego osiągnęła 41%, Centrala Przemysłu Skórzanego — 42%, Centrala Rolnicza Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” — 48%, a Centrala Rybna — nawet 53%. W porównaniu z kwietniem ub. r. nastąpiła dalsza, znaczna poprawa w zaopatrzeniu ludności w podstawowe artykuły konsumcyjne. Aparat handlu uspołecznionego rozprowadził w okresie styczeń — kwiecień br. w porównaniu z analogicznym

okresem ub. r. następujące ilości przedmiotów spożycia:

obuwie skórzane	237%
tkaniny bawełniane	121%
tkaniny wełniane	110%
aparaty radiowe	229%
rowery	178%
mydło do prania	314%
masło mleczarskie	143%
mleko konsumcyjne	142%
jaja	125%

Wyniki osiągnięte przez handel uspołeczniony doprowadziły do dalszego wzmocnienia przewagi sektora uspołecznionego w obrotach na szczeblu detalu.

J. M.

PRZEGŁAD ZAGRANICZNY

WYNIKI WYKONANIA BUDŻETU ZSRR W LATACH 1948—1949 I PRELIMINARZ BUDŻETU NA R. 1950*)

BUDŻET państwowy ZSRR na rok 1950, przedłożony przez Rząd ZSRR do zatwierdzenia Radzie Najwyższej ZSRR, odzwierciedla wybitne zwycięstwa narodu radzieckiego w walce o wykonanie powojennej pięciolatki stalinowskiej.

Postawione przez towarzysza Stalina główne zadania powojennego planu pięcioletniego — odbudować zniszczone rejony kraju, przywrócić przedwojenny poziom przemysłu i rolnictwa, a następnie przewyższyć ten poziom w mniej lub więcej znacznych rozmiarach — są pomyślnie wykonywane. Po wykonaniu zadania odbudowy gospodarki narodowej Związek Radziecki rozwija dalej w wyjątkowo wysokim tempie swą ekonomikę i kulturę. Gospodarka narodowa ZSRR w całości przewyższyła znacznie poziom przedwojennego r. 1940 i znajduje się na szczeblu nowego potężnego rozwoju.

W r. 1949 Partia i Rząd wprowadziły w życie środki, mające na celu ulepszenie pracy przemysłu. W wyniku tego podniósł się poziom wykorzystania potencjału wytwórczego, zostały ujawnione dodatkowe wewnętrzne rezerwy przedsiębiorstw i uzyskano oszczędności w zużyciu materiałów. Dało to Rządowi możność zwiększenia ustalonego początkowo na r. 1949 planu produkcji przemysłowej. Zwiększony roczny plan został wykonany przez przemysł w 103 procentach.

Produkcja globalna całego przemysłu ZSRR wzrosła w roku 1949 w porównaniu z rokiem 1948 o 20 proc., zaś w I kwartale 1950 roku w porównaniu z I kwartałem 1949 roku — o 22 proc. Już w ostatnim kwartale 1949 r. przeciętna miesięczna produkcja globalna przemysłu przewyższała poziom przedwojennego r. 1940 o 53 proc. Ten wzrost produkcji przemysłowej idzie w parze z dalszą poprawą jakościowych wskaźników pracy naszego przemysłu.

Wielkie sukcesy odniesiono również na polu rozwoju gospodarki rolnej. Państwo radzieckie zaopatruje w coraz większych rozmiarach gospodarkę rolną w przodujący sprzęt techniczny. Dzięki nieustannej troskliwo-

ści Partii i Rządu rolnictwo ZSRR kroczy pewnie w górę. Globalne zbiory zbóż wynosiły w r. 1949 7,6 mild. pudów, przewyższyły zbiory przedwojennego r. 1940 i osiągnęły prawie rozmiary, ustalone przez plan pięcioletni na r. 1950. W ciągu krótkiego czasu kraj nasz rozwiązał problem zbożowy. Rząd poczynił kroki w kierunku zwiększenia zbiorów upraw przemysłowych, a zwłaszcza bawełny. Globalne zbiory szeregu najważniejszych upraw przemysłowych w r. 1949 znacznie przewyższyły zbiory r. 1940.

Osiągnięcia na polu gospodarki zbożowej stworzyły sprzyjające warunki dla wszechstronnego rozwoju gospodarki hodowlanej. Trzyletni plan rozwoju społecznej gospodarki hodowlanej w kołchozach i sowchozach jest pomyślnie realizowany. Już w r. ubiegłym pogłowię bydła było w kołchozach znacznie wyższe niż w r. 1940.

Naród radziecki realizuje z wyjątkowym entuzjazmem uchwalony z inicjatywy towarzysza Stalina potężny plan przeobrażenia przyrody — bojowy program ofensywy przeciw posusze, w której zwycięstwo zapewni trwałe wysokie zbiory. Realizacja tego programu ma olbrzymie znaczenie dla stworzenia obfitości produktów dla ludności oraz surowców dla przemysłu.

Partia Komunistyczna i Rząd Radziecki realizują konsekwentnie nakreślone przez towarzysza Stalina zadanie nieustannego podnoszenia dobrobytu materialnego mas pracujących. Dochód narodowy ZSRR w cenach porównawczych wzrósł w r. 1949 o 17 proc. w porównaniu z r. 1948 i był o 36 proc. większy niż w przedwojennym r. 1940. Wzrost dochodu narodowego ZSRR stworzył warunki znacznego zwiększenia produkcji socjalistycznej i podniesienia stopy życiowej narodu radzieckiego w latach powojennych.

Dzięki nowym sukcesom w dziedzinie produkcji przemysłowej i rolnej, wskutek wzrostu wydajności pracy i obniżenia kosztów własnych produkcji przeprowadzono z dniem 1 marca r. 1950 trzecią z kolei w ciągu ostatnich dwóch lat i największą obniżkę państwowych detalicznych cen towarów masowego użytku. Ogółem ludność zyskała dzięki tej obniżce cen co najmniej 110 mild rubli rocznie.

Konsekwentna obniżka cen towarów, zwiększenie funduszu płac, emerytur, zasiłków i innych świadczeń

*) Referat Ministra Finansów ZSRR A. Zwieriewa, wygłoszony na Sesji Rady Najwyższej ZSRR dnia 15.6.1950.

udzielanych ludności na koszt państwa, zapewniają nieustanny wzrost realnych płac zarobkowych robotników i pracowników, wzrost dochodów kołchoźników, nieustanną poprawę sytuacji materialnej mas pracujących. Ogółem dochody robotników i pracowników wzrosły w cenach porównawczych, licząc na jednego pracującego, już w r. 1949 o 24 proc. w porównaniu z rokiem 1940, dochody zaś chłopów zwiększyły się odpowiednio o przeszło 30 proc.

Wraz z dobrobytem materialnym rośnie również poziom kulturalny narodu radzieckiego. Zwiększa się ilość instytucji kulturalno - oświatowych, szkół, wyższych uczelni, instytutów naukowych, szpitali, uzdrowisk, urządzeń dla usług komunalnych. Realizuje się wielki program budownictwa domów mieszkalnych w miastach i na wsi. W ciągu czterech lat pięciolatki powojennej wybudowano i odbudowano w miastach mieszkania o powierzchni przeszło 72 mln. metrów kwadratowych. Ponadto w tym okresie zbudowano na wsi 2,3 mln. domów mieszkalnych.

Potężny rozkwit ekonomiki socjalistycznej zapewnił dalsze wzmocnienie systemu walutowego ZSRR oraz podniesienie siły nabywczej rubla radzieckiego. Rubel nasz jest najsilniejszą i najtrwalszą walutą na świecie. Równocześnie z obniżką cen z dniem 1 marca b. r. Rząd Radziecki przeprowadził podwyżkę kursu rubla i uznał za konieczne obliczanie kursu rubla na bazie złota zgodnie z zawartością złota w rublu. Podniesienie kursu rubla radzieckiego w stosunku do walut zagranicznych jest nowym wymownym wskaźnikiem wyższości socjalistycznego systemu gospodarki nad systemem kapitalistycznym.

Powojenne osiągnięcia Partii i Rządu w dziedzinie rozwoju handlu radzieckiego, obniżenia cen, wzmocnienia rubla i zwiększenia jego zdolności nabywczej były potężnym bodźcem do dalszego wzrostu wydajności pracy, rozwoju produkcji i podniesienia dobrobytu mas pracujących.

Wybitne sukcesy na polu rozwoju gospodarki narodowej i podniesienia materialnego i kulturalnego poziomu narodu radzieckiego świadczą raz jeszcze o potężnej żywotnej sile społeczeństwa socjalistycznego, o triumfie idei Lenina - Stalina, o wielkiej przeobrażającej sile polityki Partii Komunistycznej i Państwa Radzieckiego.

Pod kierownictwem Partii Komunistycznej, pod genialnym przewodem wielkiego Stalina naród radziecki odnosi wybitne zwycięstwa na drodze do triumfu komunizmu.

Pomyślny rozwój gospodarki narodowej, konsekwentne zwiększanie dochodu narodowego stworzyły sprzyjające warunki wzrostu budżetu państwowego ZSRR i wzmocnienia finansów państwa socjalistycznego.

Dochody budżetu państwowego ZSRR wzrosły z 410,5 mild. rubli w r. 1948 do 437,0 mild. rubli w r. 1949, rozchody zaś odpowiednio z 370,9 mild. rubli do 412,3 mild. rubli. Ogółem dochody budżetu wzrosły w r. 1949 w stosunku do r. 1948 o 26,5 mild. rubli, rozchody zaś o 41,4 mild. rubli. Nadwyżka dochodów nad rozchodami wynosiła w r. 1948 39,6 mild. rubli, zaś w r. 1949 — 24,7 mild. rubli.

Dwie trzecie dochodów budżetu wpłynęło w r. 1949 od socjalistycznych przedsiębiorstw w postaci potrąceń od dochodów oraz podatku obrotowego. W rezultacie znacznego wzrostu dochodów w gospodarce narodowej potrącenia od dochodów zwiększyły się w budżecie o 54,9 proc. w porównaniu z r. 1948. Wzrost dochodów w porównaniu z r. 1948 był uwarunkowany zwiększeniem się rozmiarów produkcji przemysłowej i ulepszeniem jakościowych wskaźników pracy socjalistycznych przedsiębiorstw. Wydajność pracy robotników przemysłu wzrosła w r. 1949 o 13 proc. w porównaniu z r. 1948. Zadanie w zakresie obniżenia kosztów własnych produkcji zostało wykonane z nadwyżką. Wzrosły kwalifikacje za-

wodowe robotników i pracowników inżynieryjno - technicznych. Wzrosło doświadczenie organizacyjne kierowników gospodarczych, którzy więcej uwagi poświęcają ekonomice produkcji, nauczyli się lepiej wykorzystywać nowy przodujący sprzęt techniczny i manewrować umiejętnie rezerwami materialno - technicznymi przedsiębiorstw. Zaczęto bardziej skutecznie wykorzystywać dla potrzeb rozszerzonej reprodukcji wewnętrzne zasoby gospodarki. Został przyspieszony obrót zasobów towarowo - materialowych oraz poprawiło się wykorzystanie funduszy obrotowych w gospodarce narodowej.

Budżet państwowy ZSRR zapewnił w r. 1949 dzięki zasobom finansowym nieustanny rozwój gospodarki narodowej, dalszy wzrost kultury mas pracujących, wzmocnienie zdolności obronnej ZSRR. Zgodnie z planem oddano na finansowanie gospodarki narodowej 161,0 mild. rubli. Wydatki na urządzenia socjalne i kulturalne wynosiły 116,0 mild. rubli, na obronę — 79,2 mild. rubli i na administrację 13,5 mild. rubli.

W r. 1949 zwiększyła się jeszcze bardziej rola budżetu państwowego ZSRR w dziedzinie mobilizacji zasobów w gospodarce narodowej oraz w zakresie zużycia ich na rozszerzoną socjalistyczną reprodukcję. Wzrosła rola pieniądza w kontroli wykonania i przekroczenia planów gospodarczych.

W oparciu o potężny rozkwit gospodarki narodowej i obniżenie cen towarów finanse Związku Radzieckiego wzmocniają się z każdym rokiem i zdolność nabywcza rubla wzrasta systematycznie.

Zupełnie inny obraz widzimy w krajach kapitalistycznych. Ekonomia państw kapitalistycznych doznaje coraz silniejszych wstrząsów w związku z narastaniem nowego kryzysu ekonomicznego. W USA i w innych krajach kapitalistycznych kurczy się produkcja, rośnie w olbrzymich rozmiarach bezrobocie, pogarsza się gwałtownie sytuacja materialna mas pracujących.

W rezultacie polityki agresji i przygotowań do nowej wojny uprawianej przez reakcyjne koła rządzące USA, Anglii i innych krajów kapitalistycznych, w budżetach państw burżuazyjnych rosną niezwykle wielkich rozmiarach wydatki na cele wojskowe, których ciężar zrzuca się na barki mas pracujących drogą zwiększenia podatków. Tak więc w Stanach Zjednoczonych Ameryki suma podatków jest w roku budżetowym 1950 — 1951 prawie osiem razy większa niż w r. 1938 — 39, w Anglii zaś podatki wzrosły przez ten czas przeszło czterokrotnie. We Francji ogólna suma podatków wzrosła w r. 1950 do dwóch trylionów 250 miliardów franków; w porównaniu z okresem przedwojennym podatki wzrosły 30-krotnie.

Olbrzymi wzrost wydatków na cele wojskowe powoduje wielkie deficyty w budżetach krajów kapitalistycznych, pokrywane drogą zwiększenia długu państwowego i emisji pieniędzy, co wymaga inflacji. W związku ze wzrostem cen, inflacją i spadkiem kursów walut, obieg pieniężny i finanse stały się w krajach kapitalistycznych jeszcze bardziej chwiejne.

„Plan Marshalla“, będący narzędziem politycznego i ekonomicznego ujarzmienia krajów Europy Zachodniej, doprowadził, jak zresztą należało oczekiwać, do gwałtownego pogorszenia sytuacji ekonomicznej i finansowej krajów zmarszalizowanych, do podważenia ich przemysłu i rolnictwa, do dezorganizacji handlu zagranicznego i spotęgowania inflacji. Francja na przykład przeprowadziła już po wojnie niejednokrotnie dewaluację swej waluty, to znaczy przyznawała oficjalnie znaczną jej deprecjację.

W rezultacie trwającego wzrostu cen zdolność nabywcza franka systematycznie spada; realne płace robotników i pracowników francuskich zmalały przeszło dwukrotnie w porównaniu z okresem przedwojennym.

Monopolisci amerykańscy, uprawiając politykę „dyktanda walutowego“, przeprowadzili deprecjację walut

około 30 krajów kapitalistycznych w stosunku do dolara i zapewnili sobie możliwość korzystniejszego skupywania przedsiębiorstw przemysłowych krajów Europy Zachodniej oraz źródeł surowcowych w ich koloniach. W wyniku dewaluacji i następującej po niej podwyżce cen znacznej ilości towarów potęguje się inflacja i spada jeszcze bardziej stopa życiowa mas pracujących. Masowa dewaluacja walut nie tylko nie ułatwiła, lecz wręcz przeciwnie — spotęgowała jeszcze bardziej trudności ekonomiczne w świecie kapitalistycznym i zastrzyła sprzeczności między krajami kapitalistycznymi.

Wciąż potęgujące się trudności ekonomiczne i finansowe w obozie kapitalizmu potwierdzają raz jeszcze słowa Stalina, że „kapitalistyczny system gospodarki jest słaby i nietrwały, że dobiega on już kresu swego istnienia i powinien ustąpić miejsca innemu, wyższemu, radzieckiemu, socjalistycznemu systemowi gospodarki“.

W przeciwieństwie do upadku ekonomiki i finansów w krajach kapitalistycznych, gospodarka i kultura Związku Radzieckiego oraz krajów demokracji ludowej rozwijają się pomyślnie. Korzystając z niezwykle bogatego doświadczenia Związku Radzieckiego kraje demokracji ludowej przez znacjonalizowanie przemysłu, transportu, banków i łączności uwolniły się od władzy imperialistów i uzyskały możliwość budowania gospodarki socjalistycznej. Mimo ogromnych strat, wyrządzonych gospodarce krajów demokracji ludowej przez drugą wojnę światową, odbudowały one w ciągu krótkiego czasu przy pomocy Związku Radzieckiego swoją ekonomikę i rozwijają ją dalej. Idąc drogą do socjalizmu, osiągnęły one znaczną poprawę sytuacji materialnej mas pracujących.

Sukcesy na polu rozwoju gospodarki narodowej ZSRR, dalsze wzmocnienie finansów radzieckich i obiegu pieniężnego świadczą o potężnej sile i wielkich walorach socjalistycznego systemu gospodarki.

Partia i Rząd Radziecki postawiły w r. 1950 wielkie zadania dalszego rozwoju gospodarki narodowej i wzmocnienia finansów radzieckich.

Budżet państwowy ZSRR ma zapewnić za pomocą zasobów finansowych bezwarunkowo wykonanie narodowego planu gospodarczego roku bieżącego oraz znaczne przekroczenie zadań całego powojennego planu pięcioletniego w zakresie produkcji przemysłowej, produkcji rolnej i obrotu towarów w kolejniectwie.

W r. 1950 należy osiągnąć zwiększenie rentowności we wszystkich gałęziach gospodarki narodowej. Da to Państwu Radzieckiemu możliwość pełniejszego zmobilizowania zasobów dla rozszerzonej reprodukcji socjalistycznej. Należy spotęgować walkę o wykonanie i przekroczenie przez wszystkie przedsiębiorstwa planów produkcji i zadań w zakresie obniżenia kosztów własnych produkcji na podstawie dalszego wzrostu wydajności pracy, poprawy wykorzystania środków, obniżenia norm zużycia surowców, materiałów, paliwa i energii elektrycznej, usunięcia strat i nieproduktywnych rozchodów oraz przyspieszenia obrotów zasobów towarowo - materiałowych. Wielkie znaczenie dla rozwiązania tych zadań ma dalszy rozwój współzawodnictwa socjalistycznego.

Konieczne jest zapewnienie dalszego ujawniania i maksymalnej mobilizacji rezerw istniejących w gospodarce narodowej; trzeba wzmacniać finanse i system walutowy, zwiększać nieustannie zdolność nabywczą rubla, wzmacniać kontrolę produkcji i obiegu towarów przy pomocy rubla.

Budżet państwowy ZSRR na r. 1950 przedstawia się do zatwierdzenia po stronie dochodowej w wysokości 432,0 mld. rubli i po stronie rozchodowej w wysokości 427,9 mld. rubli, z nadwyżką dochodów nad rozchodami w wysokości 4,1 mld. rubli.

Dochody i rozchody budżetu na r. 1950 zostały określone z uwzględnieniem obniżenia cen hurtowych na produkcję przemysłu ciężkiego i taryf przewozowych od

dnia 1 marca 1950 r. oraz obniżenia państwowych cen detalicznych na towary masowego spożycia od dnia 1 marca b. r. W związku z obniżką cen wielkość dochodów budżetu państwowego zmniejszyła się nieco w r. 1950 w porównaniu z rokiem ubiegłym. Należy wziąć pod uwagę, że zdolność nabywczą rubla wzrosła jeszcze bardziej.

Główną część funduszy budżetu państwa socjalistycznego przeznacza się na rozwój gospodarki narodowej, na dalszy rozkwit kultury i podniesienie materialnego poziomu życia narodu. Wiecej niż trzecią część strony rozchodowej budżetu — 164,4 mld. rubli — asygnuje się na gospodarkę narodową. Na urządzenia kulturalne przewiduje się rozchody w wysokości 120,7 mld. rubli. Ogółem asygnowania na gospodarkę narodową i kulturę wyniosą 2/3 wszystkich rozchodów budżetu państwowego ZSRR.

Wydatki na finansowanie gospodarki narodowej i urządzeń socjalnych i kulturalnych przewyższą w 1950 roku przeszło półtorakrotnie odpowiadające wydatki r. 1946 — pierwszego roku pięcioletki powojennej.

W związku z zadaniami dalszego rozwoju gospodarki republikańskiej i miejscowej oraz kultury republik związkowych wielkie asygnowania przeznacza się na te cele w zakresie budżetów republikańskich i miejscowych.

Ogólna suma państwowych budżetów republik związkowych na rok 1950 ma wynieść 96,6 mld. rubli, w tej liczbie na finansowanie gospodarki narodowej — 21,2 mld. rubli i na urządzenia socjalne i kulturalne — 65,2 mld. rubli.

Z sumy 21,2 mld. rubli, rozprowadzonej przez budżety państwowe republik związkowych na gospodarkę narodową, przewidziano 3,7 mld. rubli na finansowanie przemysłu republikańskiego i miejscowego, 9,3 mld. rubli — na finansowanie gospodarki wiejskiej, 5,6 mld. rubli — na finansowanie gospodarki komunalnej i mieszkaniowej. Ponadto wyasygnuje się na te cele z zysków gospodarki republik związkowych 6,5 mld. rubli w porównaniu z 5,1 mld. rubli w roku 1949.

Zwiększenie części zasobów własnych w finansowaniu wydatków na gospodarkę narodową oraz znaczny wzrost potrąceń od dochodu przedsiębiorstw republikańskich i miejscowych w budżetach republik związkowych za rok 1950 odzwierciedlają dalszy rozwój i wzmocnienie gospodarki republikańskiej i miejscowej.

Budżety państwowe republik związkowych zwiększają się w porównaniu z rokiem ubiegłym o 2,9 mld. rubli, czyli 3,1 proc. i będą wynosiły: dla RSFR — 53.009 mln. rubli, Ukraińskiej SRR — 17,194 mln. rubli, Białoruskiej SRR — 3.730 mln. rubli, Uzbeckiej SRR — 3.482 mln. rubli, Kazachskiej SRR — 4.022 mln. rubli, Gruzjińskiej SRR — 2.474 mln. rubli, Azerbejdżańskiej SRR — 1.921 mln. rubli, Litewskiej SRR — 1.353 mln. rubli, Mołdawskiej SRR — 1.065 mln. rubli, Łotewskiej SRR — 1.426 mln. rubli, Kirgiskiej SRR — 1.048 mln. rubli, Tadżyckiej SRR — 1.048 mln. rubli, Ormiańskiej SRR — 1.115 mln. rubli, Turkmęńskiej SRR — 1.085 mln. rubli, Estońskiej SRR — 1.020 mln. rubli i Karelo - Fińskiej SRR — 750 mln. rubli.

Wielkie rozmiary asygnowań na gospodarkę narodową i urządzenia socjalne i kulturalne w państwowych budżetach republik związkowych świadczą o stałej realizacji zasad leninowsko - stalinowskiej polityki narodowościowej. Partia i Rząd Radziecki troszczą się nieustannie o dalszy rozwój gospodarki republikańskiej i miejscowej, o wzrost kultury narodów republik związkowych i autonomicznych. Nakłada to na rady ministrów republik związkowych i autonomicznych, na Komitety Wykonawcze Rad Delegatów Ludu Pracującego, na kierowników gospodarczych obowiązki poświęcania więcej uwagi finansom, zapewnienia realizacji dochodów budżetu, urzeczywistniania jak najsurowszej oszczęd-

ności w wydatkowaniu funduszków państwowych i wzmaganie stałego kierownictwa gospodarką republikańską i miejsową.

Budżet państwowy ZSRR został ułożony w ścisłej zgodności z narodowym planem gospodarczym na r. 1950. Wzajemny stosunek między budżetem a gałęziami gospodarki narodowej w zakresie dochodów i rozchodów został określony z uwzględnieniem dalszego znacznego wzrostu produkcji przemysłowej i rolniej, zwiększenia rozmiarów przewozów i poważnego polepszenia jakości wskaźników pracy w gospodarce.

W r. 1950 globalna produkcja przemysłu zostanie znacznie zwiększona w porównaniu z r. 1949, wzrośnie znacznie produkcja rolna oraz obrót ładunków kolejowych i innych rodzajów transportu. W budżecie państwowym roku bieżącego przewidziano na te cele asygnowania w wysokości 164,4 mld. rubli, z których na finansowanie przemysłu asygnuje się 85,3 mld. rubli, na rozwój gospodarki rolnej i leśnej 36,6 mld. rubli, na rozchody wszelkich rodzajów transportu i łącznie 15 mld. rubli.

Jak i w latach poprzednich zamierza się główną część funduszków, asygnowanych na finansowanie gospodarki narodowej, wydatkować na nowe budownictwo kapitalne. W r. 1950 wzrosną znacznie rozmiary robót kapitalnych w gospodarce narodowej w porównaniu z rokiem ubiegłym. Finansowanie scentralizowanych i niescentralizowanych inwestycji oraz środków obrotowych budownictwa z uwzględnieniem wzrostu rozmiarów robót kapitalnych i obniżenia cen państwowych przewiduje się na r. 1950 w wysokości 135,6 mld. rubli, w tej liczbie 106,5 mld. rubli z budżetu i 29,1 mld. rubli z własnych zasobów gospodarki narodowej.

Kierując się dyrektywami Rządu w sprawie ulepszenia organizacji robót kapitalnych, organizacje budowlane odniosły w r. 1949 poważne sukcesy. Ogólne rozmiary robót kapitalnych wynosiły w gospodarce narodowej w r. ubiegłym 120 procent w stosunku do r. 1948. We wszystkich gałęziach gospodarki narodowej uruchomiono znaczny potencjał wytwórczy.

Należy jednak zaznaczyć, że przy wyższym poziomie wykonania planu inwestycji w r. 1949 w porównaniu z rokiem ubiegłym w szeregu ministerstw uruchomienie obiektów przemysłowych pozostawało nieco w tyle za rozmiarami wykonanych robót kapitalnych. Tak więc Ministerstwo Budowy Przedsiębiorstw Przemysłu Maszynowego i organizacje budowlane Ministerstwa Przemysłu Węglowego wykonały w roku ubiegłym plan w zakresie robót przetargowych, lecz nie wykonały w całości planu uruchomienia obiektów przemysłowych. Tłumaczy się to w znacznej mierze rozdrobnieniem zasobów materiałowych i pieniężnych na liczne budowle, zamiast tego, ażeby ześrodkować te zasoby przede wszystkim na najważniejszych obiektach przemysłowych. Takie rozproszenie zasobów materiałowych i pieniężnych prowadziło do przedłużenia czasu budowy, do zwiększenia ilości niezakończonych obiektów i podróżeń robót budowlanych, w wyniku czego szereg organizacji nie wykonał zadania obniżenia kosztów własnych budownictwa.

Podczas gdy przemysł socjalistyczny obniża systematycznie koszty własne produkcji i na tej podstawie następuje obniżenie cen towarów i wzmocnienie rubla radzieckiego, koszty budownictwa pozostają jeszcze wciąż nadmiernie wysokie. Wysokie koszty budownictwa są przede wszystkim wynikiem wielkiej ilości zbędnych pozycji w projektach i kosztorysach, powstałych w wyniku projektowania wygórowanych rozmiarów terenów fabrycznych i komunikacji, rozrzucaenia oddziałów, zbyt wielkiej powierzchni i rozmiarów budynków i obiektów, a także były następstwem nieuzasadnionego zwiększania ilości i mocy urządzeń technologicznych i pomocniczych przedsiębiorstw. W szeregu wypadków roboty budowlane prowadzono bez projektów i kosztorysów, co

prowadziło do wielkiej ilości niepotrzebnych robót i podróżeń budownictwa.

Jedną z przyczyn wysokich kosztów własnych budownictwa jest słaba organizacja robót budowlano - montażowych, w wyniku czego nie wykorzystuje się w wielu wypadkach w należytej mierze mechanizmów i urządzeń, zdarzają się przerwy w pracy robotników i niegospodarne zużycie materiałów, walczy się słabo o zwiększenie opłacalności gospodarczej i wzmoczenie oszczędności. Na podróżenia budownictwa wywierają wpływ wysokie wydatki na dostarczanie materiałów budowlanych, powodowane nadmiernie dalekimi przewozami oraz zbyteczne rozchody handlowe i administracyjne-gospodarcze.

Wszystko to świadczy o tym, że organizacje budowlane nie prowadziły należytej walki o obniżenie kosztów budownictwa.

Z inicjatywy towarzysza Stalina Rada Ministrów ZSRR powzięła decyzję w sprawie obniżenia z dniem 1 lipca 1950 r. przeciętnie o 25 proc. kosztorysowych wydatków budowlanych, z zachowaniem ustalonych na r. 1950 zadań w zakresie uruchomienia obiektów przemysłowych. Obniżenie kosztów budownictwa należy przeprowadzić drogą usunięcia zbytecznych pozycji z projektów i kosztorysów, obniżenia kosztów robót budowlano - montażowych, jak również drogą dalszego obniżenia cen hurtowych na materiały, sprzęt maszynowy oraz taryf przewozowych. To postanowienie Rządu ma nadzwyczaj wielkie znaczenie dla gospodarki narodowej. Obniżenie kosztów robót budowlanych zwiększy znacznie efektywność inwestycji i stworzy jeszcze większe możliwości dalszego zwiększenia produkcji i wzrostu bogactwa społecznego.

W budżecie państwowych ZSRR na r. 1950, przedłożonym Radzie Najwyższej do rozpatrzenia, nie została jeszcze odzwierciedlona oszczędność, jaką się uzyska dzięki obniżeniu kosztów budownictwa z dniem 1 lipca r. 1950. Ministerstwa, instytucje centralne oraz Rady Ministrów republik związkowych winny przedłożyć poprawki do planów budownictwa kapitalnego z uwzględnieniem ustalonego zadania w zakresie obniżenia kosztów budownictwa. Rada Ministrów ZSRR określi sumę oszczędności dla ministerstw i instytucji centralnych ZSRR oraz republik związkowych i weźmie je pod uwagę w procesie wykonania budżetu.

W celu wykonania postanowienia Rządu w sprawie obniżenia kosztów budownictwa, ministerstwa i rady ministrów republik związkowych powinny poczynić kroki w kierunku zlikwidowania zbytecznych pozycji w projektach i kosztorysach, w kierunku obniżenia kosztów robót budowlano - montażowych, drogą skrócenia terminów budowy, ulepszenia organizacji i jeszcze większego podniesienia mechanizacji wszystkich rodzajów robót. Należy zapewnić oszczędniejsze zużycie materiałów i zredukowanie kosztów handlowo - administracyjnych. Organa finansowe, zwłaszcza banki inwestycji długoterminowych, finansujące budownictwo, winny wzmocnić kontrolę wykonania planu robót kapitalnych oraz obniżenia ich kosztów.

Dla rozszerzenia produkcji przemysłowej ważne jest nie tylko zwiększenie ilości nowouruchomionych obiektów w gospodarce narodowej, ale także coraz lepsze wyzyskiwanie już istniejących obiektów.

Nasz socjalistyczny przemysł wyposażony jest w przodujący i doskonały sprzęt techniczny. Towarzysz Stalin powiedział jeszcze w r. 1939, że „z punktu widzenia techniki produkcji, z punktu widzenia nasycenia przemysłu i rolnictwa nową techniką kraj nasz jest najbardziej przodujący w porównaniu ze wszystkimi innymi krajami, w których stare urządzenia techniczne i maszyny są dla produkcji kulą u nogi i hamują zastosowanie nowej techniki”.

W latach powojennych dokonano wielkiej pracy w zakresie dalszego ugruntowania nowej techniki we wszystkich gałęziach gospodarki narodowej. Tylko w ciągu r. 1949 przemysł krajowy stworzył i oddał do seryjnej produkcji 300 bardzo ważnych nowych konstrukcji wysoce wydajnych maszyn i mechanizmów. Ten doskonały sprzęt techniczny winien zostać wykorzystany najbardziej racjonalnie. Likwidacja postojów maszyn, objęcie mechanizacją większej ilości robót, racjonalne wykorzystanie powierzchni produkcyjnej doprowadzi niewątpliwie do jeszcze większego wzrostu wydajności pracy, do zwiększenia produkcji i poważnego obniżenia jej kosztów własnych. W celu pomyślnego rozwiązania tego zadania należy ujawniać dodatkowe rezerwy w wykorzystaniu funduszy zakładowych, doskonalić organizację i technologię produkcji, wprowadzić na szerszą skalę progresywne normy wykorzystania urządzeń przemysłowych, podciągać przedsiębiorstwa, pozostające pod tym względem w tyle, do poziomu przedsiębiorstw przodujących. Należy szerzej rozwijać na terenie przedsiębiorstw współzawodnictwo o lepsze wykorzystanie środków trwałych produkcji.

W związku ze zwiększeniem rozmiarów produkcji w r. 1950 przewiduje się przyrost normatywu środków obrotowych organizacji gospodarczych o 16,3 mld. rubli, w tej liczbie w przemyśle — o 13,4 mld. rubli. Z budżetu państwowego rozprowadzi się na zwiększenie środków obrotowych 6,7 mld. rubli oraz z zysków i z innych własnych środków organizacji gospodarczych 9,6 mld. rubli. Udział własnych środków organizacji gospodarczych, kierowanych na przyrost środków obrotowych, zwiększa się w r. 1950 do 58,8 proc. w stosunku do 57,2 proc. w r. 1949 i 50,7 proc. w przedwojennym r. 1940.

Współzawodnictwo o przyspieszenie obrotu towarów, zasobów materiałowych, które rozwinęło się szeroko w przedsiębiorstwach i organizacjach gospodarczych, dało poważne wyniki. W przedsiębiorstwach poczyniono kroki organizacyjne - techniczne w zakresie skrócenia długich cykliów wytwórczych, udoskonalenia procesów technologicznych, jeszcze szerszego stosowania postępowych norm zużycia surowca, materiałów, paliwa i energii elektrycznej oraz w zakresie ulepszenia wyposażenia materiałowo - technicznego oraz organizowania zbytu gotowej produkcji. W wyniku tego obrót zasobów towarowo - materiałowych był znacznie szybszy niż w roku 1948.

Dla przyspieszenia obrotu zasobów materiałowych wielkie znaczenie miała powzięta w roku ubiegłym przez Rząd uchwała w sprawie polepszenia wykorzystania środków obrotowych w gospodarce narodowej. Na podstawie tej uchwały wprowadza się w przedsiębiorstwach nowe progresywne normy produkcyjnych zapasów surowców i materiałów, ponownie rozdzielono między organizacje gospodarcze zasoby materiałowe, zwiększona została odpowiedzialność kierowników resortów za należyte wykorzystanie środków obrotowych. Z większą stanowczością toczy się obecnie walkę z niegospodarnym wydatkowaniem zasobów materiałowych i gromadzeniem nadplanowych zapasów.

Należy jednak powiedzieć, że w wykorzystaniu środków obrotowych istnieją jeszcze w niektórych gałęziach gospodarki niemałe niedociągnięcia. W przedsiębiorstwach niektórych ministerstw zapasy towarów i materiałów są nadal znaczne i przewyższają ustalone normatywy. Nadplanowe zapasy towarów i materiałów znajdowały się na początku 1950 roku w przedsiębiorstwach Ministerstw Przemysłu Leśnego i Papierniczego, Przemysłu Budowy Obrabiarek i Przemysłu Naftowego. Zbytne środki obrotowe prowadzą do naruszenia systemu rentowności gospodarczej i powodują trudności w wykonaniu produkcyjnych i finansowych planów przedsiębiorstw. Dalsze przyspieszenie obrotu towarów i materiałów jest przeto jednym z najważniejszych za-

dań w pracy organów gospodarczych i finansowych w roku bieżącym.

Należy zaznaczyć, że organa finansowe, a przede wszystkim instytucje Banku Państwowego, które powołane są do kontrolowania należytego wykorzystania środków obrotowych przedsiębiorstw, nie wykorzystują jeszcze w w pełni mierze finansowych i kredytowych środków oddziaływania w celu umocnienia ekonomiki i finansów przedsiębiorstw, w celu przyspieszenia rozliczeń w gospodarce narodowej i usprawnienia zużycia środków obrotowych. Budżet państwowy na rok 1950 został ułożony z uwzględnieniem dalszego przyspieszenia obrotu zasobów towarowo-materiałowych w gospodarce narodowej przeciętnie o 3,3 proc.

Na finansowanie przemysłu, jak wskazano wyżej, przewidziano w budżecie na r. 1950 85,3 mld. rubli. Ponadto z zysków oraz innych źródeł organizacji gospodarczych przewiduje się 25,3 miliarda rubli na budownictwo kapitalne i uzupełnienie środków obrotowych w przemyśle. W ten sposób na finansowanie przemysłu socjalistycznego w r. 1950 z funduszy budżetu oraz własnych środków przedsiębiorstw, przeznaczonych na budownictwo kapitalne i uzupełnienie środków obrotowych, przeznacza się 110,6 mld. rubli, co przewyższa o 46 proc. odnośne wydatki Państwa Radzieckiego w roku 1946 — w pierwszym roku powojennej pięcioletki stałinowskiej.

Na finansowanie gospodarki rolnej i leśnej w roku 1950 wyda się z funduszy budżetu 36,6 mld. rubli, czyli o 19,0 proc. więcej niż w roku ubiegłym. Wzrost asygnowań na te potrzeby w roku bieżącym jest spowodowany przede wszystkim realizacją zakrojonych na szeroką skalę zadań w zakresie dalszego zwiększenia wydajności z 1 ha upraw roślinnych w oparciu o wzrost mechanizacji i szerokie wykorzystanie osiągnięć przodującej nauki agronomicznej.

Na dalszą pomyślną realizację trzyletniego planu rozwoju społecznej kołchozowej i sowchozowej gospodarki hodowlanej w roku 1950 asygnuje się z budżetu 3,7 mld. rubli, czyli o 61 proc. więcej niż w roku ubiegłym.

W r. 1950 realizuje się wielkie prace w zakresie dalszej mechanizacji i elektryfikacji gospodarki wiejskiej. W roku bieżącym dostarczy się rolnictwu jeszcze więcej traktorów i maszyn rolniczych nowoczesnych typów.

Na finansowanie inwestycji w rolnictwie i gospodarce leśnej zamierza się wydatkować z funduszy budżetu i ze środków własnych 15,5 mld. rubli. Ponadto Bank Rolny udzieli kołchozom w roku 1950 kredytów długoterminowych na sumę 3,8 mld. rubli, czyli o 41,8 proc. więcej niż w roku ubiegłym. Główną część tych kredytów przeznacza się na rozwój społecznej gospodarki hodowlanej i na elektryfikację rolnictwa.

W r. 1950 Partia i Rząd rozwijają jeszcze bardziej prace nad realizacją stałinowskiego planu przeobrażenia przyrody. W roku bieżącym dokona się zasiewów i sadzenia lasów na powierzchni 700 tysięcy ha w stosunku do 425,3 tysiąca ha, przewidzianych w Uchwale Rady Ministrów ZSRR i KC WKP(b). Założy się 7.587 stawów i zbiorników wodnych i zorganizuje się 181 nowych stacji ochrony lasów.

Na finansowanie robót w zakresie realizacji planu sadzenia leśnych pasów ochronnych, ugruntowania trawopólnych płodozmianów, zakładania stawów i zbiorników wodnych zamierza się w roku 1950 wydać 1,5 mld. rubli.

Znaczny wzrost asygnowań państwowych na poczynania w dziedzinie socjalistycznego rolnictwa, społecznej gospodarki hodowlanej oraz na wyposażenie gospodarki wiejskiej w nowoczesny przodujący sprzęt techniczny przyczyni się do dalszego podwyższenia urodzajności i zwiększenia produkcji rolnej.

Budżet państwowy na r. 1950 przewiduje nieodzwonne fundusze na dalszy rozwój handlu radzieckiego.

Na finansowanie handlu i zakupów budżet przeznacza 9,3 mld. rubli, czyli o 17,6 proc. więcej niż w r. 1949.

Po obniżeniu cen detalicznych zwiększyła się znacznie w roku bieżącym sprzedaż towarów w handlu państwowym i spółdzielczym. Zmienił się również charakter popytu. Ludność stawia organizacjom handlowym wyższe wymagania co do asortymentu i jakości towarów.

Pracownicy handlu radzieckiego powinni wzorowo zorganizować zaspokajanie zwiększonych zapotrzebowania mas pracujących. Należy zaznaczyć, że w pracy niektórych organizacji handlowych istnieją jeszcze poważne niedociągnięcia. Nie zostały całkowicie wykorzystane fakty rozprowadzania towarów do organizacji handlowych i rejonów bez uwzględnienia istniejącego popytu ludności. W jednych rejonach ukazuje się zbyt dużo towarów i zapewniają one magazyny, podczas gdy do innych rejonów nie przywozi się w dostatecznej mierze niektórych towarów potrzebnych konsumentom. Narusza to normalny obrót towarowy, a niekiedy ujemnie odbija się na finansach przedsiębiorstw handlowych, utrudnia ich rozliczenia budżetowe, rozliczenia z instytucjami kredytowymi i dostawcami.

Jednym z nieodzownych warunków dalszego usprawnienia handlu jest zwiększenie wymagań ze strony pracowników handlowych wobec przemysłu odnośnie produkcji towarów dla ludności; muszą być one produkowane w lepszym gatunku i w szerszym asortymencie. Rząd zabronił organizacjom handlowym przyjmowania od przemysłu towarów niskiej jakości i w asortymencie, nie odpowiadającym popytowi ludności. Tymczasem organizacje handlowe częstokroć nie stawiają należytych wymagań wobec przemysłu, kontrolują w sposób niedostateczny wykonanie umów z dostawcami, godzą się z dostawą towarów nienależytej jakości oraz z faktami naruszenia uzgodnionego asortymentu produkcji.

Partia i Rząd postawiły jako jedno z podstawowych zadań na r. 1950 osiągnięcie zdecydowanej poprawy jakości produkcji we wszystkich gałęziach przemysłu oraz bezwzględne wykonania asortymentu towarów, ustalonego w planie gospodarki narodowej. Zwraca się przy tym szczególną uwagę na znaczne rozszerzenie asortymentu w porównaniu z przedwojennym i podniesienie jakości towarów przemysłowych i artykułów żywnościowych, dostarczanych organizacjom handlowym dla sprzedaży ludności. Ujawnia się w tym znów jasno stalinowska troska o dalsze podniesienie materialnej stopy życiowej narodu radzieckiego.

Jedną z dróg rozszerzenia asortymentu i podwyższenia jakości towarów jest usprawnienie pracy przedsiębiorstw przemysłu miejscowego i spółdzielczego. Rząd Radziecki udziela co roku wielkiej pomocy materiałowej i finansowej przedsiębiorstwom przemysłu miejscowego i spółdzielczego. Tymczasem rady ministrów republik związkowych i Główny Urząd do Spraw Spółdzielczości Wytwórczej i Spożywczej przy Radzie Ministrów ZSRR pełnią w niedostatecznej mierze kontrolę produkcji rozszerzenia asortymentu i poprawy jakości towarów, produkowanych przez przemysł miejscowy i spółdzielczy.

Rząd ZSRR powziął uchwałę, zmierzającą do ulepszenia produkcji i realizacji towarów przemysłu miejscowego oraz spółdzielczości wytwórczej. Rady ministrów republik związkowych powinny z kolei troszczyć się dzień w dzień o poprawę jakości, rozszerzenie asortymentu i zwiększenie produkcji towarów szerokiego użytku przez przemysł miejscowy i spółdzielczy.

Ministerstwo Handlu, Centralny Związek Spółdzielni Spożywców i inne organizacje handlowe zobowiązane są zapewnić wykonanie planu obrotu towarów, mieć stałą pieczęć nad dostarczaniem towarów na czas do sieci handlowej oraz podejmować kroki w kierunku przyspieszenia docierania towarów do konsumenta. Podniesienie jakości pracy organizacji handlowych doprowadzi do wzmocnienia ich sytuacji finansowej i przyczyni się do pomyślnego wykonania budżetu państwowego ZSRR.

W r. 1950 przewiduje się wielkie asygnowania na rozwój kultury i nauki w naszym kraju. Wydatki na urządzenia socjalne i kulturalne wyniosą 120,7 mld. rubli o 4,7 mld. rubli przewyższą odnośnie wydatki roku ubiegłego. Przewidziano dalsze zwiększenie sieci instytucji oświatowych i ochrony zdrowia, co doprowadzi do polepszenia socjalno - kulturalnej obsługi ludności. Liczba uczniów w szkołach podstawowych i średnich oraz średnich szkołach zawodowych zwiększy się w roku 1950 do 37,9 miliona osób, czyli o 1,5 miliona osób. Liczba studentów na wyższych uczelniach, włączając korespondencyjne, osiągnie w 1950 roku 1.194 tys. osób i przekroczy planowe zadanie ostatniego roku pięciolatki.

Z ogólnej sumy wydatków na urządzenia socjalne i kulturalne, wynoszącej 120,7 mld. rubli, na oświatę wydanych zostanie 59,5 mld. rubli, na ochronę zdrowia i kulturę fizyczną — 22,0 mld. rubli, na wypłatę zasiłków dla matek posiadających liczne potomstwo i matek samotnych — 4,0 mld. rubli oraz na opiekę społeczną — 22,4 mld. rubli.

Wydatki z budżetu państwowych ubezpieczeń społecznych wyniosą w r. 1950 18,1 mld. rubli wobec 16,7 mld. rubli w roku ubiegłym.

Partia i Rząd stale troszczą się o rozwój nauki. W r. 1950 z budżetu państwowego wyda się na ten cel 5,6 mld. rubli. Ponadto z funduszy organizacji gospodarczych wydanych zostanie na rozwój nauki 2,5 mld. rubli.

Budżet państwowy ZSRR na r. 1950 jest budżetem dalszego wszechstronnego podnoszenia materialnej stopy życiowej narodu radzieckiego i nowego rozkwitu kultury socjalistycznej. W cyfrach budżetu znalazła dobitny wyraz stalinowska troska o dobrobyt mas pracujących. Znaczący wzrost asygnowań na gospodarkę narodową i kulturę w budżecie państwowym ZSRR na r. 1950 wykazuje, że cała działalność Rządu Radzieckiego, Partii Lenina - Stalina jest pełną oddania służbą ludowi. Partia i Rząd nie mają innych interesów ponad interesy narodu!

Kilka słów o wydatkach na utrzymanie organów administracji państwowej. Wydatki te stanowią w budżecie państwowym ZSRR na r. 1950 sumę 13,9 mld. rubli, czyli 3,2 proc. wszystkich wydatków. Rząd poczynił kroki, zmierzające do obniżenia kosztów utrzymania aparatu administracyjno-kierowniczego. W r. 1950 sumę 13,9 mld. rubli, czyli 3,2 proc. wszystkich wydatków. Rząd poczynił kroki, zmierzające do obniżenia kosztów utrzymania aparatu administracyjno - kierowniczego. W r. 1950 należy wzmocnić oszczędność w zakresie funduszy, przeznaczonych na utrzymanie organów administracji państwowej.

W Związku Radzieckim główną część funduszy państwowych wydaje się na potrzeby rozszerzonej produkcji socjalistycznej i podniesienia materialnej i kulturalnej stopy życiowej narodu.

Równocześnie Państwo Radzieckie celem dalszego wzmocnienia zdolności obronnej socjalistycznej Ojczyzny przeznacza nieodzowne fundusze na utrzymanie naszych sławnych Sił Zbrojnych, stojących na straży pokojowej pracy ludzi radzieckich.

Asygnowania na potrzeby Ministerstwa Spraw Wojskowych i Ministerstwa Marynarki Wojennej przewidziane są w budżecie państwowym ZSRR na r. 1950 w wysokości 79,4 mld. rubli. W r. 1950 asygnowania na obronę kraju wynoszą 18,5 proc. wszystkich wydatków budżetowych w stosunku do 32,6 proc. w przedwojennym r. 1940 oraz 23,9 proc. w pierwszym roku powojennej pięciolatki. Cyfry te jeszcze raz udowadniają, że Związek Radziecki konsekwentnie realizuje politykę pokoju, która znajduje pełne poparcie całej przodującej postępowej ludzkości.

Zupełnie inaczej wyglądają budżety krajów kapitalistycznych, a przede wszystkim budżet Stanów Zjednoczonych Ameryki, których koła rządzące otwarcie pro-

wadzą politykę agresji, otwarcie oświadczają o swych pretensjach do panowania nad światem. W USA ciężar gatunkowy wydatków na cele wojskowe w budżecie wzrósł z 22,5 proc. w r. 1939 — 1940 do 68 proc. w 1949—1950. Jak wynika z orędzia Trumana do Kongresu o budżecie na r. 1950—1951, wydatki na siły zbrojne, włączając w to wydatki na uzbrojenie krajów-sygnatariuszy agresywnych bloków militarnych, jak również wydatki na produkcję bomb atomowych oraz inne cele wojskowe wyniosą ponad 32 mld. dolarów, czyli około 76 proc. całego budżetu.

Świadczy to o tym, że w budżecie Stanów Zjednoczonych Ameryki z każdym rokiem zwiększa się ciężar gatunkowy wydatków na cele wojskowe. Budżet państwowy USA jest budżetem wojennym, ma wyraźnie agresywny, antyludowy charakter.

Wydatki Anglii na cele wojskowe wyniosą w r. 1950 1.200 miln. funtów szterlingów wobec 760 miln. funtów szterlingów w r. 1949. We Francji wydatki na cele wojskowe wzrosły z 179 mld. franków w roku 1946 do 800 mld. franków w roku 1949, a w 1950 wydatki na cele wojskowe, włączając w to wydatki na spłacenie starych długów wojskowych, wzrastają do 1.276 mld. franków, co stanowi 57 proc. wszystkich wydatków budżetowych.

Wszystko to dowodzi, że kraje kapitalistyczne usilnie przygotowują się do nowej wojny imperialistycznej. Polityka agresji i rozpętywania nowej wojny napotyka na stanowcze przeciwdziałanie zwolenników pokoju, których siły wzrastają i krzepną z każdym dniem.

Związek Radziecki realizuje nieugięte politykę pokoju i kroczy w awangardzie walki międzynarodowych sił socjalizmu i demokracji przeciwko podżegaczom wojennym, o utrwalenie pokoju na całym świecie. Znajduje to odbicie również w budżecie państwowym na r. 1950.

Dochody budżetu państwowego ZSRR przewidziane są w r. 1950 na sumę 432 mld. rubli. Fundusze te zapewniają całkowicie finansowanie wszystkich zadań państwa socjalistycznego.

Z ogólnej sumy dochodów budżetu wpływy z podatku obrotowego przewiduje się w sumie 238,4 mld. rubli, z potrąceń od zysków — 39,8 mld. rubli, z podatków od ludności — 36,4 mld. rubli oraz z pożyczek państwowych — 31,8 mld. rubli. W ten sposób około dwóch trzecich wszystkich dochodów budżetu stanowią wpływy z przedsiębiorstw socjalistycznych z tytułu podatku obrotowego i potrąceń od zysków. Wpływanie tych dochodów na czas i w pełnej wysokości ma bardzo ważne znaczenie dla nieprzerwanego finansowania zadań przewidzianych w budżecie na r. 1950.

Kierownicy organizacji gospodarczych powinni wzmocnić walkę o wykonanie i przekroczenie planów wytwórczości i realizacji produkcji, o polepszenie jakościowych wyników pracy i zwiększenie zysków, a tym samym zapewnić pomyślne wykonanie swych zobowiązań wobec budżetu w dziedzinie podatku obrotowego i potrąceń od zysków. Ogólna suma zysków przedsiębiorstw i organizacji gospodarczych określona jest na r. 1950 w wysokości 70,7 mld. rubli, czyli prawie trzykrotnie więcej niż w pierwszym roku powojennej pięciolatki.

Dla pomyślnego wykonania projektowanego planu zysków decydujące znaczenie posiada obniżenie kosztów własnych produkcji. W r. 1949 zadanie w dziedzinie obniżenia kosztów własnych produkcji przemysłowej, ustanowione zostało w cenach niezmiennych w wysokości 6 proc., w rzeczywistości koszty własne produkcji obniżono o 7,3 proc. Dodatkowe obniżenie kosztów własnych osiągnięto drogą podniesienia wydajności pracy, oszczędności surowca, materiałów podstawowych i pomocniczych oraz paliwa, zmniejszenia wydatków handlowo - administracyjnych na jednostkę produkcji.

Przekroczenie zadań w dziedzinie obniżki kosztów własnych produkcji w roku ubiegłym świadczy o wielkich rezerwach oszczędności, istniejących w gospodarce narodowej. Dzięki mądrej polityce Partii Komunistycznej i twórczej inicjatywie narodu radzieckiego te we-

wnętrzne rezerwy są systematycznie ujawniane i wykorzystywane w interesach naszej Ojczyzny.

Liczne organizacje gospodarcze jeszcze niedostatecznie wykorzystują posiadane możliwości celem obniżenia kosztów produkcji. W przedsiębiorstwach Ministerstwa Przemysłu Rybnego straty doszły dopoważnych rozmiarów. Tak na przykład w natalińskim kombinacie rybnym zjednoczenia „Gławkamczatrybprom” w r. 1949 straty na skutek zepsucia produkcji rybnej wyniosły około 4 miln. rubli. Straty z powodu wadliwego gospodarowania zdarzyły się również w szeregu innych przedsiębiorstw. W roku ubiegłym straty wskutek wybrakowania wyrobów oraz inne w przedsiębiorstwach przemysłu rybnego kosztowały państwo 168 miln. rubli.

Wielkie straty należy zarejestrować również w przedsiębiorstwach Ministerstwa Przemysłu Materiałów Budowlanych. Wiele fabryk tego ministerstwa nie wykonało planu r. 1949 i dało państwu o 117 milionów rubli mniej produkcji, niż przewidziano w planie. Pracownicy ministerstwa nie przedsięwzięli poważniejszych wysiłków w kierunku zmniejszenia braków w produkcji przedsiębiorstw. W hucie szkła „Proletarij” straty wskutek tłuczenia szkła w toku produkcji stanowiły w ubiegłym roku 20,2 proc., a w aszchabadzkiej hucie szkła — 20,8 proc. Ogółem w Ministerstwie Przemysłu Materiałów Budowlanych straty wskutek tłuczenia szkła i wybrakowanych wyrobów wyniosły 148 miln. rubli. Do znacznych nieprodukcyjnych strat dopuściły przedsiębiorstwa Ministerstwa Przemysłu Samochodowego i Traktorowego. Straty wyniosły tu w ubiegłym roku 140 miln. rubli. W irbickiej fabryce motocykli tego ministerstwa zużycie ponad normę surowca i podstawowych materiałów wyniosło 8,4 proc., przy czym na każdy motocykl zużyto ponad normę 20 kg czarnych i 8,3 kg kolorowych metali.

Zupełnie niedostatecznie prowadzono walkę o oszczędne zużywanie środków w Ministerstwie Przemysłu Leśnego i Papierniczego. W przedsiębiorstwach tego ministerstwa przekroczono w ubiegłym roku fundusz płacy o 145 miln. rubli, wydatki handlowo - administracyjne o 73 miln. rubli, oraz inne nieprodukcyjne wydatki — o 157 miln. rubli. W przedsiębiorstwach Ministerstwa Przemysłu Środków Łączności nieprodukcyjne wydatki i straty wskutek braków w ubiegłym roku, chociaż się zmniejszyły, mimo to jeszcze pozostały znaczne i wyniosły 3,5 proc. w stosunku do kosztów własnych globalnej produkcji. W przedsiębiorstwach Ministerstwa Przemysłu Okrętowego nieprodukcyjne wydatki w roku 1949 w porównaniu z r. 1948 nie tylko nie zmniejszyły się, lecz nawet wzrosły. W ubiegłym roku wzrosły one o 28 proc. w porównaniu z r. 1948 i wyniosły 117 miln. rubli. Ministerstwa i resorty winny poczynić wszelkie kroki w tym kierunku, by w r. 1950 jeszcze bardziej zmniejszyć straty wskutek braków oraz inne nieprodukcyjne wydatki.

Przedsiębiorstwa szeregu ministerstw dopuszczają do zużycia ponad normę surowca, materiałów, paliwa i energii elektrycznej. Tak na przykład w przedsiębiorstwach Ministerstwa Budowy Maszyn Budowlanych i Drogowych zużycie ponad normę materiałów pomocniczych w r. 1949 stanowiło 2,6 proc., Ministerstwa Budowy Obrabiarek — 5,6 proc., Ministerstwa Budowy Maszyn Ciężkich — 6,7 proc. Likwidacja wydatków ponad normę oraz uporządkowanie normowania wykorzystania surowca, materiałów, paliwa i energii elektrycznej stanowi wielkie rezerwy dalszego obniżania kosztów własnych produkcji. Kierownicy gospodarczy powinni zwrócić na tę sprawę poważną uwagę.

Przemysł socjalistyczny, wskazywał towarzysz Stalin, „posiada wszelkie możliwości, by realizować politykę nieustannego obniżania kosztów własnych, obniżania cen sprzedażnych i zmniejszania kosztów swojej produkcji, rozszerzając w ten sposób rynek dla swej produkcji, zwiększając chłonność rynku wewnętrznego i two-

rzące dla siebie stale rosnące źródła dalszego rozwijania wytwórczości“.

W r. 1950 należy zapewnić obniżenie kosztów własnych produkcji przemysłowej w cenach niezmiennych nie mniej, niż o 5,7 proc. Istnieją wszystkie warunki, by zadanie to wykonać i przekroczyć.

Ważnym środkiem obniżenia kosztów produkcji i umocnienia finansów przedsiębiorstw jest dalsze wzmocnienie systemu opłacalności gospodarczej w przedsiębiorstwach. System opłacalności gospodarczej rozwija twórczą inicjatywę wszystkich pracowników i kierowników przedsiębiorstw, daje możliwość najpełniejszego ujawniania wszystkich wewnętrznych rezerw dla zwiększania wytwórczości i zmniejszania kosztów własnych. Kierownicy przedsiębiorstw powinni stale kontrolować wykonanie kosztorysu produkcji, więcej interesować się sprawami kalkulacji i ewidencji.

Należy wzmocnić uwagę wobec zagadnień ekonomiki wytwórczości, szerzej stosować i lepiej wykorzystywać przodującą technikę, starając się o stały rozwój wytwórczości przy zmniejszaniu wydatków na jednostkę produkcji. Nie powinien przepadać ani jeden kilogram surowca, materiałów, paliwa, nie wolno dopuszczać do postojów maszyn. Walka o oszczędność powinna się stać prawem w pracy wszystkich przedsiębiorstw.

Trzeba wzmocnić kontrolę wykorzystania środków materiałowych i pieniężnych w gospodarce narodowej ze strony Ministerstwa Finansów, jak również po linii kontroli wewnątrzresortowej. W tej dziedzinie nie wykorzystano jeszcze wielu niedociągnięć w systemie finansowym, a szczególnie w pracy kontroli wewnątrzresortowej. Niektóre ministerstwa i instytucje centralne nie przeprowadziły w ubiegłym roku kontroli wszystkich podległych im instytucji i przedsiębiorstw. Tak na przykład po linii Ministerstwa Budowy Obrabiarek kontrola objęła jedynie 37 proc. podległych mu organizacji, po linii Ministerstwa Przemysłu Elektrycznego — 46,5 proc. i przemysłu metalurgicznego — 64,4 proc. W wielu przedsiębiorstwach kontrolerzy wewnątrzresortowi nie byli już od szeregu lat. Ministerstwa i resorty powinny poważnie polepszyć pracę kontroli wewnątrzresortowej i zapewnić bezwzględne wykonanie uchwały Rządu o przeprowadzaniu corocznych kontroli w podległych im organizacjach.

W roku ubiegłym Rząd podjął kroki w kierunku wzmocnienia aparatu kontrolno - inspekcyjnego Ministerstwa Finansów ZSRR i ulepszenia jego pracy. Jednak w szeregu obwodów i rejonów RSFR, Litewskiej SRR, Kirgiskiej SRR, Turkmęńskiej SRR, kontrolerzy - inspektorzy jeszcze niezadowolająco wykonują powierzone im obowiązki i nie ujawniają wielu naruszeń dyscypliny finansowej.

W budżecie państwowym ZSRR ważne znaczenie posiadają fundusze, wpływające od ludności drogą pożyczek państwowych, jak również fundusze, skupiane przez kasy oszczędności i organa ubezpieczeń państwowych, lokowane przez nie w pożyczkach państwowych. Ogólna suma tych dochodów, jak wskazano wyżej, stanowić będzie w r. 1950 31,8 mld. rubli.

Piąta Państwowa Pożyczka Odbudowy i Rozwoju Gospodarki Narodowej ZSRR, emitowana dnia 3 maja b.r. na sumę 20 mld. rubli, subskrybowana została na ponad 27 mld. rubli. Subskrypcja nowej pożyczki odbyła się w atmosferze olbrzymiego entuzjazmu patriotycznego ludzi radzieckich.

Nasze pożyczki państwowe, prócz tego że przyczyniają się do wzmocnienia gospodarki narodowej, przynoszą bezpośredni dochód właścicielom obligacji w postaci wygranych. Przy tym suma wygranych, wypłacanych ludności, wzrasta z roku na rok. W r. 1950 przewiduje się wypłacenie ludności wygranych z losowania pożyczek na sumę 3,5 mld. rubli wobec 2,5 mld. rubli, wypłaconych w r. 1949.

Wzrost dobrobytu narodowego w naszym kraju znajduje wyraz w zwiększeniu sumy wkładów ludności w kasach oszczędności. Do chwili obecnej oszczędności pieniężne mas pracujących w kasach oszczędności przekroczyły 17 mld. rubli. W samym tylko r. 1949 suma wkładów ludności wzrosła o prawie 2,6 mld. rubli, a liczba oszczędzających wzrosła o ponad 2,2 miliona osób.

Na r. 1950 przed kasami oszczędnościowymi stawia się zadanie zwiększenia sumy wkładów dodatkowo o 4 mld. rubli. Są wszelkie podstawy, by uważać, że zadanie to zostanie w bieżącym roku wykonane. Wzrost realnej płacy robotników i pracowników oraz dochodów chłopów stwarza dla tego sprzyjające warunki.

Wpływy do budżetu państwowego ZSRR na r. 1950 z podatków, płaconych przez ludność, przewidywane są prawie na taką samą sumę jak w r. 1949 i stanowią jedynie 8,4 proc. wszystkich dochodów budżetu.

W pracy organów finansowych, zajmujących się inkasowaniem podatków od ludności oraz wpływów z tytułu ubezpieczeń państwowych, w roku ubiegłym ciągle jeszcze istniały istotne niedociągnięcia. Niektóre organa finansowe nie poczyniły wszystkich niezbędnych kroków celem polepszenia organizacji pracy podatkowej i nie zapewniły wykonania planu wpływu podatków w roku 1949.

Poważne niedociągnięcia w pracy nad wykonaniem planu ubezpieczeń państwowych, szczególnie odnośnie dobrowolnych rodzajów ubezpieczeń, istniały w organach finansowych republik Kazachskiej i Azerbejdżańskiej.

Pracownicy skarbowi powinni wysnuć dla siebie niezbędne wnioski i polepszyć pracę w dziedzinie wykonania planu dochodów, szczególnie odnośnie płatności podatkowych i ubezpieczeniowych. Należy podnieść jakość pracy finansowej na wszystkich odcinkach, wzmocnić kontrolę wykonania przez przedsiębiorstwa i organizacje zobowiązań finansowych wobec państwa i zapewnić terminowe i całkowite zainkasowanie opłat, wpływających od ludności.

Terminowy i całkowity wpływ dochodów zapewni w r. 1950 niezbędne środki pieniężne dla pomyślnego wykonania przewidzianych przez Partię i Rząd zamierzeń w dziedzinie rozwoju gospodarki narodowej i podniesienia kultury w naszym kraju.

Towarzysze delegacji! Naród radziecki pod kierownictwem Partii Komunistycznej, pod przewodem mądrego wodza towarzysza Stalina, osiągnął w krótkim czasie po zakończeniu Wielkiej Wojny Narodowej olbrzymie sukcesy w dziedzinie odbudowy i rozwoju gospodarki narodowej.

Budżet państwowy ZSRR na r. 1950 — końcowy rok powojennej pięcioletki stalinowskiej — zapewnia środki pieniężne na realizację przewidzianych przez Partię i Rząd zadań w dziedzinie dalszego rozwoju gospodarki narodowej, podniesienia dobrobytu i kultury mas pracujących.

Należy poczynić wszelkie kroki, by w terminie i całkowicie zmobilizować istniejące w gospodarce narodowej źródła akumulacji, zapewnić najściślejszą oszczędność w wydatkowaniu środków materiałowych i pieniężnych, osiągnąć dalsze wzmocnienie radzieckich finansów i zwiększenie siły nabywczej rubla.

Nie ulega żadnej wątpliwości, że masy pracujące naszego kraju, zespólone wokół swej awangardy bojowej — partii bolszewickiej, pod mądrym i doświadczonym kierownictwem towarzysza Stalina, uczynią wszystko, co będzie niezbędne dla pomyślnego wykonania planu gospodarki narodowej i budżetu państwowego ZSRR. Naród radziecki upamiętni r. 1950 nowymi sławnymi zwycięstwami w budownictwie społeczeństwa komunistycznego.

Do tego celu prowadzi nas niezawodnie genialny nauczyciel i wódz, wielki budowniczy komunizmu towarzysz Stalin!

USTAWA O BUDŻECIE PAŃSTWA ZSRR NA R. 1950

PADA Najwyższa Związku SRR uchwaliła:

1) Zatwierdzić przedstawiony przez Radę Ministrów ZSRR budżet państwowy Związku SRR na r. 1950 ze zmianami przyjętymi w komisjach budżetowych Rady Związku i Rady Narodowości, a mianowicie: ogółem po stronie dochodów 433.167.416 tys. rubli i ogółem po stronie wydatków 427.937.525 tys. rubli oraz nadwyżkę dochodów nad wydatkami w sumie 5.229.891 tys. rubli. Zatwierdzić pozostałości środków budżetowych z budżetów republikańskich i miejscowych w sumie 2.890.405 tys. rubli, które mają być przeniesione na 1 stycznia 1951 r.

2) Zgodnie z ustępem pierwszym niniejszej ustawy zatwierdzić budżet związkowy na r. 1950: po stronie dochodów 336.524.405 tys. rubli, po stronie wydatków 331.294.514 tys. rubli oraz nadwyżkę dochodów nad wydatkami w sumie 5.229.891 tys. rubli.

3) Zatwierdzić budżety państwowe republik związkowych na r. 1950 w następujących sumach (tys. rubli):

	dochody	wydatki
Rosyjska FSRR	53.908.998	53.908.988
z tego:		
republikański budżet	41.161.408	12.866.181
miejscowe budżety	12.747.590	41.042.817
Ukraińska SRR	17.194.486	17.194.486
z tego:		
republikański budżet	14.169.998	5.795.233
miejscowe budżety	3.024.488	11.399.253
Białoruska SRR	3.730.472	3.730.472
z tego:		
republikański budżet	3.366.383	1.195.181
miejscowe budżety	364.089	2.535.291
Uzbecka SRR	3.482.450	3.482.450
z tego:		
republikański budżet	3.040.886	1.602.447
miejscowe budżety	441.564	1.880.003
Kazachska SRR	4.021.885	4.021.885
z tego:		
republikański budżet	3.645.285	1.785.989
miejscowe budżety	376.600	2.235.896
Gruzińska SRR	2.474.359	2.474.359
z tego:		
republikański budżet	2.213.221	1.069.730
miejscowe budżety	261.138	1.404.629
Azerbejdżańska SRR	1.921.196	1.921.196
z tego:		
republikański budżet	1.685.054	806.813
miejscowe budżety	236.142	1.114.383
Litewska SRR	1.352.912	1.352.912
z tego:		
republikański budżet	1.167.098	684.336
miejscowe budżety	185.814	668.576
Mołdawska SRR	1.064.658	1.064.658
z tego:		
republikański budżet	976.505	481.353
miejscowe budżety	88.153	583.3035
Łotewska SRR	1.426.432	1.426.432
z tego:		
republikański budżet	1.124.003	735.865
miejscowe budżety	302.429	690.567
Kirgiska SRR	1.048.120	1.048.120
z tego:		
republikański budżet	959.300	462.245
miejscowe budżety	88.820	585.875
Tadżycka SRR	1.047.602	1.047.602
z tego:		
republikański budżet	968.237	473.026
miejscowe budżety	79.365	574.576

Armeńska SRR	1.115.111	1.115.111
z tego:		
republikański budżet	1.039.406	579.998
miejscowe budżety	75.705	535.113
Turkmeńska SRR	1.084.812	1.084.812
z tego:		
republikański budżet	975.939	576.666
miejscowe budżety	108.873	508.146
Estońska SRR	1.019.655	1.019.655
z tego:		
republikański budżet	893.912	582.253
miejscowe budżety	125.743	437.402
Karelo-Fińska SRR	749.863	749.863
z tego:		
republikański budżet	711.506	534.315
miejscowe budżety	38.357	215.548

Łącznie republikańskie		
i miejscowe budżety	96.643.011	96.643.011
z tego:		
republikańskie budżety	78.098.141	30.231.631
miejscowe budżety	18.544.870	66.411.380

4) Ustanowić pozostałości środków budżetowych z budżetów republikańskich i miejscowych mające przejść na 1 stycznia 1951 roku w następujących rozmiarach: Rosyjska FSRR — 1.617.270 tys. rubli, Ukraińska SRR — 515.835 tys. rubli, Białoruska SRR — 111.914 tys. rubli, Uzbecka SRR — 104.474 tys. rubli, Kazachska SRR — 114.710 tys. rubli, Gruzińska SRR — 74.231 tys. rubli, Azerbejdżańska SRR — 57.636 tys. rubli, Litewska SRR — 40.587 tys. rubli, Mołdawska SRR — 31.940 tys. rubli, Łotewska SRR — 42.793 tys. rubli, Kirgiska SRR — 31.444 tys. rubli, Tadżycka SRR — 28.488 tys. rubli, Armeńska SRR — 33.453 tys. rubli, Turkmeńska SRR — 32.544 tys. rubli, Estońska SRR — 30.590 tys. rubli, Karelo-Fińska SRR — 22.496 tys. rubli.

5) Zatwierdzić potrącenia z budżetów republikańskich dla budżetów ASRR i miejscowych rad na r. 1950 w następujących sumach (tys. rubli):

Rosyjska FSRR	28.295.227
Ukraińska SRR	8.374.765
Białoruska SRR	2.171.202
Uzbecka SRR	1.438.439
Kazachska SRR	1.859.296
Gruzińska SRR	1.143.491
Azerbejdżańska SRR	878.241
Litewska SRR	482.762
Mołdawska SRR	495.152
Łotewska SRR	388.138
Kirgiska SRR	497.055
Tadżycka SRR	495.211
Armeńska SRR	459.408
Turkmeńska SRR	399.273
Estońska SRR	311.659
Karelo-Fińska SRR	177.191

Razem 47.866.510

6) Ustanowić na r. 1950 potrącenia z ogólno-związkowych państwowych podatków i dochodów dla republikańskich i miejscowych budżetów w następujących rozmiarach:

a) wpływy z podatku obrotowego: Rosyjska FSRR — 6,5%, Ukraińska SRR — 16,4%, Białoruska SRR — 28,5%, Uzbecka SRR — 22%, Kazachska SRR — 33,3%, Gruzińska SRR — 27,8%, Azerbejdżańska SRR — 19,9%, Litewska SRR — 39,8%, Mołdawska SRR — 54,8%, Łotewska SRR — 3%, Kirgiska SRR — 47,8%, Tadżycka SRR — 48,6%, Armeńska SRR — 43,8%, Turkmeńska SRR — 35,3%, Estońska SRR — 21,4%, Karelo-Fińska SRR — 60%.

b) wpływy z podatku dochodowego ludności, podatku rolniczego kołchozników i indywidualnych gospodarzy, podatku dochodowego kołchozów, podatku od nieżonatych i obywateli o małej liczbie dzieci, do-

chodów z lasów oraz z pożyczek państwowych przeprowadzonych wśród ludności — 50%;

c) z dochodów ośrodków maszynowych: Rosyjska FSRR, Ukraińska SRR, Białoruska SRR, Kazachska SRR, Gruzijńska SRR, Azerbejdżańska SRR, Litewska SRR, Mołdawska SRR, Łotewska SR, Kirgiska SRR, Armenijska SRR, Turkmeńska SRR, Estońska SRR, Karelo-Fińska SRR — 50%; Uzbecka SRR i Tadżycka SRR — 20%.

7) Powierzyć Radzie Ministrów ZSRR określenie sumy oszczędności, którą należy uzyskać w wyniku

obliczenia kosztów budownictwa z dniem 1 lipca 1950 r. oraz uwzględnienie tej sumy w procesie wykonywania państwowego budżetu w r. 1950.

8) Zatwierdzić sprawozdania z wykonania państwowego budżetu ZSRR na r. 1948: po stronie dochodów 410.488.643 tys. rubli, po stronie wydatków 370.922.179 tys. rubli, nadwyżkę dochodów nad wydatkami 39.566.464 tys. rubli; na r. 1949: po stronie dochodów 436.980.637 tys. rubli, po stronie wydatków 412.287.961 tys. rubli, nadwyżkę dochodów nad wydatkami 24.672.676 tys. rubli.

Z WYDAWNICTW GOSPODARCZYCH

Z WYDAWNICTW RADZIECKICH *)

WYDAJNOŚĆ PRACY W PRZEMYSŁE ZSRR — N. S. MASŁOWA. Akademia Nauk ZSRR. Instytut Ekonomiki. Gospolitizdat. 1949. Stron 260. Nakład 30.000.1)

Wielcy założyciele państwa radzieckiego Lenin i Stalin nieraz wskazywali na ogromne znaczenie, jakie posiada wzrost wydajności pracy dla zwycięstwa socjalizmu nad kapitalizmem i dla przejścia od socjalizmu do komunizmu.

Wiadomo, że w r. 1940 produkcja ciężkiego przemysłu radzieckiego była 12 razy większa niż w r. 1913. W ciągu tego czasu wydajność pracy wzrosła przeszło 4 razy. W powojennym stalinowskim pięcioleciu wzrost produkcji przemysłowej jest w bardzo dużej mierze funkcją zwiększenia wydajności pracy. Według planu pięcioletniego rozmiary produkcji przemysłowej powinny być w r. 1950 o 48% większe aniżeli w przedwojennym roku 1940, przy wzroście wydajności pracy o 36% w porównaniu z poziomem przedwojennym.

Systematyczne, gruntowne badanie procesu wzrastania wydajności pracy i wszystkich warunków, od których zależy to wzrastanie, posiada pierwszorzędne znaczenie naukowe i praktyczne. Ale dotychczas opublikowano w tej dziedzinie bardzo mało monografii naukowych. W związku z tym bardzo na czasie jest wydanie książki poświęconej systematycznemu badaniu procesów wydajności pracy w całym przemyśle i w głównych jego gałęziach.

Recenzowana praca ukazała się w 10 lat po wyjściu innej naukowej książki o wydajności pracy w przemyśle ZSRR.² W tamtej książce omówiono znacznie bardziej szczegółowo procesy wzrastania wydajności pracy w poszczególnych gałęziach przemysłu. Za to N. Masłowa oświeśla w swojej książce wszechstronnie zagadnienie wydajności pracy w przemyśle jako całości.

Książka składa się z wprowadzenia i dwóch podstawowych części.

W pierwszej części analizowana jest dynamika wzrostu wydajności pracy w przemyśle ZSRR; w drugiej części — główne elementy wpływające na ten wzrost: nowa technika, mechanizacja i automatyzacja produkcji, podwyższenie się poziomu życia pracujących, podwyższenie się kwalifikacji robotników, organizacja produkcji i pracy, socjalistyczna zasada płacy według ilości i jakości pracy, socjalistyczne współzawodnictwo i ruch stachanowski.

Zarówno całą książkę, jak i poszczególne części i rozdziały poprzedzają krótkie wprowadzenia teoretyczne, które zawierają wykład wskazań klasyków marksizmu-leninizmu i ważniejsze uchwały partyjne w zakresie

wydajności pracy. Obfity materiał konkretny oraz poszczególne uogólnienia ujmowane są w ścisłym związku z podstawowymi założeniami marksistowsko-leninowskiej teorii, wskazaniami Lenina i Stalina oraz uchwałami partii. Pod tym względem książka osiągnęła dostatecznie wysoki poziom teoretyczny i polityczny.

Książka wykazuje wyższość socjalistycznego systemu gospodarki nad kapitalistycznym. N. Masłowa wychodzi z podstawowego założenia, według którego głównym źródłem wzrostu wydajności pracy jest sposób produkcji, stosunki produkcyjne.

Dotadnią cechą książki jest staranność w oświeclaniu poszczególnych zagadnień. Zwięzłe i jednocześnie ściśle wykazano w niej znaczenie mechanizacji i automatyzacji produkcji, socjalistycznego współzawodnictwa i stachanowskiego ruchu oraz rozwoju form płac. Interesujące są uogólnienia o znaczeniu wzrostu wydajności pracy i wzrostu liczby robotników dla zwiększenia produkcji, o stosunku wzrostu wydajności pracy wyrażonej w jednostkach naturalnych do wydajności pracy wyrażonej w jednostkach pieniężnych, o okolicznościach sprzyjających wzrostowi wydajności w nowych przedsiębiorstwach podczas pierwszego stadium ich działania. Dla szeregu nowych uogólnień i wywodów podstawę stanowiły materiały odnoszące się do okresu przedwojennego. Jednocześnie N. Masłowa opiera się na danych o pracy przemysłu w ostatnim dziesięcioleciu łącznie z pierwszymi latami powojennego pięciolecia. Cenny jest również fakt, że w książce razem zebrane są dane rozrzucone po różnorodnych źródłach.

Podkreślając polityczną i gospodarczą ważność wzrastania wydajności pracy w obecnym czasie, N. Masłowa przede wszystkim omawia istniejące rezerwy i przodujące doświadczenie szeregu przedsiębiorstw.

W książce przytacza się wiele przykładów na to, jak wprowadzenie nowych urządzeń i nowych metod technologicznych oraz ulepszenie organizacji pracy i produkcji przyczyniło się bezpośrednio do wzrostu wydajności pracy. Wszechstronnie oświeclono w książce efekt zautomatyzowania wydziałów i całych fabryk, przystępowania do produkcji nowych masowych modeli — bez przerywania produkcji, rozwijania szybkościowych systemów obróbki metali, nowych form i metod pracy stachanowskiej itd. Wszystko to sprawia, że książka jest aktualna.

Posiadając dużo cennych zalet książka nie jest jednak wolna od istotnych niedociągnięć. Przede wszystkim — nieokreśloność jej profilu, niejasność jej przeznaczenia. Pod względem ogólnego nastawienia i tematyki — jest to praca naukowo-badawcza. Ale poszczególne partie książki noszą charakter popularno-dydaktycznego przewodnika. Zbyt dużo uwagi poświęca Masłowa tak powszechnie znanym zagadnieniom, jak organizacja masowej produkcji, system potokowy, organizacja plac w ZSRR. Zagadnienia te zahaczają o właściwy temat. Należało więc o nich pisać, ale nie tak szczegółowo i nie kosztem właściwego tematu.

*) Przekład recenzji zamieszczonych w numerze 3 i 4 miesięcznika bibliograficznego „Sowietskaja Kniga” rocznik 1950.

1) N. S. Masłowa: „Proizwoditel'nost' truda w promyszlennosti SSSR.

2) Wydajność pracy w przemyśle ZSRR. Zbiór artykułów. Moskwa 1940.

do robót polnych w kołchozach. Do sfery ich produkcyjnej działalności należy także obsługa szybko rozwijającej się uspołecznionej kołchozowej hodowli. Ośrodki maszynowe obejmują teraz wszystkie strony pracy produkcyjnej w kołchozach. Ich wpływ rozpościera się na całą gospodarkę kołchozów, na kulturę produkcji rolniczej, na kulturę i egzystencję chłopstwa kołchoźniczego.

Analiza produkcyjnej działalności ośrodków maszynowych oraz uogólnienia teoretyczne i wywody autora czynią książkę Wienzera pożyteczną i potrzebną.

D. S. Kołpakow

PLANOWANIE W FABRYKACH BUDOWY MASZYN¹⁾ — G. W. Tieplów. Moskwa, Maszgiz. 1949. Str. 444. Nakład 25.000.

Recenzowana książka stanowi kapitalną pracę, w której usystematyzowano podstawowe materiały z badań teoretycznych i praktyki planowania produkcji w przodujących przedsiębiorstwach budowy maszyn. Od dawniejszych prac poświęconych zagadnieniom planowania w przedsiębiorstwach przemysłowych książka ta różni się nie tylko gruntownością, jasnością i zarazem zwiększoną wykładu oraz umiejętnym doбором przykładów, ale także prawidłową analizą metodologii planowania w przedsiębiorstwach budowy maszyn oraz logicznym prawidłowym połączeniem planowania techniczno - ekonomicznego z operatywno - produkcyjnym.

Wykład podstawowych rozdziałów książki oparty jest na marksistowsko - leninowskiej nauce ekonomii socjalistycznej i planowania socjalistycznego. Stanowi to jedną z głównych zalet recenzowanej pracy.

G. W. Tieplów dobrze zna rzeczywiste stosunki w fabrykach, wyzyskuje i uogólnia doświadczenia z operatywno - produkcyjnego planowania w przodujących przedsiębiorstwach budowy maszyn i jednocześnie daje metodykę rozszerzonych obliczeń tych lub innych wielkości. Zalecana przez autora formuła rozszerzonego obliczenia długości cyklu produkcyjnego (patrz. str. 166) została sprawdzona w praktyce w wielu wydziałach fabryki „Kalibr“ i prawidłowość jej została potwierdzona.

Nie brak jednakże książce także pewnych niedociągnięć.

Przede wszystkim należy zaznaczyć, że tytuł książki nie odpowiada jej treści. Ze wszystkich rodzajów planowania autor omawia szczegółowo tylko planowanie operatywno - produkcyjne, któremu poświęcił przeszło połowę swojej pracy. Pozostałym działom planowania poświęcił mało uwagi. Nie tknięte zostały w szczególności tak ważne zagadnienia, jak wpływ, jaki wywiera wybór jednostki miary wydajności pracy na prawidłowość tej wielkości. Najczęściej stosowane mierzenie wydajności pracy za pomocą jednostek pieniężnych cechują liczne defekty. Należało wykryć i poddać analizie wpływ, jaki wywierają na wielkość charakteryzującą wydajność pracy takie czynniki, jak prawidłowe kształtowanie cen i struktura produkcji. Ale autor tego nie uczynił.

We wstępie do książki autor zaznaczył, że zagadnienia planowania finansowego i techniczno - ekonomicznej analizy wykonania planów w książce rozpatrywane nie będą, że w systemie inżyniersko - ekonomicznego kształcenia zagadnienia te stanowią specjalne dyscypliny i nie należą do programu kursu „Organizacja i planowanie przedsiębiorstwa“. Argumenty te są mało przekonujące. Nie można w książce o planowaniu w fabrykach budowy maszyn pomijać zagadnień planowania finansowego tylko na tej podstawie, że stanowią one przedmiot „specjalnej dyscypliny“. Nie należy także sztucznie odrywać techniczno-ekonomicznej analizy od planowania. Towarzysz Stalin uczy, że „sporządzenie planu stanowi tylko początek planowania. Prawdziwe planowe kierownictwo rozwija się dopiero po sporządzeniu planu, po sprawdzeniu go w terenie, w toku realizowania, poprawiania i uściśniania planu“.²⁾

Bez analizy techniczno-ekonomicznej nie można poprawić i uściślać planu, analiza taka stanowi nieodłączną część ogólnej nauki o planowaniu w przedsiębiorstwach.

Brak w książce rozdziału poświęconego planowaniu działalności wydziałów pomocniczych (w tym wydziału tak ważnego, jak wydział transportowy), które mają swoją specyfikę. Pominięto także planowanie kapitałnych robót, stanowiące część techniczno-przemysłowo-finansowego planowania. Trudno zrozumieć, jakimi motywami kierował się autor pomijając zagadnienia przebudowy i rozszerzenia przedsiębiorstw, określenia efektywności inwestycji itd.

W recenzowanej książce nie omówiono również planowania zbytu i współpracy fabryki budowy maszyn z innymi przedsiębiorstwami.

Mało uwagi poświęcił G. Tieplów najbardziej skomplikowanemu i pracochłonnemu zagadnieniu w fabrykach budowy maszyn — planowaniu kosztów własnych. Nie tknięte zostały zagadnienia prawidłowego sporządzania kalkulacji, szczególnie w zakresie takich pozycji jak zużycie narzędzi i aparatów specjalnych, zagadnienia planowania i podziału wydatków pośrednich, metodyka powiązania planu kosztów własnych z planem środków organizacyjno - technicznych, zagadnienia wpływu struktury programu produkcji na rentowność przedsiębiorstwa, poziomu cen innych czynników, doprowadzenia kosztów własnych do odcinków, brygad poszczególnych robotników.

Mówiąc o podstawowych zadaniach jakościowych planu (patrz str. 27) autor nie wspomina o tak ważnych zadaniach techniczno-ekonomicznych, jak np. ilość wytopu przypadająca na 1 m² powierzchni, albo na jednostkę urządzenia, lub też ilość produkcji przypadająca na 1 rubel środków trwałych itd. W książce nie uwzględniono doświadczenia przodujących zakładów w zakresie sporządzania i ugruntowania stachanowskich technicznych planów.

Należało bliżej zatrzymać się na zagadnieniach efektywnego wyzyskania powierzchni produkcji, modernizacji urządzeń, uwzględniając przy tym możliwość zastosowania szybkościowych metod skrawania.

Wykładając historię planowania autor nie wspomina ani słowem o szkodliwych teoriach „wygasających krzywych“, „teorii granic“, które to teorie były nastawione na obniżenie tempa produkcji, niepełne wyzyskanie mocy itd. Nie powiedziano ani słowa o tym, jak partia zdemaskowała i rozbiła te teorie, wyprowadziwszy planowanie gospodarki narodowej na tory jedynie właściwe.

W książce mówi się o etapach planowania, ale nie zaznaczono, kiedy i jak zaczyna funkcjonować planowanie „oddolne“ (wstreczno), jak przyciąga się do sporządzania planów masy robotnicze, ogół pracowników zakładu, lepszych stachanowców — nowatorów produkcji.

W odniesieniu do obciążenia urządzeń G. Tieplów rozróżnia kalendarzowy, nominalny i efektywny czas działania urządzeń. Tymczasem w literaturze planowania przyjęło się określanie jeszcze innych rodzajów czasu: czas zakładowy, czas faktycznie przepracowany.

Niektóre sformułowania wymagają dodatkowych wyjaśnień. Na str. 26 czytamy: „Organizacyjno - techniczny plan powinien bezwarunkowo obejmować organizacyjno-techniczne środki, pozwalające podwyższyć planowe normatywy, które są niedostatecznie sztywne i nie odpowiadają wymaganiom narodowego planu gospodarczego“. Jak należy to rozumieć? Czy należy wszystkie planowe normatywy podwyższyć? Czy wszystkie one (i dlaczego) nie odpowiadają wymaganiom narodowego planu gospodarczego?

Autor nie mówi, komu i kiedy przedsiębiorstwo budowy maszyn powinno składać sprawozdania i jaka powinna być jego sprawozdawczość. Należało w postaci dodatków dołączyć główne formularze sprawozdawczości.

Niewłaściwe postawienie szeregu zagadnień wynikło z ogólnej wadliwości budowy książki. Podstawowymi działami techniczno-przemysłowo-finansowego planu

¹⁾ „Planowanie na maszynostroitelnych zawodach“.

²⁾ J. W. Stalin. Dzieła, tom 12, str. 347.

przedsiębiorstwa są zestawienia rocznych i kwartalnych programów produkcji. Dlatego byłoby naturalne i słusze dziesiąty rozdział poświęcony tym zagadnieniom umieścić bezpośrednio po rozdziale trzecim — „Organizacja planowej działalności”. Tymczasem autor ten główny temat poprzedza szeregiem innych tematów drugorzędnych. Słuszne byłoby również przedstawienie rozdziału trzynastego i czternastego: należało zacząć od zagadnień planowania zatrudnienia i płac a potem do-

piero — przejść do zaopatrzenia materiałowo-technicznego.

Jaki można wysnuć ogólny wniosek z tego wszystkiego, co powiedziano wyżej o recenzowanej książce? G. Tiepłow napisał potrzebną i poważną pracę, która przyniesie duży pożytek pracownikom w ich praktyce, jeżeli usunie się z książki niedociągnięcia wymienione w recenzji.

S. M. Jampolski

WYDAWNICTWA NADESLANE

EKONOMIKA I PLANOWANIE ŻYWIENIA ZBIOROWEGO — F. A. Maksimienko. — Przełożył z języka rosyjskiego Mgr Antoni Michałowicz — Polskie Wydawnictwa Gospodarcze, Warszawa 1950 r. (maj 1945 — marzec 1949).

CZECOSŁOWACKIE USTAWY ROLNICZE — Biblioteka Czechosłowackiego Instytutu dla współpracy międzynarodowej w rolnictwie i leśnictwie — tom 16 — Ministerstwo Rolnictwa — Praga — 1949.

ZASADY STATYSTYKI — Część I. **STATYSTYKA OGÓLNA** — Dr Aleksander Weryha — Polskie Wydawnictwa Gospodarcze — Warszawa — 1950.

ZASADY SPORZĄDZANIA BILANSU — Prof. A. A. Afanasjew — Przełożył z języka rosyjskiego J. Kałużny — Polskie Wydawnictwa Gospodarcze — Warszawa 1950, str. 146.

JURA I KREDA MIĘDZY RADO- MIEM, ZAWICHOSTEM I KRAŚ- NIKIEM — JURASSIC AND CRETACEUS BETWEEN RADOM, ZAWICHOST AND KRAŚNIK (Central

Poland) — Władysław Pożaryski — Państwowa służba geologiczna Państwowy Instytut Geologiczny, Warszawa 1948 (str. 141).

SKAŁY BUDOWLANE W POLSCE (z 1 tablicą i 21 figurami w tekście) — **BUILDING ROCKS IN POLAND** (with 1 plate and 21 figures in the text) — Marian Kamiński. Państwowa służba geologiczna. Państwowy Instytut Geologiczny, Warszawa 1949 — Skład główny: Państwowy Instytut Geologiczny, Rakowiecka 4, str. 134.

SPRAWOZDANIA DELEGATÓW PAŃSTWOWEGO INSTYTUTU GEOLOGICZNEGO Z PODRÓŻY NAUKOWYCH ZA GRANICE W R. 1948 (z 2 tablicami i 21 figurami w tekście) — **COMPTES — RENDUS DES DÉLÈGUES DE L'INSTITUT GÉOLOGIQUE DE POLOGNE DE VOYAGES SCIENTIFIQUE À L'ÉTRANGER EN 1948** (Avec 2 planches et 21 figures dans le texte) — Państwowa służba geologiczna Państwowy Instytut Geologiczny Warszawa 1950 — Skład główny: Państwowy Instytut Geologiczny. Str. 126.

STATYSTYKA SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO — Zamknięcia rachunkowe 1948 — Opracowana przez Główny Urząd Statystyczny przy współudziale Kancelarii Rady Państwa — Główny Urząd Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej — Statystyka Polski, Seria D, zeszyt 17 — Warszawa 1950 — Nakładem Głównego Urzędu Statystycznego.

„Gospodarka Planowa” Miesięcznik.
Organ PKPG.

Wydawca: P. P. W. „Polskie Wydawnictwa Gospodarcze”.

Redaguje: Kolegium Redakcyjne.

Redaktor naczelny: dr St. A. Majewski.

Adres Redakcji: Warszawa, Pl. Trzech Krzyży 5.

Redaktor naczelny przyjmuje we wtorki, środy i czwartki od godz. 12—14.

Sekretariat Redakcji czynny codziennie od godz. 8—15. Tel. Redakcji: 8-50-74.

Adres Administracji: Warszawa, ulica Foksal 15, tel. 739-45.

Konto w PKO nr I-4831.

Prenumerata wraz z przesyłką pocztową wynosi: kwartalnie zł 750.—; półrocznie zł 1.500.—; rocznie zł 3.000.

Cena numeru pojedynczego 250 zł.

